

Suomen televisio ja monikulttuuriset yleisöt

Suomen televisio ja monikulttuuriset yleisöt

MARI MAASILTA

**Suomen televisio
ja
monikulttuuriset yleisöt**

ISBN 978-951-44-8059-1 (pdf)

Copyright ©2010 Tampere University Press ja tekijä

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU

Kalevantie 5

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puhelin 040 190 9800

fax (03) 3551 7685

taju@uta.fi

www.uta.fi/taju

<http://granum.uta.fi>

Taitto

Maaret Kihlakaski

Kansi

Mikko Reinikka

Takakannen kuva

Sakari Viista

ISBN 978-951-44-8009-6

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Tampere 2010

Sisällys

Saatteeksi	9
Johdanto	11
Tutkimusongelma	13
Kotoutuminen, identiteetti ja toiseus	18
Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus televisiossa.....	21
Maahanmuuttajat televisioyleisöinä – katsaus aiempaan tutkimukseen	29
Television katselu ja sille annetut merkitykset.....	30
Uuden asuinmaan television merkitykset ja tulkinnat.....	34
Aiempi suomalainen tutkimus.....	39
Suomen maahanmuuttajat televisionkatsojina	42
Television omistaminen kotitalouksissa	43
Katselun määrä	45
Katselun perhekeskeisyys.....	46
Suomalaisen television katselu.....	47
Satelliittikanavien katselu	50
Tutkimusmenetelmänä fokusryhmäkeskustelu	53
Tulkinnan kohteena olevat televisiotekstit	54
Ryhmäkeskustelujen toteutus	57
Ryhmän koostumuksen merkitys	61
Ryhmän vetäjien rooli	64
Keskustelutilanne.....	67
Keskustelujen analyysi.....	68

Katselutottumukset: ”En tykkää kun ei ole vaatteita”	72
Suomalaisten kanavien seuraajat.....	73
Satelliittikanavien seuraajat	75
Suomalaisten ja satelliittikanavien seuraajat	78
Muutokset television katselussa	80
Erot suomalaisen ja entisen kotimaan ohjelmatarjonnan välillä.	84
Televisio ja kielen oppimine	88
Monikulttuurisuuden tulkinnat	93
 Mogadishu Avenue: ”Se vielä syventää sitä leimaa sun otsaan”	99
Mogadishu Avenuen tutkijaluenta.....	101
Tulkinnat rakentuvat ryhmässä.....	106
Suhde todellisuuteen	109
Etniset stereotypiat ja kategoriat.....	114
Miksi ei maahanmuuttajataustaisia näyttelijöitä?	120
Sarjan yhteys Somaliaan	122
Representaation taakka ja hyvä maahanmuuttaja -diskurssi	124
Sarjan saama myönteinen palaute.....	127
Yhteenvetoa	128
 Poliisi-tv: ”En oo koskaan kuullut, että mikään uskonto sallisi raiskauksia” <i>Anna Simola</i>	132
Tutkijaluenta reportaasista ”Ulkomaalaistaustaiset ja seksirikollisuus”	134
Rikoksista voitava puhua.....	139
Lajityyppi ja tilastot	141
Kulttuurierot selityksenä	144
Leimaavat stereotypiat ja yleistämisen kritiikki	148
Leimaavat kuvat	150
Neuvottelua leimatusta identiteetistä	152
Henkilökohtaisuus.....	153
Ulkopuolisuus.....	155
Yhteenvetoa	158

TV-mainos: ”Suomeen kuuluu jo tää kirjava poppoo”	163
Mainoksen tutkijaluenta	165
Tulkintaan ei tottumusta.....	168
Olen suomalainen – vai olenko?.....	169
Tuttu ja käsittämätön symboliikka	173
Suomalaisuus markkinointikeinona.....	175
Yhteenvedoa	178
 Keskustelu ja johtopäätökset	181
Keskeiset tulokset.....	182
Yhtäläisyydet ja erot katsojaryhmien välillä	186
Toivomuksia televisiolle	193
Erityisohjelmia vai dialogia?	195
Samuudet ja erot tutkijaluentojen ja ryhmäkeskustelujen välillä	197
Metodinen pohdinta	198
 Lähteet	202
Liitteet	213

Saatteeksi

Somalialaissyntyinen suomalaistoimittaja seisoo Hargeisan yössä ja raportoi TV2:n *Silminnäkiä*-ohjelmalle Suomesta karkotetun somalimiehen ongelmallisesta tilanteesta Somalimaassa. Tummaihoiset miehet keskustelevat suomalaisesta kotouttamispolitiikasta ja ympärillä parveilevat Hargeisan asukkaat, joiden mielestä sekä haastattelija että haastateltava ovat Somalimaassa ulkomaalaisia. MTV3:n *Tanssii tähtien kanssa* -viihdeohjelman kiinnostavimmaksi hahmoksi kohoaa talvella 2009 kenialaissyntyinen juoksija-kirjailija Wilson Kirwa, jonka yleisö kerta toisensa jälkeen äänestää jatkoon, vaikka tuomareilta ei tyyli pisteitä herukaan. Nelosen *Talents*-kisa kerää joka vuosi nuoria maahanmuuttajataustaisia tanssijoita ja laulajia ja sitä kautta myös maahanmuuttajataustaista yleisöä.

Nämä yksittäiset esimerkit kertovat siitä että Suomen monikulttuuristuminen alkaa vähitellen näkyä myös kansallisessa medialinnakkeessa, televisiossa, joka tähän saakka on tarkastellut suomalaista yhteiskuntaa lähes yksinomaan syntyperäisten suomalaisten näkökulmasta. Muutokset ovat toistaiseksi yksittäisiä ja satunnaisia, mutta ne ovat oireita siitä, että etnisen monimuotoisuuden lisääntyminen suomalaisessa yhteiskunnassa muuttaa vähitellen myös kansallisia mediainstituutioita. Osa suomalaisen television katsojista on jo nykyisin maahanmuuttajia, mutta heidän ääntään ei aiemmin ole kuultu yleisötutkimuksissa tai television sisältöjä arvioitaessa.

Tässä kirjassa kiinnostuksen keskiössä ovat maahanmuuttajien mielipiteet ja tulkinnat suomalaisesta televisiosta ja sen monikulttuurisuudesta. Kirjassa tarkastellaan maahanmuuttajien käsityksiä Suomen televisiosta ja sen tarjonnasta, ja siitä miten televisio on ottanut vastaan yhteiskuntamme monikulttuuristumisen haasteen: Mikä suomalaisissa ajankohtaisohjelmissa, viihdesarjoissa ja mainonnassa on kiinnostavaa ja houkuttelevaa Suomeen muualta muuttaneelle katsojalle? Entä mikä häntä vieroittaa ohjelmatarjonnasta ja saa kääntämään transnationaalille satelliittikanavalle?

Kirja perustuu *Maahanmuutto ja media* -nimiseen tutkimushankkeeseen, jota on toteutettu Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen Journalismin tutkimusyksikössä vuosina 2007–2009. Hankkeen päättäjänä on toiminut Mari Maasilta (YTT), joka myös vastaa tämän kirjan kirjoittamisesta. Tutkimuksen suunnittelussa ja sen ensimmäisen vaiheen toteutuksessa olivat mukana tutkijat Anna Simola (YTM) ja Heidi af Heurlin (VTM) ja tutkimusavustaja Mari Takalo (YTM). Kaikki neljä ovat osallistuneet fokusryhmähaastattelujen tekoon. Lisäksi Anna Simola on osallistunut aineiston esianalyysiin ja kirjoittanut *Poliisi-tv*:tä käsittelevän luvun.

Tutkimusta ovat sen eri vaiheissa lukeneet ja kommentillaan parantaneet Camilla Haavisto, Karina Horsti, Ullamaija Kivikuru, Sirkku Latomaa, Heikki Luostarinen, Esa Reunanen, Anna Simola ja Mari Takalo. Tutkimuksen on mahdollistanut Helsingin Sanomain Säätiöltä saatu rahoitus. Kiitokseni kaikille teille. Erityiskiitokset myös kaikille tutkimukseen osallistuneille.

Tampereella joulunalusaikana 2009

Mari Maasilta

Johdanto

Etnisyyteen ja mediaan liittyviä kysymyksiä on käsitelty 90-luvun loppupuolelta lähtien lukuisissa Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön tutkimusprojekteissa. Useimmiten kiinnostuksen kohteena on ollut se, miten erilaisia vähemmistöjä, etnisiä ryhmiä tai maahanmuuttajia mediassa esitetään. Pitkäaikaista seuranta on tehty ennen kaikkea sanomalehtien ja television uutis- ja ajankohtaisohjelmien etnisyyttä ja rasismia käsittelevistä sisällöistä (Raittila & Kuttilainen 2000; Raittila 2002; Raittila & Vehmas 2005; Vehmas 2005). Lisäksi tapaustutkimuksissa on analysoitu nuortenlehtiä (Markkanen 2003), internetin rasistisia sivustoja (Pekkinen 2002, 2005), radio- ja tv-ohjelmia (Roos 2006), islamin esittämistä mediassa (Maasilta, Rahkonen ja Raittila 2007) ja työperäisen maahanmuuton käsittelyä suomalaisissa tiedotusvälineissä (Simola 2008). Tutkimuksissa on tekstien sisällön painotusten perusteella pyritty arvioimaan myös niiden tuottamia tulkintoja ja mahdollisia vaikutuksia, mutta tulkintojen tekijät ovat tähän saakka olleet tutkijoita, eivät tekstien todellisia vastaanottajia eli yleisöjä.

Alkususäys näkökulman laajentamiseen tapahtui syksyllä 2006, jolloin Journalismin tutkimusyksikössä toteutettiin neljä esitutkimuksenomaista tapaustutkimusta, joissa kaikissa selvitettiin ”tavallisten” lukijoiden, katsojien ja kuulijoiden suhtautumista etnisyyteen ja mediaan ja pyydettiin tutkimukseen osallistuneita tulkitsemaan erilaisia

maahanmuuttajiin liittyviä mediasisältöjä (Raittila 2007b). Tutkimuksissa myös verrattiin toisiinsa tutkijoiden ja yleisöryhmien tulkintoja samoista mediateksteistä. Raittilan tutkimusryhmän tutkijat pitivät tutkija- ja lukijatulkintojen vertaamista toisiinsa ongelmallisena ja selittivät niiden eroa muun muassa sillä, että niiden teoreettiset lähtöoletukset eivät vastaa toisiaan. Koska yleisöllä ei tulkintoja tehdessään ole samanlaisia teoreettisia lähtökohtia rajoittamassa tulkintoja kuin tutkijalla, se on ”vapaampi” tulkitsemaan teksteistä haluamiaan merkityksiä. Esimerkiksi Anna-Kaisa Hiltusen (2007) tutkimuksessa tutkijan näkökulmaa rajasi sukupuoli ja etnisyyteen keskittyminen, jolloin hän ei tullut kiinnittäneeksi huomiota ikään liittyviin toiseuttaviin merkitystekijöihin. Toisaalta tutkimuksen konteksti etäännyttää lukija- ja tutkijatulkintoja tavanomaisesta lehdenlukutilanteesta ja niin sanotuista autenttisista tulkinnoista. Tutkimustilanne on aina keinotekoinen ja siinä tehtyjä tulkintoja värittää tieto siitä, mihin tarkoitukseen ja mistä aiheesta tutkimusta ollaan tekemässä. Tutkijan käyttämät käsitteet eivät myöskään välttämättä vastaa niitä, joita tavalliset lukijat vastaavasta ilmiöstä käyttäisivät. Tämä tuli esiin Pentti Raittilan (2007a) tapaustutkimuksessa, jossa tutkija etsi juttujen dialogisuutta, kun taas tutkittavat korostivat niiden luonnollisuutta, vaikka todellisuudessa saattoivat tarkoittaa sillä juuri dialogisuutta. Tutkijat myös muistuttavat siitä, että autenttiseen lukijatulkintaan ei oikeastaan ole edes mahdollista päästä käsiksi, sillä koko ajan on kuitenkin kysymys tutkijan tulkinnoista: tutkijahan tulkitsee myös sen haastatteluaineiston, jossa lukijat määrittelevät tulkintojaan. Tutkija siis vertaa aineistojutuista tekemiään tulkintoja haastatteluista tekemiinsä tulkintoihin. (Raittila, Nikunen, Pöyhkäri & Hiltunen 2007.)

Toisessa tätä tutkimusta edeltäneessä hankkeessa kartoitettiin seitsemässä Euroopan maassa tehtyä mediaan ja etnisiin suhteisiin liittyvää tutkimusta (Luostarinen, Eskonen, Horsti, Nikunen & Pöyhkäri 2007). Erityisen huomion kohteena kartoituksessa oli median käytön ja vastaanoton tutkimus, jonka katsottiin olevan eniten tietoa kaipaava alue. Eri maiden tutkimusesittelyjen lisäksi Heikki Luostarinen selvitti projektin yhteisjulkaisussa asiantuntijahaastatteluiden avulla suomalaisen

median nykytilaa ja lähitulevaisuuden haasteita maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyvien asioiden raportoinnissa. Luostarisen haastateltavat edustivat suomalaista valtamediaa, maahanmuuttajien omaa mediaa, koulutus- ja tutkimussektoria sekä monikulttuurisuustyötä. Asiantuntijoilta kysyttiin heidän näkemystään muun muassa maahanmuuttajien oman median kehityksestä, maahanmuuttajataustaisten toimittajien määrän ja työaseman kehityksestä sekä suomenkielisen yleismedian reaktioista kasvavaan maahanmuuttoon. Valtaosa haastateltavista katsoi suomalaisen yleismedian maahanmuuttajia käsittelevän journalismin kehittyneen myönteisesti viimeksi kuluneina vuosina. Valtaväestöön kuuluvat vastaajat suhtautuivat myös tulevaisuuteen valtaosin luottavaisesti: he arvioivat, että maahanmuuttoon liittyvät asiat tulevat aiempaa arkipäiväisemmiksi ja tutummiksi toimituksissa ja toimittajien omassa elämässä. Sen sijaan maahanmuuttajataustaiset vastaajat näkivät lähitulevaisuuden paremminkin kasvavien jännitteiden kuin niiden purkautumisen aikakautena. (Luostarinen 2007.) Valtaväestön edustajien ja maahanmuuttajien ainakin osittain vastakkaiset näkemykset tulevasta kehityksestä haastoivat jatkamaan aiheeseen liittyvää tutkimusta ja selvittämään myös tavallisen maahanmuuttajataustaisen yleisön käsityksiä mediasisällöistä.

Tutkimusongelma

Tutkimuksessa selvitettiin sitä, miten Suomessa asuvat maahanmuuttajat merkityksellistävät ja tulkitsevat suomalaisia televisio-ohjelmia ja miten maahanmuuttajasuomalaisten ja kantasuomalaisten tulkinnat ohjelmista mahdollisesti eroavat toisistaan.¹ Televisiolla on merkittävä rooli siinä,

1. Tutkimukseen osallistuneita henkilöistä käytetään raportissa käsitteitä maahanmuuttaja/ maahanmuuttajataustainen/ maahanmuuttajasuomalainen ja kantasuomalainen tai syntyjään suomalainen. Käsitteet on ymmärrettävä analyttisiksi yleistyksiksi, jotka eivät välitä todellisuuden monimuotoista kuvaa. Maahanmuutta ja nimityksen käyttöön liittyviä ongelmia olemme pohtineet hankkeen ensimmäisessä raportissa (Maasilta, Simola ja af Heurlin 2008; ks. myös Suurpää 2002).

miten maahanmuuttajat kotoutuvat Suomeen ja kokevat kuuluvansa tähän yhteiskuntaan, sillä media on merkittävä yhteenkuuluvaisuuden ja identifikaatioiden tuottaja. Toisaalta sen avulla voidaan myös sulkea ulkopuolelle ja saada tuntemaan vierautta. Sen vuoksi on tärkeä saada tietoa siitä, miten maahanmuuttajat tulkitsevat suomalaisen television heistä välittämää kuvaa.

Tutkimuksen lähtökohtana on brittiläisestä kulttuuritutkimuksesta lähtöisin oleva käsitys siitä, että yleisöt tulkitsevat mediasisältöjä omista kulttuurisista lähtökohdistaan. Tulkinnat voivat vaihdella muun muassa tulkitsijan sukupuolen, etnisen taustan, seksuaalisen suuntautumisen, luokan ja muiden taustatekijöiden mukaan, vaikka niitä ei tietenkään voida myöskään täysin irrottaa tekstiin kirjoitetuista merkityksistä (esim. Gillespie 1995; Hall 1992; Morley 1980). Vaikka tutkimuksen päähuomio oli siinä, kuinka maahanmuuttaja-asema vaikuttaa ohjelmasta tehtyihin tulkintoihin, tätä asemaa ei ole syytä pitää ensisijaisena. Sitä ei myöskään voi erottaa muista tulkintaan vaikuttavista tekijöistä, sillä sen paremmin maahanmuuttajat kuin kantasuomalaiset eivät ole keskenään homogeeninen joukko, vaan molemmissa ryhmissä on myös paljon moninaisuutta ja eroja. Maahanmuuttaja-aseman tai kansallisen taustan lisäksi siihen, minkälaisista ohjelmista ihmiset ovat kiinnostuneita ja miten he niitä tulkitsevat, vaikuttavat esimerkiksi heidän roolinsa vanhempana, miehenä tai naisena, työelämässä tai eläkeläisenä. Maahanmuuttajien ja suomalaisten tulkintojen ei siis automaattisesti oleteta olevan erilaisia, sillä vaikka näihin ryhmiin kuuluvat voivat monessa suhteessa olla toisiinsa nähden erilaisia, he ovat myös keskenään samanlaisia ja kiinnostuneita monista samoista asioista.

Esimerkiksi Ramaswati Harindranath (2000) on kritisoinut rodullisen tai etnisen eron käyttämistä katsojien tulkintoja ja käyttäytymistä selittävänä ensisijaisena tekijänä. Harindranathin mukaan on kehäpäätelmä, että etniset ryhmät lukisivat mediaa eri tavoin ja käyttäisivät mediaa etnisen identiteettinsä muokkaamiseen ja muodostamiseen, jos tutkimuksessa ei eritellä miten nimenomaan etnisyyys tulkintaa selittää. Se, että eri kulttuuriryhmät jaetaan perinteisiin ja moderneihin sen mukaan, kuinka ne tulkitsivat ohjelmaa, edustaa sellaista kulttuuri-

käsitystä, jossa kulttuurit ymmärretään absoluuttisina ja erillisinä, ei joustavina ja dynaamisina. Kyseinen käsitys on myös vaarallisen lähellä ”uusrasismia”, kuten myöhemmin tässä luvussa esitetään (ks. myös Hannerz 2003, 215–216). Erityisen ongelmallinen väite on silloin, kun ihmiset elävät diasporassa, jolloin heidän identiteettinsä rakentuminen on sitäkin mutkikkaampaa. (Harindranath 2000, 149–153.)

Televisiota koskevat tulkinnat ovat luonnollinen tutkimuskohde maahanmuuttajayleisöjen yhteydessä, sillä sekä suomalaisten että kansainvälisten mediankäyttötutkimusten mukaan televisio on ylivoimaisesti käytetyin media maahanmuuttajien keskuudessa (esim. de Block, Buckingham, Holzwarth ja Niesyto 2004; Maasilta, Simola ja af Heurlin 2008). Televisio on maahanmuuttajille myös usein ikkuna uuteen asuinmaahan, jonka kautta he saavat tietoa uudesta ympäristöstään (Rydin & Sjöberg 2009). Maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten väliset arkipäivän kontaktit ovat varsinkin aluksi melko vähäisiä, joten suuri osa maahanmuuttajien Suomea ja suomalaisia koskevasta tiedosta on mediavälitteistä. Vaikka tutkijalle on itsestään selvää, että television välittämä informaatio on aina jonkin näkökulman kautta suodattunutta, tavallinen katsoja voi suhtautua siihen kyseenalaistamattomana totuutena ja muodostaa sitä kautta käsityksensä Suomesta ja suomalaisista. Sen vuoksi on tärkeä tarkastella sitä, minkälaisia ajatuksia ja tulkintoja television välittämät ohjelmat maahanmuuttajissa herättävät.

Kuten Luostarisen (2007) tapaustutkimuksesta kävi ilmi, suomalaisen valtamedian, maahanmuuttajien oman median ja monikulttuurisuustyötä tekevien henkilöiden käsitykset suomalaisen median suhteesta maahanmuuttoon näyttävät jossain määrin poikkeavan toisistaan. Samoin Raittilan tutkimusryhmän (Raittila ym. 2007) tulokset antoivat viitteitä siitä, että vähemmistöryhmien ja valtaväestön tulkinnat mediasällöistä poikkeavat toisistaan. Tähän mennessä tarjolla on kuitenkin ollut vähän tietoa siitä millaisia tulkintaerot ovat ja miksi niitä syntyy. Sen vuoksi tutkimusasetelmaan on liitetty myös suomalaisen valtaväestön tulkintojen tutkiminen ja niiden vertaaminen maahanmuuttajakatsojien tulkintoihin. Valtaväestön ja maahanmuuttajien tulkintojen vertailussa metodologisesti kiinnostavaa on myös tutkimustilanteen

vaikutus tuloksiin: eri tavoin kootut keskusteluryhmät mahdollistavat sen tutkimisen, miten puhe ohjelmista vaihtelee ”meidän” kesken tai ”muiden” kanssa puhuttaessa. Raittilan tutkimusryhmän tapaus-tutkimuksissa tuli esiin, että joissain ryhmissä keskustelu oli erittäin vapautunutta, kun taas toisissa ryhmissä keskustelijat olivat hyvinkin varautuneita ja lyhytsanaisia. Tutkijat arvioivat, että tämä johtuisi niin sanotun poliittisen korrektiuden vaatimuksesta eli siitä, että tietyissä tilanteissa pidetään sopimattomana esittää tietynlaisia mielipiteitä. Siten esimerkiksi tutkimuksessa, jonka aiheena on monikulttuurisuus mediassa, ei olisi sopivaa esittää kielteisiä näkemyksiä maahanmuuttajista. Poliittisen korrektiuden vaatimus näkyi ryhmissä esimerkiksi keskustelijoiden ilmaisujen hienovaraisuutena ja siten, että monet haasteltavat tekivät selvää eroa rasisteiksi kutsumiinsa suomalaisiin. (Raittila ym. 2007.)

Jopa pitkään siirtolaisia vastaanottaneissa maissa tehtyjen tutkimusten mukaan monet siirtolaisryhmät kokevat jäävänsä uuden kotimaan valtamediassa paitsioon tai tulevansa yksipuolisen kielteisesti esitetyiksi. Tämän vuoksi ne voivat siirtyä kansainvälisten satelliittikanavien kautta seuraamaan pelkästään entisten kotimaidensa omankielisiä televisio-kanavia. (Luostarinen ym. 2007.) Omankielisen median seuraaminen on tärkeää äidinkielen ylläpitämiselle ja kulttuurisen identiteetin säilyttämiselle, mutta jos sen seurauksena maahanmuuttaja jää kokonaan nykyisen asuinmaansa tiedonvälityksen ulkopuolelle, hän voi olla vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta laajemminkin. Esimerkiksi Ranskassa tietyt vähemmistöryhmät ovat ghettoutuneet niin fyysisesti kuin henkisesti, mistä kertovat Pariisiin toistuvat lähiömellakat. Vuoden 2005 mellakoiden jälkipuinnissa median kritisoijat kiinnittivät erityistä huomiota televisioon, joka ei ole riittävästi tuonut esiin Ranskan ”näkyviä vähemmistöjä” ja heihin kohdistuvia ennakkoluuloja ja rasismia. Myös maan entinen presidentti Jacques Chirac korosti valtamedian vastuuta maahanmuuttajien integroimisessa yhteiskuntaan. Chiracin mukaan valtamedian on vastaisuudessa pyrittävä heijastamaan entistä paremmin ranskalaisen yhteiskunnan monikulttuurista todellisuutta. (Harding 2006.)

Vaikka Suomessa maahanmuuttajien ghettoutumista ei ole tapahtunut samalla tavoin kuin monissa Euroopan suurkaupungeissa, on meilläkin syytä kiinnittää huomiota median rooliin. Myös Suomessa etniset vähemmistöt ja siirtolaiset jäävät usein median mykiksi toimijoiksi, sillä kirjan alussa kuvatut esimerkit ovat toistaiseksi harvinaisia poikkeuksia. Maahanmuuttajat ja heidän jälkeläisensä eivät juuri näy television uutis- ja ajankohtaisohjelmien toimittajina, viihdeohjelmien esiintyjinä tai draamasarjojen näyttelijöinä ja ohjaajina, vaikka ohjelma-aiheet heidän elämäänsä käsittelevätkin (Raittila & Vehmas 2005). Televisio myös antaa suhteellisen vähän tilaa länsimaiden ulkopuolelta tulevien maahanmuuttajien entisten kotimaiden tapahtumille, ja silloin kun näiden maiden tapahtumia käsitellään, uutiset ovat enimmäkseen kielteisiä (esim. Kivikuru ja Pietiläinen 1998; Uskali 2007). Tämä voi johtaa siihen, että kielteiset mielikuvat kyseisistä maista siirtyvät koskemaan myös kyseisistä maista tulevia maahanmuuttajia ja täten vaikeuttavat heidän kotoutumistaan Suomeen. Oireita tästä on erityisesti Suomen somali-, muslimi- ja venäläisväestöjen keskuudessa, joihin suomalaisväestön ennakkoluulot selkeimmin kohdistuvat (Jaakkola 2009; Jasinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002; Maasilta, Rahkonen & Raittila 2008). Kokonaisuutena Suomen maahanmuuttajaväestöt ovat kuitenkin lupaava kohderyhmä suomalaiselle televisiolle, sillä kuten tämän tutkimuksen ensimmäisen vaiheen tuloksista käy ilmi jopa 70 prosenttia tutkimukseen osallistuneista katsoo Suomen televisiota viikoittain.

Tutkimuksen pääkysymykset voidaan tiivistäen esittää seuraavasti:

1. Minkälaisia merkityksiä maahanmuuttajat antavat Suomen televisiolle ja erityisesti sen monikulttuurisille ohjelmasisällöille?
2. Miten eri sukupuolta, ikäryhmää, koulutustaustaa tai etnistä alkuperää edustavien maahanmuuttajien ja toisaalta maahanmuuttajien ja suomalaisten ohjelmia koskevat tulkinnat eroavat toisistaan?
3. Miten maahanmuuttajat neuvottelevat suhdettaan suomalaisten televisio-ohjelmien heille tarjoamiin identiteetteihin ja toisaalta Suomeen ja suomalaisiin?

Tämän lisäksi metodologisesti kiinnostavaa on tutkimustilanteen vaikutus ohjelmista tehtyihin tulkintoihin ja tapaan ilmaista asioita. Tutkimuksen loppukeskustelussa pohditaan myös television roolia maahanmuuttajien kotoutumisessa ja suhteessa monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamiseen.

Kotoutuminen, identiteetti ja toiseus

Kansallisella televisiolla on ollut tärkeä rooli kansallisen yhteisön rakentamisessa ja yhteisöllisyyden tunteen luomisessa. Sen erilaiset lajityypit tuottavat erilaisia kuvia ja kertomuksia, jotka representoivat niitä yhteisiä kokemuksia, jotka antavat kansakunnalle merkityksen. Television luoman ”kuvitellun yhteisön” jäsenenä näemme itsemme osallisina tätä yhteistä kertomusta. (Anderson 1991; Hall 1999, 48.) Kanavatarjonnan monipuolistuminen, satelliittitelevisio ja internet ovat haastaneet kansallisen television luoman yhteisöllisyyden, mutta yhä edelleen tiettyjen yleistä kiinnostusta herättävien ohjelmien seuraaminen ja niistä keskusteleminen saavat aikaan tunteen yhteisten asioiden jakamisesta. Yhteisöllisen kokemuksen tunne voi rakentua esimerkiksi siitä, että television ympärille kokoonnutaan eri puolilta maata säännöllisesti samoina aikoina seuraamaan valtakunnallista uutislähetystä tai suosittua draama- tai saippuasarjaa (Gillespie 1995; Morley 1980). Maahanmuuttajien kotoutumisen näkökulmasta tutkimusasetelmassa kysymys on siis siitä, oletetaanko maahanmuuttajat kuuluviksi kansallisen television luomaan yhteisöön ja osallistumaan siitä käytävään keskusteluun.

Ohjelmat aktivoivat pohtimaan paitsi kansallisia, myös kulttuurisia, uskonnollisia ja etnisiä identiteettejä ja neuvottelemaan niiden välisiä eroja. Identiteettien kehittyminen on jatkuva prosessi, mikä tarkoittaa sitä, että identiteetit muuttuvat ja muokkautuvat jatkuvasti ihmisten peilattaessa itseään toisiin ihmisiin ja median tarjoamiin identi-

teetteihin (Hall 1999, 39). Sen perusteella, miten erilaiset yleisöt näihin puhutteluihin vastaavat ja niitä tulkitsevat, voidaan arvioida median roolia valtaväestön ja etnisten ryhmien julkisena kontaktipintana ja vuorovaikutuksen mahdollistajana.

Julkinen puhe rakentaa monin tavoin ja jatkuvasti kuvaa siitä, kenen julkisuudesta ensisijaisesti on kyse. Tämä tulee näkyviin muun muassa siinä, keiden kysymyksiin ja tarpeisiin ohjelmat vastaavat, mitkä asiat oletetaan itsestäänselvyyksiksi ja tunnetuiksi tai ketkä luetaan toimittajien, urheiluselostajien tai mainostajien puhuttelun ”meihin”. Yhtä tärkeää kuin tulla huomioonotetuksi ohjelmasisällöissä on se, millä tavoin maahanmuuttajista ja etnisistä vähemmistöistä ohjelmissa puhutaan. Sana-, kuva- ja asiantuntijavalinnat sekä valitut näkökulmat vaikuttavat siihen, kokeeko katsoja itsensä yleisöön kuuluvaksi vai jääkö hän auttamattomasti ulkopuoliseksi.

Mediasisältöjen on usein todettu korostavan pikemminkin sitä, miten maahanmuuttajat poikkeavat kantaväestöstä kuin sitä, mitkä piirteet kantaväestöä ja maahanmuuttajia yhdistävät (esim. Ahola 2002; Raittila 2002, 2004; *Tiedotustutkimus*-lehden *Toiseusdiskurssit*-teemanumero 4/2000). Tämä on omiaan *toiseuttamaan* maahanmuuttajia ja sulkemaan heidät kantaväestön ulkopuolelle. Toiseuden käsitettä käytetään mediatutkimuksessa kuvaamaan sitä, kuinka televisiossa jäsennetään suhdetta ”meidän” ja ”muiden”, tutun ja vieraan tai normin ja poikkeuksen välillä. Poikkeamaan ei kuitenkaan suhtauduta neutraalisti, vaan maahanmuuttajasta tai hänen kulttuuristaan tehdään vertauskohteeseensa verrattuna alempiarvoinen, toinen. Tyypillistä toiseutta tuottaville eroille on myös se, että yhden eron tunnistaminen aktivoi samalla joukon muita eroja, jotka esiintyvät yleensä tuohon eroon liitettyinä stereotyyppisinä käsityksinä. (Löytty 2005, 162.)

Stereotypian käsite liittyy läheisesti toiseuttamiseen, sillä stereotyyppien avulla nauretaan usein vähemmistöille. Stereotyyppit ovat ennen kaikkea eron tekemisen ja erottautumisen väline, joka yksinkertaistaa monimutkaisia eroja ja typistää ihmiset yksinkertaisiksi ”pahvinukeiksi”. Stereotyyppistämisessä yksilöä tai ryhmää koskevat luonnehdinnat pelkistetään muutamiksi liioitelluiksi ja yksinkertaistetuiksi piirteiksi,

jotka jähmetetään ikuisiksi ajoiksi ilman muutoksen ja kehityksen mahdollisuutta. (Hall 1999, 122–123; 190.) Stereotyyppejä hyödynnetään runsaasti populaarikulttuurissa ja erityisesti humoristisissa ohjelmatyypeissä. Niiden avulla voidaan tuoda esiin vaiettuja aiheita, mutta ne voivat myös vahvistaa vallitsevia ennakkoluuloja. (Sevänen 2008, 33.) Stereotyyppien ajattelun yleensä koskevan muita kuin niiden tuottajia itseään, ja niiden avulla nauretaankin usein vähemmistöille, olivat ne sitten etnisiä, seksuaalisia tai muita vähemmistöjä. Usein stereotyyppit jo itsessään kantavat mukanaan aineksia, jotka johtavat paitsi ylemmyyteen ja alemmuuteen, myös vieraiden karsastukseen ja rasismiin (Kivikuru 1995, 101).

Vaikka stereotyyppit usein ovat katteettomia ja vahingollisia, ne eivät aina ole illuusiota, kuten Terry Eagleton (2001) muistuttaa. Samoissa kulttuurisissa ja aineellisissa oloissa pitkiä aikoja eläneillä ihmisillä on todennäköisesti joitain yhteisiä piirteitä, joita stereotyyppioilla voidaan tavoittaa. Stereotyyppioita joustavampi tapa luokitella ihmisiä ja ihmisryhmiä olisi kuitenkin kategorisointi, sillä *kategoriat* eivät ole lukkoon lyötyjä tulkintoja kohteistaan, vaan niitä voidaan muokata ja muuttaa uusien havaintojen valossa. Kategoriat eivät myöskään välttämättä rakennu joko–tai -logiikalle, vaan ne voivat perustua myös sekä–että -ajattelulle. Monet kategoriat voivat myös pohjautua empiirisen todellisuuden mutkikkautta koskeviin kokemuksiin. (Lehtonen 2004a, 22.)

Stereotyyppien pysyvyydestä saa hyvän käsityksen, jos pysähtyy pohtimaan esimerkiksi sitä, millaisia tulkintoja Suomessa asuvan, kenialaissyntyisen Wilson Kirwan esiintyminen keväällä 2009 *Tanssii tähtien kanssa* -ohjelmassa kantasuomalaisessa yleisössä ehkä kirjoitti. Kuten Löytty (2005, 168) huomauttaa, suomalaisessa kulttuurissa eläen on tuskin mahdollista tunnistaa henkilöä afrikkalaiseksi ilman että häneen samalla liitetään koko joukko länsimaisen ajattelutavan mukaisia ennakkokäsityksiä. Kirwaan liitettyjä ominaisuuksia olisivat tämän perusteella luultavasti ainakin ”verenperintönä” saatu rytmitaju, eksoottisuus, alkukantaisuus ja iloisuus, joita muun muassa historiankirjoitus, lähetykskirjallisuus ja populaarikuvastot ovat vuosisatoja uusintaneet. Toisaalta on tietysti muistettava, että Kirwa on tullut tunnetuksi

Suomessa myös poikkeuksellisen hyvin pärjäävänä maahanmuuttajana, urheilijana, valmentajana, kirjailijana ja kunnallispolitiikkona, mikä varmasti vaikutti hänen suosionsa *Tanssii tähtien kanssa* -ohjelmassa. Mutta minkälaisia tulkintoja tai stereotypioita Kirwan esiintyminen suomalaisessa viihdeohjelmassa herättää afrikkalaistaustaisten suomalaisten tai esimerkiksi latinalaisamerikkalaisten maahanmuuttajien keskuudessa? Siihen on tutkijan toistaiseksi vielä melko mahdoton vastata, sen verran vähän erilaisista taustoista tulevien tulkintoja on Suomessa tutkittu.

Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus televisiossa

Tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat suomalaisen television monikulttuurisuus ja monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin liittyvät ohjelmasisällöt. Tutkimuksen osallistujille esitetyssä kysymyksessä monikulttuurisuutta ei erikseen määritely, sillä sen avulla pyrittiin löytämään vastaajien omia tapoja määritellä moniäänistä ja tasa-arvoista televisiota. Seuraavassa pyrin kuitenkin avaamaan tutkijoiden esiymämyrystä siitä, mitä käsitteellä suomalaisessa yhteiskunnassa ja erityisesti televisiossa voitaisiin tarkoittaa.

Monikulttuurisella yhteiskunnalla tarkoitetaan yleensä sellaista yhteiskuntaa, jossa elää rinnakkain monia, kulttuuriltaan toisistaan poikkeavia ryhmiä.² Käsite ei kuitenkaan tarkemmin kerro, millaisia nämä kulttuurit ovat tai millaisissa suhteissa ne ovat toisiinsa. Vaikka normatiiviseen monikulttuurisuuspuheeseen on sisäänrakennettuna ajatus siitä, että kulttuurit ovat keskenään samanarvoisia, jää siinäkin itse kulttuurien luonne usein keskustelematta. Kulttuurintutkimukseen on vakiintunut niin sanottu antropologinen kulttuurikäsite, jonka

2. Kulttuurien moninaisuuteen voidaan tilanteen mukaan sisällyttää etnisyy, kieli, kulttuuri, vammaisuus ja seksuaalisuus. Kaikkien näiden ryhmien pitäisi siis myös näkyä ja kuulua televisiossa, vaikka tässä tutkimuksessa asiaa tarkastellaankin nimenomaan maahanmuuttajien näkökulmasta.

mukaan kulttuurilla viitataan yhtäältä ihmisten arkisiin käytäntöihin, kuten ruokailuun, pukeutumiseen ja musiikkiin, toisaalta vähemmän näkyviin asioihin, kuten arvoihin ja normeihin, käsityksiin sukupuolten ja perheen asemasta ja niin edelleen. Monikulttuurisuudesta puhuttaessa puhutaan siis sekä arkielämän ”pienistä” asioista että koko maailman-katsomusta läpäisevistä merkittävistä arvokysymyksistä. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 25–26.) Antropologinen kulttuurikäsitys ei kuitenkaan ole yhtenäinen, vaan sen sisältä löytyy useita keskenään taistelevia käsityksiä. Käsityksillä on merkittäviä seurauksia sille, miten kulttuureita mediarepresentaatioissa tuotetaan ja uusinnetaan, joten niiden eroihin on syytä tässä paneutua.

Karkeasti ottaen kulttuurikäsitukset voidaan jakaa kahteen suuntaukseen: käsitykseen, jonka mukaan maailma jakaantuu selvärajaisiin kulttuuriin yksiköihin, ja toisaalta käsitykseen, joka korostaa kulttuurien prosessuaalista luonnetta. Käsitte, jonka mukaan kulttuurit jakaantuvat selvärajaisiin, oman logiikkansa mukaisesti toimiviin ja toisensa poissulkeviin kulttuureihin elää sitkeästi varsinkin populaarissa julkisuudessa. Sen mukaan kulttuurit ovat yhteismitattomia ja yhteen sovittamattomia, ja yksilö sosiaalistuu oman kulttuurinsa jäseneksi niin, että tuo erityinen kulttuuri ohjaa hänen tapaansa elää ja tehdä valintoja. Ominaista tälle ajattelulle on lisäksi se, että siinä luonnollistetaan kulttuurinen muuttumattomuus ja jatkuvuus. Kulttuurien erottelusta näyttää usein seuraavan sellainen tulkinta, jossa toisten kulttuurien jäsenet ovat ikään kuin tiukemmin oman kulttuurinsa vankeja kuin katsoja tai arvioitsija itse. ”Vieraisiin” kulttuureihin kuuluvilla olisi siis enemmän kulttuuria kuin ”meidän” länsimaisilla kulttuureillamme. Tämä käsitys kulttuurista tuottaa usein niin sanotun kulttuurifundamentalistisen – tai jopa kulttuurirasistisen – tulkinnan kulttuurien perimmäisestä olemuksesta. Tunnetuimpia kulttuurifundamentalistisen ajattelutavan viljelijöitä on yhdysvaltalainen politiikan tutkija Samuel Huntington, joka on onnistunut lanseeraamaan ajatuksensa kulttuurien välisestä yhteentörmäyksestä laajaan populaariin julkisuuteen teoksessaan *Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys* (2003/1996). Mielenkiintoista onkin, että kulttuurien välistä eroa korostavaa käsi-

tystä voidaan käyttää sekä monikulttuurisuuden vastustamiseen että sen puolustamiseen. Monikulttuurisuuden vastustajien mielestä eri kulttuurit on syytä pitää erossa toisistaan ja tällä perustellaan se, että valtion rajat suljetaan ulkopuolisilta. Monikulttuurisuuden puolustajat taas korostavat erilaisten kulttuurien säilyttämistä, jolloin kulttuurien ”puhtautta” on syytä yhteiskunnallisilla ohjelmilla hallinnoida ja säädellä kansallisvaltion sisällä. (Hannerz 2003, 216–218; Horsti 2005, 195–196; Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 25–28.)

Kulttuurin prosessuaalista luonnetta korostavan käsityksen mukaan inhimilliselle kulttuurille ominaista on muutos ja joustavuus sekä uusien vaikutteiden omaksuminen osaksi vanhaa. Kulttuurit eivät tämän käsityksen mukaan myöskään ole selvärajaisia yksiköitä, vaan kulttuurien rajoilla on jatkuvaa liikettä puoleen ja toiseen. Yksilöiden tasolla tämä näkyy esimerkiksi siten, että monet yksilöt eivät identifioitu selkeästi vain tietyn kulttuurisen ryhmän jäseneksi, vaan voivat kokea kuuluvansa myös johonkin toiseen tai useampiin ryhmiin. Lainaaminen, yhdisteleminen ja vaikutteiden ottaminen on tämän käsityksen mukaan luonteenomaista kaikille kulttuureille. (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 28–29.) Prosessuaalinen kulttuurikäsitelmä antaa kulttuurifundamentalistista enemmän sijaa toimijuudelle korostaessaan sitä, että sekä kulttuurin pysyvyys että sen muuttuminen ovat sidoksissa inhimilliseen toimintaan (Hannerz 2003, 224–225). Tämän seurauksena myös median rooli tulee uudella tavalla ymmärretyksi: jos kulttuurin kehitykseen kerran on inhimillisen toiminnan kautta mahdollisuus vaikuttaa, on tarpeen selvittää missä määrin media toiminnallaan osallistuu kulttuuristen erojen tuottamiseen ja mitä tavoitteita se palvelee.

Suomen virallisessa kotouttamis- ja kotoutumispolitiikassa monikulttuurisuus on käsitetty nimenomaan maahanmuuton seurausilmiöksi, jolloin huomaamatta jää, että Suomi ei koskaan ole ollut etnisesti, kielellisesti tai kulttuurisesti yhdenmukainen. Jo ennen nykyisten maahanmuuttajien tuloa maassamme oli useita erillisiä ”etnisiä” kulttuureita, kuten suomalaiset, suomenruotsalaiset, romanit ja saamelaiset. Samoin uskonnollisesti ja luokkataustaltaan suomalaiset ovat hyvin monenlaisia. (Esim. Lehtonen 2004a; Lepola 2000.) Mieli-

kuva homogeenisesta Suomesta, jossa erilaisuus, moninaisuus ja rajalla oleminen kutistuivat huomaamattomiksi, rakennettiin vuosisatojen kuluessa itsenäistymisprojektin ja kansallisvaltion rakentamisen yhteydessä (Lehtonen ja Löytty 2003, 8). Toisen maailmansodan jälkeen Suomi olikin väestöllisesti kohtalaisen sulkeutunut maa. Maassa asui tuolloin huomattavasti vähemmän muualta muuttaneita kuin ennen toista ja vielä vähemmän kuin ennen ensimmäistä maailmansotaa. 1950-luvulla Suomessa oli alle 10 000 ulkomaalaissyntyistä henkilöä ja 80-luvullakin, jolloin Suomi muuttui maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi, vain noin 20.000. Maahanmuuttajien tuoma muutos on ollut merkittävä, sillä vuoden 2008 lopussa ulkomaisten kansalaisten määrä Suomessa oli jo yli 143.000 (Tilastokeskus 2009). Lisäksi maassa on kasvava joukko muualta muuttaneita henkilöitä, jotka ovat saaneet Suomen kansalaisuuden. Lähivuosina muuton ennustetaan edelleen kasvavan, koska suomalaisen väestön ikääntyessä maassamme tarvitaan yhä enemmän ulkomaista työvoimaa, eikä lisääntyvä globalisaatio muutenkaan suosi rajojen sulkemista ja maahanmuuton rajoittamista.

Uudet asukkaat asettavat uudenlaisia haasteita myös suomalaisille tiedotusvälineille. Kuten esimerkiksi Hall (1999) on huomauttanut, monenlaiset identiteetit ja itsemäärittelyt joutuvat uudelleenarvioinnin ja kyseenalaistamisen kohteiksi erityisesti sellaisina aikoina, jolloin totut käytännöt ovat ajautuneet vaikeuksiin ja sen vuoksi ne on ajateltava uudestaan. Näin on globaalin liikkuvuuden lisääntyessä käynyt kansallisvaltiolle ja kansalliselle identiteetille ja sen seurauksena myös monille kansallisille instituutioille, kuten koululaitokselle, sosiaaliturvajärjestelmälle, kirkolle ja medialle. Kansallinen televisiokaan ei enää voi tyytyä välittämään kuvaa kansallisesti yhtenäisestä Suomesta tai tyytyä palvelemaan vain syntyperäisiä suomalaisia, vaan huomioon on otettava myös muualta muuttaneet yleisöt.

Tasa-arvoa ja monikulttuurisuutta pyritään Suomen kotouttamispolitiikan mukaan toteuttamaan normaalien julkisten instituutioiden ja palvelujen välityksellä, mikä tarkoittaa sitä, että yhteiskunta ei yleensä lähde rakentamaan erillisiä instituutioita uusille kulttuuriryhmille (Lepola 2000, 210). Televisiotoiminnassa vaatimus tasa-arvon ja mo-

nikulttuurisuuden toteuttamisessa koskee erityisesti julkisen palvelun eli Suomen Yleisradion kanavia, sillä kaupallisilla televisiokanavilla lain edellyttämiä velvoitteita ei ole. Niiden kiinnostusta monikulttuuriseen ohjelmatuotantoon sanelevat lähinnä kysynnän ja markkinoiden lait.

Yleisradiossa tartuttiin maahanmuuttoon ja moninaisuuteen 1990-luvun puolivälissä eli noin kymmenen vuotta sen jälkeen, kun maahanmuuttajien määrä maassamme alkoi lisääntyä. Malli monikulttuurisen ohjelmapolitiikan kehittämiseen saatiin Keski-Euroopan vanhoista maahanmuuttomaista, joissa vähemmistöjen ”oman kulttuurin arvo” oli tunnustettu mediapolitiikan monikulttuurisuuden paradigmassa jo 1980-luvulla. Monikulttuurisuusparadigma tarkoitti sitä, että julkisen palvelun pitää palvella sekä maassa asuvia vähemmistöjä että toisaalta sitä, että television pitää välittää kuvaa vähemmistökulttuureista ja monikulttuurisesta todellisuudesta valtaväestölle (Horsti 2009,11)³. Monikulttuurisuus ei mediapolitiikassakaan ollut selkeä ohjelma ja siihen sisältyi samanlaisia epämääräisyyksiä kulttuurin luonteesta kuin käsitteeseen yleensäkin, mutta ainakin osittain se ymmärrettiin erillisten kulttuurien palvelemisena ja toinen toisistaan informoimisena. Myönteisenä voidaan Horstin (emt., 11) mukaan pitää sitä, että vähemmistökulttuureilla nähtiin monikulttuurisuusparadigmassa olevan oikeus rakentaa kulttuurista identiteettiään ja vaatia itselleen resursseja myös mediassa.

Yleisradion monikulttuurisuuspolitiikan lippulaivana voidaan pitää vuosina 1996–2008 tuotettua *Basaari*-ohjelmaa, joka pyrki tavoittamaan sekä vähemmistöjä että valtaväestöä⁴. Ohjelma, kuten koko monikulttuurisuuspolitiikka, sai mallinsa eurooppalaisten yleisradioyhtiöiden vastaavista, esimerkiksi Ruotsin *Mosaik*-ohjelmasta (1987–2003). Alussa maahanmuuttajat olivat vain *Basaarin* aiheena, mutta vuosien kuluessa he tulivat mukaan myös ohjaajina, toimittajina ja teknisenä henkilöstönä. Tähän vaikuttivat erityisesti Yleisradion järjestämät

3. Horsti käsittelee artikkelissaan Britannian, Hollannin ja Ruotsin yleisradioyhtiöitä.

4. Basaarin historiasta ja ohjelman monikulttuurisuusdiskursseista ks. Horsti 2005.

maahanmuuttajille suunnatut toimittajakurssit ja koulutusprojektit. (Horsti 2005, 222; Rainbird & Lappalainen 2007.)

Vuosituhaten vaihteessa on monissa Euroopan yleisradioyhtiöissä siirrytty monikulttuurisuusparadigmasta uuteen, moninaisuutta, integraatiota ja sosiaalista koheesiota korostavaan (*cultural diversity*) lähestymistapaan, jota myös Suomen Yleisradiossa on seurattu. Uuden strategian ajatuksena on, että monikulttuurisuusohjelmien ei pidä korostaa erilaisuutta tai ”ghettouttaa” vähemmistöryhmiä tarjoamalla vain niille tarkoitettuja erityisohjelmia, vaan monikulttuurisuus on valtavirtaistettava läpi kaiken ohjelmiston. Moninaisuutta pyritään tämän lähestymistavan mukaan lisäämään erityisesti viihdeohjelmissa, joissa kulttuureja sekoitetaan ja kyseenalaistetaan usein naurun ja huumorin avulla. Uusi strategia liittyy ristivetoon perinteisten yleisradioihanteiden, demokratian ja kulttuurin kehittämisen, ja toisaalta kaupallistumisen ja markkinoiden vaatimusten välillä. Vähemmistötoimittajien näkökulmasta ongelmallista voi olla, että he joutuvat tätä strategiaa toteutettaessa tarjoamaan ideoitaan samoille valtavirtamarkkinoille kuin muut toimittajat ja tuotantoyhtiöt, mutta toisaalta etuna voi olla kulttuuriryhmien välisten keinotekoisien raja-aitojen purkautuminen. (Horsti 2009, 13.)

Uudesta strategiasta huolimatta Laki Yleisradiosta velvoittaa edelleen Yleä tuottamaan palveluja ”saamen, romanin ja viittomakielellä sekä soveltuvien osin myös maan muiden kieliryhmien kielellä”. Lisäksi Ylen tulee ”tukea suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille”. (Laki Yleisradio Oy:stä.) Vähemmistökielten lisäksi Ylellä on radiossa englanninkieliset uutiset, jotka palvelevat sekä maahanmuuttajia että satunnaisesti maassa oleskelevia matkailijoita (Eskonen 2007, 86). Maahanmuuttajista vain venäläisille on tähän mennessä tuotettu erillisohjelmaa radion puolella, mutta tavoitteena on vuoteen 2010 mennessä alkaa tuottaa venäjänkielisiä uutisia myös televisioon. Venäjänkielisen ohjelman lisäämistä perustellaan sillä, että venäjänkieliset ovat Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä, joka lisäksi on vaarassa jäädä liian tiiviisti Venäjän median vaikutuspiiriin (Horsti 2009, 12).

Pelko ylijarajaisen median integraatiota haittaavista vaikutuksista on ollut yleinen myös muissa Euroopan maissa etenkin satelliittitelevision vuoksi, kuten seuraavassa luvussa käy ilmi. Nykyisen tutkimuksen mukaan integraatiota edistää kuitenkin ennen kaikkea hyvä itsetunto ja esimerkiksi mahdollisuus käyttää omaa äidinkieltä. Lisäksi suhteet yhteisön ulkopuolelle tukevat yksilön ja yhteisöjen menestymistä. Siten vähemmistöjen menestymiseen vaikuttavat niin siteet omaan yhteisöön kuin sillat valtaväestöön. (Lamont 2009.)

Kaupallisen television näkökulmasta maahanmuuttajat muodostavat uuden merkittävän ja kasvavan yleisöryhmän. Tämä argumentti näkyy myös yleisradioyhtiöiden strategiapapereissa, mutta pidemmällä sen toteutuksessa ovat kaupalliset televisioyhtiöt. Myös Suomessa on merkkejä siitä, että kaupallisten kanavien viihde- ja tosi-tv-ohjelmissa esiintyvät vähemmistöjen edustajat ovat tuoneet kanaville myös lisää maahanmuuttajakatsojia (Maasilta ym. 2008).

Yksi tapa, jolla monikulttuurisuutta televisiossa voidaan arvioida, on huomion kiinnittäminen vähemmistötaustaisten työntekijöiden rekrytointiin. Tilastoja ulkomailla syntyneistä tai ulkomaalaistaustaisista toimittajista ei Suomessa ole saatavissa, mutta silmämääräisesti todeten ulkomaalaistaustaiset toimittajat ovat Suomen kanavilla toistaiseksi poikkeustapauksia. Erityisesti viihde- ja nuortenohjelmissa on viime vuosina ollut joitain ihonväritään tai ulkonäöltään muista erottuvia juontajia, mutta uutis- ja ajankohtaistoimituksissa heitä ei ainakaan vakinaisina ole sitten 90-luvun alun näkynyt. Ajankohtaisen kakkosen juontajana toimi tuolloin palestiinalaistaustainen Umayya Abu Hanna, jonka poikkeavaan suomen kieleen ja ulkonäköön yleisö reagoi voimallisen kielteisesti, mikä johti Abu Hannan siirtämiseen toisiin tehtäviin⁵. Eri tavalla puhuttu suomen kieli näyttää vielä 2000-luvun lopussakin olevan kynnyskysymys, jota käytetään selityksenä maahanmuuttajataustaisten toimittajien vähäiselle määrälle. (Horsti 2009, 17.)

Tässä tutkimuksessa television monikulttuuristuminen nähdään tavoittelemisen arvoisena päämääränä. Monikulttuurisella televisiolla tarkoitetaan sellaista ohjelma- ja tuotantopolitiikkaa, jossa etniset ja

5. Abu Hanna, Umayya (2009) Esitys In Motion Foorumissa, Journalismimin, median ja viestinnän laitos, Tukholman yliopisto, 23.10.2009.

kulttuuriset vähemmistöt otetaan huomioon tasa-arvoisina yleisinä ja ohjelmantekijöinä kaikessa ohjelmatoiminnassa. Tähän kuuluu sekä se, miten näitä ryhmiä uutisissa, ajankohtaisohjelmissa, viihteessä ja fiktiivisissä ohjelmissa esitetään, että kuinka suuri osa television henkilöstöstä on etnisiin ja kulttuurisiin vähemmistöihin kuuluvia tai onko televisiossa huomioitu näiden yleisöjen erityistarpeita. (A Diversity Toolkit 2007, 9; Pöyhtäri 2007a, 108.) Monikulttuurisen ohjelmapolitiikan ei siis katsota toteutuvan tietyille yleisöille suunnattujen erityisohjelmien kautta, vaan tavoitteena on se, että televisio-ohjelmisto kokonaisuudessaan olisi monikulttuurista.

Maahanmuuttajat televisioyleisöinä – katsaus aiempaan tutkimukseen

Suomeen suuntautuva maahanmuutto on kansainvälisesti ottaen alkanut varsin myöhään. Sen vuoksi etnisyyteen ja mediaan liittyvää tutkimustakin on meillä tehty vähemmän aikaa kuin monissa suurissa Keski-Euroopan maissa, joissa siirtolaisuudella on pitkät perinteet. Monet maahanmuuttoon liittyvät kysymykset ovat näissä maissa ajankohtaistuneet jo kauan sitten ja niitä on käsitelty myös mediaan ja etnisyyteen liittyvässä tutkimuksessa. Tutkimus keskittyi aluksi melko pitkään siihen, kuinka etnisiä vähemmistöjä erilaisissa mediasisällöissä esitetään ja vasta 90-luvun puolivälistä lähtien kiinnostus alkoi siirtyä yleisöihin ja vastaanoton tutkimukseen. Yleisötutkimuksen puolella eniten on tehty siirtolaisten ja maahanmuuttajien median käyttöön liittyvää tutkimusta, jossa huomio on toisaalta uuden asuinmaan median seuraamisessa toisaalta entiseen kotimaahan suuntautuvan transnationaalien ja vähemmistöjen oman median seuraamisessa. Sen sijaan tutkimukset, joissa perehdytään maahanmuuttajien tai etnisten vähemmistöjen mielipiteisiin ja tulkintoihin valtamedian sisällöistä ovat vielä hyvin harvassa.

Tässä luvussa luon katsauksen 1990-luvun puolivälin jälkeen ilmestyneeseen siirtolaisten television katselua, television merkityksiä ja ohjelmasisältöjen tulkintoja koskevaan mediaa ja etnisyyttä käsittelevään yleisötutkimukseen¹. Tarkastelun kohteena ovat Iso-Britanniassa,

1. Monet tutkimukset käsittelevät median käyttöä yleensä, mutta painotan katsauksessa erityisesti tutkimusten television käyttöä koskevia osuuksia.

Alankomaissa, Ranskassa ja muissa Pohjoismaissa tehdyt tutkimukset. Lopuksi tarkastelen myös Suomessa virinnyttä aiheeseen liittyvää tutkimusta.

Television katselu ja sille annetut merkitykset

Maahanmuuttajien median käyttöä ja vastaanottoa tarkasteleva tutkimus Euroopassa lähti liikkeelle Iso-Britanniasta 1980-luvun lopulla, missä samoihin aikoihin tapahtunut murros yleisötutkimuksen alalla suuntasi televisiotutkimuksenkin kiinnostusta teksteistä katsojiin. Keskeisiä brittiläisen etnisyystudkimuksen kohteita ovat olleet populaarimedian, kuten tv-fiktion ja viihteen, käyttö ja tulkinta. Tutkimusmenetelmissä ovat painottuneet laadulliset tutkimusmenetelmät, erityisesti fokusryhmähaastattelut ja yleisöetnografia. (Nikunen 2007b, 65–66.)

Merkittävä ja edelleen usein siteerattu esimerkki brittiläisestä televisiota koskevasta tutkimuksesta on Marie Gillespien (1995) punjabilaisten, Lontoon Southallissa asuvien nuorten television käyttöä koskeva tutkimus. Gillespie seurasi 14–18-vuotiaiden nuorten ja heidän perheidensä television katselua ja selvitti siihen liittyviä kokemuksia ja tv-puheen merkityksiä osana arkea ja kodin käytäntöjä vuosina 1988–91. Pääosa tutkimusaineistosta koottiin haastattelujen ja osallistuvan havainnoinnin avulla, mutta tutkimusasetelmaan sisältyi myös 333 nuorelle tehty median käyttöä koskeva kyselytutkimus, jota käytettiin tukena osoittamaan laajempia mediankulutuksen suuntaviivoja. Tv-tulkintojen kohteena olivat sekä intialaiset että brittiläiset tv-sarjat, elokuvat ja mainokset. (Gillespie 1995.)

Gillespien mukaan punjabilaiset yleisöt kääntävät ja soveltavat brittiläisten televisio-ohjelmien sisältöjä omien näkökulmiensa mukaan ja käyttävät intialaisia ohjelmia vahvistaakseen omaa paikallista kulttuuriaan ja identiteettiään. Näin yleisöt lukevat tekstejä omista lähtökohdistaan ja tuottavat ohjelmista etnistä luentaa. Samalla nämä

luennat osallistuvat etnisen identiteetin vahvistamiseen. Toisaalta televisio osallistuu myös siihen kulttuurien väliseen neuvotteluun, jonka kautta punjabilaisnuoret omaksuvat länsimaisia tapoja ja rituaaleja osaksi arkeaan ja toisaalta sekoittavat länsimaisen populaarikulttuurin vaikutteita hindi- ja sikhikulttuureihin. Television katselu koetaan perheitä yhdistäväksi toiminnaksi, joka tarjoaa yhteisiä puheenaiheita. Television avulla keskustellaan perheissä myös arvoista ja määritellään rajoja siitä, mitä on oman kulttuurin näkökulmasta sopivaa katsoa ja mitä ei. (Gillespie 1995; Nikunen 2007b, 66–67.)

Intian punjabilaisten lisäksi Iso-Britanniassa on tutkittu useiden muiden etnisten vähemmistöjen median käyttöä. Kohteena ovat olleet muun muassa iranilaiset, japanilaiset, kyproksenturkkilaiset ja kyproksenkreikkalaiset yhteisöt (Georgiou 2001; Kondo 2008; Robins & Aksoy 2001; Sreberny 2000). Näissä keskeiseksi on noussut *diasporan* käsite, jolla tarkoitetaan yhteisöjä, jotka ovat muotoutuneet erilaisten siirtolaisuuksien kautta lähtömaan tai kotimaan ulkopuolelle. Diasporisia yhteisöjä määrittävät maantieteen, paikan ja kulttuurin moninaiset suhteet. Esimerkiksi Srebernyn tutkimat Iso-Britannian iranilaiset yhteisöt ovat osa Iranin ja muiden ympäri maailmaa levinneiden iranilaisten verkostoa. Näiden diasporisten yhteisöjen yhteydenpito tapahtuu nykyisin pitkälti transnationaalien median avulla². Transnationaalien television kautta voidaan esimerkiksi katsella entisten kotimaiden tv-sarjoja ja uutisia. Ne tarjoavat vaihtoehtoja kansallisen median tarjonnalle, joka ei riittävästi ota huomioon siirtolaisten tarvetta moninaisten, paikallisten, kansallisten ja globaalien, suhteiden ylläpitoon. Esimerkiksi Lontoon kaapelikanavilla toimiva persialainen televisio, Rangarang, pyrkii oman paikallisyhteisön uutisten ja ohjelmien lisäksi myös välittämään aineistoa iranilaisen diasporan keskuksesta, Los Angelesista. Srebernyn tutkimukseen osallistuneet iranilaisen yhteisön jäsenet pitivätkin Rangarangin olemassaoloa erittäin tärkeänä iranilaisten yhteisöllisyyden rakentamisessa. (Sreberny 2000.)

2. Transnationaalilla eli ylijaraisella medially tarkoitetään sellaisia mediamuotoja, joilla voidaan ylittää kansallisen rajat, esimerkiksi kaapeli- ja satelliittitelevizio sekä internetyhteisöt.

Monissa Euroopan maissa suhtauduttiin etenkin 90-luvulla varauksellisesti siirtolaisten entisten kotimaiden satelliittikanavien katseluun, koska sen pelättiin vaarantavan heidän integroitumisensa uuteen asuinmaahan. Tämän vuoksi satelliittien asentamista maahanmuuttajien asuttamiin taloihin yritettiin jopa rajoittaa. Georgiou (2001), joka on tutkinut erityisesti Iso-Briannian kyproksenkreikkalaisten median käyttöä, pitää näitä rajoituksia huolestuttavina, koska ne voivat entisestään vahvistaa maahanmuuttajien syrjäytymistä ja poissulkemisen tunnetta. Myöskään muut brittitutkijat eivät pidä transnationaalista mediaa suurena uhkana integraatiolle, eikä niiden nähdä väistämättä synnyttävän kuilua disporisten yhteisöjen ja kantaväestön välille. (Nikunen 2007b, 69.) Ne voivat kuitenkin vahvistaa vieraantuneisuuden tunnetta uudessa asuinmaassa, jos siirtolaiset eristetään omille asuinalueilleen eikä heidän kotoutumisestaan muutenkaan huolehdi (de Leeuw & Rydin 2007, 192).

Myös Ranskassa tutkimusta motivoi 90-luvulla satelliittivastaanotinten yleistyminen siirtolaisten asuttamissa kaupunginosissa. Satelliittitelevisioiden katselun pelättiin uhkaavan kansallista yhtenäisyyttä ja erityisesti muslimivähemmistöjen assimiloitumista ranskalaiseen yhteiskuntaan. Hargreavesin ja Mahdjoubin (1997) mukaan pelko oli kuitenkin suurelta osin turha, sillä heidän tutkimuksensa mukaan Pohjois-Afrikasta ja Turkista muuttaneet perheet eivät suinkaan luopuneet Ranskan television katsomisesta sen jälkeen kun olivat hankkineet satelliittivastaanottimen. Hargreavesin ja Mahdjoubin laadulliseen kyselytutkimukseen osallistui 115 henkilöä 30 perheestä, joihin kaikkiin oli muutamia vuosia aiemmin hankittu satelliittivastaanotin. Tutkimus paljasti, että entisen kotimaan satelliittilähetykset kiinnostivat erityisesti perheen aikuisia, kun taas heidän lapsensa seurasivat usein omissa huoneissaan Ranskan televisiota tai olivat kiinnostuneempia satelliitin avulla saavutettavista olevista länsimaisista kanavista, kuten MTV, TNT ja CNN. Satelliittitelevisioiden hankkiminen lisäsi kuitenkin perheiden yhteistä television katselua, sillä satelliittikanavilla ei ollut vaaraa törmätä seksuaalisesti liian eksplisiittisiin aineistoon kuten ranskalaisilla kanavilla, joita nuoret perheenjäsenet eivät kulttuurisista syistä voineet katsoa vanhempiansa kanssa. (Hargreaves & Mahdjoub 1997.)

Eri maissa tehtyjen tutkimusten mukaan siirtolaissukupolvet eroavat selkeästi toisistaan siinä, minkälaisia aineistoja satelliittikanavilta ja toisaalta uuden kotimaan televisiosta seurataan. Vanhempi sukupolvi eli ensimmäisen sukupolven siirtolaiset, seuraavat satelliittikanavilta tarkasti ennen kaikkea entisen kotimaansa tapahtumia, kun taas nuoret eli toisen sukupolven siirtolaiset ovat kiinnostuneempia globaalista viihteestä, sarjoista ja elokuvista. Nuorten median käyttö on myös monimuotoisempaa kuin vanhemman sukupolven. (Hargreaves & Mahdjoub 1997; de Leeuw & Rydin 2007.) Esimerkiksi Ruotsissa nuorten maahanmuuttajien television katselu suuntautuu ennen kaikkea angloamerikkalaisiin ja ruotsalaisiin viihdeohjelmiin, kun taas heidän vanhempansa suosivat omalla äidinkielellään lähetettäviä ohjelmia. Erot selittyvät tutkijoiden (Rydin & Sjöberg 2008) mukaan kielitaidon eroilla ja tarpeella elää sekä ”siellä” että ”täällä”. Yhteys entiseen kotimaahan on tärkeämpi vanhemmille kuin heidän Ruotsissa syntyneille lapsilleen, jotka olivat selkeämmin identifioitumassa Ruotsiin ja länsimaiseen nuorisokulttuuriin. Ingegerd Rydinin ja Ulrika Sjöbergin tutkimus kohdistuu erityisesti 12–16-vuotiaiden maahanmuuttajanuorten ja heidän perheidensä median käyttöön ja median rooliin arkielämässä.

Tanskassa maahanmuuttajien mediankäyttöön liittyvät analyysit ovat kohdistuneet erityisesti muslimitaustaiseen väestöön. Conie Carøe Christiansenin (2003) mukaan Tanskassa asuvien maahanmuuttajaperheiden median käyttö painottuu voimakkaasti lähtömaan viestimiin sekä transnationaaliin ja kansainväliseen mediaan. Kaikki haastateltavat seurasivat tanskalaisia uutisia televisiosta ja sanomalehdistä, mutta sen lisäksi he seurasivat lukuisia television kansainvälisiä uutiskanavia. Seurattujen joukossa olivat niin englanninkieliset CNN ja BBC World kuin Al Jazeera ja muut arabiankieliset kanavat. Myös Christiansen kritisoi näkemystä, jonka mukaan lähtömaan median seuranta uudessa maassa vaarantaisi maahanmuuttajien integraation uuteen asuinmaahansa. Sen sijaan hänen mielestään diasporisessa tilanteessa on luontevaa luoda moniaineksisia sosiaalisia käytäntöjä myös mediaseurannassa. Christiansen analysoi 12 Kööpenhaminassa asuvan, suurimpiin ei-eurooppalaisiin maahanmuuttajaryhmiin kuuluvan perheen uutismedian

käyttöä. Haastattelujen lisäksi tutkijat havainnoivat myös esimerkiksi median sijoittamista asuntoon ja median roolia perhe-elämässä. (Christiansen 2003.)

Uuden asuinmaan television merkitykset ja tulkinnat

Rydinin ja Sjöbergin (2008) haastatteleminen perheiden vanhemmat kannustavat aktiivisesti lapsiaan katsomaan Ruotsin TV:tä, jotta nämä oppisivat nopeammin uuden kielen. He kertovat myös oma-aloitteisesti lukuisista tavoista, joiden avulla ovat käyttäneet televisiota oman ja lastensa kielitaidon kehittämiseen. Vanhemmat itse syyttävät huonoa kielitaitoaan siitä, etteivät seuraa Ruotsin televisiota. Lapset toimivatkin perheissä usein tulkkina silloin kun vanhemmat katselevat ruotsinkielisiä ohjelmia. Erityisesti sellaiset naiset, jotka eivät esimerkiksi perhevelvollisuuksien takia olleet osallistuneet kielikursseille, korostivat television ja radion merkitystä uuden kielen oppimisessa. Myös kielikursseille osallistujat arvostivat televisiota, koska sen avulla he voivat oppia ”oikeaa ruotsia”, kun kielikursseilla harjoituskumppaneina ovat usein pelkästään muut maahanmuuttajat. (Rydin & Sjöberg 2008; 2009.)

Televisio toimi kotona oleville naisille myös ”ikkunana” ruotsalaiseen yhteiskuntaan, johon heillä muuten on vähän kontakteja. Television välittämä tieto ruotsalaisesta yhteiskunnasta saattaa olla peräisin mitä moninaisimmista ohjelmista aina uutis- ja puheohjelmista draama- ja saippuasarjoihin. Erityisesti nuoret mainitsevat viihdeohjelmat ja sarjat Ruotsia ja ruotsalaista yhteiskuntaa koskevan kulttuurisen tiedon lähteenään. Kaikki haastatellut perheet seurasivat Ruotsin televisiota ainakin satunnaisesti ja korostivat erityisesti uutis- ja ajankohtaisohjelmien seuraamisen tärkeyttä. Uutisia ei kuitenkaan pidetty kovin objektiivisina ja vastaajat kritisoivat erityisesti television välittämää kuvaa maahanmuuttajista ja näiden kotimaista. (Rydin & Sjöberg 2009.)

Norjassa Henry Mainsah (2005) on haastatellut maisterintutkielmaansa varten 14 Oslossa asuvaa kamerunilaistaustaista henkilöä. Mainsahin mukaan kamerunilaistaustaisten haastateltavien mediankäyttötottumukset ovat hyvin samanlaisia kuin norjalaisen väestön keskimäärin. Televisio on tämänkin ryhmän tärkein mediaväline, ja sieltä seurataan sekä norjalaisia että kansainvälisiä kanavia. Norjan televisiosta haastateltavat nimeävät suosikkiohjelmikseen samoja norjalaisia tv-sarjoja ja viihdeohjelmia, jotka ovat suosittuja myös valtayleisön keskuudessa. Toisaalta he seuraavat paljon myös globaalisti tunnettuja sarjoja, elokuvia ja tosi-tv-ohjelmia. Erityisesti miespuoliset haastateltavat ovat kiinnostuneita myös uutis- ja ajankohtaisohjelmista ja seuraavat niitä sekä norjalaisilta että kansainvälisiltä kanavilta. He kertovat seuraavansa erityisesti Norjan television maahanmuuttoa käsitteleviä keskusteluohjelmia³ mutta kritisoivat niitä sensaatiohakuisuudesta ja siirtolaisvihamielisyydestä. (Mainsah 2005.)

Anne Fogg ja Margareth Sandvik (2008) ovat selvittäneet maahanmuuttajataustaisten nuorten uutismedian käyttöä Norjassa. He korostavat maahanmuuttajanuorten kykyä elää kahdessa kulttuurissa ja sitä kautta hankittuja taitoja puhumalla näistä ”resurssihenkilöinä”. Kaksinainen identiteetti suuntaa nuorten median käyttöä sekä vanhempien kotimaan että uuden kotimaan mediaan, joten heillä on muita norjalaisnuoria paremmat mahdollisuudet saada monipuolinen kuva uutistapahtumista. Samoin kuin edellisissä tutkimuksissa myös nuoret tuovat esiin norjalaismedian tavan korostaa maahanmuuttajiin liittyviä kielteisiä uutisia ja kiinnittävät huomiota vähemmistötaustaisten journalistien puuttumiseen mediasta.

Norjalaisten kanavien maahanmuuttoa käsittelevät keskusteluohjelmat nousevat esiin myös norjaniranilaisten mediankäyttöä käsittelevässä Sharam Algashin (2009b) väitöstutkimuksessa. Määrällisen tutkimuksen lisäksi Algashi on haastatellut 20 Oslon alueella asuvaa norjaniranilaista ja seurannut heidän mediankäyttöään etnografisin

3. Maahanmuuttoa vastustava oikeistolainen Edistyspuolue (FrP) on lisännyt kannatustaan Norjassa ja maahanmuuttopolitiikkaa on käsitelty lukuisissa television keskusteluohjelmissa 2000-luvulla. Katsojatilastojen mukaan ohjelmia seuraa lähes puoli miljoonaa katsojaa ja niillä arvioidaan olevan merkittävä vaikutus norjalaiseen yhteiskuntaan (Algashi 2009a).

menetelmin. Norjaniranilaisten median kulutukseen ensisijaisesti vaikuttavia tekijöitä ovat heidän identiteettinsä kiinnittyminen yhtäältä entiseen kotimaahan, Iraniin, toisaalta maahanmuuttaja-asemaan Norjassa ja kolmanneksi Islamin uskoon. Kiinnostus näitä teemoja kohtaan näkyy median käyttötottumuksissa siitä riippumatta ovatko haastateltavien pääasiallisesti käyttämät tiedotusvälineet norjalaisia, iranilaisia vai kansainvälisiä. Kiinnostus Irania kohtaan selittyy pitkälti sillä, että kaikki vastaajat ovat syntyneet Iranissa ja haluavat pysytellä ajan tasalla entisen kotimaan tapahtumista. Maahanmuuttaja-asema puolestaan tulee näkyviin kiinnostuksessa, jota tämän ryhmän jäsenet osoittavat Norjan television tapaan käsitellä maahanmuuttaja-aiheita ohjelmissaan. Haastateltavat kokevat, että ohjelmilla on käytännön vaikutusta heidän elämäänsä ja haluavat tietää, miten aiheita mediassa käsitellään. Monet Islamiin liittyvät aiheet, kuten Mohammed-pilakuviiin liittyvä kohu, ovat saaneet runsaasti medianäkyvyyttä Norjassa. Islamiin liittyvät aiheet kiinnostavat myös niitä norjaniranilaisia, jotka eivät pidä itseään uskonnollisina vaan suhtautuvat uskontoon jopa kielteisesti. Tämä selittyy sillä, että yleinen mielipide joka tapauksessa liittyy heidät muihin muslimeihin siitä riippumatta, mitä he itse ajattelevat. (Algashi 2009a.)

Tanskassa Thomas Tufte (2003) on tarkastellut 14–15-vuotiaiden maahanmuuttajataustaisten koululaisten identiteetin muodostusta ja sen suhdetta mediankäyttöön Kööpenhaminan Norrebrossa. Tutkimusryhmään kuuluvien nuorten mediankäyttö on hyvin moniaineksista ja monitasoista. Etninen tausta ja sukupuoli vaikuttavat erojen syntyyn, mutta ryhmää yhdistävä mediankäyttö on samanlaista kuin tanskalaisnuorillakin. Kaikki nuoret katsovat enemmän mainoskanavia kuin julkisen palvelun tv-kanavia. Yhteisiä kiinnostuksen kohteita ovat lisäksi amerikkalaiset talk showt, sarjat ja elokuvat. Aiempien kotimaidensa mediasisällöistä maahanmuuttajanuoret seuraavat lähinnä elokuvia ja musiikkia. Tanskalaisesta mediasta taas seurataan maahanmuuttajiin ja pakolaisuuteen liittyviä sisältöjä. (Tufte 2003.)

Iso-Britanniassa Karen Rossin (2000) BBC:lle tekemä tutkimus on yksi harvoista, joissa etniset vähemmistöt ovat päässeet arvioi-

maan brittiläistä valtamediaa. Fokusryhmähaastatteluihin osallistui 354 afrikkalais- ja aasialaistaustaista henkilöä, joita pyydettiin arvioimaan valtaväestölle suunnattujen sarjojen mustista ja aasialaisista välittämää kuvaa sekä näille erityisyleisöille suunnattuja omia ohjelmia. Tutkimuksen mukaan haastateltavat kiinnittivät huomiota erityisesti vähemmistöä edustavien henkilöhahmojen stereotyyppiseen ja yksilotteiseen esittämiseen. Lisäksi vähemmistöjen edustajia esitettiin haastateltavien mielestä hyvin harvoin valtaväestölle suunnattujen draama- ja saippuasarjojen keskushenkilöinä. Haastateltavat myös uskoivat, että sarjojen kielteisiksi tulkitut henkilöhahmot pitävät yllä ja vahvistavat enemmistöllä heistä olevia kielteisiä käsityksiä ja heikentävät vähemmistöjen omanarvontuntoa. Haastateltavat olivat innokkaita Iso-Britannian televisiokanavien katsojia, mutta he kokivat, että eivät saa lupamaksulleen samalla tavalla katetta kuin valtaväestöön kuuluvat katsojat, koska ohjelmatarjonta on suunniteltu pääosin valkoisen yleisön ehdoilla. Vastaajat myös kritisoivat sitä, että valtaosa sarjojen tekijöistä on valkoihoisia: Koska heiltä puuttuu kokemus vähemmistöjen arkielämästä, he eivät haastateltavien mielestä kykene kuvaamaan sitä autenttisesti. (Ross 2000.)

Samoin kuin Iso-Britanniassa Ranskassa vähemmistöjen tulkintoja valtamedian sisällöistä on tutkittu hyvin vähän. Lasten ja median suhteeseen erikoistunut tutkimusyksikkö GEREM⁴ on selvittänyt eri etnisiin ryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten käsityksiä valtamedian suhteesta etnisiin vähemmistöihin ja rasismiin. Tutkijat käyttivät jokapäiväistä rasismia käsitteleviä lyhytelokuvia virikkeenä kyselytutkimuksessa, joka toteutettiin monikulttuurisissa koululaisryhmissä Pariisissa kolmella eri kouluasteella, ala- ja yläasteella sekä lukiossa. Tutkimuksen mukaan televisio näyttäytyi eri-ikäisille lapsille edelleen ”valkoisena ghettona”. Rasismin käsitteellistäminen korreloi iän kanssa: vain lukioikäiset nuoret pitivät Ranskan televisiota suoranaisesti rassistisena, kun taas muiden ikäryhmien tulkinnat rasismista olivat epäsuorempia. Lukioikäisillä oli myös selkeä ideaali monikulttuurisesta, tasa-arvoisesta televisiosta ja he kokivat television tärkeäksi yhteiskunnan heijastajaksi. Ala-asteikäiset

4. Groupe de recherche sur la relation enfants-médias (<http://www.grrem.org/>)

kyllä tunnistivat, että televisiossa näytetään harvoin tummaihoisia, mutta muuten he eivät juuri olleet tietoisia etnisyyden merkityksestä identiteettityössä. Hälyttävänä tuloksena tutkimuksessa pidettiin rassistien ilmausten triviaalia, ”merkityksetöntä” käyttöä kaikissa ikäryhmissä. (Eskonen 2007, 87–88.)

Alankomaissa Joost de Bruin (2003) on väitöskirjassaan tutkinut alankomaalaisten draamasarjojen tapaa esittää nuoria ja etnisyyttä ja eri etnisiin ryhmiin kuuluvien nuorten tapoja tulkita sarjojen merkityksiä. Tutkimuksen mukaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret keskustelivat selvästi innokkaammin etnisyyttä käsittelevistä sarjoista kuin muista nuorista kertovista sarjoista. Etnisyyttä käsittelevät sarjat saivat nuoret pohtimaan omaa paikkaansa monikulttuurisessa yhteiskunnassa, ja samalla he tulivat osallistuneeksi käynnissä olevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Nuoret ottivat kantaa moniin sarjoissa esiin tulleisiin asioihin moraalisesta näkökulmasta. Esimerkiksi turkkilaiset tytöt paheksuivat seksuaalisia irtosuhteita useammin kuin muut nuoret. Etnisiin vähemmistöihin kuuluvat nuoret myös kritisoivat sarjojen liian eksoottisina tai liian hyvin sopeutuneina esitettyjä etnisiä henkilöitä ja vaativat, että henkilöiden tulisi olla yleisölle tunnistettavia ja aitoja. Jotkut taas pitivät erityisesti siitä, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvia esitettiin niin ”tavallisina hollantilaisina” kuin mahdollista. Turkkilaiset ja marokkolaiset nuoret olivat myös sitä mieltä, että sarjoissa väitetään heidän kulttuuriinsa kuuluvan asioita, esimerkiksi järjestettyjä avioliittoja, jotka eivät vastaa nykypäivän todellisuutta. Muihin etnisiin ryhmiin kuuluvat nuoret pitivät samoja sarjoja hyvin realistisina. (Coster Meijer & de Bruin 2003, 700–701; Pöyhtäri 2007a, 114–115.)

Aiempi suomalainen tutkimus

Etnisten vähemmistöjen median käyttöä ja tulkintoja koskeva suomalainen tutkimus on saanut alkunsa maisterintutkielmista ja opiskelijatöistä, joissa on tutkittu muun muassa romaneja, inkerinsuomalaisia, vietnamilaisia ja maahanmuuttajanuoria (Jyränki 2002; Kajander 2005; Levo-Henriksson 2000; Sevänen 2008), mutta kiinnostus aiheeseen on 2000-luvun loppua kohden virinnyt myös korkeammissa opinnäytteissä ja tutkimuslaitoksissa.

Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä tehdyissä tapaustutkimuksissa verrattiin muun muassa tutkijoiden ja niin sanotun suuren yleisön edustajien tulkintoja samoista mediateksteistä. Pentti Raittilan (2007a) tapaustutkimuksessa pyrittiin selvittämään, miten tavalliset lukijat arvioivat venäläisiä maahanmuuttajia koskevia sanomalehtijuttuja, jotka tutkijaluennan mukaan toimivat dialogisessa suhteessa suomalaisten kanssa. Dialogisuudella tarkoitettiin tutkimuksessa sitä, että eri yhteiskunnalliset ryhmät esitetään journalismissa vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin kaikilla on mahdollisuus tuoda esiin näkemysensä. Tutkijahypoteesin mukaan maahanmuuttajien esittäminen dialogissa ja vuorovaikutuksessa muiden suomalaisten kanssa mediassa voisi luoda edellytyksiä dialogille ja keskinäiselle ymmärrykselle myös arkielämässä. Etnisten ennakkoluulojen vähenemisen kannalta tärkeää on hypoteesin mukaan kontaktien toistuvuus ja pitkäaikaisuus sekä kontaktin osapuolten tasavertaisuus. Vaikka hypoteesi ei saanutkaan suoraan tukea keskusteluryhmissä, tutkijat ja keskusteluryhmiin osallistujat olivat yhtä mieltä siitä, että maahanmuuttajia on hyvä esittää jutuissa toiminnallisissa ja luonteissa suhteissa suomalaisten kanssa. (Raittila 2007a.)

Kaarina Nikusen (2007a) tapaustutkimuksessa kantasuomalaiset ja maahanmuuttajataustaiset koululaiset analysoivat katkelmaa fiktiivisestä, ruotsalaisesta maahanmuuttajien elämää kuvaavasta elokuvasta. Tämän tutkimuksen mukaan populaareilla mediateksteillä on mahdollisuus tuoda kokemuksellisella tasolla esiin maahanmuuttajien arkea paremmin kuin neutraaleilla uutisteksteillä. Koska fiktiiviselle tekstile ei

aseteta samanlaisia todellisuusvaatimuksia kuin uutistekstille, se pystyy paremmin välittämään affektiivisiä kokemuksia. Siksi populaarimedia voi luoda emotionaalista yhteenkuuluvuudentunnetta ja auttaa samastumaan toisen kokemuksiin mutta myös tuottaa eroja ja luoda pelkoja. Tunnetaso tulikin vahvasti esiin koululaisten keskusteluissa Nikusen esittämästä elokuvakatkelmasta. Erityisesti maahanmuuttajaoppilaat samastuivat elokuvan tapahtumiin, jotka palauttivat heidän mieliinsä omia kokemuksia Suomessa. Nuorten omien kokemusten lisäksi keskusteluissa tuli esiin myös esitetyn filmikatkelman yhteys muihin fiktiivisiin teksteihin sekä ajankohtaisiin uutistapahtumiin. Nikunen painottaakin, että intertekstuaalisuus ja intermediaalisuus on syytä ottaa huomioon kaikkia mediatekstejä käsitteleviä keskusteluja analysoitaessa. (Nikunen 2007a.)

Reeta Pöyhtärin (2007b) tutkimuksessa selvitettiin etnisyyttä osana aikakauslehtien henkilöjuttujen tuottamia sosiaalisia identiteettejä. Kansalaisopistojen opiskelijoista koottujen keskusteluryhmien osanottajat saivat luettavakseen erilaisia juttuja, joiden kohteena oli maahanmuuttajataustainen henkilö. Keskustelijat näkivät juttujen teksteissä esiintyneet henkilöt ennen kaikkea yksilöinä, joiden määrittelyssä korostuivat pikemminkin heidän henkilökohtaiset ominaisuutensa ja muut sosiaalisen identiteetin puolet kuin etnisuus. Tätä pidettiin tutkimuksessa myönteisenä, sillä se mahdollistaa maahanmuuttajien näkemisen myös muissa rooleissa kuin vain kategorisoivasti jonkin etnisen ryhmän jäsenenä. (Pöyhtäri 2007b.)

Anna-Kaisa Hiltusen (2007) tapaustutkimuksessa analyysin kohteena oli etnisen ja sukupuolisen toiseuden suhde kahdessa sanomalehtikirjoituksessa sekä tutkijan tulkintojen ja haastateltavien tulkintojen vertailu. Tutkijan ja kansalais- ja työväenopistojen opiskelijoiden tulkinnat maahanmuuttajanaisia käsittelevistä jutuista poikkesivat toisistaan siten, että opiskelijat pitivät juttuja eräänlaisina menestystarinoina, joissa korostui maahanmuuttajien kyky sopeutua ja selviytyä suomalaisessa yhteiskunnassa, kun taas tutkijaluennassa korostui naisten esittäminen sukupuolisesti toisina suhteessa suomalaiseen naiseuden normiin. (Hiltunen 2007.)

Kaarina Nikusen päättymässä olevassa Akatemia-tutkimuksessa tarkastellaan myös maahanmuuttajanuorten populaarimedian käyttöä. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa median merkityksestä ja määrittelyvallasta nuorten maahanmuuttajien arjessa ja selvittää, millainen merkitys kansallisella ja transnationaalilla medialla on maahanmuuttajien identiteetin rakentumisessa suomalaisessa yhteiskunnassa. Aineistona ovat kouluympäristössä tapahtuneet yksilö- ja fokusryhmähaastattelut, mediapäiväkirjat sekä mediaoppituntien yhteydessä kerätyt aineistot. Nikusen tulokset tukevat muiden Euroopan maiden vastaavissa tutkimuksissa saatuja tuloksia internetin ja globaalin televisiotarjonnan merkittävästä roolista nuorten maahanmuuttajien arkielämässä. Myös Suomessa asuvat maahanmuuttajanuoret käyttävät vaihtelevasti sekä entisen että nykyisen kotimaansa mediasisältöjä. He voivat esimerkiksi katsella arabiankielistä televisiota yhtä hyvin kuin suomalaisia saippuasarjoja, uutisia ja elokuvia. Eri maista tulevien ohjelmien seuraaminen ei kuitenkaan tarkoita, että niihin suhtauduttaisiin samalla tavoin. Suomalaisten ohjelmien tulkinta on nuorten mielestä joskus vaikeaa, koska he eivät esimerkiksi koe ymmärtävänsä niiden huumoria ja vitsejä. Nuorten television katseluun vaikuttavat myös heidän vanhempiansa asenteet, sillä he joutuvat usein alistumaan vanhempiansa käsityksille siitä, mitä on sopivaa katsoa ja mitä ei. (Nikunen 2008; 2009).

Maahanmuuttajanuoret jakavat muiden nuorten kiinnostuksen globaalisti leviäviin tv-sarjoihin. Sellaiset sarjat kuin *Simpsonit*, *Lost* ja *House* luovat yhteistä pohjaa nuorten keskusteluille etnisestä taustasta riippumatta. Ongelmallisempia sen sijaan ovat suomalaiset televisiosisällöt, jotka saivat aikaan kiivasta mielipiteenvaihtoa maahanmuuttajanuorten välisissä ryhmäkeskusteluissa. Kaiken kaikkiaan nuoret seuraavat suomalaisia ohjelmia hyvin vähän, *Salattuja elämiä* lukuun ottamatta. Toisille suomen kieli muodostaa esteen ohjelmien seuraamiselle, kun taas toiset pitävät niitä kulttuurisesti vieraina itselleen. Kulttuurisen etäisyyden lisäksi kysymyksen ei välttämättä Nikusen mukaan tarvitse olla etnisestä eronteosta vaan siitä, että myös suomalaisnuoret tekevät eroa vanhempiin sukupolviin kritisoidulla suomalaisilla viihdeohjelmilla. (Nikunen 2008.)

Suomen maahanmuuttajat televisionkatsojina

Televisio on eri Euroopan maissa tehtyjen mediankäyttötutkimusten mukaan ylivoimaisesti käytetyin media maahanmuuttajien keskuudessa ja erityisesti satelliittitelevision omistus ja katselu on maahanmuuttajien keskuudessa jopa yleisempää kuin valtaväestön keskuudessa (de Block ym. 2004; Hargreaves & Mahdjoub 1997; Weibull & Wadbring 1998). Samanlaisiin tuloksiin päädyttiin Suomessa, jossa maahanmuuttajien television katselua selvitettiin vuoden 2008 alkupuoliskolla osana nyt käsillä olevaa tutkimusta (Maasilta, Simola ja af Heurlin 2008). Määrällis-laadulliseen kyselytutkimukseen¹ osallistui Tampereella ja pääkaupunkiseudulla yhteensä 434 maahanmuuttajaa, jotka edustivat mahdollisimman tasaisesti eri-ikäisiä ja eritaustaisia maahanmuuttajia. Tässä luvussa tarkastellaan television omistamista, katselun määriä ja eri kanavien seuraamista tämän kyselytutkimuksen valossa.² Tulokset taustoittavat seuraavia lukuja, joissa päähuomio on suomalaisesta te-

1. Tutkimusmenetelmää kutsuttiin määrällis-laadulliseksi, koska tutkimusaineisto hankittiin lomakekyselyn avulla siten, että tutkijat jakoivat lomakkeet henkilökohtaisesti vastaajille ja olivat itse paikalla heidän täyttäessään lomakkeita. Osa lomakkeista täytettiin haastateltavan ja tutkijan kahdenkeskisissä tapaamisissa, jolloin saatiin myös sellaista laadullista lisätietoa, jota ei olisi ollut mahdollista saada pelkästään lomakkeiden kautta. Tapaamisista pidettiin päiväkirjaa ja muihinpanoja käytettiin osana tutkimusaineistoa tuloksia raportoidessa.
2. Lukuun sisältyy jaksoja yhdessä Anna Simolan ja Heidi af Heurlinin kanssa kirjoittamastamme tutkimusraportista *Maahanmuuttaja mediankäyttäjänä* (Maasilta, Simola ja af Heurlin 2008).

levisiosta tehdyissä tulkinnoissa. Toisaalta luvut toimivat myös toisin päin: ryhmäkeskustelut antavat lisävalaistusta ja konkretisoivat monia määrällisen tutkimuksen tuloksia.

Television omistaminen kotitalouksissa

Kyselytutkimukseen osallistuneista maahanmuuttajista 83 prosentilla on käytössään vähintään yksi televisio. Lähes kahdellakymmenellä prosentilla vastaajista on kaksi ja noin seitsemällä prosentilla sitäkin useampia televisioita. Luvut ovat hiukan pienempiä kuin koko Suomen väestön keskuudessa keskimäärin, sillä kaikista suomalaisista television omistaa 90 prosenttia (Tilastokeskus 2008). Kaikista Suomen kotitalouksista 30 prosentissa oli kaksi ja 12 prosentissa useampi televisio (Finnpanel 2007).

Satelliittivastaanottimen omistaminen puolestaan on maahanmuuttajaperheissä melko tavallista, sillä vastaajista joka kolmannella on sellainen. Luku voisi olla vielä korkeampi, jos kaikkiin taloyhtiöihin olisi mahdollisuus saada satelliittiyhteys. Satelliittilautasen asennukseen tarvitaan kuitenkin yleensä lupa taloyhtiöltä ja joissain kunnissa saateen edellyttää myös rakennusvalvontaviraston julkisivulupaa. Satelliittia haluavalle henkilölle saattaa joissakin tapauksissa ongelmia aiheuttaa tiedon puute lupa-asioista, ja joskus taas naapurit saattavat asettua vastustamaan lautasen sijoittamista näkyvälle paikalle. Satelliittiantennin asennusmahdollisuuden puuttuminen on joillekin maahanmuuttajille jopa niin tärkeää, että se johtaa joskus asunnosta kieltäytymiseen (Virtanen 2005, 56–57). Satelliittilautasen omistus ei kuitenkaan aina ole edellytys sen kautta välitettävien ohjelmien seuraamiselle, sillä monet maahanmuuttajat kokoontuvat joko yksin tai perheineen jonkun sukulaisen tai tutun luo katsomaan suosittuja aiemman kotimaan ohjelmia, jos itsellä ei ole satelliittivastaanotinta.

Maahanmuuttajaperheissä useamman television omistaminen saat-
taa mahdollistaa suomalaisen ja transnationaalien median rinnakkaisen
seuraamisen, vaikka sitä ei tässä tutkimuksessa voitukaan todentaa,
koska tutkimusasetelmaan ei kuulunut perheiden television katselun
havainnointia. Esimerkiksi Myria Georgioun (2006) tutkimuksen
mukaan Lontoossa ja New Yorkissa asuvissa kyproksekreikkalaisissa
perheissä oli usein kaksi televisiota, joista toinen näytti olohuoneessa
kreikkalaisia kanavia satelliitin tai kaapelin välityksellä ja toisessa huo-
neessa sijainneessa ”kakkostelevisiossa” pyöri uuden asuinmaan tele-
visiokanava. Näin perheenjäsenet liikkuiivat joustavasti näiden kahden
median välillä siirtyessään huoneesta toiseen. (Georgiou 2006, 77.)

Lomaketutkimuksen television omistamista koskevassa kysymyk-
sessä ei erikseen kysytty digisovittimen omistusta, mitä voi pitää selkeänä
puutteena tutkimuksessa, joka toteutettiin aikana, jolloin koko maassa
siirryttiin analogisista lähetyksistä digitaalisiin³. Tilastokeskuksen elo-
kuussa 2008 julkistaman Kuluttajabarometrin (Tilastokeskus 2008)
mukaan kaikista suomalaisista kotitalouksista 88 prosenttia omisti
digisovittimen tai digitv:n mutta siitä, onko laitteen omistaminen yhtä
yleistä maahanmuuttajien keskuudessa, ei tietoa ole saatavissa. Sekä
lomaketutkimuksessa että ryhmäkeskusteluissa useat haastateltavat
kommentoivat kuitenkin oma-aloitteisesti, että he eivät nykyään voi
katsoa kotonaan olevaa televisiota, koska heillä ei ole digiboksia. On
siis mahdollista, että digitelevisioon siirtyminen olisi ainakin tilapäisesti
vähentänyt erityisesti maahanmuuttajien Suomen television katselua.
Kaikkien suomalaisten televisionkatselua digisiirtymä on sen sijaan
lisännyt (Finnpanel 2008).

Se, että maahanmuuttajatalouksissa digiboksia ei ollut hankittu,
voi kertoa joko siitä, että rahaa hankintaan ei yksinkertaisesti ole ollut
mutta myös siitä, että hankintaa ei ole pidetty siitä saatavan hyödyn
arvoisena. Syyrialaistaustainen mies arvioi asiaa ryhmäkeskusteluissa
seuraavasti:

3. Kaapeliverkossa digitaalisiin lähetyksiin siirryttiin 1.3.2008. Lomakehaastattelut
toteutettiin Tampereella tammi–huhtikuussa 2008 ja pääkaupunkiseudulla huh-
ti–kesäkuussa 2008. Ryhmäkeskustelut toteutettiin Tampereella huhti–kesäkuussa
ja Helsingissä elo–lokakuussa 2008.

m2: Now, for instance, the digi box is not the reason at all. I can right now buy digi box about 60 euro and I have TV. But then can I find interesting programs or not? That's the question.

– – I'm living with my family, with my wife, so before we were watching some serial in Finnish TV, mainly it was English serial. My wife can understand a little bit Finnish, so she was following the text and I was listening to the serial, but since digi box came out and originally, or we are mainly depending on the satellite, me and my wife. So we just realised that there's no need to, to buy digi box, because in normal day life we are not watching TV, Finnish TV. So until now we have no Finnish TV at home. We are just keeping watching the satellite. (A2)

Tässä pääasiassa englantia ja äidinkieleltään käyttävässä perheessä suomenkielisten kanavien tavoittamista ei siis pidetty tarpeellisena, koska perhe katselee pääasiassa satelliittikanavia.

Katselun määrä

Noin kolmasosa lomaketutkimukseen osallistuneista ilmoittaa katsovan-
sa televisiota 1–3 tuntia päivässä ja yli kolme tuntia televisiota päivässä
katsovia ”suurkuluttajia” on vastaajista yli viidesosa. Noin 13 prosenttia
vastaajista ilmoittaa, ettei katso televisiota koskaan. Maahanmuuttajat
näyttävät tutkimuksen valossa katsovan televisiota keskimäärin hieman
vähemmän kuin koko Suomen väestö, jonka päivittäinen television
katsomisaika maalisi–elokuussa 2008 oli 2 tuntia 45 minuuttia (Finn-
panel 2008).

Suurkuluttajat ovat useimmin nuoria. 15–19-vuotiaista haasta-
telluista (N=25) yksitoista ilmoittaa katsovansa televisiota yli kolme
tuntia päivässä. Vaikka otos on nuorimman ikäryhmän osalta liian
pieni tilastollisesti luotettavien johtopäätösten tekemiseen, se tukee
havaintoa, että maahanmuuttajanuoret kuluttavat eniten aikaa televi-

sion ääressä. Esimerkiksi norjalaiset maahanmuuttajanuoret katsovat runsaasti Norjan televisiota ja seuraavat lisäksi aktiivisesti vanhempiansa kotimaan mediasisältöjä erityisesti internetin kautta. Kaksikielisyytensä vuoksi heillä on monipuolisemmat mahdollisuudet seurata mediaa kuin ikäisillään syntyperäisillä norjalaisilla. (Fogt ja Sandvik 2008, 121.)

Katselun perhekeskeisyys

Televisiota katsotaan useimmiten perheen seurassa (62 %). Erityisesti naiset kertoivat katsovansa televisiota lähes aina yhdessä muiden perheenjäsenten kanssa. Ruotsissa nuorten television katselua tutkineen Ulrika Sjöbergin mukaan televisio on hyvin integroitunut osaksi perhe-elämää ja kerää usein perheen yhdessä ruudun eteen. Tällöin television katselusta tulee jaettu kokemus ja televisio-ohjelmat toimivat perheissä myös keskustelunaiheina. (Sjöberg, 2002.)

Useat haastateltavat kertoivat, että perheen kanssa katsotaan eri ohjelmia kuin yksin. Tämä käy ilmi myös Gillespien (1995) Lontoon intialaistaustaisten nuorten television käyttöä koskeneesta tutkimuksesta. Sen mukaan nuoret katsoivat yksin ja sisarustensa kanssa enemmän brittiläisen ja amerikkalaisen populaarikulttuurin ohjelmia, kun taas vanhempien kanssa katsottiin paljon intialaisia tv-kanavia ja elokuvia. Ikäistensä kanssa nuoret kävivät keskusteluja länsimaisista ohjelmista, kun taas perheen kanssa puhuttiin paljon esimerkiksi intialaisten elokuvien sisällöistä. (emt., 77–79.) Vanhempien kotimaan uutisten seuraamisella saattaa Gillespien mukaan olla perheissä myös aikuis-tumiseen liittyviä ulottuvuuksia (emt., 109–113). Kulttuurin siirto sukupolvien välillä voi olla vastavuoroista siten, että vanhemmat opettavat lapsiaan esimerkiksi uutisten katsomisen kautta ymmärtämään entisen kotimaan todellisuutta, kun taas uuden yhteiskunnan kielen ja kulttuurin vanhempiaan paremmin hallitsevat lapset saattavat tulkita vanhemmilleen uuden kotimaan uutisia (Georgiou 2006, 93). Ottaen

huomioon Suomen melko nuoren maahanmuuttohistorian median käyttö ei ehkä kuitenkaan rakennu aivan samalla tavoin kuin esimerkiksi edellä mainituissa brittiläisissä tutkimuksissa.

Toisaalta television ääressä viihdytään Suomessa myös yksin (44 %). Eräät maahanmuuttajamiehet kertovat haluavansa keskittyä televisioon yksin myöhään iltaisin, jolloin he seuraavat kotimaansa uutisia. Myös Georgiou (2006) havaitsi, että hänen tutkimissaan perheissä erityisesti miesten iltarutiineihin kuului aikaisemman kotimaan uutislähetysten seuraaminen satelliitin välityksellä.

Suomalaisen television katselu

Lomaketutkimukseen vastaajista 72 prosenttia seuraa suomalaisia tv-kanavia viikoittain ja puolet heistä ilmoittaa seuraavansa niitä päivittäin. Ulkomaisia kanavia taas seuraa viikoittain 60 prosenttia vastaajista. Näihin sisältyviä aiemman kotimaan kanavia kertoo katsovansa ainakin joskus noin puolet (54 %) haastatelluista. Huomattavaa kuitenkin on, että yli puolet niistä, jotka katsovat päivittäin ulkomaisia tv-kanavia, ilmoittavat katsovansa päivittäin myös suomalaisia kanavia. Suomalaiset tv-kanavat näyttävät siis kaiken kaikkiaan olevan maahanmuuttajien mediankäytössä hyvin keskeisiä. Parisuhteessa elävät seuraavat muita useammin suomalaisia kanavia, mikä johtunee osittain siitä, että haasteltavista 126 (N=434) elää parisuhteessa suomenkielisen henkilön kanssa. Vain 15 prosenttia vastaajista ei katso Suomen televisiota koskaan.⁴

Aktiivisimmat Suomen television katsojat löytyvät nuorimmista (15–19-vuotiaat) ja vanhimmista (yli 60-vuotiaat) ikäluokista. Vähiten Suomen televisiota katsovat nuoret työikäiset (20–29-vuotiaat). Ainakin osin erot selittynevät sillä, että suurin osa vanhimmasta ikäluokasta

4. Suomen television katsomista tarkasteltaessa on otettava huomioon tutkimuksen teon ajankohta. Koska haastatteluja tehtiin juuri ennen ja jälkeen digitaalisiin lähetyksiin siirtymistä, ei voida varmuudella tietää, koskevatko haastateltujen vastaukset aikaa ennen vai jälkeen muutoksen.

on eläkkeellä ja heillä on enemmän aikaa seurata televisiota. Myös työttömät maahanmuuttajat katsovat Suomen televisiota useammin kuin muut. Nuorimmalla ikäryhmällä taas on parhaat kielivalmiudet ja heidän on tätä kautta helpointa seurata suomalaisia kanavia. Nuoret myös yleensä katsovat televisiota enemmän kuin muut ikäryhmät.

Aktiivisia Suomen television katsojia ovat myös pakolaisina ja turvapaikanhakijoina tulleet sekä paluumuuttajat, joista 59 prosenttia katsoo Suomen televisiota päivittäin. Voisikin ajatella että juuri nämä ryhmät ovat myös asennoituneet jäämään maahan toisin kuin esimerkiksi työn perässä muuttaneet, joista osa on todennäköisesti tullut vain tietyksi aikaa. Paluumuuttajien kohdalla selitys löytyy ehkä myös kielellisestä ja kulttuurisesta läheisyydestä. Osalle heistä suomen kieli on ollut tuttu jo maahan saapuessa, ja siksi heidän voi olla muita maahanmuuttajaryhmiä helpompaa seurata suomenkielisiä tv-lähetyksiä. Toisaalta sekä poliittisten syiden takia muuttaneet että paluumuuttajat katsovat paljon myös entisen kotimaansa televisiota. Poliittisista syistä lähteneet ovat ehkä jo kotimaassaan olleet yhteiskunnallisesti aktiivisia mikä voisi selittää heidän kiinnostustaan myös Suomen television seuraamiseen.

Yhteistä Suomen television seuraajille on myös se, että he ovat asuneet Suomessa jo pitkään, useimmat yli kymmenen vuotta. Yli 10 vuotta Suomessa asuneista vastaajista noin 70 prosenttia seuraa Suomen televisiota päivittäin, kun 5–10 vuotta asuneista niin tekee vain puolet ja 2–5 vuotta asuneista alle puolet. Yli kymmenen vuotta Suomessa asuneista vain muutamat ilmoittivat, etteivät koskaan katso suomalaista televisiota. Suomenkielisiin kanaviin suuntautumiseen vaikuttaa luonnollisesti kielitaito, mutta silti kaikki suomalaisten kanavien katsojat eivät vielä puhu tai ymmärrä suomea. Suomenkielisiin kanaviin suuntautuminen toimiikin monelle myös kielen oppimisen tukena. Kielen oppimisen ja televisionkatselun välistä suhdetta käsitellään myöhemmin tässä kirjassa omana alalukunaan.

Suomalaisista televisiokanavista Nelonen ja MTV3 ovat maahanmuuttajien keskuudessa suosituimpia. Eniten katsotaan Nelosta (37 %) ja MTV3-kanavaa (36 %). Erot eivät kuitenkaan ole suuria Yleisradion

pääkanaviin verrattuna, sillä Yleisradion TV1-kanavan seuraajia on 34 prosenttia ja TV2:n 31 prosenttia. Sub-TV:n seuraajia on noin 20 prosenttia. Vähiten katsotaan Yle Teemaa, jota seuraa ainoastaan 9 prosenttia vastaajista. Useita mainintoja saavat myös Nelonen-mediaan kuuluva mainoskanava Jim, nuorisolle suunnattu musiikkikanava Voice sekä Urheilukanava.⁵ Kaikki suosituimmat suomalaiset tv-kanavat ovat maksuttomia.

Yli 50-vuotiaiden (N=71) keskuudessa suosituimmat televisio-kanavat ovat Yle TV1 ja Yle TV2. Hieman yllättävästi kolmanneksi useimmin mainitaan Nelonen, vaikka kanavan ”imago” onkin nuorehko. 40–49-vuotiaiden suosikkikanavia ovat MTV 3, Nelonen ja Yle TV1. Kaikkien yli 45-vuotiaiden suomalaisten keskuudessa MTV3 on huomattavasti Nelosta suositumpi (Finnpanel 2007). 30–39-vuotiaat vastaajat katsovat melko tasaisesti sekä Yleisradion kanavia että kaupallisia kanavia. Nuorimmissa ikäryhmissä, 20–29- ja 15–19-vuotiaiden keskuudessa, Nelonen ja MTV 3 ovat jälleen Yleisradion kanavia suosituimpia. Nuorimmassa ikäryhmässä myös kaupallinen Sub-TV lyö yleisradiokanavat. Kaupalliset kanavat ovat suosituimpia myös kaikkien 10–24-vuotiaiden suomalaisten keskuudessa (emt.).

Kysyttäessä useimmin katsottujen tv-ohjelmien nimiä, saavat eniten mainintoja uutiset. Tärkeässä roolissa nimettyjen ohjelmien joukossa ovat monet globaalisti suositut amerikkalaissarjat. Hyvin paljon mainintoja saavat mm. *Päivien viemää*, *Kauniit ja rohkeat*, *Pako*, *Täydelliset naiset*, *Simpsonit*, *Frendit*, *Lost*, *Gilmoren tytöt* ja *CSI*. Suosituja ovat myös esimerkiksi ”saksalaiset poliisisarjat” sekä espanjalainen *Serranon perhe*. Suomalaisista tv-sarjoista suosiossaan ylitse muiden on *Salatut elämät*, joka ainoana suomalaissarjana on kerännyt lukuisia mainintoja. Myös Nikunen (2008) on havainnut nuoria suomalaisia maahanmuuttajia haastatellessaan, että vaikka suomalaisten elokuvien ja tv-sarjojen katsomista pidetään haastateltujen keskuudessa yleisesti ottaen ”nolona”, poikkeuksena on *Salatut elämät*, jota monet nuoret kertovat katsovansa (emt. 160). Muista suomalaisista tv-tuotannoista

5. Eri kanavien katsomista tarkasteltaessa on otettava huomioon, että asiaa kysyttiin tutkimuslomakkeessa avorivikysymyksellä, johon lähes puolet haastatelluista jätti vastaamatta.

eniten mainintoja saavat tosi-tv-ohjelmat *Big Brothers* ja *Idols*, ja myös ajankohtaisohjelmat *A-studio*, *Ajankohtainen kakkonen*, *A-talk*, *45 minuuttia* ja *Poliisi-tv* sekä luonto-ohjelma *Avara luonto* nousevat esiin toistuvasti. Lastenohjelmista kerrotaan usein katsottavan *Pikku kakkosta*. Urheilua seuraavat mainitsevat katsovansa eniten jalkapallo-otteluita ja formula 1 -kisoja. Suositut ohjelmat ovat siis hyvin pitkälti samoja kuin muidenkin suomalaisten suosikit. Monet näistä ohjelmista ovat myös globaaleja siten, että vastaajat ovat saattaneet seurata esimerkiksi samoja sarjoja jo lähtömaissaan. Ne voivat siis olla maahanmuuttajille kulttuurisesti tuttuja siinä missä aiemman kotimaankin tv-tuotannot.

Vaikuttaa siltä, että kaupallisilla tv-kanavilla on maahanmuuttajien näkökulmasta enemmän tarjottavaa kuin Yleisradion kanavilla. Kaupallisten kanavien ja erityisesti Nelosen ohjelmatarjonta on suurelta osin ulkomaista tuontia ja myös suomalaiset tuotannot saattavat olla näillä kanavilla ”monikulttuurisempia” kuin julkisen palvelun kanavilla, jotka perinteisesti ovat kansallisen identiteetin lippulaivoja. Monissa viimeaikaisissa tosi-tv-ohjelmissa, kuten *Talent Suomessa*, *Idolsissa*, *Big Brotherissa* tai *Suomen Huippumalli haussa*, on ollut mukana huomattavan paljon maahanmuuttajataustaisia kilpailijoita. Esimerkiksi kykyjenetsintäkilpailu *Talent* esitteli yleisölle syksyllä 2007 parhaaseen katselu-aikaan muun muassa iraninsuomalaisen taistelulajitaiturin sekä 9-vuotiaan intialaisen tanssijapojan. Kahdeksan *Talent*-finalistin joukossa oli jopa kolme maahanmuuttajataustaista esiintyjää tai ryhmää. Mainoskanavilta, Neloselta ja MTV3:lta, tulee myös paljon suosittuja amerikkalaisia sarjoja ja elokuvia, joten niiden ohjelmatarjontaa voisikin luonnehtia pikemmin globaaliksi kuin monikulttuuriseksi.

Satelliittikanavien katselu

Vastaajista lähes 40 prosenttia ilmoittaa katsovansa päivittäin ulkomaisia tv-kanavia. Noin joka kymmenes seuraa niitä 3–4 kertaa viikossa ja

toinen kymmenes vähintään kerran viikossa. Toisaalta on suuri joukko vastaajia (40 %), jotka eivät seuraa satelliittikanavia lainkaan. Satelliittikanavien seuraamista onkin saatettu liikaa korostaa tutkimuksissa ja mielikuvissa. Mainitut ulkomaiset tv-kanavat ovat usein aiemman kotimaan kanavia, mutta niiden rinnalla tai niiden sijaan katsotaan paljon myös esimerkiksi *BBC*:n kansainvälisiä kanavia ja *Eurosport*-urheilukanavaa. Hieman yli puolet (54 %) vastaajista seuraa aikaisemman kotimaansa tv-kanavia, mutta katsomisen yleisyydessä on merkittäviä eroja eri maista tulleiden välillä.

Lähi-idän maista kotoisin olevat katsovat lähtömaan kanavia muista maista tulleita huomattavasti ahkerammin, kun taas Itä-Euroopasta tulleet katselevat aiemman kotimaansa kanavia muita harvemmin. Aiemman kotimaan kanavia katsovat muita enemmän myös Suomeen poliittisista syistä tulleet, paluumuuttajat ja työn takia muuttaneet. Keskimääräistä vähemmän kiinnostusta näitä kanavia kohtaan taas on opiskelijoiden ja Suomeen perhesyistä tulleiden keskuudessa. Lähi-idän maista saapuneista vastaajista monet ovat tulleet Suomeen kotimaansa poliittisista syistä. Nämä henkilöt saattavat kokea erityistä huolta aiemman kotimaansa tilanteesta sekä maahan jääneistä perheenjäsenistä ja sukulaisista, minkä vuoksi he haluavat seurata aktiivisesti maan tilannetta. Lomakkeiden täyttämisen yhteydessä käydyissä keskusteluissa tuli esiin myös kulttuurisia syitä, joiden vuoksi islamilaisista maista tulleet ehkä suosivat lähtömaidensa televisiota. Joidenkin vastaajien mukaan Suomen televisiossa monet perheohjelmatkin sisältävät niin paljon seksiä, etteivät ne sovi lasten kanssa katsottaviksi.

Mielenkiintoista on, että Suomessa asumisaika ei näytä vähentävän vaan pikemminkin lisäävän kiinnostusta aiemman kotimaan television seuraamiseen. Suomessa 5–10 vuotta asuneista 67 prosenttia ja yli 10 vuotta asuneistakin 64 prosenttia katsoo aiemman kotimaansa televisiokanavia, kun taas Suomessa 0–2 vuotta asuneista vain 44 prosenttia seuraa kotimaansa kanavia. Yksi syy tähän saattaa olla se, että Suomeen etenkin kotimaan poliittisista syistä tulleet eivät aina jaksa seurata kotimaan tapahtumia ensimmäisinä vuosina, mutta ajan kuluessa ja mahdollisuuksien parantuessa kiinnostus taas viriää.

Lähi-idän ja Keski-Aasian alueelta kotoisin olevat katsovat muun muassa afganistanilaista *Ariana Afganistan* -kanavaa, arabiankielistä *Dubai-tv*:tä, Irakin *Al Irakia* sekä ajankohtais-, kulttuuri- ja viihdeohjelmia tarjoavaa *Sharjah tv*:tä. Niiden lisäksi mainitaan kolme arabiankielistä uutiskanavaa, Dubaissa toimiva *Al arabia* sekä *Al Alam*, sekä suosituimpana uutis- ja ajankohtaiskanava *Al-Jazeera*. Useita kertoja mainitaan myös arabiankielinen viihteeseen keskittyvä internetsivusto MBC, jossa voi katsoa myös tv-ohjelmia. Myös islamilaisia arvoja, kulttuuria ja elämäntapaa tukeva *Iqraa*- televisiokanava saa mainintoja Lähi-idän maista ja Somaliasta tulleilta maahanmuuttajilta. Venäjänkieliset katsovat *Igra*-, *ORT*-, *BTV*- ja *RTR*-kanavia. Monet vastaajat mainitsivat myös vain yleisesti katsovansa esimerkiksi Venäjän tai Somalian televisiota, ”arabialaisia kanavia” tai ”Kurdistanin kanavia”. Ranskalaiset kanavat *TV5*, *TFI* ja *Arte* sekä espanjalainen *TVE* mainitaan muutamassa lomakkeessa. Kiinalainen *CCTV* mainitaan yhden kerran samoin kuin brasilialainen *Globo*-kanava, joka näyttää koko Latinalaisessa Amerikassa tunnettuja viihdeohjelmia ja saippuaoppoeroita. Lisäksi useita mainintoja saivat kansainvälisesti maksulliset kanavat *Canal+*, *Discovery Channel* sekä musiikkikanava *MTV*.

Aikaisemman kotimaan kanavia katsotaan sitä enemmän mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys. Eniten katsovat yli 50-vuotiaat (61 %), kun taas 20–29-vuotiaiden ryhmässä vain 48 prosenttia seuraa aikaisemman kotimaansa televisiota. Nuorista, 15–19-vuotiaista vastaajista kuitenkin peräti 60 prosenttia ilmoittaa katsovansa päivittäin aiemman kotimaansa kanavia. Tämä kertoo ehkä siitä, että nuoret katsovat usein televisiota vanhempiensa kanssa, jolloin kanavavalinnan on tehnyt joku muu kuin vastaaja itse (ks. Nikunen 2008).

Tutkimusmenetelmänä fokusrhyhmäkeskustelu

Television tulkintoja koskeva tutkimusaineisto kerättiin maahanmuuttajista, kantasuomalaisista ja sekä maahanmuuttajista että kantasuomalaisista koostuvissa keskusteluryhmissä. Ryhmissä keskusteltiin osallistujien television katselusta ja siitä, miten Suomen televisio on vastannut yhteiskunnan monikulttuuristumiseen liittyviin haasteisiin. Ryhmille esitettiin näytteitä kolmesta suomalaisesta televisio-ohjelmasta ja keskusteltiin näiden ohjelmien herättämistä ajatuksista ja tulkinnoista. Keskusteluihin osallistujat tulivat hyvin erilaisista taustoista ja heidän kokemuksensa suomalaisesta televisiosta, suomen kielellä itsensä ilmaisemisesta ja monet muut tekijät vaihtelivat suuresti. Nämä tutkimustilanteeseen liittyvät tekijät eivät voi olla vaikuttamatta tutkimuksen tuloksiin, sen vuoksi niitä pyritään tässä luvussa raportoimaan ja pohtimaan melko laajasti ja yksityiskohtaisesti. Luvussa esitellään tarkemmin tutkimuksen virikeaineistoksi valitut tv-tekstit, tutkimusaineiston keruussa käytetty ryhmäkeskustelun menetelmä ja aineiston analyysimenetelmät.

Tulkinnan kohteena olevat televisiotekstit

Jotta ryhmissä päästäisiin keskustelemaan konkreettisista ohjelmäsällöistä, virikeaineistoksi esitettiin näytteitä kahdesta televisio-ohjelmasta: fiktiivisestä tv-sarjasta ja ajankohtaisohjelmasta ja lisäksi heille esitettiin yksi mainos. Virikeaineiston tarkoituksena oli tuoda esiin sitä, kuinka suomalainen televisio käsittelee suomalaisen yhteiskunnan etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta. Valitut esimerkit tuovat esiin sekä monikulttuurisen yhteiskunnan ongelmia, arkista yhteiseloä että kaupallisen monikulttuurisuuden ”riemua” (Ahmed 2000: 97; Horsti 2005, 298). Aineistoon valitut katkelmat on poimittu sekä kaupallisen että julkisen palvelun yhtiöiden tuotannosta. Ne edustavat myös television erilaisia lajityyppejä, koska erilaiset ohjelmatyypit puhuttelevat yleisöjä eri tavoin.

Populaarit, fiktiiviset tekstit puhuttelevat yleisöä ennen kaikkea tunnetasolla, ne kutsuvat ihmisiä eläytymään tarinan maailmaan ja samastumaan henkilöhahmoihinsa ja koskettavat siten ihmisten sosiaalisia tarpeita. Tämän vuoksi fiktiivistä tekstiä arvioidaan yleensä sen mukaan, kuinka hyvin se on kerrottu, kuinka hyvin se pystyy herättämään erilaisia tunteita ja kuinka se kytkeytyy muihin elokuvaan tai tv-sarjoihin. (Ang 1985; Nikunen 2007a, 65; Valaskivi 1999.) Iiris Ruoho (2001) on kuitenkin todennut, että suomalaiset katsojat vaativat kotimaisilta draamasarjoilta myös realistisuutta ja arvioivat sarjojen laatua sen mukaan, kuinka hyvin ne vastaavat heidän käsitystään todellisuudesta. Realismin vaatimus näyttäisi olevan sitä voimakkaampi mitä lähempänä katsojaa sarjan kuvaama ympäristö on.

Toisin kuin fiktiivisiltä ohjelmilta, uutis- ja ajankohtaisohjelmilta odotetaan ennen kaikkea vastaavuutta todellisuuden kanssa. Tästä on seurauksena, että niiden esittämää todellisuutta harvoin kiistetään. Määritelmänsä mukaan uutiset ja ajankohtaisohjelmat pyrkivät tarjoamaan vastauksia aktiivisen kansalaisen tiedon tarpeisiin päätöksenteon tueksi. Seija Ridell (1998) on kuitenkin uutisten vastaanottoa käsittelevässä tutkimuksessaan todennut, että uutisten toteava puhuttelutapa on omiaan tuottamaan ihmisten ulkopuolisuutta ja välinpitämättömyyt-

tä yhteiskunnallisista asioista. Kiistattomuuden retoriikallaan uutiset viestittävät, että asiassa ei ole mitään keskusteltavaa, koska ”asiat kerran ovat näin”. (Ridell 1998, 293.) Vaikka myös ajankohtaisohjelman lajityyppi perustuu ajatukselle totuudellisuudesta ja autenttisuudesta, sen toteuttamisessa käytetään usein monimuotoisempia elokuvallisia keinoja, jotka tekevät siitä kiinnostavamman tutkimuskohteen kuin varsinaiset uutiset.

Mainostajan näkökulmasta mainonnan päätarkoituksena on myydä tuotteita ja palveluita, siten se siis puhuttelee yleisöä pääasiassa kuluttajana. Mainontaa voi kuitenkin ainakin länsimaaisessa media- ja kulutuskeskeisessä kulttuurissa pitää myös yhtenä merkittävänä identiteettien ja toimijuuden muokkaajana. Mainonnan kautta neuvottelemme jatkuvasti siitä, millaisiin ihanteisiin ja toiminnan malleihin haluamme samastua. Toisaalta voimme myös vastustaa sitä, mistä haluamme erottua. (Rossi 2003, 11.)

Seuraavassa esitellään koosteeseen valitut ohjelmat ja niiden valintaan liittyvät perustelut. Kukin ohjelma analysoidaan tarkemmin myöhemmissä luvuissa sitä koskevien tulkintojen yhteydessä.

Koosteen ensimmäisenä katkelmana esitettiin neljä minuuttia kestävä pätkä *Mogadishu Avenue* -televisiosarjasta (alkuperäisesitys MTV3, 13.11.2006). Jari Tervon käsikirjoittama 8-osainen sarja on ensimmäisiä suomalaisia tv-sarjoja, jonka aiheena ovat suomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamiset arjessa. Lajityypiltään sarja edustaa populaaria sarjaohjelmaa. Ohjelma oli sijoitettu MTV3-kanavan syksyn 2006 ohjelmatarjonnassa parhaaseen prime time -aikaan, kello 19, ja keräsi parhaimmillaan yli 900 000 katsojaa (Finnpanel 2006). Se sai esitysaikanaan laajaa julkisuutta ja synnytti myös jonkin verran yleisökeskustelua. Sarjaa esitettiin sattumalta uusintana myös loppukesällä 2008 samaan aikaan kun tutkimukseen liittyviä ryhmäkeskusteluja toteutettiin pääkaupunkiseudulla. *Mogadishu Avenuen* avulla haluttiin tutkia erityisesti sitä, miten fiktiivisiä ja humoristisia aineistoja tulkitaan etnisiin aiheisiin liittyvissä ohjelmissa.

Ohjelmakoosteen toinen katkelma oli *Poliisi-tv*:ssä esitetystä reportaasista *Ulkomaalaistaustaiset ja seksirikollisuus* (Yle TV2, 31.1.2008).

Reportaasin kesto oli kokonaisuudessaan noin 7 minuuttia, mutta ryhmäkeskustelussa siitä esitettiin kahden ja puolen minuutin pituinen jakso. *Poliisi-tv* edusti näytteessä faktapohjaista ajankohtaisohjelmaa. Myös *Poliisi-tv* on suuren yleisön keskuudessa suosittu ohjelma. Sillä oli vuoden 2008 alkupuolella keskimäärin yli 400 000 katsojaa. Esitetyn reportaasin näkökulmana oli tuoda esiin kulttuurien kohtaamiseen liittyviä ongelmia. Maahanmuuttajia koskevien mediatekstien joukossa rikosuutiset ovat keskeistä aineistoa. Aiemmissa yleisötutkimuksissa on tullut esiin, että ihmisten etnistä taustaa ei pitäisi jatkuvasti tuoda esiin vähemmistöistä puhuttaessa. Nikusen ja Raittilan tapaustutkimuksissa sekä kantasuomalaiset että maahanmuuttajataustaiset haastateltavat pitivät etnisen taustan ilmoittamista rikosuutisissa erityisen haitallisenä, sillä tämän koettiin leimaavan koko etnistä vähemmistöä (Raittila ym. 2007).

Ohjelmakoosteen viimeinen katkelma oli suomalaisen teleoperaattori Elisan mainos *Olen suomalainen*, jota esitettiin vuonna 2008 MTV 3:n ja Nelosen kanavilla. Mainoksen tavoitteena on vahvistaa Elisan suomalaista brändiä ja luoda yrityksestä myönteistä mielikuvaa. Mainos valittiin tutkimusaineistoon sen liberaalia monikulttuurisuutta edustavan näkökulman vuoksi.

Virikeaineistoa valittaessa yksi rajoittava seikka oli keskusteluihin käytettävissä oleva aika. Ryhmäkeskustelut eivät käytännön syistä voi juuri venyä yli kahden tunnin mittaisiksi, joten liian monia näytteitä tai pitkiä ohjelmajaksoja ei ole mahdollista keskustelun pohjaksi esittää (Valtonen 2005). Tämän vuoksi sekä *Mogadishu Avenuesta* että *Poliisi-tv*:stä valittiin esitettäväksi vain muutaman minuutin lyhyt katkelma. Tutkijoiden oletuksena oli, että ryhmiin osallistujat olisivat katsoneet Suomen televisiokanavia ja esitetyt ohjelmat olisivat olleet useimmille ennakkoon tuttuja, jolloin aineisto olisi toiminut vain muistin virkistäjänä. Näin ei kuitenkaan läheskään aina ollut, joten jälkiviisaasti on todettava, että esitetyt katkelmat olisivat voineet olla pidempiä, jotta niistä olisi paremmin ehditty saada käsitys. Vaikka keskusteluihin osallistujat usein pyysivät lisäselvitystä katkelman sisällöstä, niiden antamista yritettiin välttää (aina onnistumatta) jotta

tutkijat eivät tulisi syöttäneeksi omia tulkintojaan keskusteluun.¹ On siis muistettava, että ryhmissä esitetyt mielipiteet perustuvat hyvin kapean aineiston synnyttämiin vaikutelmiin pikemminkin kuin syvä-liseen ohjelmien ja lajityyppien tuntemukseen. Toisaalta samanlaiseen ongelmaan törmätään myös muissa yleisötutkimuksissa; esimerkiksi kyselytutkimuksissa vastaajille annetaan yleensä valittavaksi valmiiksi muotoiltuja mielipidevaihtoehtoja, jotka voivat olla hänen omalle ajattelulleen hyvinkin outoja. Ohjelmakatkelmien esittämisen ja niistä keskustelemisen puolesta puhuu lisäksi se, että televisiota katsotaan todellisuudessa usein keskittymättömästi ja vasta jokin kiinnostava asia saa katsojan kiinnittämään huomionsa ohjelmaan.

Ryhmäkeskustelujen toteutus

Ryhmäkeskustelut toteutettiin Tampereella ja pääkaupunkiseudulla huhti–lokakuussa 2008. Ryhmiä oli yhteensä 15. Niistä yhdeksän koottiin Tampereelta ja loput pääkaupunkiseudulta (Helsinki, Espoo, Vantaa). Koska tutkimuksen pääkysymykset liittyvät maahanmuuttajien suomalaisten mediasisältöjen tulkintaan, suurin osa keskustelijoista oli taustaltaan maahanmuuttajia. Kymmenessä ryhmässä kaikki keskustelijat olivat maahanmuuttajia tai maahanmuuttajataustaisia² (51), kolmessa ryhmässä kaikki olivat syntyjään suomalaisia³ (15) ja kahdessa ryhmässä mukana oli sekä syntyjään suomalaisia (4) että maahanmuut-

1. Tutkijan näkökulmaa ei tietenkään voida muutenkaan välttää, koska tutkimuskysymykset, jatkokysymykset ja koko tutkimusasetelma ovat tutkijoiden määrittelemiä ja siten implisiitisti vaikuttavat tutkimustuloksiin.
2. Maahanmuuttajataustaiseksi määriteltiin henkilö, joka oli muuttanut tai jonka molemmat vanhemmat olivat muuttaneet Suomeen jostain muusta maasta (ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajat). Hän voi olla kansalaisuudeltaan joko Suomen ja/tai jonkin muun maan kansalainen. 52 tutkimukseen osallistuneesta vain yksi oli syntynyt Suomessa, muut olivat muuttaneet joko aikuisiässä tai lapsena. Osallistujien kansalaisuutta ei tutkimuksessa selvitetty.
3. Kantasuomalaiseksi määriteltiin henkilö, joka oli itse tai jonka vähintään toinen vanhemmista oli syntynyt Suomessa.

Taulukko 1. Keskusteluryhmien kuvaukset

Ryhmän kuvaus	Osallistujien määrä ja sukupuoli	Osallistujien entinen kotimaa	Osallistujien ikä v.	Asuneet Suomessa v.	Kokoontumispaikka ja keskustelukieli	Keskustelujen toteutus- päivä ja kesto	Tekijät
A1. Eläkeikäisten maahanmuuttajanaisten ryhmä (enimmäkseen paluumuuttajia)	11 naista	7 Venäjä 2 Vietnami Kiina Ukraina Liettua	61–81	6–18	Kerhotila, Tampere; suomi	24.4. (1 t 8 min)	MM, MT
A2. Lähi- ja Keski-idän maista muuttaneiden miesten ryhmä	3 miestä	Iran Syyria Afganistan	28–44	9–17	Kerhotila, Tampere; englanti	19.5. (1 t 42 min)	MM, MT
A3. Työssäkäyvien Euroopan maista muuttaneiden ryhmä	3 naista 2 miestä	2 Liettua Bosnia Ruotsi Kosovo	23–44	Ei tietoa	Työpaikan kokoustila, Tampere; suomi ja englanti	20.5. (1 t 28 min)	AS, MT
A4. Kotouttamiskursilaisten ryhmä 1	3 naista 2 miestä	Venäjä Iran Turkki Armenia Kreikka	21–35	1–5	Koulu, Tampere; suomi	21.5. (1 t 41 min)	MM, AS
A5. Kotouttamiskursilaisten ryhmä 2	5 naista	3 Venäjä Afganistan Syyria	23–48	2–3	Koulu, Tampere; suomi	23.5. (1 t 42 min)	MM, MT
A6. Irakista muuttaneiden naisten ryhmä (+ yksi etiopialaistaustainen)	2-5 naista (osa tuli tai lähti kesken keskustelun)	4 Irak Etiopia	16–43	3–14	Kerhotila, Espoo; suomi, englanti, arabia (yksi haastateltava tulkkaa)	29.8. (1 t 13 min)	HH, MT
A7. Venäjältä muuttaneiden ryhmä	3 naista 1 mies	4 Venäjä	47–71	9–11	Kerhotila, Espoo; suomi ja venäjä (yksi haastateltava tulkkaa)	9.9. (1 t 47 min)	HH, MT

A 8. Nuorten arabi- ja turkkilaistaustaisten tyttöjen ja naisten ryhmä	4 naista	2 Saudi-Arabia Turkki 1 synt. Suomessa	13–18	12–13 (yksi syntynyt Suomessa)	Kerhotila, Espoo; suomi	12.9. (1 t)	HH, AS
A 9. Virosta muuttaneiden ryhmä	4 naista 1 mies	5 Viro	17–41	15–16	Tutkimuskeskuksen neuvottelutila, Helsinki; suomi	1.10. (1 t 54 min)	HH, MT
A 10. Afrikan maista muuttaneiden ryhmä	2 naista 1 mies	2 Somalia Egypti/Sudan	30–59	2–16	Haastatteluvien koti, Vantaa; suomi, englanti, somali (yksi haastateltava tulkaa)	15.10. (1 t 45 min)	HH, MT
B 1. Sekaryhmä 1	3 miestä	2 Iran Suomi	21–59	9–18	Kerhotila, Tampere; suomi	26.5. (1 t 41 min)	MM, MT
B 2. Sekaryhmä 2	2 naista 1 mies	3 Suomi 1 Venäjä	46–61		Kerhotila, Tampere; suomi	28.5. (54 min)	AS, MT
C 1. Kantasuomalais- ten poliisiopiskelijoi- den ryhmä	1 nainen 4 miestä	5 Suomi	21–31		Koulu, Tampere; suomi	5.6. (1 t 33 min)	AS, MT
C 2. Eläkeikäisten kantasuomalaisten naisten ryhmä (+ yksi työikäinen)	5 naista	5 Suomi	54–76		Kerhotila, Tampere; suomi	10.6. (1 t 34 min)	AS, MT
C 3. Kantasuomalais- ten ruotsinkielisten koululaisten ryhmä	4 naista 1 mies	5 Suomi	15		Koulu, Espoo; suomi ja ruotsi	7.10. 1 t 45 min)	AS, MT

tajia (3). Osalla maahanmuuttajista oli Suomen kansalaisuus, osa taas oli saapunut Suomeen vasta äskettäin. Kantasuomalaisten ryhmistä yksi oli ruotsinkielinen ja kaksi suomenkielisiä. Ryhmille etsittiin tietoisesti myös ”keskustelupareja” siten, että ne kansallisista tai kulttuurisista eroistaan huolimatta muistuttaisivat jollain tavoin toisiaan. Mukana oli siten esimerkiksi nuorten, työikäisten ja eläkeikäisten maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten ryhmät. Tarkemmat tiedot ryhmien koostumuksesta ovat taulukossa 1. ja raportin lopussa liitteenä 1.

Keskustelujen kulku oli kaikissa ryhmissä melko samankaltainen. Tapaaminen aloitettiin esittelykierroksella, jossa kukin osallistuja kertoi nimensä ja taustansa lisäksi omista televisionkatselutottumuksistaan. Kokoonantumisten aluksi tai lopuksi tarjoiltiin myös kahvia ja teetä sekä pientä purtavaa. Aluksi keskusteltiin ryhmän osallistujien käsityksistä Suomen televisiosta, television monikulttuuristumisesta ja siihen liittyvästä ohjelmatarjonnasta. Sen jälkeen katsottiin yksi kerrallaan kolme televisio-ohjelmanäytettä ja keskusteltiin niistä jokaisen näytteen jälkeen. Lopuksi palattiin monikulttuuristumisteemaan ja vedettiin yhteen keskustelua. Ryhmäkeskustelun kysymysrunko ja siihen sisältyvä ohjelmakatkelmien esittely on raportin liitteenä (liite 2). Kysymyksiä ei käyty läpi samassa muodossa kaikkien ryhmien kanssa vaan ryhmän koostumus ja kiinnostuksen kohteet sanelivat aiheet, joissa viivytettiin pidempään. Keskustelut kestivät tunnista kahteen tuntiin keskimääräisen keskusteluajan ollessa noin 1 tunti 40 minuuttia. Palkkioksi osallistumisestaan keskustelijat saivat joko vapaalipun elokuviin tai kahvi-, tee- ja keksipaketteja.

Ryhmän koostumuksen merkitys

Ryhmähaastattelu tai -keskustelu (*focus group*) on kulttuurintutkimuksellisesti suuntautuneessa vastaanottotutkimuksessa yleisesti käytetty tutkimusmenetelmä, jonka etuna on, että se antaa mahdollisuuden tutkia, miten tulkinnot rakentuvat kollektiivisesti puheessa ja vuorovaikutuksessa ryhmän jäsenten kesken (Morley 1980). Verrattuna yksilöhaastatteluihin ryhmän vuorovaikutus myös lisää informaatiota. Tämän toteutumiseen vaikuttavat kuitenkin esimerkiksi ryhmän koostumus ja koko, ryhmän vetäjän omaksuma rooli sekä tutkimusympäristöön liittyvät tekijät. (Esim. Lunt & Livingstone, 1996; Ridell 1998; Stewart, Shamdassani & Rook 2007.)

Ryhmän jäsenten demografiset, persoonakohtaiset ja fyysiset ominaisuudet⁴ vaikuttavat sen dynamiikkaan. On esimerkiksi arveltu, että keskenään yhdenmukaiset ryhmät olisivat ”tuottoisampia” ja työskentelisivät keskenään paremmin kuin ryhmät, joissa yksilöiden väliset erot ovat suurempia. Etniseen taustaan, ikään tai sukupuoleen liittyvät erot keskustelijoiden tai keskustelijoiden ja ryhmänvetäjän välillä voivat saada aikaan sen, että ryhmässä on vähän vuorovaikutusta tai jäsenten välille syntyy helpommin konflikteja. Toisaalta ryhmän heterogeenisuus voi myös synnyttää uusia innovaatioita ja laajentaa keskustelun perspektiiviä. (Stewart ym. 2007, 10; 20.) Luntin ja Livingstonen (1996) kokemuksen mukaan homogeenisia ryhmiä on helpompi johtaa, niissä saavutetaan nopeammin ryhmän keskinäinen luottamus ja ne pääsevät nopeammin analyttisen keskustelun tasolle kuin heterogeeniset ryhmät. Silti homogeenisissa ryhmissä esiintyy myös toisistaan eriaviä mielipiteitä ja vastakkaisia mielipiteitä. (Emt. 92.)

Tässä tutkimuksessa keskusteluryhmät koottiin siten, että osassa ryhmistä pyrittiin mahdollisimman suureen homogeenisuuteen, osassa taas heterogeenisuuteen. Osassa ryhmistä mukana oli esimerkiksi vain maahanmuuttajia tai kantasuomalaisia, tai vain yhden etnisen

4. Demografisia ominaisuuksia ovat esim. ikä, sukupuoli, varallisuus, ammatti, koulutustausta, uskonto ja etninen tausta. Persoonakohtaisiin ominaisuuksiin lasketaan mm. ekstroverttisyys, introverttisyys, aggressiivisuus, vetäytyvyys jne. ja fyysisillä ominaisuuksilla tarkoitetaan esim. ihonväreä, lihavuutta, laihuutta tai hiusten väriä.

tai kansallisen ryhmän edustajia, saman ikäisiä tai samaa sukupuolta edustavia henkilöitä⁵. Osaan ryhmistä taas kutsuttiin hyvin erilaisista taustoista tulevia ja eri kansalaisuutta edustavia henkilöitä ja sekä kantasuomalaisia että maahanmuuttajia. Yhteistä kosketuspintaa kaikkien ryhmiin osallistujien kesken luo se, että heidät on koottu tutkimuspaikkakuntien monikulttuurisista kaupunginosista. Tähän yhdistävään tekijään päädyttiin, jotta keskustelijoilla olisi paitsi median kautta välittyvää myös käytännön kokemusta monista maista ja taustoista tulevista ihmisistä. Aivan kaikki ryhmiin osallistujat eivät kuitenkaan asu tällaisissa kaupunginosissa, vaan joissain tapauksissa se on heidän vakituinen opiskelu-, työ- tai harrastuspaikkansa.

Eri tavoin koottujen ryhmien avulla pyrittiin selvittämään paitsi sitä, kuinka eri ryhmät ymmärtävät ja tulkitsevat mediaa, myös sitä, miten ryhmän erilainen koostumus vaikuttaa tulkintoihin ja tapaan ilmaista asioita. Eri tavoin kootut ryhmät mahdollistivat siis sekä sen tutkimisen, missä suomalaisen valtaväestön ja maahanmuuttajien tulkinnot ovat yhteneviä ja missä eroavia, että sen, miten puhe ohjelmista vaihtelee ”meidän” kesken ”muiden” kanssa puhuttaessa. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että etnisyyttä, rasismia ja maahanmuuttoa käsittelevissä keskusteluissa poliittinen korrektius ja pyrkimys esiintyä ”suvaitsevaisina kunnan kansalaisina” saattaa vaikuttaa sekä esitettyjen mielipiteiden sisältöön että niiden retoriseen ilmaisutapaan (Raittila 2004, 151–154; Raittila ym. 2007, 137; Suurpää 2002, 32–37). Pelkistä maahanmuuttajista tai pelkistä kantasuomalaisista koostuvissa ryhmissä voisi tämän mukaan olla helpommin mahdollista esittää myös aiheeseen liittyviä kriittisiä mielipiteitä kuin sekaryhmissä, joissa ”toiset” ovat läsnä. Ryhmäkeskustelut voivat toisaalta tarjota myös tilaisuuden oivaltaa uusia näkökulmia asioihin ja puntaroida aiempia käsityksiään suhteessa niihin (Nikunen 2008, 165–166; Ridell 1998, 119). Voisi ajatella, että tässä tutkimuksessa ryhmät tarjosivat erityisesti niihin osallistuneille kantasuomalaisille tilaisuuden keskustella mediasta

5. Vaikka ryhmät olisi muodostettu vain maahanmuuttajista, suomalaisista tai vaikkapa iäkkäistä naisista, se ei tarkoita että ne automaattisesti olisivat homogeenisia, koska ihmiset poikkeavat toisistaan lukuisten eri ominaisuuksien suhteen. Ryhmien homogeenisuutta ja heterogeenisuutta voidaan tulkita vain hypoteettisesti suhteessa toisella tavalla muodotettuihin ryhmiin.

sellaisesta näkökulmasta, jota he eivät aiemmin ole tulleet ajatelleeksi. Maahanmuuttajille keskustelut taas antoivat harvinaisen tilaisuuden ilmaista mielipiteensä suomalaisista televisio-ohjelmista ja ehkä oppia niistä jotain lisää. Jotkut keskusteluihin osallistuneet maahanmuuttajat kertoivatkin, että olivat suostuneet mukaan tutkimukseen oppiakseen jotain uutta suomalaisesta yhteiskunnasta.

Tutkimuksessa oli mukana sekä ryhmiä, joiden osallistujat tunsivat toisensa etukäteen joko perheen, työn tai harrastusten kautta mutta myös ryhmiä, joissa kukaan osallistujista ei tuntenut toisiaan ennakolta. Myös tällä voi olla merkitystä ryhmien tuottoisuuteen. Toisilleen vieraiden ihmisten muodostamien ryhmien on arvioitu tuottavan enemmän aineistoa kuin toisensa hyvin tuntevien ryhmien. Toisensa tuntevat henkilöt eivät ehkä paneudu samalla tavalla selittämään ja perustelemaan mielipiteitään toisille kuin jos heidän täytyy tehdä se sekä ryhmän vetäjälle että muulle ryhmälle. (Lunt & Livingstone 1996, 82; Stewart ym. 2007, 10.) Ryhmäkeskustelu on (puoli)julkinen tilanne, jossa olennaista ei ole vain se, mitä sanoo vaan myös miten esittää ajatuksiaan muille keskustelijoille, tutkijalle tai itselleen. Etenkin silloin kun keskustelijat tuntevat toisensa etukäteen, he voivat myös toimia tutkijan tukena siten, että he kommentoivat ja kyseenalaistavat toistensa esittämiä näkökantoja ja tulkintoja esimerkiksi verraten niitä aiemmin keskenään käymiinsä keskusteluihin. (Suurpää 2002, 35–36.) Tästä esimerkkinä on eräässä keskusteluryhmässä syntynyt tilanne, jossa kaksi toisilleen tuttua, samaa kansallisuutta edustavaa henkilöä olivat eri mieltä sekä oman kotimaansa että Suomen televisiotarjonnasta. Erimielisyys sai heidät perustelemaan väitteitään laajasti ja valottamaan asiaa myös muille ryhmäläisille tavalla, joka ei luultavasti olisi ollut mahdollista toisilleen tuntemattomien välisessä keskustelussa.

Ryhmäkeskusteluja on arvosteltu siitä, että ryhmissä aina joku tai jotkut hallitsevat sosiaalista tilannetta ja estävät muita ilmaisemasta mielipidettään. Tästä näkökulmasta ryhmien väliset erot selittyisivät todellisten tulkinnallisten yhtäläisyyksien sijasta pikemminkin ryhmäpaineella. (Esim. Höijer 1990, 34; Lunt & Livingstone 1996, 91; Ridell 1998, 118.) Tällaisesta ryhmäkäyttäytymisestä tutkimusryhmissä oli

ainakin yksi esimerkki. Neljän nuoren naisen ryhmässä yksi jäsen tuntui puhuvan kaikkien muiden puolesta eikä muiden ääni päässyt kuuluviin juuri lainkaan. Nuoret tunsivat toisensa etukäteen, joten kyseessä oli ilmeisesti ryhmän mielipidejohtaja. Kysymys saattoi tosin olla myös siitä, että muut ryhmän jäsenet olivat liian nuoria ja keskustelutilanne vain ujostutti ja nauratti heitä. Sanavalmis, ryhmän vanhin jäsen siis tavallaan otti vastuun tilanteesta. Muissa keskusteluissa aktiivinen puhuminen ja osallistuminen näyttivät pikemminkin liittyvän osallistujan kielitaitoon kuin hänen rooliinsa ryhmän jäsenenä. Hiljaisimpia olivat luonnollisesti ne, joiden oli vaikeinta ilmaista itseään suomeksi. Heidän osallistumistaan keskusteluun yritettiin helpottaa sillä, että joku toinen ryhmän jäsen tulkkasi tai auttoi mielipiteiden muotoilemisessa suomeksi. Tällöin ongelmaksi tuli se, että tulkkitsija ei välttämättä kääntänyt kaikkia mielipiteitä.⁶ Joskus ryhmissä käytettiin myös englantia, jonka ongelmana oli, että aina kaikki muut ryhmäläiset eivät ymmärtäneet sitä. Näin kieliongelmat hankaloittivat joissain ryhmissä huomattavasti myös ryhmäläisten keskinäisen keskustelun sujuvuutta.

Ryhmän vetäjien rooli

Keskustelujen vetäjinä toimivat Tampereella tutkijat Mari Maasilta ja Anna Simola ja pääkaupunkiseudulla tutkija Heidi af Heurlin. Keskusteluissa oli mukana myös tutkimusavustaja Mari Takalo, joka huolehti niiden videoinnista ja tallennuksesta⁷.

Fokusryhmäkeskustelut eivät yleensä ole muodoltaan kovin strukturoituja eikä kysymyksiä välttämättä esitetä samassa muodossa eri ryhmissä, koska tavoitteena on normaalin kahvipöytäkeskustelun simulointi (Lunt & Livingstone 1996, 85). Tässä tapauksessa päädyttiin

6. Muutamissa ryhmissä tutkijoille tulkkautta jätettyä puhetta oli niin paljon, että tarkistutimme videonauhoituksesta yhden tällaisen keskustelun kielenkääntäjä Leea Parhialalla. Puutteet eivät tämän perusteella kuitenkaan olleet kovin suuria, joten emme käännättäneet muita paljon omankielistä puhetta sisältäviä keskusteluja.
7. Tutkimusavustaja toimi ryhmässä C3 myös keskustelun alkuosan vetäjänä.

kuitenkin siihen, että keskustelut noudattivat melko yhdenmukaista rakennetta. Etukäteen oli tiedossa, että suurin osa tutkimuksen osallistujista ei voi käyttää keskusteluissa äidinkieltään, joten heille pyrittiin tutkimuksen esittelyssä ja tutkimuskysymysten muotoiluissa tarjoamaan aiheeseen liittyviä avainsanoja ja käsitteitä, joiden avulla aiheista voitiin lähteä keskustelemaan (Stewart ym. 2007, 64). Tavoitteena oli, että vetäjät eivät itse osallistuisi keskusteluun omilla mielipiteillään, mutta kuten aiemmin todettiin, tätä oli joskus mahdoton välttää, koska ohjelmia koskeviin lisäselvityksiin pakostakin sisältyi tulkintaa. Kuten Ridell (1998, 117) on huomauttanut, laadullisen tutkimusaineiston tuottamisessa ei koskaan ole kysymys yksinkertaisesta tiedon hankintatilanteesta, vaan kyseessä on tiettyjä pelisääntöjä noudattava vuorovaikutustilanne, jonka osapuoli tutkija väistämättä on. Mitä aktiivisemmin tutkija on itse ollut tilanteessa osallinen, sitä suuremmassa määrin hänet on katsottava aineiston kanssatuottajaksi. Tutkijoiden vaikutuksen tilanteeseen olen pyrkinyt tuomaan esiin ja huomioimaan myös tämän tutkimuksen analyysissa.

Ryhmän kantasuomalaisten vetäjien ja maahanmuuttajaosallistujien välillä voidaan olettaa olevan jonkinlainen valtahierarkiaan liittyvä kuilu. Kuten myöhemmissä luvuissa esitetään, yksi keskusteluissa esiin nouseva asia on niin sanottu hyvän maahanmuuttajan diskurssi, johon liittyy esimerkiksi pyrkimys käyttäytyä hyvin ja toimia suomalaisen yhteiskunnan odotusten mukaisesti. Keskusteluryhmän vetäjä edustaa siten pakostakin maahanmuuttajia vastaanottavaa yhteiskuntaa, joten hänelle ei välttämättä kerrota asioita samalla tavalla kuin esimerkiksi maahanmuuttajataustaiselle ryhmän vetäjälle voitaisiin kertoa. Tutkijan ja haastateltavan väliseen puhetilanteeseen liittyy yleensäkin usein haastateltavan pyrkimys osoittaa omaa kunnollisuuttaan ja halu esittää itsensä rationaalina toimijana. Tämä tulee esiin keskusteluissa esimerkiksi siten, että monet maahanmuuttajaosallistujat vakuuttavat olevansa kiinnostuneita suomalaisista tiedotusvälineistä, vaikka eivät käytännössä niitä seuraisikaan (vrt. Alastalo 1996, 372). Rajoitteita tutkimuskusteluille on voinut asettaa myös kielitaito, jos ryhmän vetäjä ei ole osannut sovittaa puhetapaansa ryhmän suomen kielen tasolle.

Esimerkiksi ryhmän vetäjien ilmiön määrittelyssä käyttämä termi ”monikulttuurisuus” on saattanut olla toisille ryhmiin osallistujille hankala akateeminen termi ja osalla se on myös voinut ohjata suhtautumista ryhmien vetäjiin, koska kyseisen termin käyttöön liittyy yleensä oletus myönteisestä suhtautumisesta monikulttuuristumiseen ilmiönä. (Ks. esim. Suurpää 2002.) Myöskään termi ”maahanmuuttaja” ei ollut kaikille osallistujille tuttu. Vieläkin hankalammaksi ymmärtäminen muuttui, kun vetäjä yritti puheessaan välttää käyttämästä tätä tietystä mielessä suomalaisuuden ulkopuolelle sulkevaa termiä ja korvasi sen vielä vaikeaselkoisemmalla sanalla ”maahanmuuttajasuomalainen”:

HH: Okei, joo. No sitten mä haluisin tavallaan tietää, että millaisen kuvan tää antaa maahanmuuttajasuomalaisista?

n2: Maa-han-muut-ta-ja-suo-ma-lai-sis-ta? Tarkoitatko niitä, jotka jo saivat Suomen kansalaisuuden?

HH: Ne, jotka oli tässä sarjassa?

MT: Tai että minkälaisen kuvan tämä sarja antaa maahanmuuttajista Suomessa?

HH: Niin.

MT: Tai Suomessa asuvista maahanmuuttajista? (A7)⁸

Rikollisuuteen liittyvän ohjelmanäytteen esittäminen sai muutamissa ryhmissä keskustelijat varuilleen ja tarkistamaan, mihin tarkoitukseen aineistoa oikeastaan kerätään, vaikka siitä oli jo tapaamisen alussa keskusteltu. Tämä kertonee siitä, että tutkijoiden rooli ei aina ollut aivan selvä, tai että heidät samaistettiin viranomaisiin. Esimerkiksi afrikkalaistaustaisen ryhmän mies ja venäläisten ryhmä huolestuivat siitä, että heidät yhdistettäisiin tutkimuksessa seksuaalirikos-aiheeseen.

m1: Just let me know, you are recording the whole thing.

HH: Yes

MT: Yes

m1: With the pictures, faces?

HH: Nobody will see.

m1: Nobody will see?

8. Keskustelulainauksissa tutkijoista käytetään nimikirjaimia (HH, MM, AS, MT) ja haastateltavista samoja koodauksia kuin liitteessä 1 (naisista n1, n2 jne. ja miehistä m1, m2 jne.). Lainauksen lopussa oleva tunnus (A7, B 2 jne.) viittaa ryhmään, jossa kyseinen keskustelu on käyty).

HH: Just we and our boss

MT: Yes, there are 4 of us the researchers.. and we take it for...
so we can remember...

m1: But not show it in Tv:s or...

MT: No. (A10)

n2: (puhuu venäjäksi) Nähdään kun muut siellä olutta juo. (nau-
rahtaa)

HH: No nyt! Nyt alkaa.

m1: (puhuu venäjäksi) Täytyy olla varovainen mitä sanoo. (A7)

Keskustelijoiden huoli saattaa liittyä siihen, että kyseisiin ryhmiin kuuluvien henkilöiden maahanmuuttoon suhtaudutaan tutkimusten mukaan Suomessa torjuvimmin ja he ovat kohdanneet syrjintää useammin kuin muiden ryhmien jäsenet (Jaakkola 2009, 52; Jasinskaja-Lahti 2002, 134). Tämän seurauksena yksittäiset ihmisetkin ovat oppineet varomaan niin julkista käyttäytymistään kuin mielipiteidensä julkista esittämistä (Aden 2009, 26).

Keskustelutilanne

Keskustelut pyrittiin toteuttamaan sellaisissa ympäristöissä, joihin ryhmän osallistujien olisi mahdollisimman helppo tulla. Keskusteluja käytiin osallistujien työ- ja opiskelupaikoilla sekä erilaisissa oman kaupunginosan kerhotiloissa, joissa osallistujat muutenkin käyvät. Yksi keskusteluista toteutettiin osallistujien omassa kodissa. Vain muutamassa keskustelussa kokoontumistila oli osallistujille ennalta täysin vieras.

Kaikki keskustelut sekä videoitiin että tallennettiin Minidisc-nauhurilla. Jos osanottajat eivät halunneet olla mukana videoinnissa, heillä oli mahdollisuus asettua istumaan siten, että eivät näy kameras kuvassa. Tätä mahdollisuutta käytti kuitenkin vain muutama osallistuja. Vaikutelmaksi jäi, että nauhoitus ja videointi eivät juuri vaikuttaneet ryhmän jäsenten esittämiin mielipiteisiin tai niiden määrään, sillä kuten Stewart

ym. (2007, 93) ovat esittäneet, joka tapauksessa ryhmässä tapahtuva keskustelu on julkista. Erään ryhmän lopuksi käytiin kuitenkin tutkijan ja yhden osallistujan välinen keskustelu, joka viittaa siihen, että jotain vaikutusta videotallennuksella sittenkin on ollut:

MT: Joo, ihan hyvät jutut oli, vaikka olikin tällainen lyhyempi keskustelu.

AS: Oliko tää yhtään kiinnostavaa teille?

m1: No tota, kyllähän se... Kyllä minä näissä keskusteluissa mielelläni oon, että ei siinä mitään, mutta kyllä se vaan niin on, että kun tommoinen kone tossa on (viittaa videokameraan)...

AS: Häiritsikö se?

m1: No ei se nyt sitten niin hirveesti, mutta kyllä se kuitenkin hiljentää. (B2)

Keskustelujen analyysi

Videoinnin ja äänen tallennuksen lisäksi jokaisesta keskustelutilanteesta kirjoitettiin sanallinen kuvaus, jossa käsiteltiin siihen liittyviä taustatekijöitä sekä tutkijan ja tutkimusavustajan kokemuksia ja kommentteja tilanteesta. Keskustelut litteroitiin yhtä lukuun ottamatta sillä kielellä, jolla ne oli käyty (pääasiassa suomeksi, mutta osittain myös englanniksi ja ruotsiksi). Analyysilukujen siteeratut puheenvuorot ovat suoria lainauksia keskustelijoiden puheesta eikä niiden kieliasua ole millään tavoin pyritty korjaamaan. Joskus sitaattiin on suluissa lisätty puheenvuoroon liittyviä ei-sanallisia ilmaisumuotoja, esimerkiksi naurua tai muuta sel-laista. Yhdessä keskustelussa venäjänkielistä puhetta oli niin paljon, että se katsottiin tarpeelliseksi kääntää suomeksi. Kyseiset kohdat näkyvät suorissa lainauksissa kursiivilla. Keskustelujen litteroinnit, videoinnit ja raportit keskusteluista muodostavat rikkaan aineiston, jonka tarjoamia mahdollisuuksia ei läheskään kaikkia ole tässä yhteydessä pystytty hyödyntämään.

Analyysi aloitettiin katsomalla kaikki keskustelut kertaalleen videolta. Tämä oli tarpeen sen vuoksi, että pääatutkija ei ollut itse ollut läsnä kaikissa tutkimushaastatteluissa. Litteroidut haastattelut eivät myöskään yksinään tarjoa samaa informaatiota kuin todellinen keskustelu, johon liittyy paljon kehollista viestintää – ilmeitä, eleitä, läheisyyttä – ja muuta visuaalista informaatiota (Valtonen 2005, 240–241). Tämä pätee kaikkiin keskustelu- ja haastatteluaineistoihin, mutta merkitys on vielä suurempi silloin kun puhujat käyttävät keskusteluissa muuta kuin äidinkieltään.

Analyysissä päähuomio on keskustelijoiden esittämissä asioissa ja mielipiteissä eli siinä, *mitä sanotaan*. Sen sijaan huomiota ei juuri ole kiinnitetty esitystapoihin eli siihen, *miten sanotaan*, koska heikon kielitaidon takia monilla keskusteluihin osallistujilla on täysi työ saada näkemyksensä yleensä ilmaistua suomen kielellä. Tällöin yksittäisiin sanoihin tai ilmaisuihin tarttuminen ei olisi ollut keskustelijoita kohtaan oikeudenmukaista eikä analyysin kannalta edes hedelmällistä. Puheeseen liittyvät tunteen ilmaisut, äänensävyyn vaihtelut ynnä muut non-verbaalin kielenkäytön muodot on kuitenkin pyritty huomiomaan, koska ne tässä tapauksessa usein tuottavat runsastakin lisäinformaatiota. Myös jonkun puhujan hiljaisuus ja osallistumattomuus on joskus ollut tärkeä analyysin kohde.

Ryhmässä tapahtuvalle keskustelulle on tyypillistä, että se sisältää tarinoita ja kertomuksia. Ryhmissä kerrottavat kertomukset ovat tyypillisesti lyhyitä, eikä niissä mennä syvälle henkilöhistoriallisiin kokemuksiin. Usein osallistujien tarinat jatkavat ja täydentävät toinen toisiaan muodostaen näin yhteisiä, kollektiivisia kertomuksia. Keskustelun vetäjän kysymykset ja niihin sisältyvät alkuoletukset, virikeaineisto sekä toisten kertomat tarinat taas kutsuvat esiin vastatarinoita ja vastapuhetta. Vastapuhetta syntyy esimerkiksi silloin kun ryhmiin osallistujat ”neuvottelevat” suhdettaan virikeaineistossa tarjottuun ”maahanmuuttajan” identiteettiin. Tällöin vastapuheella viitataan sel-laisiin puhetapoihin, joilla ihmiset kyseenalaistavat heihin kohdistuvia määritelmiä, pyrkivät kieltämään ne tai muuttamaan ne toisenlaisiksi (Jokinen, Huttunen ja Kulmala 2004, 11). Tässä tutkimuksessa monet

maahanmuuttajat esimerkiksi puhuivat itsestään ”meinä venäläisinä” tai ”meinä somalialaisina” tai yksinkertaisesti vain ulkomaalaisina, vaikka tutkijat asemoivat heidät ja puhuttelivat heitä maahanmuuttajina tai maahanmuuttajasuomalaisina. Tämä kertoo ehkä siitä, että maahanmuuttajat eivät koe keskenään sellaista yhteenkuuluvaisuutta kuin ”maahanmuuttajat”-termi antaa ymmärtää. Toisaalta suhteessa suomalaisiin he ehkä kokevat itsensä samanlaisiksi siinä mielessä, että ovat kaikki ”ulkomaalaisia”. Heidän identiteettinsä näyttää siis määrittävän nimenomaan eron kautta, sen perusteella että he eivät ole suomalaisia. (Vrt. Tolonen 2002.)

Toinen vastapuheen muoto on, että osallistujat puhuvat itselleen tärkeiksi kokemistaan aiheista vetäjän kysymyksistä välittämättä. Kun ryhmäkeskustelussa keskusteluvaltaa siirretään vetäjältä osallistujille, he voivat ottaa esiin aiheita ja teemoja, jotka ovat heille itselleen tärkeitä, vaikka vetäjä ei näitä eksplisiittisesti kysyisi. Analyysin kannalta myös tämä on hedelmällistä aineistoa, vaikka käytännössä vetäjä tulee usein keskeyttäneeksi tällaiset keskustelut tarpeettomina tai ei anna niille myönteistä vahvistusta lisäkysymyksillä. (Valtonen 2005, 235–236.) Näin tapahtui myös tässä tutkimuksessa. Litteroiduista keskusteluista näkyy, kuinka keskusteluun osallistujat siirtyvät jatkuvasti mediasisältöihin liittyvien aiheiden sijasta puhumaan omaan arkielämäänsä ja kokemuksiinsa liittyvistä asioista, kun keskustelun vetäjä (tai jopa joku ryhmän osallistujista) yrittää epätoivoisesti palauttaa keskustelua mediaan. Esimerkiksi sellaisiin asioihin kuin asunnon löytämiseen ja oleskelulupaan liittyvät huolet voivat olla tutkittavien elämässä niin olennaisia, että niiden ohella ei mediasisältöihin riitä kiinnostusta, vaikka sitä ei tutkijalle suoraan sanotakaan. Erilaiset vastapuheen muodot ja määrä voivatkin kertoa siitä, että tutkimuksen ja ”tavallisten ihmisten” maailmat ovat siksi etäällä toisistaan, että etäisyyttä on erilaisten tutkimusmenetelmien avulla melko mahdoton kuroa umpeen.

Fokusryhmätutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin vaihtelua ja eroja ihmisten tulkinnoissa eikä typistää keskustelua yhden muotin mukaiseksi (Lunt & Livingstone 1996, 93). Erot voivat tulla esiin sekä ryhmien sisällä että ryhmien välillä. Analyysissä on myös huomattava,

että jokainen virikeaineistoon valittu ohjelma omine erityisine näkökulmineen ja valintoineen tuottaa omanlaisiaan tulkintoja. Jos aineistoon olisi valittu joitain muita ohjelmia, keskustelut olisivat voineet olla hyvinkin toisenlaisia. Uskon silti, että tässä raportissa esiin nostetut teemat ovat sillä tavalla yleisiä, että ne olisivat tulleet esiin siitä riippumatta, mitä ohjelmia keskustelijat olisivat nähneet.

Keskustelujen keskeiset tulokset esitetään raportissa samassa järjestyksessä kuin niistä ryhmissä keskusteltiin. Aluksi käsitellään osallistujien television katselutottumuksia ja heidän näkemyksiään Suomen televisiotarjonnasta sekä monikulttuurisuus-näkökulmaa Suomen televisiossa. Sen jälkeen siirrytään omassa alaluvuissaan yksittäisistä ohjelmista käytyihin keskusteluihin ja niiden esiin nostamiin teemoihin. Analyysisä on huomioitu eri genreihin liittyvät erityispiirteet ja se, miten nämä piirteet näkyvät ryhmiin osallistujien ohjelmia koskevissa tulkinnoissa. Empiirisiä tuloksia koskevissa luvuissa on jonkin verran päällekkäisyyttä, mutta tätä ei ole lähdetty karsimaan sen vuoksi, että lukuja voisi lukea myös irrallisina kokonaisuuksina. Osa analyysilukuihin sisältyvistä lainauksista on myös melko pitkiä, koska niihin on haluttu jättää esiin tapa, joilla asioista on keskusteltu. Sitaateista esimerkiksi näkyy, kuinka ryhmän toinen jäsen tulkaa toisen puhetta, jolloin tulkinta syntyy ikään kuin yhteistyönä. Tutkijat ovat myös usein joutuneet tekemään lisäkysymyksiä ymmärtääkseen puhujan tarkoituksen, joten myös nämä keskusteluketjut on jätetty näkyviin lainauksissa.

Katselutottumukset: "En tykkää kun ei ole vaatteita"

Maahanmuuttajien mediankäyttöä koskevat määrälliset tulokset antoivat jossain määrin polarisoituneen kuvan maahanmuuttajien television katselutottumuksista kun huomio kiinnitettiin yhtäältä maahanmuuttajien suomalaisten kanavien katseluun ja toisaalta ulkomaisten kanavien katseluun ikään kuin ilmiöt olisivat toisistaan erillisiä. Kuten luvussa kuitenkin todettiin, yli puolet niistä jotka katsovat ulkomaisia kanavia, katsovat myös suomalaisia kanavia ja päinvastoin. Tämä tulos saa lisävalaistusta ryhmien käymistä keskusteluista, joissa katsominen näyttäytyy huomattavasti moniulotteisempänä.

Keskusteluihin osallistuneet 53 maahanmuuttajaa jakautuvat karkeasti ottaen kolmenlaisiin television katsojiin: *suomalaisten kanavien seuraajiin, satelliittikanavien seuraajiin ja niihin, jotka seuraavat sekä suomalaisia että satelliittikanavia*. Käsittelen seuraavassa kutakin katsojaprofilia erikseen pyrkien tuomaan esiin myös kyseisen katsojajoukon keskuudessa esiintyvää vaihtelua ja katselussa tapahtuneita muutoksia Suomessa asumisen eri vaiheissa. Sen jälkeen käsittelen suomalaisesta ohjelmatarjonnasta käytyä keskustelua ja television merkitystä kielen oppimiselle. Luvun lopuksi esitellään osallistujien käsityksiä television monikulttuurisuudesta. Luvussa keskitytään vain maahanmuuttajien käsityksiin Suomen televisiosta; kantasuomalaisten esittämiä näkemyksiä tuodaan esiin vain satunnaisesti silloin kun ne tuovat aiheeseen jotain lisävalaistusta.

Suomalaisten kanavien seuraajat

Pelkästään Suomen televisiokanavia seuraavat katsojat löytyivät pääasiassa paluumuuttajien ja virolaisten ryhmistä. Pelkästään suomalaisia kanavia seurasi myös yksi somalialaistaustainen nainen.

Yhteistä heille oli se, että he olivat asuneet Suomessa jo pitkään, useimmat yli kymmenen vuotta. Tämä tukee määrällisessä tutkimuksessa saatuja tuloksia siitä, että kielellinen ja kulttuurinen läheisyys ja pitkä oleskelu Suomessa lisäävät kansallisen television seuraamista. Kysymys ei kuitenkaan ole mistään suoraviivaisesta syy-seuraussuhteesta, sillä kaikki kyseisiin ryhmiin kuuluvat eivät katsele vain Suomen televisiota, vaan niin näissä kuin muissakin ryhmissä oli ryhmän jäsenten kesken paljon yksilöllisiä eroja televisionkatselutottumuksissa.

Suomen televisiokanavien seuraaminen ei aina ole katsojien tietoinen valinta, vaan voi johtua yksinkertaisesti siitä, että ulkomaiset kanavat eivät näy katsojan kotona tai käytettävissä ei ole satelliittivastaanotinta. Esimerkiksi virolaistaustainen nainen, joka seuraa aktiivisesti suomalaisia yhteiskunnallisia ja kulttuuriohjelmia harmittelee, ettei pysty seuraamaan vastaavia ohjelmia Viron televisiosta, koska hänellä ei ole tarvittavia kanavia. Puutteen hän korjaa kuuntelemalla Viron radiota. Myös monet paluumuuttajat sanovat keskittymisen suomalaisiin kanaviin johtuvan siitä, ettei heillä ole pääsyä entisen kotimaan kanaville. Somalialaistaustainen nainen taas katseli entisen kotimaansa kanavia aina tilanteen tullen ystävien ja sukulaisten kodeissa. Vastaavia tuloksia sai myös Kajander (2005, 52–53) tutkiessaan opinnäytetyössään seitsemän paluumuuttajan mediankäyttöä Suomessa. Hänen haastateltavansa seurasivat yhtä lukuun ottamatta pääasiassa suomalaista mediaa, mutta usein syynä oli se, että heillä ei ollut käytössään satelliittikanavia.

Eläkeikäisten paluumuuttajanaisten valinnat suomalaisesta ohjelmatarjonnasta keskittyvät paljolti keskenään samantyyppisiin ohjelmiin. He katsovat uutisia, luonto- ja historiadokumentteja, useita sarjoja ja muun muassa *Tanssii tähtien kanssa* -viihdeohjelmaa. Sarjoista suosituimpia ovat *Sydämen asialla*, *Kauniit ja rohkeat* ja saksalaiset po-

liisisarjat. Myös *Salatuilla elämillä* ja *Kotikadulla* on katsojansa. Tämä ryhmä oli ainoa, jonka useat jäsenet kertoivat katsovansa suomalaista *Lehmän vuosi* -sarjaa. Kyseisen sarjan suosio näyttää perustuvan siihen, että sen maaseudulle sijoittuvat tapahtumat ja arvomaailma vastaavat katsojien omia kokemuksia. Keskustelijat, jotka eivät pitäneet *Mogadishu Avenue* -sarjasta, koska siinä kiroiltiin ja riideltiin, vertasivat sitä *Lehmän vuoteen* seuraavasti:

MM: No, te mainitsitte tossa äsken joitain tv-sarjoja, mitä te olette katsonut. Mä en tuntenut tätä *Lehmän vuotta*, mutta eikö *Lehmän vuosi* ole suomalainen?

Moni: On. (kuorossa)

n10: Se on maaelämästä, oikein, oikein.

MM: No jos vaikka verrataan nyt sitä siihen, kun monet teistä oli katsoneet sitä, niin mikä siinä on sellaista hyvää ja mikä tässä sarjassa teitä taas ärsytti? Niin miks se on se *Lehmän vuosi* sellainen, miks te katsotte sitä?

— —

n3: Ihmiset asuvat kylässä, ei kaupungissa. Ja on töissä... navetas-
sa.

n10: He auttavat toinen toisiaan siellä. On siel vähän semmosii...

n2: Eilen just katsoin siellä ja tuli se tarkastaja (naurahtaa).

n10: Se ryppyinen tarkastaja, se on vähän niinku negatiivinen.
— No, sellainen hyvä ihminen.

MM: Onko se, mä yritän ajatella sitä mitä te äsken sanoitte tästä toisesta sarjasta, että onko se niinku rauhallisempi, vai?

Moni: Joo, totta kai. Kyllä, paljon rauhallisempi.

n10: Joo, sitä katsoo mielummin sitä. ...on niinku pieni stressi päällä. Eläm on elämää, sitä aina tapahtuu.

MM: No minkälainen ois semmoinen hyvä suomalainen tv-sarja, ton lisäksi? Mitä muita semmosia hyviä te muistatte, mistä te ootte pitäneet?

n2: Mis ei ole kirousta.

n10: Voivoi, ku paljon kirotaan.

MM: Se on tärkeää?

n2: Kyllä, liiankin paljon. Niitä ei tarvi yhtään.

n10: Ei muuta kuulu kuin vee ja vee ja voi...! Mä panen kiinni, mä en katsokaan, siinä niin paljon kirotaan. (A1)

Myös kantasuomalaisten eläkeikäisten ryhmässä (C2) keskusteltiin siitä, että suomalaisissa televisio-ohjelmissa on liian paljon ”*kiroilua ja tappamista*” ja pohdittiin tällaisten ohjelmien vaikutusta äskettäin esiin tulleisiin nuorten väkivallantekoihin. Televisio-ohjelmien vastaanottoa koskeissa tutkimuksissa onkin arveltu, että samanikäisten mieltymykset yleensä muistuttavat toisiaan riippumatta siitä, mistä etnisistä ryhmistä katsojat tulevat (Nikunen 2008, 160). Iän ja arvomaailman vaikutusta oli luultavasti myös se, että eläkeikäisten paluumuuttajanaisten ryhmässä katsottiin vanhoja suomalaisia elokuvia ja kaivattiin niitä ohjelmistoon jopa lisää. Eräs keskustelija vertasi suomalaisia elokuvia myös *Kotikatuun*, jossa maalaiselämän yhteisöllisyys tosin on siirretty kaupunkiin.

Virolaistaustaisessa ryhmässä suomalaisohjelmien katselussa oli enemmän hajontaa. Keski-ikäinen mies, joka katseli televisiota satunnaisesti, seurasi pääasiassa *4D*-dokumenteja ja sarjoja, kun taas samanikäisen naisen suosikkiohjelmiä olivat *Sydämen asialla* ja uutisten jälkeen alkavat asiaohjelmat, kuten *A-Plus* ja *K-rappu*, satunnaisesti myös luontodokumentit ja sisustusjutut. Somalialaistaustaisen naisen valinnat taas suuntautuivat lähes pelkästään uutisiin ja asiaohjelmiin. Häntä kiinnostivat erityisesti kouluun liittyvät asiat.

Satelliittikanavien seuraajat

Pelkästään aiemman kotimaan tai kansainvälisten satelliittikanavien seuraajat olivat enimmäkseen kotoisin arabimaista, Afganistanista ja Venäjältä. He katselivat joko lukuisia Iranin, Afganistanin, Turkin ynnä muiden arabimaiden kanavia tai tilasivat pakettia, johon kuului kaksi venäläiskanavaa ja Euronews. Heidän joukossaan oli sekä pitkään Suomessa asuneita että vasta äskettäin muuttaneita. Muissa Euroopan maissa tehtyjen vastaavien tutkimusten mukaan aiemman kotimaan kanavien seuraaminen satelliittikanavilta on yleisintä ensimmäisen

polven maahanmuuttajien keskuudessa, joita tähänkin tutkimukseen osallistuneet yhtä nuorta naista lukuun ottamatta olivat. Myös toisen polven maahanmuuttajat katselevat paljon satelliittikanavia, mutta heidän katselunsa suuntautuu vanhempia ikäryhmiä enemmän länsimaisille viihde- ja elokuvakanaville, eikä siis näyttäisi liittyvän aiemman kotimaan kaipuuseen tai nostalgiaan (Hargreaves & Mahdjoub 1997, 474–475).

Kielitaidottomuus olikin monelle syy olla seuraamatta suomalaisia kanavia. Jatkuva suomen kielen kuunteleminen tai lukeminen koettiin joko liian rasittavaksi tai kielen ymmärtämättömyys harmitti niin paljon, ettei kanavaa viitsinyt seurata:

n5: Enemmän minä katson valitettavasti venäjäksi kanavia, koska minä en voi katsoa pitkä aika suomeksi kieli, koska minä en voi kuuntele 24 tuntia joka päivä suomeksi. Se antaa minulle stressing. – No, jos minun aviomies katsoo jotakin sarjaa, minä voin istua ja katson maximum 15 minuuttia. (A5)

m2: No, mä en voi sanoa, että mä katson suomalaisia ohjelmia niin paljon kuin haluaisin, koska joskus se ärsyttää mua, koska mä katson, haluan ymmärtää, mutta en osaa kaikki ymmärtää. Se joskus ärsyttää mua. (A4)

Suomalaisten television katselua koskevan tutkimuksen mukaan televisiota katsotaan useimmiten viihtymis- ja rentoutumistarkoituksessa, jolloin korostetaan mahdollisuutta siirtyä television avulla pois arjesta fiktiiviseen maailmaan (Kytömäki & Savinen 1993, 19). Samalla tavoin maahanmuuttajille entisen kotimaan television katselu voi yksinkertaisesti tarjota keinon rentoutua sen jälkeen, kun on koko päivän joutunut ponnistelemaan vieraan kielen parissa. Esimerkiksi eräs kielikurssilainen toteaa, ettei jaksakaan enää ”*omalla ajallaan*” harjoitella vierasta kieltä.

Suomen maahanmuuttajien esittämät syyt satelliittikanavien seuraamiseen ovat myös pitkälti samoja kuin ne, jotka ovat tulleet esiin muissa Euroopan maissa tehdyissä tutkimuksissa. Esimerkiksi Ranskassa ensimmäisen polven siirtolaisten yleisimmät syyt satelliittivastaanottimen hankkimiseen olivat halu seurata aiemman kotimaan

tapauksia ja erityisesti naisten puutteellinen kielitaito (Hargreaves & Mahdjoub 1997, 466). Suomen maahanmuuttajien keskuudessa ei kuitenkaan tullut esiin, että suomalaista televisiota olisi vieroksuttu sen maahanmuuttajista levittämien kielteisten mediakuvien vuoksi. Esimerkiksi Tanskassa etniset, erityisesti muslimivähemmistöt välttävät tanskalaismedian käyttöä ja seuraavat mieluummin kansainvälistä uutismediaa sen vuoksi, että kansallinen media esittää maahanmuuttajat usein kielteisessä valossa ja siten lietsoo vihamielisyyttä heitä kohtaan (Hussain 2003).

Satelliittikanavien yleistymisen on toisinaan pelätty johtavan maahanmuuttajaryhmien kulttuuriseen eristäytymiseen uuteen kotimaahan kotoutumisen kustannuksella. Kevin Robins ja Asu Aksoy (2005) kritisoivat usein esitettyä ajatusta, että aiemman kotimaan television katselussa olisi kyse identiteetin vahvistamisesta. Sen sijaan he katsovat, että aiemman kotimaan televisio on yksinkertaisesti tuttu ja sitä katsotaan enemmänkin ”vanhasta tottumuksesta”. He jopa väittävät, että satelliittikanavien mahdollistama aiemman kotimaan tv-kanavien seuraaminen on heikentänyt aiempaan kotimaahan kiinnittyvää identiteettiä. Aikaisemmin maahanmuuton historiassa, kun aiemman kotimaan tapahtumien seuraaminen reaaliajassa ei ollut mahdollista, ihmisillä oli usein idealisoituja ja ”kivettyneitä” käsityksiä aiemmasta kotimaastaan. Satelliittitelevisio on tuonut kotimaan todellisuuden lähemmäs ja vähentänyt sen ympärille rakentunutta mystifiointia. (Emt. 26–28.)

Myös Georgiou (2006) korostaa, että sen enempiä aiemman kuin uudenkaan kotimaan televisiota ei katsota niinkään velvollisuudentunteesta, vaan koska ne tarjoavat katsojia kiinnostavaa tietoa ja viihdettä. Maahanmuuttajien, kuten useimpien median käyttäjien, televisionkatselussa onkin osittain kysymys päivittäisistä rituaaleista ja rutineista (emt. 77). Kulttuurinen ”tuttuus” saattaa vaikuttaa myös esimerkiksi viihteen ja elokuvien seuraamiseen siten, että entisen kotimaan ohjelmat ja elokuvat avautuvat katsojalle helpommin, yhtä lailla kielellisistä kuin kulttuurisistakin syistä. Esimerkiksi huumori saattaa olla hyvin kulttuurisidonnaista. (Ks. esim. Nikunen 2008.)

Suomalaisten ja satelliittikanavien seuraajat

Yleisin maahanmuuttajakatsoja näyttää sekä määrällisen että laadullisen tutkimuksen mukaan olevan sellainen, joka katselee tilanteen mukaan joko suomalaisia tai ulkomaisia kanavia. Tähän joukkoon kuuluu monista eri maista muuttaneita, sekä vähän että paljon televisiota katsovia ja sekä viihde- että asiaohjelmiin painottuneita katsojia. Eri maiden kanavien katsominen saattaa esimerkiksi jakautua siten, että aamulla katsotaan aiemman kotimaan aamutelevisiota ja illalla Suomen kanavia. Jotkut maahanmuuttajat myös kertovat katsovansa peräjälkeen uutiset kahdelta eri kanavalta. Kaksien uutisten katselu voi selittyä kielen heikolla osaamisella tai sillä, että suomalaiset uutiset eivät kerro riittävästi maailman tapahtumista:

n3: Joka aamulla minä katson Suomen kanavia, uutiset. Jos minä en ymmärrä mitään, jotakin, sen jälkeen minä katson Euronews venäjäksi. Mutta Venäjän kanavia katson vain illalla joskus. (A5)

m1: I have been watching the news basically through TV. Not newspapers. And for that I watch it twice a day, once in the morning and once in the evening, Finnish news first, then English news like Euronews or BBC World to know some extra news. Because I think Finnish news was basically revision of foreign news directly taken from Euronews. Even I checked the video clips, they were identical as the Euronews. (A2)

Sekä kansallisten että kansainvälisten uutislähetysten seuraaminen on yleistä maahanmuuttajien keskuudessa myös muiden maiden maahanmuuttajien mediankäyttöä selvittäneiden tutkimusten mukaan (esim. Christiansen 2003; Mainsah 2005). Gillespie (1995) on esittänyt, että aktiivinen uuden kotimaan uutisten seuraaminen toimisi maahanmuuttajaväestöillä eräänlaisena siirtymäriittinä, jonka kautta he pyrkivät tuottamaan aktiivista kansalaisuutta uudessa yhteisössään. Kansainvälisten tai aiemman kotimaan uutislähetysten seuraaminen taas säilyttää yhteyden entiseen kotimaahan ja pitää yllä sen kansalaisuutta.

Silloin kun television katselu jakaantuu useammalle kanavalle, kullakin kanavalla näyttäisi olevan omia suosikkiohjelmia, joita seurataan ja joiden mukaan kanavilla liikutaan. Tämä kertoo siitä, että kanavat pikemminkin täydentävät toinen toisiaan kuin sulkisivat pois toinen toistensa katselua. Esimerkiksi muutamat Venäjältä muuttaneet naiset seuraavat *Utisvuotoa*. He kertovat, että vastaavaa ohjelmatyyppiä on esitetty myös Venäjän televisiossa, joten kiinnostuksen on saattanut herättää se, että lajityyppi oli jo ennestään tuttu (Altman 2002). Somalialainen nainen taas kertoo seuraavansa säännöllisesti *Basaaria* ja *Poliisi-tv*:tä, vaikka muuten katsookin arabialaisia ja somalialaisia kanavia. Eräs virolaistaustainen nainen, joka katselee nykyisin lähes pelkästään virolaisia kanavia, nimeää myös useita suosikkejä suomalaisilta kanavilta:

n3: Sanotaan näin, että viimeiset 2 vuotta mä oon aika vähän katsonut Suomen TV:tä. Mä seuran, kun mä nään niinku kaikkia kanavia Virosta, niin sitten mä tietinkin katon sitä enimmäkseen. Mutta jos tulee Uunoo, Uuno on numero yksi (nauraa, muut myös).

HH: Joo-o. (naurahtaa)

n3: Turhapuron Uuno (nauraa). Just toi, no nyt näkee tuolta Viron kanavaltakin tota Sydämen asialla.

HH: Joo.

n3: Sitten mitä mä kattelen viime aikoina aika vähän niitä, mut enimmäkseen mä kattelen toi Ajankohtainen Kakkonen, ennen mitä oli, Poliisi-tv:tä (nauraa, muut myös). Sitten, no... pääasiassa, kun mä seuran sitä aika vähän, tykkään niinku... Brittiohjelmista, niistä sketsiohjelmista.

HH: Ahaa, okei.

n3: Eli Todella upeeta, sitten mikä siellä se olikin... Niitä, just niinku kaikki noi brittiohjelmat. (A9)

Muutokset television katselussa

Mitä pidempään maahanmuuttajat ovat asuneet Suomessa sitä useammin he seuraavat suomalaista televisiota päivittäin. Määrällisen tutkimuksen mukaan yli 10 vuotta Suomessa asuneista vastaajista lähes 70 prosenttia seuraa Suomen televisiota päivittäin, kun 5–10 vuotta asuneista niin tekee vain puolet ja 2–5 vuotta asuneista noin 46 prosenttia. Yli kymmenen vuotta Suomessa asuneista vain muutamat ilmoittavat, etteivät koskaan katso suomalaista televisiota. Tämä on ymmärrettävää sekä kielellisestä että kotoutumisnäkökulmasta katsottuna. Kiinnostava havainto oli kuitenkin se, että yli kymmenen vuotta Suomessa asuneet katsovat eniten myös aiemman kotimaansa tv-kanavia (64 %). Näyttää siis siltä, että mitä pidempään henkilö on asunut Suomessa, sitä enemmän hän katsoo televisiota ylipäätään. (Maasilta, Simola ja af Heurlin 2008.)

Katsojakategoriat eivät siis ole ikuisia ja jatkuvasti samanlaisina pysyvinä, vaan katsojien kiinnostukset eri kanaviin vaihtelevat sen mukaan, kuinka kauan he ovat asuneet maassa, kuinka heidän kielitaitonsa kehittyi, minkälaisia välineitä ja laitteita ohjelmien vastaanottoon on tarjolla tai jopa Suomen ja maailman tapahtuminen mukaan. Esimerkiksi pitkään Suomessa asunut Iranista muuttanut mies pohtii television katselussaan tapahtuneita muutoksia suhteessa Suomessa asumisen kestoon seuraavasti:

m1: About TV programs I could say that it's a little bit difficult to remember how, how it has been 17,5 years ago, but I could imagine that at that time, in the beginning, I watched more English programs, because my Finnish was not good. And then as my Finnish language skill got better, I watched more Finnish programs. But... there was something cultural that prevented me from watching these TV series even if I strongly believe that these TV series, not only develop the language of, the local language, where you live, but also gives a lot of cultural knowledge. And I have one experience with that. But somehow I don't know, I felt that I automatically when I turn on TV, I watch more American or British or other kinds of programs. (A2)

Vaikka suomalaiset ohjelmat ovat vuosienkin maassa asumisen jälkeen puhujan mielestä edelleen kulttuurisesti jollain tavoin vieraita, hän arvostaa Suomen television tarjoamaa realistista kuvaa suomalaisesta yhteiskunnasta:

m1: But about Finland, yeah, I could say that when you watch these TV series even if they are exaggeration of some events, still they go within aa... structures which is not far from realities of Finnish society. So those things that happen on those TV series, they are not from another country or another planet, they are things that Finnish people experience and... (A2)

Liettuaasta muuttanut nuorehko mies taas kertoo, kuinka digisovittimen hankkiminen on saanut hänet innostumaan suomalaisten kanavien seuraamisesta ja antanut mahdollisuuden vertailla niitä aiemman kotimaan tarjontaan. Keskusteluun liittyvät seuraavassa Bosniasta muuttanut nuori mies ja Liettuaasta kotoisin oleva nainen:

m1: Viime aikoina olen katsonut paljon telkkareita, koska kun siirryttiin tähän digiboksaikaan, minulla ei pitkään aikaan ollut digiboksia, sen takia minä elän ilman telkkaria.

AS: Ei ole nyt?

m1: Nyt on, mutta ei pitkä aika, sanoisin että pari viikkoa. No minä olen, sanoisin että enemmän tyytyväinen suomalaisesta televisiosta kuin esimerkiksi mun kotimaan televisiosta. Ja katson vähän mutta en katso kulttuuria ja en katso paljon keskusteluohjelmaa, mutta enemmän niinku elokuvia ja sarjoja ja... tykkään myös historian dokumenteista, joka on sunnuntaina kello neljä.

AS: Osaatko sanoa miksi se on parempi, suomalainen televisio?

m2: No, on mun mielestä parempi elokuvat kuitenkin ja...

AS: Joo.

m2: Niin, parempi elokuvia.

AS: Okei.

m1: Ja vähemmän mainoksia kuin liettualaisessa televisiossa.

n2: Mutta minä voisin täydentää, esimerkiksi juuri me olemme samasta maasta, niin se on jo aika vähän, me olemme etäänntyneet tästä niin kun Liettuan TV:n tarjonnasta. Mutta silti minä näkisin, että viihdeohjelmat ovat vähän niin kuin laadukkaampia Liettuaassa, ehkä. Tv-puolella tarjottavia ohjelmia, niin minusta ne on viihteellisempiä jollakin tavalla, iloisempia. (A3)

Viimeisessä puheenvuorossa näkyy, kuinka keskustelijat pohtivat maastamuuton ja maahanmuuton vaikutuksia identiteettiinsä. Se, että pitkään oleskelee toisessa maassa, saa aikaan muutoksia kiinnostuksen kohteissa ja identifioitumisessa entiseen tai nykyiseen kotimaahan. Vieraantuminen entisestä kotimaasta tulee esiin television ohjelmatarjontaan suhtautumisen lisäksi myös monissa arkisissa pikkuasioissa, jotka saavat henkilön tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi vanhassa kotimaassa. Toisaalta uuteen asuinmaahan identifioituminen ei sulje pois läheistä yhteyttä entiseen kotimaahan. Näin asiaa pohtivat Virosta Suomeen muuttaneet nainen ja mies:

n1: Fakta on se, että kun pitkään asuu täällä, niin mehän muututaan kaikki erilaisiksi siinä mielessä, että ei me olla niitä, keitä me oltais oltu, jos me oltais Eestissä oltu. Ja meille tulee se tietty, tietty... mitä me täällä ollaan opittu, mitä me arvostetaan, miks me tätä maata arvostetaan. Mut ei se häviä sieltä mihinkään, missä me ollaan kasvettu ja oltu, et meillä on kaks identiteettiä vahvasti sisällä..

— —

m1: Niin, jos mä meen sinne Viroon, niin en mä tajuu mitä siellä tapahtuu.

n3: Niin.

m1: Siellä oli ihan eri rahakin, kun mä lähdin sieltä pois. Siellä rahakin tuntuu ihan leikkirahalta.

HH: Niin.

m1: Kaikki puhuu jostain kruunusta, mut mä en tajuu yhtään miks pitäis puhua kruunusta, kun mä oon ite asunut siellä ja. Paljon sä saat rahaa? 30 000 kuukaudessa, mä sanon oho, että on sulla iso palkka. Että mulle ei tuu kolmeekaan (naurahtaa). mutta sitten ne puhuukin omista rahoista, vaikka ne on täällä töissä. (A9)

Perheen moni- tai kaksikielisyys vaikuttaa siihen, mitä kanavia perheessä seurataan. Vanhempien mielestä lasten kielen ja identiteetin kehitykselle on tärkeää, että käytettävissä on monenkielistä ohjelmaa. Suomalais-venäläisen perheen Venäjältä muuttanut äiti perustelee sekä Suomen että Venäjän television katselua seuraavasti:

n2: Minun pieni tyttö kohta lokakuussa kuusi vuotta vanha. Minä haluan ensimmäinen hän puhuu venäjän kieli. Totta kai meillä on MTV+, sama venäläinen kanaali. Mutta minä 5 vuotta naimisissa suomalainen miehen kanssa, minä aina katson suomalainen TV, totta kai. (A7)

Vaikka maahanmuuttajan pääasiallisesti seuraamat tv-kanavat olisivatkin ulkomaisia, on myös tilanteita, joissa Suomen uutiset tulevat tärkeiksi. Ongelmallista tällöin on, jos kielitaidon tai tarvittavan laitteen puute estää asioiden seuraamisen. Somalialaistustainen nainen, joka kaipaa Suomen kanaville lisää erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja asia-ohjelmia, kertoo kuinka monet somalialaiset kotiäidit kuulivat vasta pitkän ajan kuluttua Kauhajoen koulusurmista¹, koska eivät ymmärrä suomea:

n1: They don't watch the news, for example Kauhajoki.

HH: Yes.

n1: What happened in Kauhajoki, many of our mothers, they knew it after two weeks because they don't know to read Helsingin Sanomat.

HH: Yes.

n1: They don't watch our TV so how will they get such a news immediately when such a thing happens. So I thought that if we get a channel, a multicultural channel once a week they will know what's going on in Helsinki and in the country.. But now, all that they hear its only local... our channels like... it comes straight from London, those they are just talking about outside the country from our country but what happens where we are living no news. (A10)

1. Syyskuussa 2008 miespuolinen opiskelija surmasi kymmenen opiskelijatoveriaan ja itsensä Kauhajoen ammattikorkeakoulussa. Tapaus oli useita päiviä suomalaisten tiedotusvälineiden ykkösuutinen.

Erot suomalaisen ja entisen kotimaan ohjelmatarjonnan välillä

Lähes kaikki keskustelijat, joiden kanssa Suomen ja aiemman kotimaan televisiotarjonnasta keskusteltiin, löysivät eroja näiden välillä. Erot saattavat liittyä tarjonnan ja kanavien tai ulkomaisten ohjelmien määrään mutta kansalliset ohjelmistot ovat keskustelijoiden mielestä myös sisällöllisesti erilaisia.

Aiemmissa eurooppalaisissa maahanmuuttajien mediankäyttöä käsittelevissä tutkimuksissa on todettu, että erityisesti islamilaisista maista tulevat maahanmuuttajat seuraavat usein enemmän entisten kotimaidensa satelliittikanavia kuin muut maahanmuuttajaryhmät (esim. Hargreaves & Mahdjoub 1997). Tämän on tulkittu johtuvan siitä, että länsimaisten ohjelmien moraalinen koodisto ei vastaisi islamilaisien katsojien arvomaailmaa. Tästä saatiin viitteitä myös nyt käsillä olevassa tutkimuksessa, kun muutamat islamilaisista maista tulevat keskustelijat toivat esiin, että suomalaisten ohjelmien ongelmat eivät tunnu koskettavan heitä tai kertovat vain sellaisista aiheista, joilla ei ole kosketuspintaa heidän elämäänsä. Keskustelijat eivät kuitenkaan juuri yksilöineet sitä, minkälaisia aiheita he pitivät itselleen vieraina eivätkä tuoneet esiin uskontoon liittyviä kysymyksiä, joten olisi yksioikoista yleistää erojen liittyvän pelkästään uskonnollisiin syihin tai eroihin moraalikäsitelyssä. Aina ei myöskään ollut selvää, koskivatko havainnot nimenomaan suomalaisten ja aiemman kotimaan ohjelmien välisiä eroja, vai puhuttiinko yleisesti länsimaisten ja islamilaisien maiden välisistä eroista. Esimerkiksi edellisessä kappaleessa siteerattu Iranista muuttanut mies katseli mieluummin suomalaisen television globaalisti leviäviä sarjoja ja elokuvia kuin suomalaisia ohjelmia, kun taas Syyriasta muuttanut kurdinmies näkee eroja nimenomaan eurooppalaisten ja *”meidän alueeltamme”* tulevan ohjelmatarjonnan välillä. Kulttuuriset erot eivät hänenkään mielestä ole ylitsepääsemättömiä, vaan suurin syy suomalaisten ohjelmien seuraamattomuuteen on kielitaidon puute.

m2: I realised in general, not just Finnish TV, in general European TV focusing on the issues, particularly on the social issues, which are little bit far from our, let's say family issues. For instance I can give some examples, because in the past years, I have been living in Finland for nine years, so in the past years we have Finnish TV, I wasn't watching the Finnish TV, but I was watching the European movies and American and different programs, where the English language presented. But I realised that those programs or those movies are not highlighting the issues or the social problems we have, I mean, like you know, foreign, foreign family. Some movies, when I'm watching the serial or movies from our area, I feel like this problem could happen to me or could happen to my friend. So it's like you know spiritually I'm involved or attracted...

MM: You can identify with those...

m2: Absolutely, attract with those problems. But European movies highlighting some problems, social problems, which is not my problem. I can't attract with those that director or author of the movie try to solve those problems through the movie. So that's another reason why we are not buying the digibox, but I think that the language reason was the biggest reason. I'm sure that if I know the language I can find some interesting programs which I can watch maybe at least one or two hours per day. (A2)

Myös venäläiset maahanmuuttajat toivat esiin eroja oman kulttuurinsa ja suomalaisen kulttuurin välillä. Heidän mielestään venäläisessä kulttuurissa ollaan monissa asioissa pidättyväisempiä kuin Suomessa. Erot tulevat heidän mielestään esiin niin arkielämässä kuin tv-ohjelmissa, kuten seuraava alastomuutta koskeva keskustelu kertoo. Katkelmassa on mielenkiintoista myös se, miten puhujat luokittelevat kulttuureja sen mukaan, kuinka ”puritaanisia” ne ovat. Käsityksiin kulttuurien ja kansallisuuksien välisestä luokittelusta palataan tarkemmin raportin *Mogadishu Avenuen* tulkintoja käsittelevässä luvussa. Myös mainoksen tulkinnoissa kiinnitettiin huomiota suomalaisten mainosten kursailemattomuuteen.

n2: Minä en tykkää koko ajan... (huokaisee) sauna, ei ole vaatteita. (HH ja MT naurtavat). Joo, ei ole vaatteita. (Miten sanotaan alastomia? Heillä on usein...)²

2. Suluiissa olevat puheenvuorot ovat alkuperäisessä keskustelussa venäjäksi.

m1: Alastomia. Alastomia naisia ja miehiä.

n2: Joo, en tykkää.

HH: Joo.

n2: Joo, ja sama sanoo kaikki arabialainen, somalialainen, tämä muslimi.

HH: Joo.

n2: Me en halua, koska joka suomalainen elokuva, tulee sauna ja mies ja nainen ei ole vaatteita.

n3: (Onks se alastomia?)

n2: Da.

m1: (No mutta saunassa, miten sinne nyt vaatteet päällä...)

n2: Totta kai tämä suomalainen kulttuuri, tämä saunakulttuuri. Venäjällä sienikulttuuri, tässä saunakulttuuri. No minun ensimmäinen kaksi vuotta vähän shokki. (nauraa)

HH: Kun katsoit televisiota?

n2: Ei, kun jos ei ole vaatteita.

HH: Just joo.

MT: Niin saunassa.

— —

n2: Joo, vähän shokki. Minä ymmärrän, että suomalainen ei ole kompleksi tämä bodykompleksi. Tämä oikein hyvä asia. Mutta meidän on vähän eri kulttuuri.

HH: Joo.

n2: Aasia tai Afrika, oikein oikein puritaani kulttuuri. Puritaani kulttuuri.

HH: Niin.

MT: Mmmm.

n2: Venäläinen on medium. Tässä ei ole kompleksi, Suomessa. Tässä Aasia, oikein puritaani, mutta me medium, fifty-fifty. (A7)

Venäläistaustaiset katsojat pitivät Suomen televisiota myös rauhallisempana kuin venäläistä televisiota, koska siellä on heidän mielestään vähemmän väkivaltaa kuin venäläisessä. Toisaalta seuraavan puheenvuoron voi tulkita myös niin, että puhuja voi katsoa stressittömämmin Suomen televisiota, koska siinä kerrotut asiat eivät koske suoranaisesti häntä itseään eivätkä siten saa häntä tuntemaan itseään uhatuksi.

HH: Okei. Joo. (n2 nauraa) No voisitsä sanoa miten Suomen televisio eroaa Venäjän televisiosta?

n2: (Mitä?Kääntäkää.)³ (kysyy H1:lta)
 m1: (Miten suomalainen eroaa venäläisestä? Televisio?)
 n1: Ooo, paljon.
 m1: (No sano: vähemmän ammutaan.)
 HH: Kerro vaan, paljon?
 m1: (Vähemmän räjäytellään...)
 n3: (Miten niin? Siellä näytetään amerikkalaisia.)
 n2: Minä... can I speak little bit English?
 HH: Yes.
 n2: Little bit... (naurahtaa)
 m1: (Puhu vaan englanniksi. Me kuunnellaan.)
 n2: I like to, because if I switch TV, Finnish TV and there's some news about politics, very loyal. Because we have everyday stress, everyday – – or something, we have little bit stress always. But if we watch TV and all this about politic, but like something... This like danger information, yes? And stress more. And people are like haa, and I think this like stimulates to suicide. Many young people too many stress and politic stress and make suicide, it like stimulates.
 HH: Okei.
 n2: Yeah. And I like Finnish TV, because very loyal politic, loyal, yes. (A7)

Rauhallisuuteen liittyy myös erään Kreikasta muuttaneen naisen havainto, että suomalaiset uutiset ovat melko neutraaleja ja epädramaattisia. Hänen puheenvuoroonsa yhtyvät myöhemmin keskustelussa myös venäläinen ja turkkilainen nainen.

n3: Mä, tästä asiasta vielä, mä oon huomannut, että oikeasti Suomessa ei näytetä liian paljon sellaisia asioita niin kuin, vaikka olisi niin paljon uutisia niin kuin rikoksista ja murhista ja sellaisista ja katastrofeista, ei näytetä niin paljon Suomessa, se ei ole semmoinen, uutiset ovat, niiden tarkoitus on niin kuin antaa tietoa, oikeeta tietoa suomalaisille, ei niin kuin antaa niin kuin elokuva tai draama.

MM: Niin, sä sanoit äsken, että Suomen televisio ei ole niin dramaattinen.

n3: Kyllä, se on ihan, kerrotaan mitä, ne tärkeimmät asiat mitä on tapahtunut. Ei ne yritä niinkun myydä kipua (naurahtaa), myydä katastrofeja. (A4)

-
3. Suluissa olevat puheenvuorot ovat alkuperäisessä keskustelussa venäjäksi.

Suomalaiset uutiset keskittyvät keskustelijoiden mielestä enemmän kotimaan tapahtumiin kuin siihen, mitä maailmalla tapahtuu. Kuten aiemmin todettiin, kiinnostus aiemman kotimaan tapahtumiin saa keskustelijat etsimään tietoa useilta eri uutiskanavilta, koska ulkomaan-uutisia on Suomen televisiossa niin vähän tai ainakaan ne eivät kerro entisen kotimaan tapahtumista. Satelliittikanavien ja kansainvälisten uutislähetysten lisäksi Internet on usein se väline, jonka kautta Suomen uutisten tarjoamaa maailmankuvaa täydennetään.

n1: Mutta kun minä katson internetistä uutiset, minä voin sanoa, että Suomen uutiset on erilaisia kuin Venäjä, koska Venäjällä uutiset on (huokaisee)... he puhuvat paljon erilaisia maailman uutiset ensin 5 tai 10 minuuttia. Sitten 10 minuuttia he puhuvat hmm... koto, kotoi, koton?

MM: Koti.

n1: Joo, kotimaasta, kotiin uutiset. Aina vaan hirveä uutiset (nauhahtaa)...

MM: Onnettomuuksia ja?

n1: Joo, onnettomuuksia ja, ja sitten 10 minuuttia he puhuvat sporttiutiset. Mutta Suomessa he puhuvat aina kotimaassa, kotimaasta ja vähän ulkomaalainen. Ja sporttiutiset on erilaisia. (A4)

Televisio ja kielen oppiminen

Suomen television seuraamiseen vaikuttaa luonnollisesti myös vastaajien kielitaito, kuten paluumuuttajien television katsomisen yhteydessä todettiin. Niistä määrälliseen tutkimukseen osallistuneista, jotka ilmoittavat käyttävänsä suomen kieltä (N=358), yli puolet (53 %) katsoo Suomen televisiota päivittäin. Vastaavasti täysin suomea taitamattomista vastaajista noin neljäsosa ei katso lainkaan suomalaisia kanavia. Toisaalta suomea taitamattomista vastaajistakin reilu kolmasosa katsoo Suomen televisiota päivittäin. Muutamat vastaajat kertoivat oppineensa suomen kieltä parhaiten juuri televisiosta ja usein lastenohjelmia kat-

sellen. Esimerkiksi monet huonosti suomea osaavat naiset kertoivat katsovansa lastensa kanssa suomalaisia lastenohjelmia, jotta kieli tulisi tutummaksi. Televisio on myös aiempien tutkimusten mukaan (esim. Rydin & Sjöberg 2009) erittäin tärkeässä asemassa sekä uuden kielen oppimisessa että oman äidinkielen ylläpitämisessä.

Suomenkielisten kanavien seuraaminen lisääntyy siis sitä mukaa kun suomen kielen taito kehittyy. Toisaalta pyrkimys kielitaidon edistämiseen voi olla merkittävä syy suomenkielisten kanavien seuraamiseen, vaikka ohjelmista ei vielä paljoa ymmärrettäisikään. Ryhmäkeskusteluihin osallistujilla olikin paljon sanottavaa siitä, miten television avulla kielitaitoa voitaisiin edistää ja toisaalta siitä, mitkä television kielenkäyttöön liittyvät tekijät ovat vaikeuttaneet heidän television seuraamistaan. Ongelmallista on, että usein samat asiat, jotka helpottavat toisten kielten oppimista, voivat tuottaa toiselle suuria vaikeuksia.

Suomen kaupallisten televisiokanavien tarjonnasta suuri osa on ulkomaista tuotantoa ja siten tekstitetty suomeksi.⁴ Eri maista ja erilaisista koulutustaustoista tulevat maahanmuuttajat ovat erilaisessa asemassa sen suhteen, auttavatko nämä suomeksi tekstitetyt, useimmiten englanninkieliset, ohjelmat heidän kielen oppimistaan vai eivät. Niille, jotka puhuvat englantia, angloamerikkalaiset elokuvat ja sarjat tarjoavat mahdollisuuden kuulla tuttua kieltä ja seurata tekstityksen kautta, kuinka samat asiat sanotaan suomeksi. Vaikka tekstitys ei olekaan suora käännös puheesta, koska tekstitysriville mahtuva merkkimäärä pakottaa lyhentämään ja pelkistämään alkuperäistä tekstiä, se auttaa katsojaa ymmärtämään puheen olennaisen sisällön (Eronen 2009, 33). Toisaalta ne, jotka eivät ymmärrä englantia, haluaisivat kuulla enemmän suomen kieltä oppiakseen sitä kuuntelemalla. Osittain kysymys on

4. MTV3:n ohjelmistosta 39 %, Nelosen 53 % ja Subtv:n ohjelmistosta peräti 80 % oli vuonna 2005 peräisin Pohjois-Amerikasta (Tilastokeskus 2007). Yleisradiossa ohjelmien kotimaisuusaste on suurin, mutta sielläkin ulkomaista ohjelmaa on 55 prosenttia. Pohjois-Amerikasta oli vuonna 2005 peräisin 8-11 % YLE:n ohjelmista kanavasta riippuen (Tilastokeskus 2007; Yleisradion vuosikertomus 2008). Euroopan ja Pohjois-Amerikan maiden ulkopuolelta tulee ohjelmistoa erittäin satunnaisesti. Esimerkiksi vuoden 2005 tilaston mukaan vain prosentti YLE TV1:n ohjelmatarjonnasta oli tuontitavaraa Euroopan ja Pohjois-Amerikan ulkopuolelta. Eniten tältä alueelta ohjelmia toivat tuona vuonna Yle Teema (5 %) ja Yle TV2 (4 %). (Tilastokeskus 2007.)

myös eroista tekstitettyjä ja dubattuja ohjelmia seuraamaan tottuneiden välillä. Niiden mielestä, jotka eivät ole tottuneet lukemaan tekstitystä, suomenkielinen teksti usein vilahtaa liian nopeasti ohi. Esimerkiksi erään Afganistanista muuttaneen ja kahden Venäjältä muuttaneen naisen kokemuksen mukaan vieraan kielen kuuleminen helpottaisi sen omaksumista, kun taas kolmas Venäjältä muuttanut nainen on oppinut paljon suomea juuri tekstitetyistä ohjelmista.

n1: Mutta Suomessa on vähän ongelmia, että kaikki elokuvat on englannin kielessä. Minusta se on huono, koska minulla on hyvä kokemus. Mulla on kolme lapsi ja aina he katsovat saksan kanaali. Nyt he puhuvat tosi hyvin saksaa, joo, tosi hyvin.⁵ Mutta jos Suomessa olla paljon suomen kieli kaikki ohjelmat, me ymmärrämme ja puhumme parempi. Suomessa on tosi vähän suomenkielistä, kaikki on englanninkielistä. Minusta se on tosi huono.

MM: Joo. Niin, lapsethan eivät osaa lukea tekstitystä.

n1: Joo.

M: Ja teksti on alhaalla on liian nopeasti, minä en hmm... mitä se on...

n3: Ehdii lukea.

M: Aaa, kaikki.

n3: Minusta se on helpompi, kun minä kuuntelen. (A5)

n2: Ja minä tykkään, koska hmm... oikein meille maahanmuuttajille oikein auttaa, minulle, jos amerikkalainen elokuva ja englantilainen elokuva ja tulee teksti. Minä ymmärrän englannin kieli, minulle helppo. Jos minä kuulen englannin kieli ja katson tekstin, minä ymmärrän oikein hyvä. (A7)

Espanjan-, ranskan- ja jopa venäjänkielisiltä alueilta tulevat maahanmuuttajat ovat siinä mielessä onnellisessa asemassa, että he kuulevat Suomen televisiosta joskus myös omaa kotikieltään, jonka suomenkielinen tekstitys auttaa heitä oppimaan suomea. Eräs venäläinen katsoja mainitsee esimerkkinä *Anastasia*-sarjan, jota monet venäläiset Suomessa asuvat ovat seuranneet.

5. Perhe on aiemmin asunut Saksassa ja puhujan kokemukset liittyvät tähän aikaan.

n5: Aikaisemmin se oli tosi hyvä venäjäksi Anastasia-sarja.

MM: Joo.

n5: Se oli tosi hyvä opiskella, koska minä voin, no kaikki venäläinen ihmiset sanoo, se oli tosi hyvä (naurahtaa).

X: Joo.

n5: Kaikki sanoo.

MM: Joo, kun puhuttiin venäjää ja tekstitys oli suomeksi. (A5)

Vaikka keskusteluryhmissä puhuttiin vieraskielisten elokuvien ja televisio-ohjelmien tekstityksen merkityksestä kielen oppimiselle, yhdessäkään ryhmässä ei tullut esiin sitä, että myös suomenkielisiä tv-ohjelmia tekstitetään. Yleisradion kotimaisista draama-, dokumentti-, asia-, viihde- ja ajankohtaisohjelmista tekstitetään nykyään vajaa kolmannes. Niiden lisäksi esitetään päivittäin tekstitettyinä myös kahdet uutiset. Tekstitys perustuu Yleisradiolakiin, jonka mukaan julkisen palvelun televisio- ja radio-ohjelmien on oltava kaikkien saatavilla. Alun perin palvelu kehitettiin erityisesti kuulovammaisille, mutta sitä voivat hyödyntää myös esimerkiksi kielen oppijat ja meluisassa tilassa televisiota katsovat. (Eronen 2009, 32–33.) Yleisradio ei ehkä ole tuonut kyseistä palvelua riittävästi esille tai sitä ei ole osattu hyödyntää kielenopetuksessa, sillä kukaan keskustelijoista ei ainakaan kertonut käyttäneensä tekstitysmahdollisuutta.

Erityisesti kahdessa parhaillaan kotoutumiskoulutuksessa olevista maahanmuuttajista koostuvassa ryhmässä kielitaito oli luonnollisesti asia, joka pohditutti keskustelijoita. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on toimivan peruskielitaidon taso (Suomen kielen taitotaso B1.1.⁶), jonka avulla pystyy ymmärtämään radiouutisten, elokuvien, tv-ohjelmien ja selkeiden puhelinviestien pääkohdat, mutta joka ei vielä takaa autenttisten televisio-ohjelmien ymmärtämistä, varsinkaan jos puhe on kovin nopeaa ja paikallisvarieteettien sävyttämää (Latomaa 2009;

6. Aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen taitotasojen yleiskuvauksessa taitotaso B1.1. määritellään seuraavasti: ”Opiskelija selviytyy tavallisissa suullisissa ja kirjallisissa kielenkäyttötilanteissa kohtalaisesti sekä työssä että vapaa-aikana. Opiskelijan kielitaito riittää käytännönläheiseen työhön ja ammatillisiin opintoihin, jos hän saa tukea. Ymmärtää pääasiat yleiskielisestä tekstistä. Kykenee ilmaisemaan itseään kirjallisesti, esimerkiksi vastaamaan suppeasti mutta ymmärrettävästi tiedusteluihin ja laatimaan sähköpostitiedotteen.” (Pöyhönen ym. 2009.)

Opetushallitus 2007). Kotoutumiskurssilaiset olivat keksineet lukuisia tapoja oppia kieltä ja tukea myös lastensa kielten oppimista television avulla. Suomenkieliset lastenohjelmat ja piirretyt DVD-elokuvat ovat tärkeitä lasten kielenoppimiselle, mutta moni kertoo katsovansa niitä myös itse.

n2: Ja minä ostin minun lapselle DVD-elokuva. Jos hän katselee, minäkin katselen ja minä opiskelen vähän Suomen kieltä.

MM: Ovatko ne DVD:t suomen kielisiä?

n2: Kyllä.

MM: Eli ne on lastenelokuvia?

n2: Joo, lasten elokuvia minä ostin DVD, CD ja me katsellaan yhdessä ja opiskellaan yhdessä (naurahtaa). Koska hän osaa nyt puhua hyvin suomea. (A4)

m2: Joskus mä katson lasten elokuvia ja se mun pikkuveli. Postimies.⁷ (naurahtaa). (A4)

Kielen oppijan ongelma on, että kursseilla opetettu suomen kieli ei aina vastaa arkielämässä puhuttua kieltä, vaikka siihen kotoutumiskoulutuksen pohjana olevan opetussuunnitelman mukaan pyritäänkin (Pöyhönen ym. 2009). Tämä ongelma tulee esiin myös televisiossa käytetyn kielen yhteydessä. Toisten keskustelijoiden mukaan televisiossa käytetty kieli on joko liian vaikeaa, murteellista tai puhekielistä, jotta sitä voisi ymmärtää kielikursseilla opitun pohjalta. Toisten mielestä taas on hyvä oppia nimenomaan puhekieltä ja siksi on hyvä, että sitä käytetään televisiossa.

m1: Yes I do have something I want to say about that. I want to say that they must use... There must be some programs to use simple language.

HH: For immigrants?

m1: Yes, simple Finnish language that... which is not katukieli, because this will help someone like me to listen to word and be like "ahaa", this is the word I learned in school and then the sentence will go... because sometimes when a person listen to a word many times it will go... and he can say easy and pronounce right way. (A10)

7. Puhuja viittaa Pikkukakkosen Postimies Pateen.

Monikulttuurisuuden tulkinnat

Erityisen huomion kohteena tässä tutkimuksessa ovat maahanmuuttoon ja sen synnyttämään monikulttuuristumiseen liittyvät ohjelmasisällöt. Aihetta ei lähestytty suvaitsevaisuuden edistämiseksi tehtyjen valistus-ohjelmien tai erityisesti maahanmuuttajille suunnattujen ohjelmien näkökulmasta, vaan keskustelijoita pyydettiin pohtimaan sitä, miten suomalainen televisio yleisesti ottaen käsittelee maahanmuuttoa ja yhteiskunnan monikulttuuristumista. Monikulttuurisia ohjelmasisältöjä ei keskustelujen johdannossa tarkemmin määritelty, joten keskustelijat joutuivat paneutumaan aiheeseen omien tulkintojensa pohjalta. Keskustelijat siis arvioivat suomalaisten televisiokanavien tarjontaa maahanmuuttajan näkökulmasta: mitä kanavilla on tarjottavaa erilaisesta kulttuurisesta taustasta tulevalle katsojalle, miten maahanmuuttoon ja monikulttuuristumiseen liittyviä aiheita niissä käsitellään ja mitä parannettavaa käsittelyssä mahdollisesti olisi? Monille kantasuomalaisille ja myös osalle maahanmuuttajista näkökulma oli melko vieras, ja monet myönsivätkin, etteivät aiemmin juuri ole pohtineet television tarjontaa tästä vinkkelistä. Myöskään maahanmuuttajat eivät luonnollisesti siis katsele televisiota jostain kapeasta ”maahanmuuttajanäkökulmasta”, vaan kiinnostuksen kohteet vaihtelevat työn, harrastusten ja kiinnostuksen kohteiden mukaan kuten kenellä katsojalla tahansa.

Sekä kantasuomalaisille että maahanmuuttajille yhteiskunnan monikulttuuristumista käsitteleviä ohjelmia edustavat ensinnäkin *uutiset ja ajankohtaisohjelmat, joissa kerrotaan maahanmuuttoon, pakolaisuuteen tai niiden aiheuttamiin ongelmiin liittyvistä asioista*. Äskettäin esillä olleita tai mieleen jääneitä aiheita näissä ohjelmissa olivat esimerkiksi lumeavioliitot, turvapaikanhakijoiden muuttomatkinsa aikana kohtaamat ongelmat, uutiset Romaniasta tulleista romaneista ja venäläisen eläkeläisnaisen karkotus Suomesta. Monet myös mainitsivat nimeltä TV1:n *Basaarin*⁸, jonka seuraajia oli sekä kantasuomalaisissa että maahanmuuttajissa. Tällaisia ohjelmia pidettiin yleensä melko tasapuolisina ja neutraaleina, mutta niitä ei myöskään erityisesti toivottu lisää.

8. *Basaari*-ohjelmasarja lakkautettiin joulukuussa 2008.

Yksi uutis- ja ajankohtaisohjelmiin sekä Basaariin liittyvä ongelma oli keskustelijoiden mielestä, että niissä esiintyvät maahanmuuttajat ovat usein enimmäkseen ei-eurooppalaisia ja pakolaisia, kun todellisuudessa maahanmuuttajat voivat olla kotoisin mistä tahansa ja näyttää hyvin samanlaiselta kuin muut suomalaiset. Tämä yksipuolistaa keskustelijoiden mukaan käsitystä maahanmuuttajista.

n2: Se ei puhuta tää ohjelma⁹ kaikkia, se on joko kauheesti äärimmäiset tapaukset maahanmuuttajien keskuudessa niinku sitten viranomaisen näkökulmasta etäinen ja sitten taas jos on ulkomaa-lainen, niin sitten hän on jo kokenut rasismia kaikkien kanssa. Ei meitä valkoihoisia niin kauheasti, tarkasti, et se on niinku tällainen. Me olemme harmaa maahanmuuttajamassa. Joka taas ei ole musta, eikä sitten taas viranomaisen näkökulmasta. Eli sen takia tää ohjelma ei kauheesti puhuttele, eikä puhu minulle esimerkiksi, eikä kosketä. (A3)

Kaikki keskustelijat eivät kuitenkaan jaa käsitystä siitä, että televisiossa esitetään vain näkyviin maahanmuuttajaryhmiin liittyviä aiheita tai että nämä näkyisivät ohjelmissa suhteettoman paljon. Afrikkalaistaisista keskustelijoista koostuvassa ryhmässä asia nähtiin niin, että ongelmallinen on pikemminkin tapa, jolla tiettyjä värillisiä maahanmuuttajaryhmiä käsitellään. Suomea koskeneissa mediaseurannoissa on aiemmin todettu, kuinka somalialaiset esitetään journalismissa jonkinlaisina maahanmuuttajan prototyyppeinä, joihin monet pakolaisuuteen, maahanmuuttoon ja turvapaikanhakuun liittyvät ongelmat kiinnitetään (Raittila 2002, 66–68). Somalialaisten nostaminen keskustelunaiheeksi useammin kuin mitä heidän osuutensa Suomen väestöstä edellyttäisi, näkyi myös Raittilan toteuttamissa mediasisältöjä koskeissa tutkimuskeskusteluissa (Raittila 2007a, 43). Tähän viittaa myös tämän tutkimuksen eräs somalialaistustainen keskustelija:

n1: (tulkkaa n2:n puhetta) She say that Finnish people they think that we are the laziest people, yes we are the laziest people but we are not the laziest people we just need support and a little bit of help. We are so active, because in our country we passed through

9. Puhuja tarkoittaa ajankohtaisohjelmia, joissa käsitellään maahanmuuttoon liittyviä aiheita.

very tough things, but here because we didn't get a hand much.
The kids know language...

HH: Who does she mean with "we are the laziest people"?

n1: Somalians

HH: Aa, ok yes. (A10)

Yhteiskunnan monikulttuuristumista tuovat esiin keskustelijoiden mukaan myös fiktiiviset *sarjat ja tositv- ja viihdeohjelmat, joissa maahanmuuttajat ovat mukana esiintyjinä ja tekijöinä*. Mainittuja ohjelmia edustivat keskusteluissa *Ähläm sähläm, Mogadishu Avenue, Poikkeustila, Talents* ja *Salatut elämät*. Näistä kolmessa ensin mainitussa ohjelmassa monikulttuurisuus tulee esiin sekä ohjelman aiheen että esiintyjien kautta, kun taas *Talents*-show'ssa ja *Salatuissa elämissä* maahanmuuttajataustaiset tai etnisiä vähemmistöjä edustavat esiintyjät ovat mukana samalla tavoin kuin muut suomalaiset. Sekä maahanmuuttajakatsojien että kantasuomalaisten yhteinen toive oli, että maahanmuuttajia olisi sekä viihdeohjelmissa että sarjoissa mukana entistä enemmän. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että monikulttuurisuutta tai maahanmuuttajia pitäisi käsitellä sarjoissa erityisesti aiheen tasolla, vaan riittäisi että heitä olisi ohjelmissa näyttelijöinä ja juontajina siinä kuin muitakin suomalaisia. Keskustelijat ovat siis samoilla linjoilla kuin Raittilan (2007a, 12–13) tutkimukseen osallistuneet lehtijuttujen lukijat, jotka pitivät parempina sellaisia juttuja, joissa tutkijan arvion mukaan esiintyi dialogia ja luontevaa vuorovaikutusta kuin niitä juttuja, joissa vuorovaikutusta ei esiintynyt tai se oli vääränlaista.

Maahanmuuttajasuomalaisille Suomi voi olla eksoottinen ja tuntematon, joten heille monikulttuurisuutta televisiossa edustavat myös *ohjelmat, joissa kerrotaan Suomesta ja suomalaisuudesta*. Tällaisia ohjelmia on heidän mielestään Suomen kanavilla kuitenkin vähän ja monet kaipasivatkin lisää tietopuolisia ohjelmia suomalaisesta kulttuurista ja historiasta, suomen kielen kursseja tai tietoa lainsäädäntöön, oleskelulupiin ja työntekoon liittyvistä asioista.

n1: No, suomalainen TV ei ole niin paljon annettavaa, kun ajattelee, että Suomi on paljon annettavaa niin kuin maahan, mutta televisio, ihmiset voi oppia, opiskella niin paljon ja saada tietoa,

mutta suomalainen TV ei antaa sellainen mahdollisuus, että voit näyttää, voit tietää enemmän maasta tai koko maailmasta, mutta siellä on vain aina sellaiset seriaalit, amerikkalaiset playback-showt ja ne kaikki. (A3)

n1: (tulkkaa n2:n puhetta) And she says that we have also problem that they don't show any programs from... teaching programs

HH: What?

n1: (tulkkaa n2:n puhetta) Teaching Finnish language programs, they don't show it in TV at all and that affects us because they think the only people that... They think about themselves only. Because if they give us chance to see programs we would a long time learn so fast and she also mentioned other things but out of the issue, about the teaching here in Finland. (A10)

Monikulttuurisuus näkyy joidenkin keskustelijoiden mukaan televisiossa myös siten, että siellä esitetään *monissa eri maissa tuotettua ja eri kielillä esitettyä ohjelmaa*. Vaikka, kuten aiemmin on tullut esiin, suomalaisessa televisiossa on paljon angloamerikkalaiselta kielialueelta tulevaa ohjelmaa, siellä esitetään myös muilta maantieteellisiltä ja kielialueilta tulevia ohjelmia. Tähän kiinnitti huomiota erityisesti paljon televisiota katsova, Kreikasta muuttanut nuori nainen:

n3: No, musta kyllä, koska on myös erilaisia niin kuin paljon sarjoja erilaisista maista, ei vain amerikkalaisia, koska amerikkalaisia on kaikkialla. Mun maassakin on amerikkalaisia sarjoja, mutta esimerkiksi mun maassa paitsi saippuaoopperat, saippuasarjat jos on tietysti jostain Brasiliasta tai jostain, ei ole mitään saksalaisia ohjelmia eikä mitään venäläisiä ohjelmia. Tässä on esimerkiksi tää Serranon perhe, Serranojen perhe, mä katson sen (naurahtaa), se on aika hauska sarja.

MM: Joo.

n3: Se on espanjalainen. Siellä on ollut myös saksalaisia sarjoja ja venäläisiä tietysti. On niin kuin monesta maasta myös tuotu ohjelmia. Ja sekin auttaa mun mielestä, että niin kun ei ole niin että vain meidän maassa on jotain hyvää, jos on jotain hyvää muissa maissa, niin me kyllä tuodaan se tänne. Minusta se onnistuu aika hyvin, enemmän kuin ainakin mun maassa, voi verrata muiden maiden. Mutta mun maassa ei me saada niin kuin tietää muista kulttuureista yhtään mitään, jos ei me itse niin kuin etsi niistä jotain. Vain dokumentikanavista. (A4)

Monikulttuurisuutta voitaisiin joidenkin keskustelijoiden mukaan edistää lisäämällä suomalaisen televisiotarjontaan Euroopan ulkopuolisten maiden ohjelmia. Esimerkiksi arabimaissa suosituksen Al-Jazeera -kanavan uutiset voitaisiin esittää osana myöhäisillan ohjelmaa samalla tavalla kuin tällä hetkellä esitetään *Euronews*-lähetysksiä. Tämä voisi monipuolistaa uutistarjontaa ja tehdä Suomen televisiosta kiinnostavamman myös arabitaustaisille katsojille.

Yhdessä keskusteluryhmässä pohdittiin mahdollisuutta, että Suomen televisiossa olisi *oma kanavansa tai ainakin säännöllinen lähetyisaika, jolloin tarjolla olisi erityisesti maahanmuuttajille suunnattua ohjelmaa*. Aiheen nosti esiin afrikkalaistaustaisista maahanmuuttajista koostuva ryhmä, jolla muutenkin oli melko paljon kriittistä sanottavaa suomalaisesta televisiotarjonnasta. Ryhmä toivoi lisää *Basaari*-tyyppistä ohjelmaa ja erityisesti maahanmuuttajille suunnattua tiedotusta ja maahanmuuttajataustaisia esiintyjä. He myös kokivat, että suomalaiset kanavat esittävät maahanmuuttajat liian usein kielteisessä valossa. Maahanmuuttajien oma kanava voisi keskustelijoiden mielestä monella tavoin korjata nykyisiä ohjelmiston puutteita.

m1: ...So why doesn't the Finnish community open a channel, give us a chance to expose ourselves. Finnish and Arab nationals and African nationals, all foreigners.

HH: Yes.

m1: This channel might be supportive somewhere someday. Finally you will let all Finnish people watching MTV3, Yle1, Yle2... They will watch our channel and understand the way we think and maybe they will love us more. They love us more, number one, we get easy jobs, number two, we get more opportunities in Finland, number three. Discrimination will go down...(A10)

Erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja ohjelmia on lähetetty esimerkiksi Ranskan julkisen palvelun kanavilla, vuosina 1975–2002. Pisimpään jatkui ohjelma nimeltä *Mosaiques*, jonka julkilausuttu tehtävä oli tehdä vähemmistöjen kulttuuria tunnetuksi, antaa vähemmistöille mahdollisuus säilyttää yhteys kulttuuriin juuriinsa ja toimia eri vähemmistöjen kohtauspaikkana. Ohjelma lopetettiin kymmenen

esitysvuoden jälkeen sen alettua lopulta menettää yleisöään. Loppuvuosina ohjelmaa kritisoitiin muun muassa siitä, että se ei onnistunut tavoittamaan toisen polven maahanmuuttajia. (Eskonen 2007, 86.) Myös Hollannin ja Ruotsin yleisradiokanavilla tarjolla oli aiemmin etnisten ryhmien omakielisiä ohjelmia, mutta nykyiseen suuntaukseen, jonka mukaan koko ohjelmatoiminnan pitäisi pyrkiä kohti koko yhteiskunnan monikulttuurisuuden ja molemminpuolisen sopeuttamisen painotuksia, erillisohjelmat eivät oikein istu (Horsti 2009, 16-17; Pöyhkäri 2007a, 108). Paikalliset televisiokanavat sen sijaan ovat monissa Euroopan maissa tärkeitä etnisten ryhmien omakieliselle ohjelmistolle ja tiedonvälitykselle. Myös Suomen paikallistelevisiot ovat tuottaneet esimerkiksi uutisia useilla maahanmuuttajien kotikielillä.

Mogadishu Avenue: "Se vielä syventää sitä leimaa sun otsaan"

Tässä luvussa siirrytään suomalaista ohjelmatarjontaa koskevasta yleisestä keskustelusta astetta konkreettisemmalle tasolle eli virikeaineistojen arviointiin. Kukin ohjelma nostaa esiin omia erityisiä lajityyppeihin ja käsittelytapaan liittyviä kysymyksiä, joita esitellään analyysiluvun aluksi. Sen jälkeen siirrytään tutkijaluentaan ja ohjelmasta käytyihin keskusteluihin. Lopuksi tuloksia peilataan aiempiin televisio-ohjelmien tulkintoja koskeviin tutkimuksiin.

Television kotimaiset viihde- ja sarjaohjelmat ovat alkaneet käsitellä etnisyyteen ja rasismiin liittyviä aiheita vasta viime vuosina. Sitä ennen monikulttuurisuuden edistämiseksi ymmärrettiin lähinnä asiaohjelmat, jotka oli joko suunnattu erityisesti etnisille vähemmistöille tai joiden avulla kerrottiin näistä ryhmistä valtaväestön edustajille. Elokuvat ja sarjat ovat kuitenkin television seuratuimpia aineistoja, joten ei ole yhdentekevää, minkälaista kuvaa ne välittävät nykypäivän Suomesta. Tämän vuoksi ryhmäkeskustelujen ensimmäiseksi virikeaineistoksi valittiin katkelma MTV 3:n *Mogadishu Avenue* -sarjasta. Jari Tervon käsikirjoittaman ja Mikko Mattilan ohjaaman 8-osainen sarjan aiheena ovat suomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamiset arjessa. Sarja esitettiin Suomen televisiossa ensimmäisen kerran syksyllä 2006 ja uusintana loppukesällä 2008. Sarjan aihe on selvästikin ajankohtainen, sillä sen esiin nostamia teemoja ovat jatkaneet talvella 2007 TV 1:n Kotikatsomossa esitetty *Poikkeustila*-sarja, joka keskittyi pakolaisten

vastaanottokeskukseen, ja syksyllä 2008 novellielokuva *Kaupunkilaisia*, joka kertoo pääkaupunkiseudulla elävistä Suomen somalialaisista.

Fiktiivisten sarjojen lisäksi etniset vähemmistöt ovat olleet esillä myös television viihdeohjelmissa. TV1:ssä esitettiin kesällä 2006 *Ähläm Sähläm* -sketsisarjaa, jonka taustalta löytyy myös Jari Tervon nimi, mutta toisin kuin *Mogadishu Avenuess*a käsikirjoittajien joukossa oli myös maahanmuuttajia. *Ähläm Sähläm*in toistuvia sketsejä olivat muun muassa ”Opi suomalaiseksi” ja ”Lajinsa viimeinen” -sarjat sekä versio vanhasta suomalaisesta viihdesarjasta ”Heikki ja Kaija”. Suomen romaniväestöä koskevia stereotypioita irvailtiin Santeri Ahlgrenin ideoimassa *Manne-tv*:ssä, sittemmin *Romano-tv*:ssä, kesällä 2007. Ohjelman tarkoituksena oli alun perin herättää keskustelua romanien asemasta Suomessa, mutta se herätti vastustusta erityisesti ryhmän omassa keskuudessa. Suomen romanifoorumin hallitus pyysi Yleisradiota hyllyttämään sarjan loukkaavana ja rasistisena. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, mutta ohjelman nimi vaihdettiin *Romano-tv*:ksi. (Simola ja Rastas 2008, 175.)

Maahanmuuttajataustaisia käsikirjoittajia on suomalaisten viihde- ja fiktiivisten ohjelmien tekijöinä ollut vain muutamia. Tunnetuin esimerkki Suomen television historiassa on Iso-Britanniasta lähtöisin oleva ohjaaja ja käsikirjoittaja Neil Hardwick, joka on 70-luvulta lähtien tehnyt Yleisradiolle toistakymmentä viihdesarjaa, joista viimeiset 90-luvun puolivälissä (Annala 2006, 92–93). Somalialaistaustainen Khadar Ahmed puolestaan debytoi syksyllä 2008 Kotikatsomon *Kaupunkilaisia*-elokuvassa.

Ensimmäiset vakituiset maahanmuuttajataustaiset näyttelijät nähtiin Suomen televisiossa vuosina 1987–88 esitetyssä *Hymyhuulet*-sketsisarjassa. Siinä Billy Carson ja Pham Tan Kiet esittivät puhelindialogia ”Kerro mulle, Len”, jossa maahanmuuttajat kävivät läpi suomalaisen kulttuurin erikoisuuksia (Annala 2006, 153). Sittemmin Billy Carson tuli tunnetuksi *Hyvät herrat* –tilannekomediasarjassa (1990–1996, 1999) afrikkalaistarjoilija Sambona eli tohtori Samuel Livingstone Matabelenä, jota sarjan päähenkilö kauppaneuvos Paukku nimitteli nokikepiksi. Sarjan käsikirjoittaja Aarno Laitisen mukaan tarkoituksena oli pilkata suomalaisten rasismia, mutta myös tässä tapauksessa monet

kokivat, että pilkan kohteena olivat tummaihoiset. (Annala 2006, 170.) Myös *Kotikatu* ja *Salatut elämät* -sarjoissa on ollut mukana muutamia maahanmuuttajataustaisia näyttelijöitä.

Lähes kaikki edellä mainitut ohjelmat ovat kukin vuorollaan saaneet runsaasti yleisöpalautetta ja herättäneet kriittistä keskustelua sekä niitä kuvaavien etnisten yhteisöjen että suuren yleisön keskuudessa (Sevänen 2008; Simola ja Rastas 2008). Maahanmuuttajayleisöt kuitenkin harvemmin kirjoittavat yleisönosastoihin, joten heidän näkökulmaansa ei aiemmin ole kuultu. Kiinnostavaa *Mogadishu Avenue* -sarjaan liittyvissä keskusteluissa on aiheen ja lajityypin lisäksi se, miten maahanmuuttajataustaiset yleisöt suhtautuvat sarjan etnisiä stereotypioita irvailevaan huumoriin. Kiinnostavaa on myös sarjan suhde todellisuuteen, sillä sen kuvaama maailma on lähellä tutkimukseen osallistuneiden omaa kokemusmaailmaa. Lyhyen katkelman katselu ei anna mahdollisuutta samaistumisen kokemuksen syntymiselle siinä mielessä kuin sitä sarjojen seuraamisessa yleensä tapahtuu. Sen vuoksi tässä luvussa kiinnitän huomioni lähinnä siihen, kuinka ryhmien osallistujat keskustelevat sarjan empiirisestä realismista eli vertaavat näkemäänsä omaan todellisuuteensa ja arvioivat henkilöiden tekoja suhteessa ”oikeiden” ihmisten tekoihin. Lisäksi analysoin vastaanottajien esiin nostamia toiseuttavia strategioita, lähinnä stereotypioita ja maahanmuuttajanäkökulman puuttumista.

Mogadishu Avenuen tutkijaluenta

Mogadishu Avenue -sarjan keskiössä on itähelsinkiläisessä lähiössä sijaitseva vuokrakerrostalo, jonka asunnot omistajayhtiö haluaa muuttaa kovan rahan omistusasunnoiksi ja ryhtyy häättämään entisiä asukkaita ulos. Jokaisessa jaksossa otetaan tarkempaan valaisuun yhden vuokralaisen kohtalo. Yksi tarinan pääjuonteista on pankkiryöstö, jonka työttömäksi jäänyt vahtimestari Rampe Turakainen (Petri Tamminen) ensimmäisessä

jaksossa tekee. Tapausta selvittämään joutuu Rampen poliisivelji Maukka Turakainen (Juha Veijonen). Muissa jaksoissa seurataan muun muassa ”Afrikasta tulleen pakolaisen” Muhammed Turakaisen (Mateus Tembe) ja hänen poikansa Yussufin (Matti Leino) kotoutumista Suomeen. Muhammed käy ahkerasti kotouttamiskursseilla, joilla hän osoittaa harvinaista innokkuutta muuttua perin juurin suomalaiseksi. Hänen vastapoolinaan toimii Kosovon albaaniksi itsensä esittelevä Ibrahim Kadare (Jouko Puolanto), joka suhtautuu niin Suomeen kuin suomalaisiinkin äreän ylseästi. Lisäksi talossa asuu Petroskoista muuttanut inkerinsuomalainen lääkäri Irina Totkun (Minna Turunen), joka elättää itsensä siivoojana mutta päättää sarjan kuluessa myös kokeilla maksullisen naisen ammattia, koska tätä roolia Suomessa niin kovin venäläisille naisille tyrkytetään.

Sarjan teossa pyrittiin käsikirjoittaja Jari Tervon mukaan kertomaan muuttuneesta ja muuttuvasta Suomesta lähinnä suomalaisten näkökulmasta (Helsingin Sanomat 31.11.2006). Käsikirjoittajana oli siis suomalainen kirjailija ja samoin kahta sarjan ulkomaalaistaustaista henkilöä tulkitsemaan oli valittu syntyperäiset suomalaiset näyttelijät. Muhammed Turakaista esittävän Mateus Tembon lisäksi maahanmuuttajia on mukana vain sivurooleissa ja joka jakson päätteeksi laulettavassa ”Kotimaani on Suomi” -kuorossa. Nimensä sarja on saanut Vuosaaressa sijaitsevan Meri-Rastilan tien lisänimestä *Mogadishu Avenue*, joka viittaa siihen, että alueen viidestä tuhannesta asukkaasta noin joka viides on maahanmuuttaja. Enemmistö heistä on somalialaisia, venäläisiä ja virolaisia (Ainiala 2003). Itse sarja kuvattiin kuitenkin Espoon Soukassa ja Suvelassa, koska todellinen Meri-Rastila ei tekijöiden mielestä vastannut riittävästi mielikuvaa maahanmuuttajälähiöstä (Helsingin Sanomat 4.11.2006).

Lajityypiltään *Mogadishu Avenue* edustaa draamakomediaa. Se on eräänlainen genrehybridi, joka yhdistää draamasarjaa ja tilannekomediaa. Eri lajityyppien yhdistämisellä pyritään tv-fiktioissa puhuttelemaan katsojia monin eri kerrontamuodoin ja näin tavoittamaan mahdollisimman laaja yleisö. Siinä kun draama kertoo realistisia tarinoita ympäröivästä kulttuurista ja kamppailee yhteiskunnallisista merkityksistä,

tilannekomediallisuus näkyy tavoissa, joilla sarjassa synnytetään koomisuutta. Draamasarjan ja tilannekomedian lisäksi *Mogadishu Avenues* on piirteitä myös perhesarjasta. (Sevänen 2008, 11–12.)

Mogadishu Avenues valittiin esitettäväksi neljän minuutin pituinen katkelma sarjan alkupuolelta (esitetty 13.11.2006 MTV3-kanavalla). Kolmesta kohtauksesta koostuva katkelma alkaa suomen kielen kurssilta, jossa Ibrahim Kadare kertoo, kuinka hän ei pidä Suomesta ja aikoo täällä rikastuttuaan muuttaa Saksaan. Ibrahimin lisäksi äänessä on suomalainen kielenopettaja Elina Vauraste, joka yrittää toppuuttella Ibrahimin puhetulvaa ja hänen Suomeen kohdistuvia kielteisiä kommenttejaan. Opettaja varoittaa esittämässä tuollaisia mielipiteitä nakkikioskilla, mistä Ibrahim kiihtyy ja ilmoittaa selkeästi, ettei syö nakkia, koska se on sianlihaa: ”*Mä en syö nakki. Nakki sika!*”. Seuraavassa kohtauksessa Irina Totkunen ja Mirkku Turakainen torailevat mattotelineellä. Mirkku on juuri kantamassa mattoa telineelle, kun Irina tulee ja leväyttää oman mattonsa sille Mirkkun nenän editse. Piiskausvuorosta alkanut kähmä laajenee naisten väliseksi piikittelyksi, joka liittyy Mirkkun miehen edellisessä jaksossa tekemään pankkiryöstöön, josta Mirkku on autuaan tietämätön. Mirkku puolestaan vihjailee, että Irinalla kävisi miesvieraita ja hän toimisi prostituoituna. Kohtauksen lopuksi Irina kerää kiukkuisena mattonsa ja Mirkku jää kiroilemaan hänen peräänsä. Katkelman viimeisessä kohtauksessa palataan vielä suomen kielen kurssille, jossa pientä Suomen lippua kädessään pitelevä, Marimekon Jokapoika-paitaan pukeutunut Muhammed Turakainen ylistää Suomea ja ilmoittaa, ettei koskaan lähde pois tästä maasta. Toisin kuin Ibrahim hän pitää myös lenkkimakkarasta ja haluaa, että hänen pojastaan tulee tangokuningas. Muhammedin suomen kielen taito ja ironia – jollaiseksi opettaja puheenvuoron tulkitsee – saavat runsaasti kehuja ja siis täysin toisenlaisen vastaanoton kuin Ibrahimin esitys.

Esitettyjen kohtausten, samoin kuin koko sarjan, huumori kumpuaa käsityksestä, että kansalliset kulttuurit ovat keskenään perustavanlaatuisesti erilaisia ja että suomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamiset johtavat aina ristiriitoihin ja ”kulttuurien yhteentörmäyksiin” (Hall 1999, 52; Hannerz 2003). Sarja toimii esimerkkinä etnisestä

huumorista, joka kumpuaa eroista, joita suomalaiset kokevat olevan heidän itsensä ja maahanmuuttajien välillä. Kyse on siis toiseuden tuottamisesta ja uusintamisesta, jota tapahtuu sarjassa esimerkiksi siten, että monet henkilöhahmot tuodaan esiin muutamien heihin liitettyjen stereotyyppien kautta: Irina on tumma venäläiskaunotar, jota Mirkku epäilee prostituutiosta (venäläisen maahanmuuttajanaisen stereotyyppi), Muhammed edustaa hyvin kotoutuvaa maahanmuuttajaa, jonka tarkoitus on muuttua ”suomalaisemmaksi kuin suomalaiset itse” (positiivisen maahanmuuttajan stereotyyppi), ja Ibrahim taas on tullut Suomeen vain rikastuakseen ja haaveilee jo matkan jatkumisesta Saksaan (elintasopakolaisen stereotyyppi). Muhammedin toiseuttaminen tapahtuu myös siten, että toisin kuin muut sarjan henkilöt hänellä ei ole aiempaa kotimaata tai kansallisuutta, vaan hän on yksinkertaisesti ”Afrikasta tullut pakolainen”. Tämän yleistävän puhettavan mukaan kaikki tummaihoiset ovat afrikkalaisia pakolaisia, ikään kuin Afrikasta ei voisi tulla maahan myös perhe- tai työperäisten syiden takia. Samalla tavalla yleistäen on tapana puhua Afrikan mantereesta ikään kuin se olisi yhtä suurta ”Afrikan maata”, jonka sisällä ei ole maantieteellisiä, kulttuurisia tai elintasoon liittyviä eroja.

Muhammedin hahmoon liittyy myös se ongelma, että suomalaisessa kontekstissa on luonnollista tulkita hänen olevan kotoisin Somaliasta, koska afrikkalaisten maahanmuuttajien ja suomalaisten välisissä arkisissa kohtaamisissa afrikkalainen osapuoli on mitä todennäköisimmin alun perin somalialainen.¹ Sarjassa Muhammedin esittäjäksi on kuitenkin valittu näyttelijä, joka ulkonäkönsä puolesta on vaikea yhdistää kyseiseen maahan. Somaliaan viittaa myös islamilaisissa maissa yleinen etunimi Muhammed. Ristiriitaan kiinnitettiin huomiota jo sarjan alkaessa marraskuussa 2006 somalialaisten haastatteluihin ja yleisönosastokirjoituksissa (esimerkiksi Ilta-Sanomat 7.11.2006). Aiheeseen palataan myöhemmin tässä luvussa sarjan herättämien tulkintojen yhteydessä.

Myös Suomea ja suomalaisia kuvataan sarjassa vahvan stereotyyppisesti. Esimerkiksi kurssin opettaja on perisuomalaisen naisen

1. Somalia äidinkielenään puhuvia oli Suomessa vuoden 2008 lopussa 10 647 eli moninkertaisesti enemmän kuin muista Afrikan maista tulleita yhteensä.

prototyyppi, vaaleatukkainen ja sinisilmäinen Elina Vauraste, jonka tehtävänä on opastaa kurssilaiset paikallisiin tapoihin. Suomen kielen kurssi tapahtumapaikkana on monille maahanmuuttajille tuttu ympäristö ja kurssin opettaja usein ensimmäinen syntyperäinen suomalainen, jonka kautta kuva suomalaisista alkaa muotoutua. Myös kielikurssikohtaus toimii kulttuurien välisten erojen kautta, kun opettaja uusintaa opetuksessaan käsitystä suomalaisesta yhtenäiskulttuurista ja siihen sopivista käytöstavoista. Niihin kuuluu muun muassa ajatus siitä, että Suomessa ei puhutun kielen lisäksi tarvita muita koodeja, esimerkiksi mimmiikkaa tai intonaatiota, sillä *”suomalaisilla on tapana elehtiä vain hukkuessaan”* (Löytty 2004, 111–112).

Hämentävää kielikurssikohtauksissa on, että molemmat äänessä olevat maahanmuuttajat puhuvat erittäin vivahteikasta suomen kieltä. Vaikka Ibrahim takeltelee ja käyttää aikaa etsiäkseen sanoja, hänen suuhunsa on kirjoitettu niinkin omintakeisia suomalaisia sanontoja kuin *”Mä näytän teille, mistä kana pissaa”*, joita edes harva suomalaissyntyinen käyttäisi. Käsikirjoittaja Jari Tervo on tunnettu sanataituri, mutta Kosovosta äskettäin saapunut albaani tuskin ilmaisisi itseään tällaisin sanoin. Muhammedin erinomainen suomen kieli on helpompi tulkita ironiaksi, koska sarjaa enemmän seuranneelle alkaa jo tässä vaiheessa olla selvää, että Muhammed on Suomen ja suomalaisuuden tuntemisessaan ylivertainen moniin syntyperäisiin verrattuna. Muhammedin hahmoa voisikin myönteisesti tulkita yrityksenä korvata afrikkalaisiin siirtolaisiin liitetty kielteinen stereotypia myönteisellä. Kysymyksessä on yksi Hallin esittelemistä strategioista, joilla ristiinkoodataan eli kiistetään vallitsevaa rodullistettua representaatiojärjestelmää. Sen tavoitteena on korvata populaareissa representaatioissa vallalla oleva, mustista ja heidän elämästään ja kulttuuristaan kertova kielteinen kuvasto myönteisillä kuvilla (Hall 1999, 210–220). Jos suomalainen mielipideilmasto siis näkee erityisesti afrikkalaiset maahanmuuttajat vieraina ja ei-toivottuina, koska he kulttuurisen erilaisuutensa vuoksi *”eivät kerta kaikkiaan sovi asumaan modernissa yhteiskunnassa”*², on sarjan Muhammed esitetty

2. Vuonna 2003 lähes puolet suomalaisista kannatti väittämää: ”Joihinkin rotuihin kuuluvat eivät kerta kaikkiaan sovi asumaan modernissa yhteiskunnassa” (Jaakkola 2009, 64).

äärimmäisen sopeutuvaisena ja joustavana, mistä yhtenä osoituksena on hänen erinomainen suomen kielen taitonsa. Toisaalta voidaan myös kriittisesti kysyä, pystyvätkö suomalaiset käsikirjoittajat ja tekijät näiden stereotyypioiden purkamiseen, vai onko se jotakin, jota vain leimattuihin ryhmiin kuuluvat voivat itse tehdä (Hall 1999). Herkman (2000) onkin korostanut, että sillä, kuka huumoria ja vitsejä esittää, on suuri merkitys siihen, miten huumoria tulkitaan. Jos valtakulttuurin edustaja luo stereotyyppisiä vähemmistökulttuurin edustajista, vaarana on stereotyyppien uusintaminen ja vakiintuneiden ennakkoluulojen vahvistaminen. Jos taas stereotyyppien luoja on etnisen vähemmistön edustaja, syntyy niihin helpommin ironista etäisyyttä ja stereotyyppien keinotekoisuus, yksinkertaisuus ja naurettavuus tulevat näkyviksi (emt. 378)

Muhammedin hyvän suomen kielen taidon herättämää humoristista vaikutelmaa voidaan tulkita myös inkongruenssien eli yhteensopimattomuuden kautta. Siinä humoristinen vaikutelma syntyy siitä, että esitetään yhdessä kaksi normaalisti yhteen kuulumatonta asiaa (Herkman 2000, 370). Naurua siis tämän tulkinnan mukaan herättäisi se mahdottomalta tuntuva asia, että musta afrikkalainen puhuu erinomaisesti suomea ja käyttäytyy monessa suhteessa fiksummin ja älykkäämmin kuin suomalaiset itse. Seväsen tutkimat lukioikäiset maahanmuuttajat näyttivät ainakin tulkitsevan Muhammedia tämän lukutavan mukaan, sillä heitä selvästi huvitti ajatus siitä, että suomalaiset tuntuivat jäävän Muhammediin verrattuna alakynteen (Sevänen 2008, 76–77).

Tulkinnat rakentuvat ryhmässä

Koska *Mogadishu Avenue* sai sitä televisiossa esitettäessä suuret katsojaluvut, tutkijoiden ennakko-oletus oli, että se olisi ollut ennalta tuttu useille keskusteluryhmäläisille. Näin ei kuitenkaan ollut, vaan vain harvat keskustelijat olivat seuranneet sarjaa edes satunnaisesti. Tutuin se oli kantasuomalaisten eläkeikäisten naisten ryhmässä, jossa lähes

kaikki olivat katsooneet sitä jokseenkin säännöllisesti. Tässä ryhmässä keskustelu laajenikin koskemaan koko sarjaa eikä pelkästään näytettyä kohtausta. Myös yksi afganistanilaistaustainen ja yksi iranilaistaustainen mies olivat katsooneet useamman jakson sarjasta. Muissa ryhmissä yksittäiset jäsenet muistivat nähneensä joitain osia jaksoista, mutta kukaan ei ollut katsonut koko sarjaa. Parhaiten keskustelijoiden mieleen oli jäänyt kohtausta, jossa afrikkalaistaustainen Muhammed uhoaa, että hänen pojastaan tulee tangokuningas. Kohtausta esitettiin yhdessä ohjelman ennakkomainoksessa, joten todennäköisesti sen lukuisat maininnat perustuvat ennakkomainoksen muistamiseen eivätkä kyseisen jakson katsomiseen. Afganistanilaistaustaisen miehen puheenvuoro kertoo siitä yleisemminkin tunnetusta ilmiöstä, että ystävien ja sukulaisten suositukset vaikuttavat televisio-ohjelmien seuraamiseen enemmän kuin esimerkiksi lehdistön ennakkomainonta (Ang 1985, 16).

m3: My brother, he told me that there is, because they speak, as my friend said that they, because they have studied here so they know the spoken language better than me, they said that it's a very good serial, so come on and watch it. He called me to watch it. So that was I think the reason, but I'm not so, so much into these serials, I can't give so much time to them. I have watched it maybe a couple of times, not all of it. (A2)

Mitään selvää syytä siihen, miksi sarjaa ei ollut katsottu vaikka sen ennakkomainos oli jäänyt mieleen, ei keskusteluissa tullut esiin, joten kysymys ehkä oli jo aiemmin todetusta vähäisestä suomalaisten sarjojen seuraamisesta. Yksi suomalaistaustainen opiskelija tosin totesi, että *"se traileri näytti niin vessalta suoraan sanoen, että mulla ei ollu mitään mielenkiintoa katkoa sitä"*. Saman ryhmän muut suomalaiset jäsenet puolestaan harmittelivat näytteen katsottuaan, että katsomiseen ei opiskelija-asuntolassa ollut aikanaan tullut keskittytyä.

Koska sarja ei ollut ennalta tuttu, monet kokivat siitä keskustelun vaikeaksi vain neljän minuutin katkelman perusteella. Erityisen vaikea kohtausta oli Irinan ja Mirkun riita mattotelineellä. Koska naisten välinen sanaharkka ei liittynyt suoranaisesti mattojen piiskaukseen, vaan

aiemmin tapahtuneeseen pankkiryöstöön, juonesta oli hankala päästä jyvälle ja kohtaus jäi irralliseksi. Tulkintaa hankaloitti tietenkin myös se, että ohjelma oli suomenkielinen eikä käytössä ollut tekstitystä. Seuraava katkelma keskustelusta osoittaa, kuinka tulkinnat sarjan tapahtumista rakentuivat ryhmäläisten ja keskustelun vetäjien yhteistyönä:

n3: Ja sit siin missä ne naiset oli, niin mä en oikein ymmärtänyt sitä juttuu.

HH: No se on tavallaan, se on ollut, mä en oo kans seurannut tätä paljon, mut ne on riidelly aikasemmissa jaksoissa. Tää on tavallaan leikattu siis semmonen pätkä, et se ei oo ehkä ihan...

MT: Niin, se ei ehkä toimi noin irrallisena. Ne on naapurukset ja sit niillä on ollu jotain riitaa keskenään ja mustasukkaisuutta...

n1: Eiks siinä ollut, et se mies oli jotakin kavaltanut rahoja?

MT: Joo.

n1: Ja se viittas sen miehen rikoksiin.

MT: Joo, sen vaalean naisen mies oli tehny jonkun pankkiryöstön kai, mistä se ei tiennyt.

n1: Joo, se viittas niinku siihen.

MT: Ja se vaalea nainen oli myös mustasukkainen siitä, että sen mies on niinku enemmän kiinnostunut siitä tummasta naisesta, siitä naapurista. ja siinä on niinku tämmönen... pitkä, pitkä historia tän riidan taustalla. (A9)

Tutkimuskeskustelut saattavat ulkopuolisesta vaikuttaa kaoottiselta monikielisine keskusteluineen ja eri suunnilta tulevien tulkintaehdotusten valossa, mutta ne vastaavat todennäköisesti melko hyvin todellista tilannetta, jossa maahanmuuttajakatsoja yrittää saada tolkkua siitä, mitä suomenkielisessä ohjelmassa tapahtuu. Myös monelle kantasuomalaiselle tuttu on tilanne, jossa esimerkiksi televisiosarjan tapahtumista keskustellaan yhdessä perheenjäsenten tai ystävien kanssa ja yritetään näin tulkita tapahtumia (Fiske 1987; Liebes & Katz 1990). Tulkintoja luettaessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että tutkijoiden kiinnostus on johdatellut keskusteluja ja esiin nousseet asiat myötäilevät näitä kiinnostuksen kohteita; spontaaneissa keskusteluissa esiin olisi ehkä nostettu aivan muita aiheita.

Suhde todellisuuteen

Ryhmiä välillä oli eroja siinä, kuinka suurta todenmukaisuutta komedialliselta televisiosarjalta vaadittiin. Joissain ryhmissä keskustelijat sivuuttivat kokonaan kysymyksen sarjan lajityypin vaatimuksista ja keskustelivat näkemästään lähinnä suhteessa omiin kokemuksiinsa (*tv-sarja todellisuuden peilinä*). Toisissa ryhmissä sarjan liioittelevuus tuotiin esiin lajityyppiin kuuluvana ominaisuutena, vaikka kärjistyksiä pidettiin liian pitkälle menevinä (*tv-sarja rakennettuna todellisuutena*). Kolmas tapa suhtautua todellisuuden ja sarjan liioittelevuuden väliseen suhteeseen oli pitää sitä keinona kiinnittää huomiota todellisuuden tiettyihin piirteisiin ja kritisoida niitä (*tv-sarja kriittisenä kommenttina todellisuuteen*). Seuraavassa käsittelen kutakin tulkintatapaa lähemmin.

Tv-sarja todellisuuden peilinä. Kolmessa ryhmässä sivuutettiin kokonaan kysymys fiktiivisen tv-sarjan rakennetusta todellisuudesta ja keskusteltiin esitetystä katkelmasta lähinnä suhteessa elettyyn todellisuuteen. Yhteistä ryhmille oli, että niissä vaadittiin ohjelmilta suurempaa yhtäpitävyyttä todellisuuden kanssa. Keskusteluissa peilattiin sarjan tapahtumia suhteessa omiin kokemuksiin kielikursseilla, lähiökerrostoalossa tai kohtaamisiin suomalaisen kantaväestön kanssa ja todettiin, että ”*todellisuudessa ihmiset eivät käyttäydy tällä tavoin*”.

n1: Minä olin vähän aikaa kurssilla ja minä en, ajattelen ei koskaan tapahdu tällainen kurssilla. Kaikki on ystävällinen ja... Onko, sä olit paljon?

n2: Meidän ryhmässä myös, mutta meidän ryhmässä on enemmän venäläiset, opiskelijoita venäläisiä. He ei koskaan puhu samanlainen kuin hän. (Ä naurahtaa.)

MM: Niin, ajatteletteko te, että tää ei ollut mitenkään todenmukaista?

n1: Ja jos joku sanoo, että minä en tykkää Suomi, opettaja ei koskaan sano, että miksi? No okei, sinä et tykkää. Ja menee toinen asiasta eteenpäin. (A5)

Keskustelussa saattaa olla kysymys siitä, että keskustelijat eivät halua asettua tukemaan sarjan esittämää suomalaisen yhteiskunnan suvait-

semattomuuteen kohdistuvaa kritiikkiä. Tällöin kysymys voisi olla samanlaisesta hyvän maahanmuuttajan diskurssista, johon palataan tulevissa alaluvuissa. Toisaalta on myös mahdollista, että maahanmuuttajien ja suomalaisten kohtaamisiin ei todellakaan sisälly niin paljon ristiriitoja kuin esimerkiksi *Mogadishu Avenuess*a annetaan ymmärtää ja sekä maahanmuuttajien että kantasuomalaisten kokemukset todellisessa elämässä olisivatkin myönteisempiä kuin fiktiossa.

n2: Ja myös minä asun samassa talossa, missä on paljon ulkomaalaisia. Ja ei ollu koskaan semmoinen ongelmia. Meidän naapurit ovat, joka on suomalaiset, ovat ystävällisiä ja... Se riippuu ihmisestä, jos sinä olet ystävällinen ja kohtelias, toinen myös. (A5)

n1: Ja jos joku, esimerkiksi jos mä laitan matot ulkona ja joku toinen naapuri haluaa myös laittaa, he odottavat. Ei koskaan tulevat ja sanovat jotain huono sanoja. Aina he odottavat ja sitten minä lähdän pois. Minulle ei tule tällainen asia. Mutta aina on semmoinen meidän talossa, että kaikki naapurit ovat ystävällinen ja ei kukaan sano, että miksi sä laitat ja sano jotain väärää sanoja (naurahtaa). (A5)

Ohjelmien realistisuutta ja suurempaa todenmukaisuutta korostaneille ryhmille on vaikea löytää muuta yhteistä nimittäjää kuin että kaikki ryhmiin osallistujat olivat naisia. Yhdessä ryhmässä keskustelivat iäkkäät paluumuuttajanaiset, yhdessä äskettäin Suomeen muuttaneet kotoutumiskurssilaiset ja yhdessä mukana oli jo pitkään Suomessa asuneita Irakista muuttaneita naisia. Joukossa oli myös sekä sellaisia henkilöitä, jotka eivät olleet kovin hyvin perillä suomalaisista televisio-ohjelmista tai seurasivat niitä vain vähän, että sellaisia, jotka keskustelivat vilkkaasti muista suomalaisista suosikkisarjoistaan.

Tv-sarja rakennettuna todellisuutena. Myös muissa ryhmissä keskusteltiin sarjan suhteesta todellisuuteen, mutta nämä keskustelut eroavat edellisistä siinä, että niissä tuotiin esiin, että televisiosarjalta ei voi odottaa todellisuuden suoraa rekisteröimistä, vaan liioittelu kuuluu olennaisena osana sarjan kerrontatapaan. Katsojat näyttävät siis allekirjoittavan niin sanotun ”genresopimuksen”, joka sallii lajityypille

enemmän liioittelua ja ”aksenttia” kuin todellisuudelle (Valaskivi 1999, 87). Todellisuuden suora rekisteröinti olisi vain tylsää.

n3: No tietysti se ei ole niin kuin todellista, se on tietysti niin kuin liioiteltua, jotta se on hauskaa. Siis opettajat ovat tietysti ystävällisempiä, ne eivät niin kuin ota Suomen puolelta kuin osaa. Onneksi mä en ole tavannut sellaisia maahanmuuttajia (naurahtaa), mutta kyllä meillä on sellaisia mielipiteitä, että joku tykkää Suomesta ja joku ei tykkää Suomesta niin paljon, mutta kukaan ei niin kun oikeesti sano, että mä en tykkää Suomesta tai mä tykkään Suomesta niin paljon esimerkiksi. Yritetään olla vähän niinku hyvällä tasolla (naurahtaa). (A4)

m2: Liioitellaan, joo. Kyllä mun mielestäni näistä henkilöistä löytyy yhteiskunnassa, mutta se on liioittelua tässä ohjelmassa. Se kuuluu tähän genre eli pitäisi olla ehkä. Mutta kun haluaisimme kuvata, näyttää aaa... tosi tai reaalisesti henkilöitä tai karaktereja, ne eivät ole oikea. Sitten minusta se tuli kun se on komediaohjelma. (B1)

Vaikka liioittelua ja roolihahmojen tyypittelyä pidettiin komedialliseen lajityyppiin kuuluvana ominaisuutena, *Mogadishu Avenuesssa* nämä piirteet korostuivat keskustelijoiden mielestä yksipuolisesti tiettyjen maahanmuuttajahahmojen yhteydessä ja toteutusta pidettiin hyvin stereotyyppisenä. Keskusteluissa pohdittiin erityisesti sitä, miten sarjan kielteisiksi ja stereotyyppisiksi tulkitut maahanmuuttajahahmot vaikuttavat yleisön käsityksiin maahanmuuttajista yleensä.

Myös näissä ryhmissä sarjan kuvaamista tapahtumista löydettiin runsaasti todellisuuspohjaa. Monet kohtauksista saivat keskustelijat kertomaan omia kokemuksiaan vastaavista tapahtumista todellisessa elämässä. Osa tarinoista tuki sarjan esittämiä, osa taas kertoi niille vastakkaista tarinaa. Yksi tunnistettavia tilanteita liittyi esimerkiksi sarjan opettajan neuvoon siitä, että Suomessa on varottava liikaa elehtimistä puhuttaessa. Eräs afganistanilaistaustainen tulkkiopiskelija kertoo vastaavasta tilanteesta oman kokemuksensa perusteella:

m3: Yeah, I work as a translator and I was on a course, where they were teaching how to act as translator and the teacher she told me that when you translate, you should be really careful with your hands, because when I talk I usually use my hands and this is really common. Because as you can see, all of us, we were (nauraa), you have tighten your hands (m2:lle), that you don't move it (naurahtaa, MM ja MT myös). But I was very difficult for me,

m2: No, I'm little bit cold. (m2 ja MT naurahtavat)

m3: It was very difficult, because by nature I am so, that I can not control it. So I was really like this when I'm translating or something.

m1: That's why I'm also like this. That is the reason I'm also like this, that they don't move. (A2)

Eläkeikäisten kantasuomalaisten naisten ryhmässä keskustelu siirtyi usein virikkeenä olleista mediaesityksistä ryhmäläisten todellisiin kokemuksiin. Kaikki ryhmän jäsenet asuivat monikulttuurisessa lähiössä ja heidän arkiset kokemuksensa vastasivat melko hyvin *Mogadishu Avenuen* kuvaamia tapahtumia. Tästä esimerkkinä olkoon erään naisen spontaani kertomus vastaavasta mattotelineriidasta omassa kerrostalossaan:

n2: Mun tuli mieleeni tuosta mattojutusta... Meillä on siinä talossa, missä minä asun, siinä on kolme mattotelinettä ja siellä on, se ei oo meidän rapussa, vaan se on siinä toisessa rapussa, on sitten kans, mä en tiedä onko hän intialainen vai sitten niin... mutta sieltäpäin kuitenkin. Ja sitten niin, hän on töissä käyvä ihminen sitten ja toi sitten kun hän siivoo, hän tuo niitä mattoja, mä oon kyllä ihmetellyt mistä hänellä, miten hän saa yksiöön mahtumaan niin valtavan määrän mattoja. Hän tuo nää kolme telinettä täyteen. Ja sitten on naapuri, naapuritalossa on kaks telinettä, hän pistää nekin täyteen. (Muut naurahtelevat.)

n3: Mattokauppias (naurahtaa).

n2: Niin ja mä en sitten niin kuin käsiti, että miten siis yksiöön voi sillä lailla mennä. Mutta nyt siinä kävi sitten niin, että ei meidän talossa oo ollu sillä lailla, mutta siinä naapuritalossa sitten niin no ne olisivat tietysti vieneet mattojaan sinne, niin tuo... niin hän ajoikin sen pois sieltä. Sitten, että koska ne oli heidän mattotelineitä.

AS: Tuliks siinä riitaa?

n2: Siinä tuli riita silloin. (C2)

Tv-sarja kriittisenä kommenttina todellisuuteen. Kolmannen tulkin-
tatavan mukaan liioittelu ja stereotyypioiden käyttö on sarjassa tarkoi-
tuksellista ja niiden avulla voidaan irvailla ennakkoluuloille. Tällaiset
kommentit ovat kuitenkin varovaisia, ja niihin liittyy usein varaus,
jonka mukaan erityisesti maahanmuuttajia käsiteltäessä olisi syytä olla
erityisen varovainen.

Suomalaisten poliisiopiskelijoiden ryhmässä pohdittiin melko
pitkään sarjan tarkoituksperien suhdetta liioitteluun ja stereotyypiihin.
Keskustelussa oli jo aiemmin todettu, että sarjan teon taustalla saattoi
olla pyrkimys suvaitsevaisuuden lisäämiseen, joten keskustelun vetäjä
tarttui aiheeseen uudestaan:

AS: Uskottekste et tämmöinen voi toimia sellasessa niinku suvait-
sevaisuuden edistämisessä? Et tämmösii hahmoja esitetään...

m2: Kyllä varmaan niinku...

m4: Toisaalta se, niin onhan siin sit se vastavaikutus.

m2: Niin ja nimenomaan että niinku, vois jo ajatella että ku Jari
Tervohan on kirjailijana ja ohjaajana(!) on just niinku enemmän
ehkä miehet ja niinku... nimenomaan tällaset keski-ikäiset, jotka
niinku lukee Jari Tervoo muutenkin.

m3: Joo, joo.

m2: Et niinku just se mun faija, joka nyt on vähän vanhempi...
Mut niinku sille puolelle menee toi kohderyhmä.

m3: Joo.

n1: Mut toisaalta nää hahmot on karikatyyrejä, niin ei se välttämät-
tä sitten niinku taas toimi silleen. Et ajatellaan, et tollasii ihmisii
löytyis sit normaalielämästäkin, vaan se saattaa mennä semmosen
naureskelun puolelle, et hehehe, onpa tää nyt hauska hahmo, et
ei tosielämässä ikinä.

AS: Hmm.

m2: Niin, sikäli et toi on mun mielestä puoliks viihdettä kuiten-
kin.

n1: Ei, täysin. (m4 nauraa)

m2: Tai sillai että... sanotaan että ehkä 40–60 viihdettä. Et ei
niinku varsinaisesti semmosta...

n1: Siis mä en tiedä pitäiskö siitä ollenkaan hakea mitään sellasta
niinku ”levitänpä suvaitsevaisuutta” -aspektia, koska mun mielestä
se on vaan niinku herkullinen aihe tehdä tommonen, tommonen,
et vois olla ihan niinku sata lasissa -viihdettä.

m3: Ei, kyllä siinä on, siis ei sitä oo tarkoitettu niin kun opetusohjelmassa. Vaan niin kun kyllä se on, se on herkullinen aihe, mutta siihen on haettu se budjetti siihen sillä, että tota saadaan revittyä (n1 nauraa)...

m2: Eiks nää oo kuitenkin, joku tilaa nää hommat, et niinku nyt pitäis tehdä tämmönen. Mut mun mielestä silti siinä on pieni semmoinen... Niinku pyritään edistämään suvaitsevaisuutta, sillä että tilataan Jari Tervolta tämmöinen viihdesarja.

m3: Ja mielipideosastot taas täyttyy, kun puhutaan. Ja puhe on hyvä. (C1)

Keskustelijat arvelivat siis, että Jari Tervo käsikirjoittajana voisi puhutella erityisesti keski-ikäisiä ja vanhempia miehiä, joiden suhtautuminen maahanmuuttajiin tutkimusten mukaan on kaikkien varauksellisinta. Heidän ennakkoluulojaan irvailemaan tarvitaan nimenomaan suositua suomalaista kirjailijaa, jonka tekstiin kyseinen katsojaryhmä voisi samaistua. Toisaalta ryhmäläiset myös arvelivat, että sarja voi toimia menestyksellisesti myös ilman mitään suvaitsevaisuuspyrkimystäkin, koska aihe itsessään on hyvä ja ajankohtainen.

Etniset stereotypiat ja kategoriat

Kun keskustelijoilta kysyttiin mielipidettä esitetystä katkelmasta, rooli-hahmojen stereotyyppisyys nostettiin poikkeuksetta esiin. Keskustelijat tuntuivat saaneen kyllikseen maahanmuuttajiin ja eri etnisiin ryhmiin liitetystä stereotypioista todellisessa elämässä ja kokivat, että sarja vain vahvistaa ennakkoluuloja. Todellisesta elämästä tutun stereotypian vahvistamista tv-sarjassa tapahtui sekä maahanmuuttajien että kantasuomalaisen mielestä esimerkiksi Ibrahim ja Irinan esittämisessä. Jos yleisen mielipiteen mukaan osa Suomeen tulevista maahanmuuttajista on pelkkiä elintasopakolaisia, niin se, että Ibrahim esitetään aggressiivisena ja kaikkeen tyytymättömänä valittajana, joka on tullut Suomeen vain rikastuakseen, ei ainakaan muuta tätä käsitystä. Toisenlainen ääriyhtä

taas on Muhammed, jonka suomalaistumispyrkimykselle suomalaiset poliisiopiskelijat naureskelivat seuraavasti:

n1: Niin ja se, että se vielä sanoo, että hänen pojastaan tulee tangokuningas, niin sehän on perisuomalainen...

m2: Ultimate, se on ultimate suomalainen.

n1: ...Ultimate juttu. Et se niinku osottaa selvää halua sulautua yhteiskuntaan.

m2: Nimenomaan, et lenkkimakkara, suopotkupallo, jääkiekko, tangokunigas. Liti. (=Jari Litmanen)

m3: Niin, Liti (naurahtaa) (C1)

Virolaistaustaisten ryhmässä Muhammedin pyrkimystä tulkittiin melko samansuuntaisesti, mutta hänen roolihahmonsia herätti naurun sijasta jopa hiukan sääliä. Muhammed edusti heidän mielestään oman identiteettinsä hukanneen maahanmuuttajan perustyyppiä, koska hänen pyrkimyksensä on tulla ”suomalaisemmaksi kuin suomalaiset”.

n1: Et kyl tosta just se, mikä se oli se viimeinen suomenlippumies, niin kun tommosta ihmistä kattoo koko sen sarjan, jakson kuitenkin, niin alkaa niinku käymään sääliks, et kyl se niinku melkoisessa vaiheessa on niinku sopeutumisessa tänne. Mut et se puhuttelee. Jos sä näet, että ihminen on niinku, etsii sitä omaa paikkaansa ja on niinku vaiheessa, niin silloin se myös koskettaa omalla tavallaan.

HH: Joo.

n1: Ja toi kosketti siinä mielessä ehkä, se tietty positiivisuus tai siis se, että se oli niin hukassa (naurahtaa) tavallaan sen oman elämänsä kanssa... (A9)

Samat keskustelijat palasivat epäsuorasti Muhammedin tapaisiin oman identiteettinsä hukkaajiin puhuessaan myöhemmin inkerinsuomalaisista, jotka ”*luulee, että ne on suomalaisia*” ja ”*puhuvat lastensakin kanssa sitä*” (=suomen kieltä), *vaikka ne ei puhu sitä oikeeta suomea*”. Gillespie (2004) on aiemmin käsitellyt vastaavaa uuteen kansalliseen identiteettiin ”naamioitumista” tutkiessaan Iso-Britanniassa hyvin suosittua *Goodness Gracious Me!*-viihdesarjaa. Esimerkiksi eräässä kyseisen sarjan sketsissä kaksi intialaista pariskuntaa keskustelelee ja jokainen haluaa itseään

kutsuttavan englantilaisella nimellä oman intialaisen nimensä sijaan. Gillespien mukaan oman kulttuurisen taustan kieltämistä ja uuden yhteiskunnan tapojen omaksumista voidaan pitää keinona suojautua rasismilta (emt. 10). Tällaista ymmärtävää tulkintaa Muhammedista tai todellisen elämän uussuomalaisista ei keskusteluryhmissä kukaan kuitenkaan tuonut esiin.

Muhammedin Suomen lippu ja halu saada pojastaan tangokuningas saivat keskustelijat pohtimaan hänen roolihahmonsa ylikorostunutta intoa unohtaa taustansa. Lähde: Mogadishu Avenue, MTV3.

Stereotyyppiseen esittämiseen suhtautuivat kriittisimmin ne, joita asia henkilökohtaisesti kosketi ja joilla oli omakohtaista kokemusta stereotyyppisten käsitysten vaikutuksesta omaan elämäänsä. Esimerkiksi virolaistaustaista ryhmää Irinan roolihahmoon liitetty epäily prostituutiosta liippasi läheltä sen vuoksi, että he olivat joutuneet kohtaamaan vastaavia epäilyksiä. Eräällä ryhmän naisella oli todellisen elämän kokemusta jopa siitä, että oma mies oli ruvennut varoittelemaan pukeutumisesta, jotta puhuja ei tulisi määritellyksi prostituoiduksi Suomessa.

n1: Se tulee jostakin sieltä pulppuaa, että vaikka, et ryssä on ryssä, vaikka voissa paistaa, niin me ollaan niitä huoria. Että sen takia mua ärsyttää, että jos noita edelleen vielä kärjistellään ja nostetaan pintaan, niin se vielä syventää sitä leimaa sun otsaan.

HH: Joo.

n1: Se tarttuu vielä enemmän, et siksi mä olisin mielelläni vaihtanut kanavaa, että ei. (A9)

Myös suomalaisryhmissä roolihahmojen stereotyyppisyyteen kiinnitettiin huomiota, mutta sitä tulkittiin joskus myös rakentavasti. Esimerkiksi poliisiopiskelijoiden ryhmässä arveltiin, että huumorin keinoin oli haluttu tuoda esiin ja kritisoida olemassa olevia ennakkoluuloja.

m4: No niin, venäläinen nainen...

m3: Prostituoitu ja...

m4: Prostituoitu ja piste siihen... Että vielä kun ois ollu vähän enemmän semmoinen vaaleanpunainen huulipuna, niin se sketsi ois ollu täydellinen. Stereotyyppi valmis taas siinä. Et ehkä tossa nyt oli sitten Tervollakin ollu sitten nimenomaan se stereotyyppien hajottaminen jonkunlaisena lähtökohtana. Että tota kritisoi sitä huumorin kautta sitten. (C1)

Esitetyssä sarjan katkelmassa ei tuotu esiin roolihahmojen etnistä tai kulttuurista taustaa, mutta keskustelijoita pyydettiin pohtimaan myös sitä. Maahanmuuttajakatsojille roolihahmon etnisen taustan tunnistaminen hahmoon liitettyjen ominaisuuksien perusteella ei ollut yhtä helppoa kuin valtaväestöön kuuluville, mikä kertoo ehkä siitä, että kantasuomalaisten tekijöiden ja yleisön käsitykset siitä, mikä on tyypillistä tietyille maahanmuuttajaryhmille, eivät välttämättä ole samoja kuin maahanmuuttajakatsojien käsitykset. Kaikki ryhmiin osallistujat eivät esimerkiksi näytteen perusteella pystyneet arvioimaan, esittivätkö mattotelinekohtauksessa esiintyneet naiset kantasuomalaisia vai jostain muualta tulevia henkilöitä. Irinaa arveltiin kyllä usein venäläiseksi tai virolaiseksi, mutta sen lisäksi hän olisi keskustelijoiden mielestä voinut olla myös italialainen, latvialainen, liettualainen, saksalainen, ukrainalainen, romanialainen, bulgarialainen, suomalainen tai ”*mustalainen*”. Perusteluina availuille

olivat käyttäytymiseen, ulkonäköön ja kieleen liittyvät piirteet. Vaikka moni tunnistikin, että Irinan on määrä esittää venäläistä, tulkinnalta vei uskottavuutta se, että Irinan murteellinen suomi ei vastaa venäläisten todellisuudessa puhumaa suomen kieltä.

n2: Se ei ollut venäläisen aksentti oikeestaan, millä hän puhunut.

Hän on, mä en tiedä...

AS: Niin, tää näyttelijä on suomalainen.

n2: Joo, mutta hän matkinut virolaista ääntämisuotoa, et se niin kun ei oo venäläinen äännä.

m1: Joo, ei voi puhua näin.

AS: Mitä?

m1: Venäläisillä on eri aksentti. (A3)

n3: Hänen ääntäminen ei ollut minusta, kun olen kuullut paljon venäläisiä (naurahtaa) ja venäjänkielisiä ja se ei ollut, se ei ollut oikein... minun mielestä. On sellainen tietty tapa, jolla niin kuin venäjänkieliset puhuvat suomea ja se ei ollut se. En olisi voinut tietää, että hän olisi venäläinen, kun mä kuulin. (A4)

Enimmäkseen keskustelijat kumosivat sarjassa esitettyjä stereotyyppisiä käsityksiä maahanmuuttajista tai heidän kohtaamisistaan suomalaisten kanssa omiin kokemuksiinsa vedoten. Tällöin he usein totesivat, että vaikka sarjan tapahtumissa oli hiven tottakin, todellisuus ei ole yhtä yksioikoinen. Joskus, erityisesti eri taustoista tulevia ihmisiä luokitellesaan, he tulivat kuitenkin tuottaneeksi myös uusia yhtä stereotyyppisiä käsityksiä kuin ne, joita kritisoitiin, mutta jotka vastasivat paremmin heidän omia ennakkokäsityksiään. Esimerkiksi Venäjältä muuttaneet ovat todennäköisesti tavanneet hyvinkin erilaisia venäläisiä naisia, mutta silti eräät heistä olivat valmiita väittämään, että *”venäläiset naiset eivät kiroile”*.

HH: Mun ymmärtääkseni hän näyttelee venäläistä.

MT: Tai virolaista.

n2: Kuka virolaista? Tämä musta väri, tumma?

m1: Tummahiuksinen? Venäläistä? (H puhuu päälle ”voihan sitä värjätä hiukset”) Eivät venäläiset ryhdy taistelemaan tai kiroilemaan niin vahvasti kuin tässä. Minusta se on lavastettua.

HH: Varmasti. Se ei ole mitenkään...

m1: Eihän venäläiset naiset tuolla tavalla kiroile?!

n2: Njet. No, no, no. Ei, minä en usko. Koska jos Pietarissa meillä on korkea kulttuuri, minä uskon. Ei huutaa. Me kunnioittaa, jos me tulemme Suomeen...(A7)

Kreikkalaistaustaisen nainen taas perusteli Irinan mahdollista saksalaisuutta yleellä käytöksellä:

n3: Minusta se tummatukkainen nainen, hän on jostain maasta, minusta jostain Saksasta tai jostain niin kuin maasta, jossa se niin kuin on hyvä elää, että on elintaso, elämän tasoa. Koska hän näytti liian ylpeältä, ”minä olen lääkäri, haluutsa nähdä minun todistusta?”. Se tarkoittaa, että hänellä on ollut hyvä elämä ja hän ei niin kuin sietää sellaisia ihmisiä, jotka niin kuin sanoisivat hänelle, että sä et ole niin kuin yhtään täydellinen, kuin sä luulet olevas. Minusta hän on, usein ihmiset, jotka tulevat sellaisista maista, jossa on paljon ongelmia esimerkiksi, ne ovat vähän niin kuin, vähän... mikä se sana on? Vaatimattomia, minusta. Olen huomannut, että ne jotka tulevat esimerkiksi Amerikasta tai sellaisista maista, joissa on niin kuin hyvä elämäntaso, he ovat vähän ylpeämpiä. Vähän semmoisia niin kuin... vähän vaikeampia ihmisiä, sanoisin näin, kuin muita. (A4)

Sekä maahanmuuttajat että kantasuomalaiset keskustelijat pitivät myös Mirkun käytöstä joko hyvin ”*epäsuomalaisena*” tai päinvastoin ”*tyypillisen suomalaisena*”. Epäsuomalaisen tulkinnan edustajat olivat sitä mieltä, että suomalaisilla ei ole tapana ilmaista suuttumustaan avoimesti; vaikka he olisivatkin vihaisia, he eivät riitele koväänisesti julkisilla paikoilla toisin kuin esimerkiksi ”*arabimaista tai Venäjältä kotoisin olevat*”. Ne, jotka pitivät Mirkun käytöstä tyypillisen suomalaisena, kiinnostivat huomionsa siihen, että Mirkku mattotelineriidan lopuksi huutaa paikalta poistuvan Irinan perään kovalla äänellä: ”*Perkele*”, vaikka on riidan aikana tyytynyt vain ilkeyksien heittelyyn. Suomalaisille on tämän tulkinnan mukaan tyypillistä sanoa ilkeydet takanapäin mutta ei päin naamaa. Myös kantasuomalaisen eläkeläisnaisen mielestä suomalainen on pikemminkin sellainen että ”*takanapäin naputetaan hirveesti*”. Joku

arvelikin, että Mirkku voisi temperamenttinsa perusteella olla myös italialainen. Edellä kuvatut yleistävät puhuvat ovat esimerkkejä siitä, että ero stereotypian ja kategorian välillä on hiuksenhieno, ja luokitteluja tarvitaan myös tutuista ja itselle läheisistä asioista ja ihmisistä puhuttaessa. On kuitenkin huomattava, että keskustelijoita pyydettiin tutkimuksessa erikseen arvioimaan sarjan henkilöiden kansallisuutta, mikä on saattanut jossain määrin ”kutsua” esiin stereotyyppistä puhetta.

Miksi ei maahanmuuttajataustaisia näyttelijöitä?

Kuten edellisen kappaleen muutamista sitaateista käy ilmi, monissa ryhmissä kiinnitettiin huomiota siihen, että sarjan maahanmuuttajia esittämään oli valittu suomalaisia näyttelijöitä eikä todellisia maahanmuuttajia. Sekä maahanmuuttajaryhmissä että valtaväestöön kuuluvien ryhmissä asia otettiin esille, mutta maahanmuuttajien keskuudessa kritiikki suomalaisia näyttelijöitä kohtaan oli voimakkaampaa kuin valtaväestön keskuudessa. Eräs virolaistaustainen keskustelija arveli tämän johtuvan siitä, että suomalaiset eivät ole olleet riittävästi tekemisissä erimaalaisten ihmisten kanssa tunnistaakseen, kuinka eri tavoin esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueilta tulevat puhuvat suomea. Voi myös olla, että kantasuomalaiset televisionkatsojat ovat niin tottuneita näkemään suomalaissyntyisiä näyttelijöitä ulkomaalaisten ja vähemmistöjen edustajien rooleissa, että tällainen roolitus otetaan itsestäänselvyytensä eikä sitä edes tulla ajatelleeksi.

Hämmästyttävän vähän keskustelijat sen sijaan kiinnittivät huomiota sarjan käsikirjoittajaan tai pohtivat suomalaisen tuottajan, ohjaajan ja käsikirjoittajan merkitystä sarjan sisällöllisiin valintoihin tai esitystapoihin vaikuttavina tekijöinä. Syvällisemmin asiaa pohti oikeastaan vain Iranista muuttanut nuori mies, joka on itse toiminut satunnaisesti stand up -koomikkona. Hän oli oman kokemuksensa kautta päätenyt samaan kuin Herkman (2000), jonka mukaan sillä, kuka huumoria

ja vitsejä esittää, on suuri merkitys siihen, miten huumoria tulkitaan. Hän vertasi omaa maahanmuuttajataustaisen koomikon rooliaan suomalaiseseen seuraavasti:

m2: Koska minä olen ulkomaalainen, niin en minä voi tehdä vitsiä suomalaisista kovin paljon. Mutta itseironiaa voi olla. Koska olen ulkomaalainen, voin tehdä ulkomaalaisista vitsejä ja sitten se niinku viiden tai kolmen suhde yhteen, että jos kertoo kolme vitsiä ulkomaalaisista ja yks vitsi suomalaisista saattaa kertoa (naurahtaa, MT ja S myös). Mutta jos koko ajan suomalaisista rupee kertomaan vitsejä, niin mä oon huomannut, että yleisö ei tykkää hyvää. (B1)

Kyseinen mies katseli ammattilaisen silmin myös kulttuurien kohtaamisesta syntyvää komiikkaa *Mogadishu Avenuessa* ja arveli, että sen tehoa heikensi suomalaisten näyttelijöiden tapa puhua ”huonosti huonoa suomea”. Toisaalta maahanmuuttajahahmojen puhuttavaksi oli hänen mielestään kirjoitettu liian monivivahteisia sanoja ja termejä, joita he eivät todellisuudessa osaisi.

m2: Mutta se oli vähän semmoinen (naurahtaa), esimerkiksi et ne, sen huomaa et ne osaa niinku hyvin suomea ja yrittää niinku puhua huonosti huonoa suomea. Niin toi oli jotenki niinku se, ehkä jos ois vähän enemmän panostanut siihen, että ne osais tosi hyvin näy..., puhua vähän niinku uusi ulkomaalainen, joka osaa huonosti suomea, niin sit se ois ollu paljon parempi.

MM: Eli tää ei ollut niin kun uskottava, se heidän puhetapansa?

m2: Joo, joo, koska ”minä huono suomi”, ne yritti niinku ihan huonosti matkia huonoa suomea (naurahtaa). Se ei niin kun oikein mulle mennyt läpi, että sen ymmärsi, että ne osas niinku hyvin käyttää erilaisia sanoja ja termejä, niin sen tiesi et ne osas hyvin suomea, mut ne yrittää niin kuin tahallaan puhua huonosti suomea ja siinä kuitenkin niinku onnistumatta hyvin. Jos siihen ois enemmän panostettu, se ois ollu paljon parempi tai hauskempi. (B1)

Irian lisäksi näytteessä esiintynyt Ibrahim tunnistettiin suomalaisen näyttelijän esittämäksi vaikkakaan ei yhtä usein kuin Irina. Myös hänet

paljasti tapa puhua suomea, joka ei kuulostanut aidolta maahanmuuttajan suuhun. Maahanmuuttajahahmon paljastuminen suomalaisen näyttelijän tulkitsemaksi saattoi vaikuttaa katsojaan jopa niin luotaantyöntävästi, että koko ohjelma lakkasi häntä kiinnostamasta. Esimerkiksi Iranista muuttanut, Suomessa yli 15 vuotta asunut mies tunnisti vieraan aksentin heti kättelyssä ja tuomitsi sarjan falskiksi:

m1: I can start. First (naurahtaa), it very naturally and immediately came to my mind that firstly the guy with moustache, that to me he seemed to be a Finnish guy pretending to be a foreigner, which was very artificial (naurahtaa). So I couldn't go on analyzing something artificial. Also with those two women, the one with dark hair again it seemed to me that she's Finnish pretending to be a foreigner. (A2)

Keinotekoiseen aksenttiin saattaa liittyä sekin, että Ibrahimin etninen tausta ei esitetyn näytteen perusteella auennut juuri kenellekään. Häntä veikattiin milloin itäeurooppalaiseksi tai saksalaiseksi, milloin turkkilaiseksi, venäläiseksi, italialaiseksi tai kreikkalaiseksi. – Tosin sarjaa useampia jaksoja seuranneille Ibrahimin etninen tausta ei ollut vaarassa jäädä tuntemattomaksi, sen verran nationalistiseksi ja kansallisyylpeäksi kyseinen Kosovon albaani oli kuvattu.

Sarjan yhteys Somaliaan

Sarjan tulokinnassa ongelmalliseksi osoittautuivat myös sen Afrikkaan – tai Somaliaan – liittyvät elementit, jotka herättivät hämmennystä erityisesti Afrikan maista muuttaneiden ryhmässä. Haastateltavat kiinnittivät huomiota sarjan nimeen ja näyttelijävalintoihin. Ohjelman nimi välittää useimmille katsojille selkeitä mielikuvia ja ennakkokäsityksiä siitä, mistä ohjelmassa on kyse, mikä on sen lajityyppi tai minkälaista huumorin lajia se edustaa (Kytömäki ja Savinen 1993, 25).

Tässä mielessä *Mogadishu Avenue* oli ryhmäläisille pettymys. Ryhmä ei tuntenut sarjaa ennakolta, eikä myöskään osannut yhdistää sarjan nimeä Meri-Rastilan kaupunginosassa sijaitsevaan asuinalueeseen, vaan odotti sen pikemminkin jollain tavoin liittyvän Somaliaan tai somalialaisiin. Ryhmän vanhin jäsen, somalialaistaustainen nainen, piti lähes loukkaavana, että nimi viittaa Somalian pääkaupunkiin, jos sillä ei ole mitään tekemistä sen kanssa.

n1: (tulkkaa n2:n puhetta) It's like Helsinki, it's very meaningful.. it's a capital city. It's very big words to name a show.. and especially she disagree the actor, there live lot of Somalian people here and they bring other African actor. (A10)

Sudanilaistaustainen mies taas arveli, että *Mogadishu Avenueksi* nimetty sarja voisi hyvinkin herättää somalialaistaustaisten katsojien kiinnostuksen, mutta ihmetystä herättäisi, miksi nimellä ei ole mitään yhteyttä somalialaisiin, yksikään näyttelijä ei ole taustaltaan somali eikä sarjasta löydy muitakaan viitteitä kyseiseen maahan. Puhujan mielestä on kuitenkin hyvä, että on tehty tv-sarja monikulttuurisesta Suomesta, koska moni – hän itse mukaan lukien – elää sarjan kuvaamassa ympäristössä. Hänen mukaansa nuoret somalialaiset, jotka osaavat lukea esimerkiksi suomalaisia lehtiä, etsivät niistä juuri tällaisiin aiheisiin liittyviä juttuja.

Monessa muussakin ryhmässä pohdittiin Muhammed Turakaisen hahmoa, jonka kohdalla realismin vaatimukset ja sarjan fiktiivinen todellisuus tuntuivat olevan ristiriidassa. Kuten sarjan tutkijaluennassa todettiin, ulkonäön perusteella Muhammedia oli vaikea tulkita somalialaistaustaiseksi, vaikka Suomen todellisuuden huomioon ottaen olisi ollut luontevaa, että hän on sieltä kotoisin. Myös islamilainen nimi Muhammed viittasi keskustelijoiden mielestä Somaliaan. Muhammedia näyttelevän henkilön arvuuteltiin ulkonäkönsä perusteella olevan kotoisin esimerkiksi Gambiasta, Nigeriasta tai Sudanista, mutta somalialaisena häntä ei pitänyt kukaan.³

3. Muhammed Turakaista näytteli sarjassa Mosambikista lähtöisin oleva näyttelijä ja ohjaaja Mateus Tembo, joka on asunut Suomessa vuodesta 2000 lähtien (fi.wikipedia.org).

Samantapaisiin asioihin kuin ryhmäkeskusteluissa puututtiin myös sarjan esittämisaikaan julkaistussa Ilta-Sanomien jutussa (7.11.2006), jossa kyseltiin Meri-Rastilassa asuvien somalialaisten mielipiteitä sarjasta. Jutun mukaan sarjan pelättiin ennakkoon lisäävän kielteisiä ennakkokäsityksiä monikulttuurisesta lähiöstä, vaikka todellisuudessa Meri-Rastila on ”ihan mukava ja rauhallinen lähiö”. Sarjaa toimittajan kanssa katsellut somalialaismies piti näkemäänsä jaksoa kokonaisuudessaan ”rakentavana ja asiallisena” ja totesi, että sarja ”kuvasi hyvin ’ne sosiaalipummit’ -asenteita ja kulttuurieroja”. Hän kuitenkin paheksui sitä, että Muhammedin esittäjä ei ollut somali ja, että näyttelijät pantiin tekemään somalikulttuurissa sopimattomia asioita. Sopimatonta hänen mielestään oli, että somalipoika pussaa suomalaistyttöä rappukäytävässä, sillä ”somalikulttuurissa julkinen pussailu on häpeä”. (Ilta-Sanomat 7.11.2006.)

Se, että juuri sarjan afrikkalaiseen hahmoon kohdistui niin paljon odotuksia, liittyy todennäköisesti siihen, että somalialaisiin suhtaudutaan Suomessa kielteisemmin kuin muihin maahanmuuttajaryhmiin (Jaakkola 2009, 52; Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 134). Myös mediassa somalialaiset maahanmuuttajat ovat etenkin 1990-luvulla mutta vielä 2000-luvun alussakin olleet usein esillä kielteisten asioiden yhteydessä (Raittila 2002, 56; 66–67). Tarvetta somalialaisten kielteisen mediaku-
van parantamiseen siis olisi, mutta keskusteluryhmien mukaan *Mogadishu Avenue* jätti käyttämättä tämän tilaisuuden, kun Muhammedia ei selvästi identifioitu somalialaistaustaiseksi.

Representaation taakka ja hyvä maahanmuuttaja -diskurssi

Etnisiä vähemmistöjä koskevassa mediatutkimuksessa on kiinnitetty huomiota niin sanottuun representaation taakkaan (Mercer 1990), jolla tarkoitetaan sitä että vähemmistöjä koskeviin mediaesityksiin kohdistuu usein melkoisia vaatimuksia. Vaatimukset liittyvät siihen,

että koska vähemmistöjä käsitellään mediassa melko vähän, niiden edustajat kokevat että yksikin heitä koskeva kielteinen mediaesitys vaikuttaa koko vähemmistöstä syntyvään kuvaan (Sreberny 1999, 30). Toisin kuin vähemmistöistä, enemmistöistä on tarjolla paljon eri lajityyppejä ja näkökulmia edustavia erilaisia mediaesityksiä, siksi heitä koskevien yksittäisten kielteisten mediarepresentaatioiden ei juuri katsoa vaikuttavan yleiseen mielipiteeseen kielteisesti. Erityisen kriittisiä vähemmistöjen edustajat ovat olleet oman ryhmän edustajien luomia valtaväestölle tarkoitettuja mediaesityksiä kohtaan ja vaatineet, että vähemmistöjä koskevien esitysten pitäisi vastata kyseisen yhteisön käsitystä itsestään ja puhua heidän puolestaan eikä ainakaan mustamaalata heitä.⁴ Ongelmallista kuitenkin on sen ratkaiseminen, kenellä tai keillä on oikeus määritellä yhteisöä ja puhua sen puolesta.

Myös monet tässä luvussa aiemmin esiin tulleet keskustelut ovat liittyneet pelkoon siitä, että kielteiset mediaesitykset vahvistavat jo aiemmin olemassa olevia ennakkoluuloja. Tämän vuoksi erityisesti kielteisiksi tulkitut sarjan maahanmuuttajahahmot kirvoittavat ryhmäkeskustelijoilta kritiikkiä. Monet keskusteluihin osallistuneet pitivät erityisesti Ibrahimia kielteisenä roolihahmona, ja tuomitsivat hänen esitetyssä katkelmassa esittämänsä käsitykset Suomesta. Häntä pidettiin kiittämättömänä, ja samoin kuin Irina Totkusta, arvosteltiin myös aggressiivisen käyttäytymisen takia. Näiden puhetapojen taustalla näyttäisivät olevan niin kutsutut ”hyvän” ja ”huonon” maahanmuuttajan kategoriat. Huono maahanmuuttaja, jollaista Irina ja Ibrahim siis keskustelijoiden käsityksen mukaan edustavat, ei halua osallistua suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseen sen omilla ehdoilla, kun taas hyvän maahanmuuttajan odotetaan pidättäytyvän suomalaisen yhteiskunnan kritiikistä ja osoittavan sitä kohtaan ainakin jonkinasteista lojaalisuutta ja kiitollisuutta. Hyvän ja huonon maahanmuuttajan kategoriat on alun perin hahmoteltu suomalaisten maahanmuuttajiin kohdistuvista asenteista, mutta ryhmäkeskustelujen mukaan myös

4. Suomessa tällaista keskustelua käytiin esimerkiksi *Tumma ja hehkuva veri* -sarjan yhteydessä. Sarjan käsikirjoittaja Kiba Lumberg joutui Suomen romaniyhteisön kritiikin kohteeksi, koska hänen tekstinsä toi valkolaisten nähtäväksi romaniyhteisöön liittyviä kielteisiä kokemuksia (Jyräntä 2002). Afrikkalaisiin elokuvaohjaajiin kohdistuvasta kritiikistä ks. Maasilta 2007, 107-110.

maahanmuuttajat itse näyttävät sisäistäneen ne tunnollisesti. (Jaakkola 2009; Suurpää 2002, 118–123.) Mediassa ”huonoiksi” ovat usein määrittyneet esimerkiksi Suomeen pyrkivät romanit, jotka on leimattu elintasopakolaisiksi (Raittila 2002, 57). Hyvään maahanmuuttajaan liitetään ryhmäkeskusteluissa ainakin seuraavia ominaisuuksia: käytäytyy hyvin, koska on ”kylässä”, ei tuo mukanaan omia tapojaan ja kulttuuriaan, opiskelee ”maan tavat ja tradition ja kaikki”, kunnioittaa suomalaisia ja lakia ja muuttaa pois, jos ei ole tyytyväinen. Kielteinen asenne ”huonosti käyttäytyvää maahanmuuttajaa” kohtaan taas tuodaan esiin esimerkiksi seuraavasti:

n5: ...Ei tolleen voi käyttäytyä niinku suomalaisten kaa tai jotain. Niinku muutenkin me asutaan tässä maassa, niinku pakko olla, käyttäytyy hyvin ja silleen, et ei voi tulla kesken kaiken kiroileen tolleen, vaikka se on niinku maahanmuuttajat. (A6)

Se, että fiktiivisen sarjan maahanmuuttajahenkilöt käyttäytyvät röyhkeästi tai arvostelevat Suomea, voi keskusteluun osallistujien mielestä luoda yleisön keskuudessa kielteisiä käsityksiä kaikkia maahanmuuttajia kohtaan. Kiinnostavaa on myös se, että ”maassa maan tavalla” -asenne näyttää olevan lähes yhtä tyypillinen maahanmuuttajille kuin kantasuomalaisillekin. Oma maahanmuuttajuuskokemus ei siis välttämättä saa kyseenalaistamaan vahvaa kansallisvaltioajattelua, eikä ajatusta maan ”omista” ja ”vieraista”.

Esitetty katkelma ei anna kovin miellyttävää kuvaa myöskään kahdesta suomalaisnaisesta, Mirkusta ja Elinasta, mutta näiden kielteisiksi tulkittujen naiskuvien ei keskusteluissa arveltu vaikuttavan katsojien käsityksiin suomalaisnaisista. Mirkkua pidettiin aggressiivisena ja erittäin ”*epämiellyttävänä henkilönä*” mutta myös suomen kielen opettaja sai ristiriitaista palautetta. Osa keskustelijoista piti hänen hahmoaan epäuskottavana, koska ”*todellisuudessa*” kielikurssien opettajat eivät voi olla oppilaitaan kohtaan puolueellisia. Toisaalta osalla keskustelijoista oli myös kokemusta opettajien epäreiluista asenteista sellaisia oppilaita kohtaan, jotka eivät osaa kunnolla suomea. Elinasta syntyneeseen kielteiseen mielikuvaan liittyi myös joidenkin arvioiden mukaan ”*huono*

käytös”. Erään venäläistaustaisen keskustelijan mielestä oli sopimatonta, että opettaja istuu pöydällä. Toisen keskustelijan mukaan opettaja taas oli kulttuurisesti epäsensitiivinen, koska hän istui hajareisin muslimiopiskelijoiden edessä. Kukaan ei kuitenkaan epäillyt, että kaikkiin suomalaisiin naisiin lyötäisiin epämiellyttävä leima opettajan tai Mirkun kielteisten roolihahmojen perusteella.

Sarjan saama myönteinen palaute

Kaikesta kritiikistä huolimatta *Mogadishu Avenue* sai myös myönteistä palautetta. Koska ohjelma oli useimmille etukäteen tuntematon ja esitetty näyte harmittavan lyhyt, moni totesi, että olisi mielellään katsonut ohjelmaa pidempäänkin. Samat asiat, jotka kriittisemmissä keskustelijoissa herättivät ärtymystä, saivat toiset nauttimaan ohjelmasta. Usein hekin, jotka kritisoivat sarjan toteutusta, pitivät myönteisenä edes yritystä ottaa tv-sarjaan mukaan maahanmuuttajista kertovia aiheita.

n3: No mun mielestä se ei ollut hauska niin että mä nauraisin, mutta se oli hauska, koska tää tilanne oli jonkin verran tuttu, että joku sanoo, että esimerkiksi mä tykkään Suomesta ja joku sanoo mä en tykkää Suomesta niin paljon. Koska jokainen ihminen tulee eri taustasta ja jokaisella on erilaisia kokemuksia. Jotkut ehkä eivät ole kokenut Suomea niin hyvin kuin muut, siksi se on vähän tuttu, mutta ei niin kuin semmoisella tasolla, että rakastaa Suomea tai niin, mutta kyllä mielipiteitä on, eri mielipiteitä on.

MM: Eli sä pidit siitä, että se on tunnistettava tilanne sulle?

n3: Kyllä. Ehkä liioiteltu, mutta kyllä tunnistettava.

MM: Joo.

n3: Siksi se oli hauska mulle, koska kyllä mä olen ollut sellaisessa tilanteessa, vaikka se ei ollut niin voimakas, mutta kyllä olen ollut. Siinä on jotain tuttua. (A4)

m3: But in general this serial is, it was attractive for the foreigners, because there were some foreigners, something to do with the foreigners. Because usually in the Finnish media, as I told you, there is nothing, there's nothing much about the foreigners. So I think so... maybe there isn't so much positive things about foreigners, but at least there was something. I put it that way. (A2)

Sarjan maahanmuuttajilta saama myönteinen palaute liittyi suurimaksi osaksi siihen, että se tarjosi heille tuttuja tilanteita ja samais-tumiskohteita. He korostivat sitä, että oli virkistävää ja kiinnostavaa katsella televisiosarjassa omankaltaisia ihmisiä, koska heitä ei yleensä suomalaisissa televisiosarjoissa ole mukana. Sarjan tapahtumapaikat, tilanteet ja henkilötyypit olivat keskustelijoiden mielestä tunnistettavia. Kaikki eivät myöskään kiinnittäneet huomiota autenttiseen aksenttiin tai näyttelijöiden replikointin kielteisessä mielessä, vaan päinvastoin nauttivat siitä, että sarjan henkilöt *”puhuivat kuin me”*.

Yhteenvetoa

Mogadishu Avenue sai esitetyistä kolmesta ohjelmanäytteestä aikaan eniten keskustelua. Osittain tämä voi johtua siitä, että se esitettiin ensimmäisenä, jolloin keskustelijat olivat vielä virkeitä ja jaksoivat keskittyä aiheeseen. Osittain keskustelun vilkkauteen varmasti vaikutti myös sarjan viihteellisyys ja sen käsittelemien aiheiden tuttuus. Sarja-ohjelmat ovat kahvipöytäkeskustelujen vakioaineistoa, joista jokaisen on yleensä helppo keskustella ja muodostaa mielipide. Kielikurssilla ja vuokrakerrostalossa kuvatut fiktiiviset tapahtumat olivat myös lähellä niitä kokemuksia, joita maahanmuuttajataustaisilla keskustelijoilla itsellään oli. Myös suomalaistaustaisilla haastateltavilla oli enimmäkseen melko runsaasti kokemusta kohtaamisista muualta muuttaneiden kanssa, ja tätä taustaa vasten sarjan aihe oli heillekin läheinen. Vain ruotsinkielisen lukion oppilaita sarja ei juuri keskusteluttanut, mutta

he kertoivatkin, että vaikka he asuivat kaupunginosassa, jossa oli paljon maahanmuuttajataustaisia, omassa koulussa tai kaveripiirissä heitä ei juuri ollut. Nuoret eivät muutenkaan *Salattuja elämiä* lukuun ottamatta juuri seuranneet suomalaisia tv-sarjoja.

Tutkijoiden ennakkoarvio siitä, että maahanmuuttajataustaiset keskustelijat olisivat tunteneet sarjan etukäteen, osoittautui heti alkuun vääräksi. Vain muutamat kantasuomalaiset olivat seuranneet sarjaa aktiivisesti, kun taas maahanmuuttajat eivät sarjaa juuri tunteneet, vaikka muistivatkin joitain sen ennakkomainoksia. Samaan asiaan törmäsi Kaarina Nikunen (2008) tutkiessaan tamperelaisten maahanmuuttajanuorten mediasuhteita. Nikusen syksyllä 2006 haastattelemat nuoret odottivat etukäteen *Mogadishu Avenueta* kiinnostuneina, mutta vuotta myöhemmin tehdyn uusintahaastattelun mukaan juuri kukaan ei ollut sitä katsonut. Kummankaan tutkimuksen perusteella ei voi päätellä selkeitä syitä siihen, miksi ennalta kiinnostusta herättävää sarjaa, ei lopulta kuitenkaan ole seurattu.

Myös Sanna Sevänen (2008) on tiedotusopin pro gradu -työssään tutkinut *Mogadishu Avenuen* vastaanottoa. Hänen haastateltavansa olivat 16–20-vuotiaita syntyperältään suomalaisia ja maahanmuuttajataustaisia nuoria. Pääkysymykseensä siitä, purkaako etninen huumori stereotyyppejä *Mogadishu Avenue* -sarjassa, Sevänen vastaa osittain myönteisesti. Sevänen analyysin mukaan *Mogadishu Avenuessa* rikotaan, käännetään pääläelleen ja sekoitetaan tietoisesti stereotyyppejä, ja pyritään siten herättämään keskustelua maahanmuuttajia koskevista ennakkoluuloista. Eri asia kuitenkin on, tulkitsevatko yleisöt ohjelmaa tekijöiden tarkoittamalla tavalla. Vaikka maahanmuuttajataustaiset nuoret pitivät ohjelmaa viihdyttävänä ja hauskana, he olivat epävarmoja siitä, antaako ohjelma myönteisen vai kielteisen kuvan maahanmuuttajista ja suomalaisista. Suomalaiset nuoret ohjelma sai pohtimaan ennakkoluuloja ja rasismia, mutta hekin uskoivat, että ohjelman tulkinta riippuu vastaanottajan omista asenteista. (Sevänen 2008, 90–91.)

Ohjelmaan suhtauduttiin Seväsen haastatteluissa kaiken kaikkiaan myönteisemmin kuin omassa tutkimuksessani. Seväsen haastattelemat nuoret eivät esimerkiksi kiinnittäneet huomiota siihen, että maahan-

muuttajahahmoja tulkitsivat suomalaiset näyttelijät, eivätkä arvostelleet heidän käyttämäänsä suomen kieltä. Päinvastoin, molemmissa Seväsen maahanmuuttajaryhmissä Ibrahimin ”huono suomi” herätti runsaasti hilpeyttä, vaikka nuoret eivät osanneetkaan tarkemmin eritellä hilpeyden syytä (emt. 68–69). Maahanmuuttajahahmoja ei myöskään pidetty liian stereotyyppisinä tai kärjistettyinä. Seväsen arvelee tämän johtuvan siitä, että nuoret tunnistivat lajityypin vaatimukset, eivätkä odottaneet ohjelmalta samanlaista realistisuutta ja aitoutta kuin puhtailta draamasarjoilta (emt. 70). Silti myös Seväsen haastattelemat nuoret kertoivat spontaanisti ohjelman mieleen tuoneista tilanteista, joissa olivat itse kokeneet ennakkoluuloja ja syrjintää ja reagoivat ärsyntyneesti ohjelman vastaaviin kohtauksiin (emt. 81–82). Ibrahimin hahmo herätti kritiikkiä myös nuorten keskuudessa, mutta vain yksi haastateltavista paheksui Ibrahimin nurjamielisyyttä Suomea kohtaan (emt. 79–80). Hyvän maahanmuuttajan diskurssi nousi Seväsen tutkimuksessa esiin epäsuorasti vain sillä tavoin, että jotkut haastateltavat arvelivat sarjan ”liian” fiksujen ja positiivisten maahanmuuttajahenkilöiden herättävän vieroksuntaa suomalaiskatsojissa. Käsitykseen näyttäisi sisältyvän ajatus siitä, että ”hyvän” maahanmuuttajan on myös tiedettävä paikkansa, eikä hän saisi yrittää olla parempi kuin muut suomalaiset.

Seväsen ainoa suomalaisryhmä koostui suomenkielisistä lukiolais-tytöistä, jotka olivat sarjasta huomattavasti innostuneempia kuin oman tutkimukseni ruotsinkieliset lukiolaiset. Tämä tuli esiin muun muassa siinä, kuinka innokkaasti he pohtivat sarjan huumoria ja vertailivat suomalaisten ja maahanmuuttajien eroja ohjelmassa (emt. 55). Omassa tutkimuksessani pääkaupunkiseudulla asuvien ruotsinkielisten lukiolais-ten ryhmä ei sarjaa juuri tuntenut, eikä saanut siitä kovin paljoa irti.

Oman tutkimukseni ja Seväsen tulosten erot selittyvät ainakin osittain sillä, että Seväsen haastateltavilla oli mahdollisuus katsoa sarjasta pidempi, noin 20 minuutin mittainen jakso. Koska keskustelijat eivät tunteneet sarjan aiempia tapahtumia ja roolihahmoja, heidän oli omassa tutkimuksessani vaikea saada esitetyn neljän minuutin pituisen katkelman perusteella kiinni tarinan punaisesta langasta. Kaikki eivät myöskään ymmärtäneet riittävän hyvin suomea, jotta olisivat voineet

seurata dialogia. Omituista onkin, että maahanmuuttajaa esittävien roolihahmojen suuhun oli kirjoitettu niin vaikeaa dialogia, etteivät itse suomea vieraana kielenä puhuvat henkilöt pystyneet sitä ymmärtämään. Tutkimusmenetelmällisesti olisikin siis ollut eduksi, että katsottava näyte olisi ollut pidempi. Omassa tutkimuksessani huumori ja sarjan viihdyttävyys eivät myöskään olleet niin keskeisessä asemassa kuin Seväsellä, joten keskustelun painotukset olivat luonnollisesti erilaiset.

Koska sarjan lähiömiljöö oli monille keskustelijoille tuttu, sen fiktiivistä maailmaa verrattiin herkästi todellisuuteen ja sarja virittikin paljon keskustelua katsojien omakohtaisista kokemuksista. Keskustelijat peilasivat sarjan tapahtumia omiin arkielämän kokemuksiinsa ja pohtivat siinä esiintyvien erilaisista taustoista tulevia roolihahmoja. Roolihahmojen stereotyyppisyys sai paljon kritiikkiä, mutta toisaalta on todettava, että tilalle keskustelijat tarjoilivat joskus omia lähes yhtä yksipuolisia käsityksiään. Keskustelijat arvioivat kriittisimmin niitä asioita, jotka koskettivat henkilökohtaisesti heitä itseään tai ryhmää, johon he katsoivat kuuluvansa. Esimerkiksi venäläisnaisen oletetusta prostituutiosta keskustelivat erityisesti virolaistaustaiset naiset, afrikkalaisen miehen roolihahmosta ja sarjan nimestä keskustelivat afrikkalaistaustaiset ryhmäläiset ja venäläistaustaiset tunnistivat väärennaisen aksentin venäläistä naista esittävän suomalaisnäyttelijän puheesta. Yksi keskeinen kritiikin aihe oli, että suomalaisia näyttelijöitä oli valittu tulkitsemaan maahanmuuttajataustaisia roolihahmoja. Kömpelö toteutus mursi siis pohjaa sinänsä hyvältä yritykseltä kuvata maahanmuuttajataustaisen väestön arkea nykypäivän Suomessa. Parempaan lopputulokseen olisi keskustelijoiden mukaan päästy, jos tekijöiden joukkoon olisi otettu myös heitä, joita tarina kuvasi. Vastaavia toiveita esittivät myös afrikkalais- ja aasialaistaustaiset katsojat, joita Karen Ross (2000) haastatteli Iso-Britannian vähemmistöjen television katselua käsittelevää tutkimustaan varten. Samoin kuin suomalaisen tutkimuksen maahanmuuttajat myös Rossin haastateltavat pitivät valtaväestölle suunnattujen draama- ja saippuasarjojen vähemmistöihahmoja usein stereotyyppisinä ja uskoivat, että sarjojen negatiiviset roolihahmot pitävät yllä ja vahvistavat enemmistön kielteisiä käsityksiä heistä. (Ross 2000.)

Poliisi-tv: ”En oo koskaan kuullut, että mikään uskonto sallisi raiskauksia”

Anna Simola

Toisena ohjelmanäytteenä ryhmille esitettiin *Poliisi-tv*:n reportaasi ”Ulkomaalaistaustaiset ja seksirikollisuus” (Yle TV2 31.1.2008), joka edustaa koosteessa ajankohtaisohjelmagenreä. Rikollisuutta käsittelevä ohjelma otettiin koosteeseen, koska maahanmuuttajista kertovien mediatekstien joukossa rikosuutiset ovat keskeistä aineistoa. Vuosina 1999–2004 tehtyjen seurantatutkimusten mukaan etnisiä vähemmistöjä koskevassa sanomalehtikirjoittelussa rikos- ja konfliktikeskeisten juttujen osuus vaihteli 19 prosentista 25 prosenttiin (Raittila & Vehmas 2005, 14). Vuonna 2008 tehdyn tutkimuksen mukaan noin kymmenesosa sanomalehtien ja television maahanmuuttajia koskevista jutuista käsittelee rikoksia. Näistä jutuista muutama prosentti koski maahanmuuttajiin kohdistuneita rikoksia, mutta valtaosassa maahanmuuttaja oli rikoksen tekijänä. Toisaalta maahanmuuttajiin kohdistuneista rikoksista kerrotaan mediassa seurantatutkimusten mukaan vain harvoin. (Simola 2008, 18–20; emt.) Television roolia maahanmuuttajia ja vähemmistöjä käsittelevissä rikosjutuissa ei Suomessa ole suoraan tarkasteltu, mutta yleisen rikostiedon lähteenä *Poliisi-tv*:n tyypillisillä rikostodellisuusohjelmilla on keskeinen sija. Vuonna 2003 tehdystä tutkimuksesta hieman yli puolet suomalaisista ilmoitti, että rikostodellisuusohjelmat¹ ovat heille erittäin tai melko tärkeä rikostiedon lähde (Kemppi & Kivivuori 2004, 4).

1. Esimerkkeinä tutkimuksessa mainittiin *Poliisi-tv* ja *Rikosraportti*.

Tutkijoiden huolena on ollut erityisesti median tarjoaman maahanmuuttajia koskevan kokonaiskuvan vinoutuminen, koska rikosjuttujen osuus kaikista etnisiä vähemmistöjä koskevista jutuista on pysynyt suhteettoman suurena (Raittila & Vehmas 2005, 20). Lisäksi yksittäisetkin paljon mediahuomiota saaneet rikostapaukset saattavat säilyä yleisön mielessä pitkään, synnyttää pelkoja ja leimata tietyn maahanmuuttajaryhmän tai maahanmuuttajiksi tunnistettavat henkilöt yleensä rikollisuuteen tai aggressiivisuuteen taipuvaisiksi. Erityisesti seksuaalirikoksista kertovat uutiset saattavat myös olla omiaan luomaan niin sanottuja moraalipaniikkeja, joissa maahanmuuttajat tai ulkomaalaiset ryhmänä määritellään uhaksi turvallisuudelle ja erilaiset pelot ja kaupunkitarinat alkavat elää omaa elämäänsä. Oireena eräänlaisesta moraalipaniikista voi pitää esimerkiksi sitä, että Suomessa on viime aikoina alettu vaatia yhä äänekkäämmin rikoksia tehneiden ulkomaalaisten karkottamista maasta. (Ks. Horsti 2005, 89–90.)

Ajankohtaisohjelmien tärkeänä tehtävänä on pidetty sitä, että ne toimisivat nopeatempoista uutisraportointia taustoittavana ja myös uutisia kriittisempänä, kyseenalaistavampana ja tutkivampana lajityyppinä. Ajankohtaisohjelmien on oletettu pyrkivän journalistiseen puolueettomuuteen ja uskottavuuteen, mutta koko lajityypin olemassaolon ajan on myös käyty keskustelua jännitteestä, joka syntyy toisaalta sitoutumisesta journalismin arvoihin ja toisaalta taas haluan puhutella laajoja yleisöjä. Ajankohtaisohjelmissä on vuosien myötä alettu käyttää jatkuvasti monimuotoisempia elokuvallisia keinoja, musiikkia, visuaalisia efektejä ja ”dokudraamaa”, eli autenttiselta dokumentilta näyttämään pyrkiviä fiktiivisiä osia. Koko lajityyppi perustuu kuitenkin ajatukselle totuudellisuudesta ja autenttisuudesta, joita ilman ajankohtaisohjelma menettää mielensä. Kritiikin kohteena ovat olleet myös ajankohtaisjournalistien ottamat auktoriteettiasemat ilmiöiden määrittelijöinä. Toisin kuin dokumenteissa, ajankohtaisohjelmissä on tavallista, että toimittaja puhuttelee katsojia suoraan, arvioi tilannetta sekä määrittelee ja tekee yhteenvedoja käsitellystä ilmiöstä. (Holland 2001, 81–88.)

Myöskään *Poliisi-tv* ei ole perinteisessä mielessä aivan puhdasoppinen ajankohtaisohjelma. Katja Valaskivi (2002) määrittelee sen ”me-

lodramaattiseksi journalismiksi”, koska siinä informatiivinen ajankohtaisohjelma yhdistyy pyrkimykseen viihdyttää katsojia ja ”pitää nämä ruudun ääressä”. Melodramaattinen journalismi keskittyy yksilöihin ja sen keskeinen piirre on tunteisiin vetoavuus (emt. 19.). *Poliisi-tv*:lle on ollut ominaista fakta- ja fiktioaineistojen yhdisteleminen siten, että todellisia tapahtuneita rikoksia on rekonstruoitu dramatisoidussa muodossa reportaasien kuvitukseksi. *Poliisi-tv*:ssä autenttisuutta ja vakuuttavuutta haetaan usein myös haastattelemalla poliiseja rikosten asiantuntijoina.

Tässä luvussa reportaasista käytyä keskustelua lähestytään kahdesta eri näkökulmasta. Luvun alkuosassa tarkastellaan ryhmiin osallistujien ajankohtaisohjelman lajityyppiin liittyviä odotuksia ja sitä, millaisista tekijöistä reportaasin uskottavuuden ja realistisuuden katsotaan rakentuvan tai millaisten tekijöiden toisaalta nähdään vähentävän ohjelman uskottavuutta. Esiin nousevat keskustelijoiden arviot sekä reportaasissa esitetystä informaatiosta että tavasta selittää tarkasteltua ilmiötä. Lisäksi ryhmissä pohdittiin myös reportaasin tekijöiden valitsemia esitystapoja, esimerkiksi kuvamateriaalin käyttöä ja fakta- ja fiktioainesten sekoittamista. Luvun loppuosassa tarkastellaan sitä, millä tavoin ryhmiin osallistujat tunnetasolla kokevat reportaasissa käytetyt esitystavat, millaiseen asemaan he itse asettuvat suhteessa reportaasin tarjoamaan seksuaalirikoksiin taipuvaisen ”ulkomaalaistaustaisten” kuvaan, ja miten he pyrkivät puheessaan ”neuvottelemaan” uudelleen asemaansa suhteessa tähän ”leimattuun identiteettiin” (Juhila 2004).

Tutkijaluenta reportaasista ”Ulkomaalaistaustaiset ja seksirikollisuus”

Ryhmille esitetty *Poliisi-tv*:n reportaasi alkaa studiojuonnolla, jossa käsiteltävänä oleva ilmiö määritellään:

Ulkomaalaistaustaisten suhteellisen suuri osuus Suomen seksirikostilastoissa ei näytä pienenevän. Kuolleeeksi vaiettu ilmiö on ollut olemassa koko kaksituhattaluvun ajan. Mutta millä ulkomaalaisten rikoksentekijöiden suurta osuutta voidaan selittää?

Kuva siirtyy studiosta katukuvaan määrittelemättömästä ”muslimimaasta”. Torilla kulkee kaapuihin pukeutuneita naisia ja miehiä. Kertojaääni toteaa, että *”on olemassa maita, joissa naisen asema on erilainen kuin Suomessa”*. Edelleen kerrotaan, että naisten on näissä maissa pukeuttava ulkona liikkueensa päästä jalkoihin ulottuvaan kaapuun, että raiskattuina naiset saattavat saada raipparangaistuksen, ja että nainen ei saisi tavata kahden kesken miestä joka ei ole hänen aviomiehensä tai lähisukulaisensa. Koko reportaasissa ei missään kohta suoraan viitata islaminuskoon, vaan puhutaan ”ulkomaalaistaustaisista” ryhmänä. Silti ohjelman alusta lähtien on ilmeistä, että ongelma liitetään siinä juuri muslimeihin ja kuvaustapaan liittyy islamin käsittely yhtenä ja yhtenäisenä äärivanhoillisena ”kulttuurina”. Länsimaissa ja myös Suomessa oma suhde sukupuolten tasa-arvoon nähdään mielellään edistyksellisenä. Eräänlaisena vastakuvana tälle media tuo islamin usein esiin jollakin tavalla sukupuolten tasa-arvon puutteiden näkökulmasta ja näitä puutteita myös käsitellään usein islaminuskoon kiinteästi kuuluvina. (Lettinga & Andreassen 2009; Maasilta, Rahkonen & Raittila 2008, 53.)

Reportaasissa kuva siirtyy ”muslimimaasta” paljastaviin alusvaateisiin pukeutuneeseen naiseen. Kuva osoittautuu H&M -vaateketjun mainokseksi. Kertoja esittää kysymyksen: *”Mitä sitten tapahtuu basarien vilinästä kylmään villiin pohjolaan muuttavan miehen mielessä?”* Kuvissa esiintyy mies, joka nousee Helsingin metron rullaportaita ja kuvat palaavat jättimäiseen alusvaatemainokseen. *”Ei pitäisi tapahtua juuri mitään, raiskaus on rikos kaikkialla”*, toimittaja toteaa.

Reportaasissa siirrytään esittelemään ilmiöstä kertovia seksirikostilastoja:

Toimittaja: Ulkomaalaisten osuus seksirikoksiin epäillyistä koko maassa on ollut 2000-luvulla noin viidennes. Helsingin seudulla on seksirikoksen tekijäksi 2000-luvulla epäilty ulkomaalaistaustaista keskimäärin joka kolmannella kerralla. Viime vuonna epäillyistä peräti puolet tulee muualta kuin Suomesta. Ja nyt puhumme poliisin tietoon tulleista, aikuisiin kohdistuneista seksuaalirikoksista.

Tätä tilastojen esitystapaa voi kritisoida epätarkkuudesta ja epäselvyydestä. Raportissa puhutaan ”ulkomaalaistaustaisista” epäillyistä mutta, käsitettä ”ulkomaalaistaustainen” ei määritellä millään tavoin. Samoin epäselväksi jää viittaako viimeisenä mainittu ”*peräti puolet*” Helsingin seudulla vai koko maassa tapahtuneisiin epäilyihin.²

Koko reportaasissa esiintyy yksi asiantuntijahaastateltava, Helsingin rikospoliisissa seksuaalirikoksia tutkiva rikosylikonstaapeli Marja Vuento. Tämä toteaa aluksi, että ilmiölle lieene olemassa monta selitystä. Näistä mahdollisista selityksistä hän tarjoaa kuitenkin vain yhden. Rikoksista epäillyt tulevat hänen mukaansa ”erilaisesta kulttuurista”, jossa raiskausta ei ymmärretä rikokseksi:

Vuento: Yks selitys on se, että nämä ihmiset tulee, nämä rikoksesta epäillyt, erilaisesta kulttuurista ja tietämys meidän todella ankarasta seksuaalirikoslaista voi olla aika vähäistä ja sit toisaalta myöskin suomalainen nainen ja tyttö, tyttö voi olla tämmösen itse asias niinku basaarikaupiaan röyhkeyden kohdalla aika aika keinoton.

Toimittaja: Työkseen seksuaalirikoksia Helsingin rikospoliisissa tutkivalla Marja Vuennolla on monien vuosien kokemus kuulustelutilanteista, jolloin vastapuolella istuva ei ymmärrä, että on tullut astuttua lain väärälle puolelle.

Vuento: Täs on varmaan näit kulttuurieroja, et jotkut suorastaan sanoo mulle, niinku semmoselle ymmärtämättömälle lapselle, et mut naisen eihän tarkoittaa kyllä. Et he tulee, osa tulee oikeesti kulttuureista, jossa heidät on kasvatettu tällä tavalla.³

2. *Poliisi-tv*:n internetsivuilta löytyy tarkennuksia, joita ei mainita itse reportaasissa. Seksuaalirikoksilla ei nettisivujen mukaan viitata pelkästään raiskauksiin vaan mukana ovat myös sukupuolitekoon ja -yhteyteen pakottamiset sekä seksuaaliset hyväksikäytöt (<http://yle.fi/poliisity>). Koko reportaasin alkuosa keskittyy kuitenkin raiskausrikoksiin siten, että katsoja voi mieltää esitettyjen prosenttiosuuksien viittaavan juuri raiskauksiin.
3. Alleviivattuja sanoja puhuja painottaa erityisesti.

On mahdollista, että Vuennon haastattelusta on ohjelman leikkausvaiheessa poimittu vain ohjelman valitsemaa näkökulmaa tukevat lausunnot. Lyhyt ajankohtaisreportaasi lajityyppinä edellyttää selkeää kärkeä, jollaiseksi kyseisessä ohjelmassa on valittu kulttuurierot seksuaalirikosten selittäjinä. *Poliisi-tv*:ssä todetaan, että ulkomaalaisten tekemät seksirikokset ovat ”kuolleeeksi vaiettu ilmiö”. Ohjelman internetsivuilla tarkennetaan, että ohjemaan oli pyydetty ”hätkähdyttävien tilastolukujen tulkitsijoiksi” ”etnisten kulttuurien parissa” työskenteleviä, ”vieraista kulttuureja edustavia” sekä henkilöitä ”akateemisesta maailmasta”. Haastattelupyyntöön oli internetsivujen mukaan kuitenkin suostunut vain rikosylikonstaapeli Vuento. Ohjelman tekijöiden tulkinta on, että aihe halutaan ”lakaista maton alle” ja että esimerkiksi Stakesin tutkijat ovat suorastaan pimittäneet tilastotietoja. Tutkijoiden esittämä kritiikki kyseisiä tilastoja kohtaan kyseenalaistetaan:

Jostain syystä ulkomaalaisten tekemistä seksirikoksista ei haluta puhua, niitä ei haluta tulkita ja on näyttöä, että niitä on yritetty jopa lakaista maton alle. Tilastot eivät kuitenkaan kaunistu hiljaisuudessa.

— —

Tilastokeskuksessa ei sentään kehoitettu, etteikö seksirikostilastoja kannattaisi käyttää, vaan että lukujen tarkastelujakso pitäisi olla pitempi. Stakesin tutkijat jättivät ne kuitenkin pois maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevästä tutkimuksestaan. (www.yle.fi/poliisiv/raportit.php?sivu=raportti_ulkosex)

Reportaasia on kuvitettu *Hullu juttu* -ohjelmasta (Yle TV2 17.9.2007) lainatulla arkistomateriaalilla. *Hullu juttu* on itsensä ”omaperäiseksi asiaohjelmaksi” (http://ohjelmat.yle.fi/hullu_juttu) nimeävä ohjelma, jossa erilaisia ilmiöitä tarkastellaan hieman provokatiivisesti. Lainatussa materiaalissa esitetään fiktiivisiä tilanteita, joissa tummaihoisen miehen iskee vaaleaa naista baarissa, riitelee toisen vaalean naisen kanssa väkivaltaisesti asunnossa kunnes nainen pakenee, lähestyy uhkaavasti sängylle sammunutta naista sekä lopulta taluttaa humalaisen naisen puistossa pusikkoon. Alkuperäisessä *Hullu juttu* -ohjelmassa kannettiin huolta suomalaisviranomaisten kotoutustoiminnassa käyttämän oppimateriaa-

lin puutteista ja *Poliisi-tv*:ssä käytetyt kuvat liittyivät ohjelman ”leikkimielellä” viranomaisten avuksi tuottamaan ”*kotoutusvideon bonusraitaan aiheesta ’naisen oikeus sanoa ei’*”. Videossa maahanmuuttajamiehiä ja toisaalta suomalaisnaisia neuvottiin toimimaan oikein edellä kuvatun kaltaisissa tilanteissa. *Poliisi-tv*:ssä kuvat yhdistetään tiiviisti esitettyihin tilastotietoihin ja rikosylikonstaapelin asiantuntijalausuntoon. Näin ne samalla irrotetaan asiayhteydestään ja niiden fiktioluonne hämärtyy.

Reportaasin loppuosasta jäi keskusteluryhmille näyttämättä noin 4,5 minuutin pätkä. Tässä osassa todettiin, että paljon mediahuomiota saavat niin sanotut puskaraiskaukset ovat harvinaisia myös ulkomaalaistaustaisten tekeminä, ja että ensimmäinen kontakti raiskaajan ja raiskatun välillä ei yleensä ole väkivaltainen. Reportaasissa kerrottiin silti pitkästi Miia-nimiselle naiselle tapahtuneesta ”*harvinaisista harvinaisimmasta*” puistoraiskauksesta, jossa tekijöinä on ollut joukko ulkomaalaistaustaisia miehiä. Loppuosassa kerrottiin myös seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön täyttävistä tapauksista, joissa alaikäiset tytöt ”seurustelevat” ulkomaalaistaustaisten miesten kanssa. Ohjelmassa mainitaan Stakesin tutkimus, jossa on todettu yhteys seksuaalirikoksista langetettujen tuomioiden sekä työttömyyden ja pienituloisuuden välillä. Reportaasin toimittaja tietää myös kertoa, että vaikka poliisi ei mielellään julkista listoja maista, joista seksirikosten tekijät useimmin tulevat, Pohjois-Afrikka ja Lähi-idän maat muodostavat rikostilastoissa ”*varsinaisen riskiryhmän*”. Lopuksi reportaasissa todetaan ”*vieraista kulttuureista*” Suomeen muuttaneiden kotouttamisen epäonnistuneen ”*ainakin näiden seksirikostilastoja rumentavien miesten osalta*”.

Koko reportaasissa rikosten uhreiksi määritellään yksiselitteisesti suomalaiset naiset (ohjelman internetsivujen mukaan ”*suomi-tytöt*”). Raiskausrikollisuuden taas kerrotaan siinä olevan tiiviissä yhteydessä (islamilaiseen) ”kulttuuriin” ja fiktiivisen kuvamateriaalin valossa tämä rikollisuuden muoto yhdistetään erityisesti afrikkalaistaustaisiin henkilöihin. Erittäin kielteinen käyttäytyminen liitetään näin ikään kuin luonnollisesti ja pysyvästi tiettyyn kulttuuriin kuuluvaksi (Vrt. Miles 1993). Hallitseville kulttuuria koskeville puhetavoille on tyyppillistä se, että tiettyjen nimettyjen ihmiskategorioiden (esim. ”muslimit”)

ajatellaan edustavan erillistä ja homogeenista ”kulttuuria” (Bauman 2000, 211–215). Esimerkiksi islamin hahmottaminen yhtenä ja yhtenäisenä kulttuurina on kuitenkin hyvin ongelmallista. Vähintään yhtä huonosti perusteltua on selittää raiskausrikollisuutta yksinomaan kulttuuritaustalla. Kaiken kaikkiaan *Poliisi-tv*:n reportaasia voikin pitää vahvasti tiettyjä ihmisryhmiä leimaavana.

Rikoksista voitava puhua

Poliisi-tv:n reportaasin tekijöiden lähtökohtana on siis ollut ajatus, että yhteiskunnassa on tahoja, jotka eivät halua ulkomaalaisten tekemiä seksirikoksia käsiteltävän julkisuudessa. Ohjelman tekijät kuitenkin katsovat, että kyseisestä aiheesta on tärkeää käydä julkista keskustelua. Myös lähes kaikissa keskusteluryhmissä esitettiin näkemys, että *Poliisi-tv*:n reportaasin käsittelemä aihe on tärkeä ja että siitä on puhuttava mediassa. Yksikään osallistuja ei suoraan kyseenalaistanut itse ilmiön käsittelemistä julkisuudessa. Sekä maahanmuuttajista että kantasuomalaisista koostuneissa ryhmissä todettiin, että tällaisista asioista on tärkeää kertoa, vaikka se saattaa aiheuttaa pelkoja tai sillä voi olla kielteisiä vaikutuksia yleiseen mielipiteeseen maahanmuuttajia kohtaan. (Vrt. Raittila 2007a, 44.)

m2: Mut se mun mielestä siinä Poliisi-tv:n hommassa on se bonuspuoli, että siellä esitetään yleensä, ne asiat, mitä sieltä tulee, niin ne on faktoja, pelkästään. Ellei nyt sit esitetä, esitystavasta en ota kantaa, mutta ne on yleensä totta.

m3: Ja olkoonkin, että toi saattaa aiheuttaa pelkoja, niin ei se oo semmonen aihe, josta pitäis ruveta hissuttelemaan. Se on parempi, että se tehdään näin. (C1)

Valtaosa kaikista ryhmiin osallistujista katsoi, että median tehtävä on jakaa todenmukaista tietoa muun muassa rikollisuudesta. Eräs Kreikasta

Suomeen muuttanut nainen totesi tällaisen tiedon välittämisen olevan hyväksi niin suomalaisille kuin ulkomaalaisillekin. Monet myös sanoivat, että maahanmuuttajien tekemistä rikoksista pitää kertoa samalla tavoin kuin suomalaisten tekemistä rikoksista, ja että suomalaisten tekemistä rikoksista olisi kerrottava myös oikeassa suhteessa, jotta asiasta ei syntyisi vääristynyttä kuvaa.

Ryhmissä, joissa enemmistö haastateltavista oli lähtöisin Afrikan ja Lähi-idän maista pidettiin tärkeänä myös sitä, että maahanmuuttajanuoret voivat *Poliisi-tv*:n kaltaisista ohjelmista saada tietoa siitä, millaisia ongelmia he saattavat Suomessa kohdata. Toisaalta toisessa näistä ryhmistä todettiin, että suomalaisessa yhteiskunnassa esiintyvä yletön seksin esittäminen, johon esitetyn reportaasinkin katsottiin syyllistyvän, ei voi olla hyväksi kenellekään. Rikollisuutta ja seksiä sisältävien ohjelmien vaikutuksista lapsiin oltiinkin huolissaan ja median tarjoamien toimintamallien ajateltiin tällöin suoraan vaikuttavan nuorten käyttäytymiseen:

n1: (tulkkaa n2:n puhetta) And its awful for the children to see someone stealing, someone raping because they will...it might make them to do it before time... before they grow. (A10)

Erityisen tärkeänä ryhmäkeskusteluissa pidettiin sitä, että media kertoisi kyseisen kaltaisista ongelmista totuuden dramatisoimatta tai liioittelematta. Esitetyssä reportaasissa osa piti hyvänä sitä, että ilmiötä pyrittiin siinä selittämään sen sijaan, että olisi vain syytetty ja syyllistetty. Monissa ryhmissä nähtyä reportaasia myös pidettiin *”asiallisesti kerrottuna”* ja *”järkevästi asiasta tiedottavana”*. Eräässä kantasuomalaisten ryhmässä suhtauduttiin epäilevästi kyseisen ohjelman esittämiin faktoihin ja selitysmalleihin, mutta paikkansa pitävien tilastojen esittämisessä ei nähty *”mitään pahaa”*. Mediakriittisyydellään erottuneessa työikäisten Euroopan maista muuttaneiden ryhmässä ei ylipäättäen luotettu suomalaismedian kykyyn käsitellä näin haastavaa aihetta, mutta toisaalta toisessa, Virosta muuttaneiden työikäisten ryhmässä ohjelman tapaa selittää ilmiötä pidettiin hienovaraisuutta vaativasta aiheesta huolimatta

hyvänä. Myös nuorten arabi- ja turkkilaistaustaisten tyttöjen ja naisten ryhmässä ohjelmaa pidettiin realistisena kuvauksena vaikeasta aiheesta. Käsittelytavan realistisuutta, uskottavuutta ja puolueettomuutta pidettiin siis hyvin keskeisinä ohjelman laatua määrittävinä tekijöinä. Tästä syystä on kiinnostavaa tarkastella sitä, millaisista ominaisuuksista ja tekijöistä realismisuuden ja uskottavuuden tai toisaalta epärealistisuuden katsottiin reportaasissa rakentuvan.

Lajityyppi ja tilastot

Muutamissa ryhmissä arveltiin, että *Poliisi-tv*:n on kerrottava luotettavalla tavalla todellisesta elämästä, koska se on ajankohtaisohjelma, jossa ”*pitää olla faktaa*”. Eräässä ryhmässä Iranista Suomeen muuttaneet miehet tosin pohtivat, että muut Suomen televisiossa esitettävät ajankohtaisohjelmat saattavat olla realistisempia kuin *Poliisi-tv*, joka on ”*vähän viihteellistetty*” ja ”*amerikkalaistettu*”. Toisaalta monissa ryhmissä ohjelmaa kiitettiin siitä, että siinä ei sorruttu sensaatiomaisuuteen.

Erityisesti esitetyt tilastotiedot vakuuttivat osan keskustelijoista esiin nostetun ongelman olemassaolosta ja vakavuudesta. Tilastoihin ja tutkimuksiin vetoaminen on tyyppillinen retorisen vakuuttamisen keino ja lisäksi kyseisessä ohjelmassa tilastot olivat koko reportaasin lähtökohta. Kiinnostava kysymys tässä kontekstissa on se, kuinka hyvin ryhmiin osallistujat pystyivät poimimaan ja muistamaan ohjelmapätkässä esitetyt kolme eri tilastolukua. Näitä olivat ulkomaalaisten osuus seksirikoksiin epäillyistä 2000-luvulla, vastaava luku Helsingin seudulta sekä ohjelmassa epäselväksi jäänyt ulkomaalaisten epäiltyjen osuus vuodelta 2007 joko Helsingistä tai koko maasta.

Useimmissa ryhmissä ei palattu keskustelemaan tarkoista tilastoista. On hyvin todennäköistä, että varsinkaan huonommin suomea taitavat ryhmiin osallistujat eivät saaneet selvää lyhyesti esitellyistä luvuista. Myös suomea äidinkielenään puhuville oli nopeasti mainittujen tilas-

tojen poimiminen jutusta oikeassa muodossaan vaikeaa. Useimmille välittyi ainoastaan ohjelman perusviesti eli se, että ulkomaalaistaustaiset ovat yliedustettuina seksuaalirikostilastoissa, tai että seksuaalirikoksiin syyllistyneiden ulkomaalaistaustaisten lukumäärä on suuri. Viidessä ryhmässä palattiin pohtimaan esitettyjen tilastojen sisältöä. Yksi suomalaistaustaisista osallistujista poimi ohjelmasta luvun ”*viidennes, elikkä siis kaksikymmentä prosenttia aikuisiin kohdistuneista seksuaalirikoksista olis niinku tai että niistä epäillään ulkomaalaisia*”. Suomenruotsalaisten nuorten ryhmässä osallistujat täydensivät toistensa tietoja ja päätyivät arvioon ”*puolet epäillyistä*”. Myös Virosta muuttaneiden ryhmässä käytiin ”neuvottelu” oikeista luvuista. Eräs osallistujista oli ymmärtänyt, että ohjelmassa olisi kerrottu jopa joka kolmannen ulkomaalaisen olevan seksuaalirikollinen:

n4: Mut poliisihan siinä tai siis siinä sanottiin siinä alussa, et miten paljon nää on niinku kasvussa, et joka kolmas on niinku ulkomaalaistaustainen. Niin kyl se oli aika semmonen järkyttävä luku kuitenkin. Niin tota tässä maassa siis väkiluku on mikä on ja sit ulkomaalaisia sit pieni nippu ja joka kolmas on sitten kuitenkin niinku rikollinen, siis seksuaalirikollinen. Niin on se aika...

n1: Raiskaajista on joka kolmas on maahanmuuttaja...

m1: Raiskaajista joka kolmas on turkkilainen tai joku muu (nau-rahtaa).

n1: ...ei joka kolmas rikollinen.

n4: Aijaa, tai siis niin...

n1: Onhan se, se on 33 prossaa maahanmuuttajat ja kun maahanmuuttajat on joku pari prosenttia, joku kolme prosenttia. Onhan se siinä niin kun...

n4: Iso ero.

n1: On. (A9)

Ryhmissä tilastojen esittämistä myös arvosteltiin siitä, että niiden avulla synnytetään käsitys, että ”*ulkomaalaiset tekevät kaikki rikokset*”. Lähi- ja Keski-idän maista muuttaneiden miesten ryhmässä esitettyjä tilastoja kritisoitiin voimakkaasti sekä suhteessa niiden sisältöön että esittämistapaan. Myös muutamat tutkimukseen osallistuneet suomalaistaustaiset poliisiopiskelijat arvioivat tilastojen sisältöä kriittisesti. Viimeksi mai-

nituisia ryhmissä pohdittiin tilastoja myös siitä näkökulmasta, että suomalaisten keskuudessa yleinen parisuhdeväkivalta ja parisuhteessa tapahtuvat raiskaukset tulevat harvemmin poliisin tietoon, eivätkä siksi näy seksuaalirikostilastoissa⁴. Ainoastaan yhdessä ryhmässä kiinnitettiin huomiota viimeisenä esitetyn osuuden epämääräisyyteen:

m1: -- Possibly when ever talking about statistics, that it was about one third of the crimes, then became half, half of what? Do you have any idea if Finnish domestic sexual violence should be and is a part of that statistics or not?

MM: I can't say, I can't say how...

m3: Because this figure is really vague, because I believe exactly the same way, because this is a very vague figure. There is no accuracy in this figure, one third of what? I don't, I don't get anything from it. (A2)

Osassa ryhmistä vetäjä esitti myös kysymyksen, miten suomalainen televisio osallistujien mielestä kuvaa maahanmuuttajia rikosten uhreina. Eri seurantatutkimuksissa on todettu, että maahanmuuttajiin kohdistuneista rikoksista kerrotaan mediassa harvoin (Mm. Raittila & Vehmas 2005; Simola 2008, 20) ja myös maahanmuuttajien kokeman rasismien ja rikosten rasististen motiivien on huomattu jäävän usein mediassa pimentoon (Rastas 2009). Kysymys osoittautui lähes kaikissa ryhmissä vaikeaksi ja toisinaan osallistujien mieleen ei tullut lainkaan tällaisia ohjelmia. Iäkkäiden paluumuuttajanaisten ryhmässä jopa epäiltiin, onko Suomessa lainkaan mahdollista, että maahanmuuttaja joutuisi rikoksen uhriksi. Niissä ryhmissä, joissa asiasta syntyi keskustelua, osallistujat pystyivät yleensä nimeämään yksittäisiä asiaohjelmia tai dokumentteja, joissa on käsitelty jotakin aiheeseen liittyvää. Muutamassa ryhmässä mainittiin esimerkkejä, jotka liittyivät paljon mediahuomiota saaneisiin maahanmuuttajaperheiden sisäisiin ongelmiin, kuten pakkoavioliittoihin ja tyttöjen ympärileikkaukseen. Muutamat osallistajat arvelivat, että vain törkeimmät ulkomaalaisiin kohdistuneet rikokset nousevat uutisiksi. Lisäksi epäiltiin, että uhrin ulkomaalaistausta jätetään usein mainitsematta, vaikka tapaus uutisoitaisiinkin.

4. Tätä kysymystä käsiteltiin reportaasin loppuosassa, jota ei esitetty ryhmille.

Kulttuurierot selitykseni

Kulttuurien käsitteleminen konfliktinäkökulmasta on yleistynyt, mistä kertoo esimerkiksi sellaisten ilmausten kuin ”kulttuurien yhteentörmäys” rutiininomainen käyttö juuri mediassa. Kuten jo edellisessä luvussa todettiin, on myös hyvin tavanomaista painottaa eheiksi ja muuttumattomiksi miellettyjen kulttuurien, kuten ”länsimaisen” ja ”islamilaisten kulttuurien”, täydellistä vastakkaisuutta, jolloin näiden välinen konflikti näyttäytyy väistämättömänä. (Ks. Hannerz 2003; Huntington 2003.) Tutkimuksissa taas on todettu, että erilaisissa kulttuurituotteissa keskeinen uskottavuutta rakentava tekijä on esitettyjen faktojen suhde siihen, mitä enemmistö ihmisistä pitää totena. Toisin sanoen kysymys on paljolti siitä, miten hyvin esitetyt väitteet, selitykset ja ”faktat” vastaavat yleisesti vallalla olevaa käsitystä ”asian laidasta” (Ks. Todorov 1992, 18–19; Valaskivi 1999, 54–55).

Poliisi-tv:nkin tapauksessa monet ryhmiin osallistujat käsittelivät ohjelman esittämiä väitteitä faktoina, koska he yksinkertaisesti arvioivat ohjelman tarjoaman kulttuuriero-selityksen olevan uskottava. Kulttuuriero-selityksen voikin arvioida vetoavan muun muassa juuri siksi, että maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyviä ilmiöitä on totuttu käsittelemään Suomessa kulttuurin ja kulttuurierojen näkökulmasta (esim. Forsander 2002, 19). Samoin, kuten edellä on todettu, islamista on täällä keskusteltu huomattavan paljon juuri naisten alisteiseen asemaan liittyvänä kysymyksenä. Vastaavasti sukupuolten tasa-arvo on esitetty jonakin perustavalla tavalla Suomelle ja muille länsimaille ominaisena (Lettinga & Andreassen 2009; Maasilta, Rahkonen & Raittila 2008, 53). Tällöin kuitenkin unohdetaan, että niin ”suomalaisuuden” kuin muidenkin ryhmien sisältä löytyy monenlaisia ihmisiä, kulttuureja, perheitä ja käsityksiä tasa-arvosta.

Suomalaistaustaiset haastateltavat pohtivat kulttuurierokysymyksen yhteydessä usein kotoutumispoliitiikkaa ja sen mahdollista epäonnistumista. Myös monet muista maista muuttaneet osallistujat olivat sitä mieltä, että ”vieraan” tehtävä on sopeutua uuteen kulttuuriin. Kotoutamiseen liittyvät keskustelut ja tähän liittyvä viranomaisnäkökulma olivat monille ryhmiin osallistujille ilmeisen tuttuja.

m2: Et siellä ehkä just käy tää osa. Mut onhan toi et niin kun tässäkin tuli esille, että viime vuonna niinku näistä seksuaalirikoksista olikse se puolet, se on mun mielestä hirveen iso. Et mistä se oikein kertoo? Eiks tosiaan, eiks tosiaan semmonen kotouttaminen oo onnistunu? Koska jos on puolet, niin sitä ei kyllä enää selitä millään kulttuurilla.

n1: No mun mielestä sitä taas ei voi selittää millään muulla.

— —

m4: Jos ne on kasvanu siihen kulttuuriin ja eihän niillä oo mitään muuta mukana, kun ne tänne tulee, kuin se kulttuuri. Ja se on sitten se niitten perimäkin, mutta ei se silti tarkoita et siin on mitään oikein siinä että. Maassa maan tavalla tietenkin, että joihinkin asioihin täällä on sopeuduttava.

n1: Siis sopeutuminenhan tarkoittaa nimenomaan sitä, että pystyy mukauttamaan oman kulttuurinsa täällä vallitsevaan kulttuuriin.

m4: Niin. (C1)

Joissakin ryhmissä *Poliisi-tv*:n tarjoaman kulttuurieroselityksen hyväksyminen ilmeni myös siten, että osallistujat ryhtyivät pohtimaan, onko ongelma enemmän islamilaisessa vai suomalaisessa kulttuurissa. Tämä saattaa olla seurausta juuri ohjelman tavasta polarisoida ilmiö kahden vastakkaisen kulttuurin yhteentörmäykseksi. Suomen todettiin olevan ”hyvin avoin” ja ”seksuaalisesti provosoiva” yhteiskunta, jossa on vaikeaa pitää kiinni uskonnollisista ja moraalisisista periaatteista. Eräs suomalaistaustainen miespuolinen osallistuja totesi, että vaikka se ei syyllisyyttä poistakaan, niin raiskauksia tekeviä miehiä pitäisi jonkin verran ymmärtää ”jo fysiologisestikin”, kun he tottumattomina joutuvat kohtaamaan alastomuutta. Useissa sekä maahanmuuttajista, kantasuomalaisista että molemmista koostuneissa ryhmissä liitettiin koko- tai osasy ilmiöön *Poliisi-tv*:n tavoin suomalaisten naisten käyttäytymiseen ja toimintaan. Muun muassa todettiin, että suomalaisten naisten pitäisi ymmärtää paremmin käyttäytymiseensä liittyvät riskit. Muutamat iäkkäämmät paluumuuttajanaiset katsoivat suomalaisten naisten olevan ”liian ystävällisiä tummille miehille” ja Irakista Suomeen muuttaneiden naisten ryhmässä osan suomalaisista naisista arveltiin jopa ”tarjoavan” itseään ulkomaalaisille miehille. Myös kantasuoma-

laisten eläkeläisten ryhmässä suomalaisten naisten katsottiin osin itse aiheuttavan raiskaustilanteet:

n3: Mutta toisaalta tietysti siinä herättää vähän se, että kyllä suomalainen nainen omalla käytöksellään voi aiheuttaa sitä, että tota... (n4 nyökyttelee) Se minua niinku ärsyttää vähän siinä, että suomalaiset naiset käyttäytyy vähän niin kuin he olisivat riistaa. Ja aiheuttavat tällaisia tilanteita. (n2 nyökkää) (C2)

Eräs Venäjältä muuttanut nainen kertoi ystävänsä kokemukseen viitaten, että suomalaiset naiset myös syyttävät raiskauksista ilman perusteita. Ongelman ytimessä nähty ”islamilaisen kulttuurin” ja ”suomalaisen kulttuurin” välinen ristiriita liitettiin usein paitsi rikoksia tehneiden miesten saamaan kasvatukseen myös suomalaisten naisten pukeutumiseen, minkä voi tulkita olleen myös ryhmille esitetyn reportaasin viesti.

Usein kulttuuriero-selityksen uskottavuutta arvioitiin suhteessa omiin arkikokemuksiin. Esitetty reportaasi toi monen mieleen jonkin tarjottua selitystä tukevan tarinan tai esimerkkitapauksen. Ryhmiin osallistujat kertoivat esimerkkejä itselleen tai tuttavilleen vastaan tulleista tilanteista ravintoloista, työtehtävistä ja kaduilta. Yksittäisestä kokemuksesta saatettiin vetää yleisemmät johtopäätökset:

m1: Mä oon kyllä, no nyt viime aikoina aika vähän, mutta joskus vuosia sitten oon aika paljon käynyt ravintoloissa, niin siellä näkee mitä siellä tapahtuu. Kun ei ne juo, niin sit ne etsii niitä ihan kuka melkein nukkuu pöydällä, naisia. Sit se rupee siellä imemään korvaa (naurahtaa) tai jotain tämmöstä, että anna mä vien sut kotiin ja sitten se on siellä... Sitten kun tajuu, et joo, hänellä onkin joku Ibrahim kotona, että ei sitä sieltä enää pois saa. (n3 naurahtaa)

n3: Niin, sit herää krapulassa...

HH: Niin, mut miten, onks tää...

m1: Molemmista päistä pitäis kyl vähän tajuta, et mitä tekee.

HH: Niin, niin, et molemmista. Mut onks teijän mielikuva tää, että ulkomaalaistaustaiset... tota on useammin kuin suomalaiset...

n3: Siis onhan ne päälleikäyvämpiä niinku silleen, et...

n4: Aggressiivisempiä.

n3: Niin ja sit ne niinku ilmasee sitä niinku paremmin ja tälleen. Siis niinku jos sä kävelet jossain ja joku ulkomaalainen tulee vastaan, niin sit se huutelee jotain perässä ja jotain. Mut eihän suomalaiset, ei ne tuu silleen mitään... (A9)

Poliisi-tv:n ”Ulkomaalaiset ja seksirikollisuus” -reportaasi tekee kuvavallinnoillaan eroa islamilaisen ja suomalaisen yhteiskunnan välille. Lähde: Poliisi-tv, Yle TV2.

Eräässä ryhmässä Venäjältä muuttaneet osallistujat suhtautuivat sekä islaminuskoon että afrikkalaisiin ryhminä erittäin kielteisesti. Ryhmään osallistujat olivat valmiita uskomaan kaiken ohjelmassa esitetyn ja pahempaakin niistä ihmisryhmistä, joihin ohjelmassa viitattiin. Esitetty ohjelma selvästi vahvisti osallistujien jo valmiiksi voimakkaita kielteisiä käsityksiä kyseisistä ryhmistä. Useimmissa ryhmissä ohjelmassa

esitettyihin väitteisiin ja selitysmalleihin ainakin jossakin määrin uskottiin. Toisaalta valtaosassa ryhmiä kuvattua ilmiötä ja ennen kaikkea esitystapaa tarkasteltiin myös enemmän tai vähemmän kriittisesti ja pohdittiin vaihtoehtoisia selitysmalleja. Esimerkiksi kantasuomalaisen poliisiopiskelijoiden ryhmässä käytiin pitkä keskustelu islamista ”kulttuurina”, mutta ei päästy yksimielisyyteen sen selitysvoimasta seksuaalirikosten yhteydessä:

m4: Joo, eiku mä oon edelleen, täytyy sanoa suoraan, kun kerrankin saa sanoa suoraan, ni en minä nää miten muslimi-ihminen voi sopeutua kristittyyn maahan muslimina.

m2: Ei varmaan siis kokonaan, mutta tiettyyn rajaan asti. Mä tarkoitan lähinnä siis näitä niinku... Onks siitä tilastoa olemassa, et onks nää niinku... onks nää tosiaan, en mä nyt usko, että nää puolet seksuaalirikollisista on muslimejakaan. Ei varmasti. (C1)

Leimaavat stereotypiat ja yleistämisen kritiikki

Valtaosalla ryhmiin osallistujista oli omakohtaista kokemusta ja vahva näkemys siitä, että enemmistö maahanmuuttajista ei tee rikoksia. Monet olivatkin sitä mieltä, että vaikka kulttuurierot saattavat selittää joidenkin maahanmuuttajien seksuaalirikoksiin syylistymistä, kulttuuria ei sinänsä tulisi syyttää eikä ilmiötä saisi yleistää kaikkiin ulkomaalais-taustaisiin, islaminuskoisiin tai esimerkiksi somaleihin. Reportaasia kritisoitiin useassa ryhmässä yksipuolisuudesta sekä siitä, että ilmiön selittäminen on jätetty yhden asiantuntijan varaan:

n1: Mulla tulee ainakin se, että toi oli mun mielestä oikeestaan aika yksipuolinen, että siinä kuvattiin, siinä tulee äkkiä sitten yleistys, että kaikki on sellasia, jotka tulee sieltä kulttuurista, mikä ei suinkaan pidä paikkaansa. Siellä on hyvin korkea, korkeamoraalisia ihmisiä (naurahtaa), jotka tulee näistä kulttuureista, eikä suinkaan... Mutta tästä tuli sellainen kuva, niin kuin kaikki ajattelis, että, että naiset on vapaata riistaa, mikä ei todellakaan oo tilanne (naurahtaa). (C2)

Leimaautumisen mekanismit tunnettiin usein hyvin ja monet osallistujat analysoivat myös ohjelmassa esiintyviä stereotyyppisiä kuvaustapoja. Esimerkiksi Venäjältä muuttanut haastateltava kertoo pelosta, että leima lyödään oman ryhmän päälle:

n5: No minä en ymmärrä minkälainen ohjelma. Miksi se ulkomaalaiset vain on kamalaiset? Se voi olla...

n3: Ei vain. Ei, vaan kaikki, mutta ulkomaalaiset myös.

n2: Ulkomaalaiset myös.

n5: Se ohjelma oli se kun erikoista sanoo, että afrikkalainen mies ja jotakin ongelma tytön kanssa.

n2: Ei afrikkalainen, hän on...

n4: Somali.

n2: Muslimi. (S ja M puhuvat O:lle jotain venäjäksi.)

n3: Minä katson tämä ohjelma ja aina pelkään, että nyt on venäläinen, tulee (nauraa, H myös), tekee jotakin. (A5)

Kahdessa kantasuomalaisten ryhmässä pohdittiin leimaautumista myös sitä kautta, että rikoksia tekevät suomalaiset eivät vastaavalla tavalla leimaa suomalaisia ryhmänä, eikä suomalaisuus ”etnisyytenä” tai kulttuurina toimi näissä rikoksissa selittävänä tekijänä. Monissa ryhmissä painotettiin, että suomalaiset tekevät yhä valtaosan rikoksista, vaikka tämä ei näykään mediassa. Suomenruotsalaisten nuorten ryhmässä esimerkkinä pohdittiin Suomessa viime vuosina tapahtuneita koulu-surmia:

m1: No jos nää Jokela ja Kauhajoki jutut olis tapahtunu silleen et joku tummaihoinen olis ampunut niin se olis..

MT: niin

m1: ...Niin se olis varmaan vähän pahempi, tai ihmiset puhuis varmaan enemmän siitä. Et se ei olis vaan silleen et se ei ollut ihan terve vaan se olis varmaan.. tai siitä puhuttaisiin silleen et tummaihoinen ja tälleen.

n4: Niin, ja tulis kaikkii debatteja ja sillee et pitäis vähentää maahanmuuttajii ja Suomi ei voi ottaa lisää tälleen koska ne on niin vaarallisia ja aggressiivisia ja tekee just tollasii asioita. (C3)

Nuori Turkista muuttanut nainen myös huomautti, ettei suomalais-
tenkaan miesten käytös ja toiminta aina ole naisten tasa-arvoa tai
ihmisarvoa kunnioittavaa:

n2: [...] Koska just näin Iltalehdestä, että näitä suomalaisia miehiä
lähtee hakemaan ulkomaalaisia naisia niinku ihan niinku pitämään
pariks päiväksi tai niinku jotain muuta vastaavaa, että. Et se on
vähän joka puolella. Et ei voi sanoa, että tää ja tää maa tai tuo
maa. (A8)

Kovaa kritiikkiä sai ryhmissä osakseen myös ohjelman tapa selittää
rikollisuutta kulttuurilla. Osa osallistujista katsoi, että ilmiö esitetään
ohjelmassa liian yksipuolisesti, koska muita kuin kulttuuriin liittyviä
mahdollisia syitä ei siinä käsitelty. Toisaalta kritiikki kohdistui myös
siihen, että selittämällä seksirikollisuutta kulttuurilla, poistetaan syy-
lisiltä vastuu rikoksista, vaikka tekijät varmasti tietävät, että teko on
väärin. Ryhmissä huomautettiin, ettei ole olemassa kulttuuria, joka
sallisi raiskaukset:

m2: Joo, tossa oli vielä se, että jostain uskonnosta puhuttiin, että
se niinku on sidonnaista(?), että saa raiskata. Ei kukaan uskonnon
edustaja oikeesti semmosta niinku, en mä oo koskaan kuullut, että
mikään uskonto sallisi raiskauksia. Se on niinku aivan hirveä asia
joka uskonnossa. En tiedä miks tossa on niinku sidottu silleen,
että se ois ihan niinku tavallinen juttu jossakin, mistä tuo oli,
jostakin Afganistanista Taliban-hallinnon aikana, vai mikä tuo
on? (naurahtaa) Että se on ihan... turha lähteä siitä mitään syitä
ettämään, kyllä se on niinku ihan muusta. (A3)

Leimaavat kuvat

Erityisen leimaavana ryhmissä pidettiin reportaasissa käytettyä kuva-
materiaalia. Ongelmalliseksi katsottiin varsinkin alun ”*huonosti perus-*

tellut” kuvat, joissa ongelma liitettiin tiiviisti ”muslimimaihin”. Eräessä ryhmässä ohjelman todettiin kertovan enemmän muslimeista kuin seksirikoksista ja myös muslimimaiden ”niputtamista” kritisoitiin. Egyptissä asunut mies totesi, että esimerkiksi kyseisessä muslimimaassa näkee kadulla enemmän paljasta pintaa kun Suomessa. Lisäksi monet säälivät somalialaisia, joita ohjelmassa tulkittiin kuvamateriaalin tasolla erityisesti syyllistettävän, vaikka tilastoissa viitattiin kaikkiin ulkomaalaisiin. Aikaisemmissa mediaseurantatutkimuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, että erityisesti pakolaisuuteen, maahanmuuttoon tai turvapaikanhakuun liittyviä ongelmia uutisoitaessa journalistit itse tai jotkut muut jutussa esiintyvät puhujat nostavat somalialaiset usein esimerkkitapauksiksi huolimatta siitä, että Suomen ulkomaalaisväestöstä heitä on vain viitisen prosenttia (Raittila 2002; Raittila 2007a, 43-45).

Eräs Iranista muuttanut mies totesi tottuneensa median leimaavaan kuva-aineistoon siinä määrin, ettei siihen aina edes kiinnitä huomiota (Vrt. d’Haenens, Beetjes ja Bink 2000):

m3: [...] Mutta toisaalta se on ymmärrettävää, koska oon tavallaan niinku tottunut siihen, että uutiset on aina semmoiset, että siinä ei ole aikaa kaunistella asioita ja yleensä vähän niin kuin liioitellaan ja näytetään huonommin, että saadaan se yleisön huomio. Niinku siinä näytettiin, että se somalialainen iso mies yrittää väkisin saada sen tytön, niin sit siinä niin kuin aaa... Sen niin kuin ymmärtää, koska se on uutinen ja uutisissa aina näytetään, että jotkut polttavat Amerikan lippua ja sitten se huutaa ja näin poispäin, kun näytetään Lähi-idästä kuvia ja tällomaisia. Tavallaan se ei oo oikein, mut siihen on niinku tottunu. (B1)

Erityisesti pettyneitä koko ohjelmaan oltiin ymmärrettävästi Sudanista ja Somaliasta muuttaneiden ryhmässä. Ryhmään osallistuneen Somaliasta muuttaneen naisen hämmennys liittyi erityisesti fakta- ja fiktioainesten sekoittamiseen ja ohjelman katsomisen jälkeen hän ensimmäiseksi halusikin varmistaa, oliko *Hullu juttu* -ohjelmasta lainatuissa katkelmissa kyse näytellyistä kohtauksista:

n1: First I have to understand that he was acting the boy.. the
Somalian.

H: Yes, yes, yes.

m1: Acting from a fact, acting from a fact.

m: Yeah.

n1: Foreigners...

m1: Yes, it was acted the scene...

(n1 ja n2 puhuvat)

n1: what is your question now? (A10)

Toisaalta kaikki eivät olleet yksimielisiä siitä, että käytetty kuvamateriaali olisi ollut ryhmiä leimaavaa. Esimerkiksi kun eräässä kantasuomalaisten ryhmässä yksi osallistujista pohti, että kuvamateriaali oli valittu mahdollisimman provosoivaksi, muut ryhmäläiset kyseenalaistivat väitteen: *"eiks se ollu ihan normaalia Lähi-idän kaupunkikuvaa?"*.

Neuvottelua leimatusta identiteetistä

Useissa ryhmissä oltiin sitä mieltä, että *Poliisi-tv*:n reportaasi leimaa maahanmuuttajia tai tiettyjä maahanmuuttajaryhmiä. Muun muassa kategorian "ulkomaalaistaustaiset" (joka osallistujien puheessa kääntyy usein kategoriaksi "maahanmuuttajat") voikin ajatella rakentuvan ohjelmassa leimatuksi sosiaalisesti identiteetiksi, johon liitetään voimakkaita kielteisiä luonnehdintoja (Juhila 2004, 20–28). Heidät määritellään kulttuurinsa kautta taipuvaisiksi raiskausrikollisuuteen. Yhtäältä voidaan ajatella, että tätä kuvaa vasten piirtyy kuva tasa-arvoisista suomalaisista. Käytännössä tämä rikollisuuden muoto kiinnitetään ohjelmassa kuitenkin niin voimakkaasti islaminuskoon, että eroa voidaan ajatella tehtävän itse asiassa muslimien ja ei-muslimien välille. Vaikka ohjelmassa esitettiin "kovia" tilastotietoja, liittyy ohjelman tulkintaan sen käsittelemän ilmiön ja kuvaustavan vuoksi myös huomattavasti tunteita. Kiinnostavaa on tarkastella sitä, miten eri ryhmiin osallistujat

tunnistivat ja tulkitsivat reportaasissa tarjottuja identiteettejä, millaiseen asemaan he itse kokivat asettuvansa suhteessa seksuaalirikoksiin taipuvaisiksi leimattuun ”ulkomaalaistaustaisen” kategoriaan ja miten he tunnetasolla kokivat reportaasin selitysmallit ja esitystavat.

Henkilökohtaisuus

Kysymystä voi lähestyä tarkastelemalla sitä, miten henkilökohtaisesti eri ryhmissä reportaasiin ja siinä esitettyyn ilmiöön suhtauduttiin. Ei ole yllättävää, että kipeimmin ohjelma kosketti Somaliasta ja Sudanista muuttaneita osallistujia. Erityisesti Somaliasta muuttaneiden puheen-
vuoroista näkyi, että he tuntevat entuudestaan erittäin hyvin somaleita koskevat stereotypiat, jotka he myös pyrkivät puheessaan kumoamaan. Jo ennen katkelman katsomista toinen Somaliasta muuttanut osallistuja totesi, ettei usko mediassa esillä olleisiin raiskaustapauksiin. Keskustelussa nousi esiin myös huoli television vaikutuksesta omiin lapsiin. Tässä ryhmässä uskottiin vahvasti, että nuoret saattavat omaksua suoraan mediassa näkemiään toimintamalleja. Ryhmässä todettiin, että lasten tv:n katselua on kontrolloitava, jotta he eivät saisi huonoja vaikutteita vastaavan tyyppisistä ohjelmista. Ryhmään osallistunut somalialaistaustainen nainen myös pyysi tutkijoita välittämään medialle viestin, että Somaliasta Suomeen muuttaneet todella kärsivät median leimaavista esitystavoista:

n1: She (n1) just say I am really... to send our message to the media to say that we are really suffering because of those things we just mentioned (viittaa stereotypioihin).

Hh: Yes, in the beginning and... okay.

n1: And those childrens all of us... (A10)

Myös saudiarabialais- ja turkkilaistaustaisten nuorten tyttöjen ryhmään osallistujia käsitelty ongelma kosketti henkilökohtaisella tasolla. Heidän

näkökulmansa aiheeseen oli kuitenkin erilainen. Osallistujat painottavat, että heillä on kokemusta erilaisesta häirinnästä ja huutelusta aivan pienestä saakka, mutta ongelmia eivät ole aiheuttaneet vain ulkomalaiset vaan myös suomalaiset miehet. Heidän näkökulmastaan kyse on pelkoa herättävästä ilmiöstä, koska mediassa esiin tulevat rikokset tapahtuvat usein heidän omassa elinpiirissään. Tästä syystä ohjelmaa ei myöskään tehnyt mieli katsoa:

n2: Joo. Mäkin muistan pienenä, mä katoin, äitin kanssa mä katoin joskus. Siinä oli taas yhdessä vaiheessa tuli tällaset raiskauskohdat ja nää, niin sitten kerrottiin, niin se oli tosi pelottavaa mun mielestäni. Sen takia sit sen jälkeen ei tullut kyllä enää katsottua, et sit se jäi siihen. Ja tietenkin kyl mä voin nyt katsoa ilman...

n1: Ja sit kaikki jutut tapahtuu niinku just jossain Helsingissä tai just niinku semmosis paikoissa, missä ite liikkuu.

n2: Joo. Niin, niin sit jotenkin et ei oo enää intoa, että jaksais kattoo tommosta, että pilais seuraavan päivän (H naurahtaa), ettei uskaltais lähteä kuitenkaan mihinkään. Et ei... (A8)

Samasta pelosta kertovat myös suomenruotsalaiset nuoret naiset, mutta heidän pelkonsa kohdistui tässä kontekstissa nimenomaisesti ”*tummiin miehiin*”. Se että *Poliisi-tv*:n reportaasissa potentiaaliset uhrin esitettiin itsestään selvästi suomalaisiksi naisiksi, on kiinnostavaa sikäli, että ”valkoiselle naiselle” seksuaalista uhkaa edustava ”musta mies” on yksi erittäin tyypillinen länsimaaisessa populaarikulttuurissa esiintynyt ”rotuja” koskeva stereotypia (Ks. Hall 1999, 160–209). Pelko liittyi siten paitsi yleisesti ympäristöön, jossa pääkaupunkiseudun nuoret elävät, kantasuomalaisilla nuorilla myös uhaksi nähtyyn ihmiskategoriaan, josta yksi osallistujista kertoi äitinsäkin erikseen varoittaneen (Vrt. Ahmed 2003).

n3: No jos mä niinku silleen myöhään kävelen jossain Helsingissä niin kyl se on silleen.. tai en mä tiedä.. välillä pelottaa enemmän jos tulee tumma mies vastaan ku tota valkoinen.

n4: No just yks viikonloppu ku tulin kotiin junalla niin meiän asemalla niin jäi niinku vaan tummaihoisia nii kyl siin oli semmoinen vähän epävarma filis, mut en mä tiedä jos se olis ollut erilaista jos siin olis ollut vaaleihoisiakin mut kyl se silti oli silleen vähän epämiellyttävää. (C3)

Lähi- ja Keski-idän maista muuttaneiden miesten ryhmässä tunnettiin hyvin Suomessa ja Euroopassa elävät stereotypiat Lähi-idästä kotoisin olevista ihmisistä. Syyriasta Suomeen muuttanut mies totesi, että ihmiset alkavat täällä välittömästi kohdella häntä eri tavoin, kun kuulevat mistä hän on kotoisin. Tässä ryhmässä nähtyä ohjelmakatkelmää analysoitiin kuitenkin enemmän ulkoapäin, ja sen aiheuttama tuohtumus pysyi yleisellä tasolla. Myös toisen ryhmän Iranista muuttaneet miehet olivat kyllä yleisesti suivaantuneita ohjelman tavasta kuvata muslimeja, mutta koska ongelma paikannettiin heidän tulkintansa mukaan ennen kaikkea somaleihin, olivat he lähinnä pahoillaan näiden puolesta.

Ulkopuolisuus

Monissa ryhmissä osallistujat pyrkivät aktiivisesti sanoutumaan irti ohjelman tarjoamasta rikollisen ulkomaalaisen kuvasta (Vrt. Juhila 2004, 28–31). Tällöin ryhmiin osallistujat korostivat ennen kaikkea oman ryhmän kunnollisuutta ja ”hyvää käytöstä” (Vrt. edellinen luku: Hyvä maahanmuuttaja -diskurssi). Moni totesi, ettei käy baareissa tai diskoissa, eikä siten tiedä kuvatusta ilmiöstä ja rikollisuudesta mitään ja myös omien lasten kunnollisuutta puolustettiin. Jotkut katsoivat, että maahanmuuttajien tulisi ”käyttäytyä” aivan erityisen hyvin, koska he ovat ”kylässä”. Osaltaan kysymys on vastuun kantamisesta siitä, ettei omaa ryhmää leimaavia stereotypioita pääsisi syntymään:

n2: Niin mutta kun me tulemme erilaiselle maalle, me tarvitsemme käyttäytyä hyvin, hyvempi, koska silloin en voi tulla kylään, mennä

kylään ja käyttäytyä huonosti. Myös jos on kylässä, pitää käydä koulu, sinun tarvitsee olla, sinä olet vieras, sinun tarvitsee.

n3: Noudattaa lakia.

n2: Kyllä, joo. Tai sinä et, jos en halua, sinä et mene erilaisille maalle ja erilaisille – kylään. Mutta jos sinä menet, sinä tarvitset olla itsesesi ja sinun tarvitsee käyttäytyä hyvin.

m3: Noudattaa sääntöjä.

n2: Koska sinä tarvitset näyttää esimerkiksi...

n3: Sinun omassa maassa pitää noudattaa sääntöjä (naurahtuen).

n2: Koska ihmiset voi ajattella, että kaikki sinun maasta käyttäytyy samalla tavalla kun sinä. Sitten kun he näkevät, kun he näkevät sinun, sinun tarvitsee muistaa sen ja olla hyvä. Koska kaikki ajattelevat mitä sinä tekee, mitä sinä teet ja he ajattelevat, että kaikki ihmiset sinun maasta tekee samaa. (A4)

Keskusteluryhmien joukosta erottuvat myös sellaiset ryhmät, joissa osallistujat selkeästi eivät kokeneet ohjelman koskettavan itseään ja tarkastelivat sitä ulkopuolisen näkökulmasta. Tällaisia olivat kaikkien täysin kantasuomalaisista koostuneiden ryhmien lisäksi myös muista Euroopan maista sekä Venäjältä muuttaneiden ryhmät, mikä korostaa kuvamateriaalin merkitystä ongelman paikantamisessa. Yhdessä näistä ryhmistä tämä ulkopuolisuuden tunne liitettiin suoraan ihonväriä koskevaksi kysymykseksi. ”Valkoihoisia” maahanmuuttajia ei mediassa juuri käsitellä, eivätkä myöskään ulkomaalaisille viranomaisnäkökulmasta tyypillisiksi esitetyt ongelmat, kuten esimerkiksi rasismi, kosketa heitä henkilökohtaisesti.

Myös Virosta muuttaneiden ryhmässä *Poliisi-tv*:n reportaasia ja siinä esiin tuotua ilmiötä tarkasteltiin ulkopuolisen silmin. Yksi ryhmään osallistujista totesi, ettei koe ohjelmaa leimaavaksi, koska siinä puhutaan rikollisista. Hänen mielestään se ei siten leimaa muita kuin rikollisia:

n3: Se on niinku asiallisesti tuotu esiin, ei leimaavasti, eikä niinku, että just niinku että sinä, sinä, sinä teit. Et se on semmoinen kuitenkin niinku yleinen. Tai niinku se ottaa sen, se ei ketään niinku leimaa. Rikollinenhan on aina rikollinen, että eihän sitä voi... niinku... miten mä sanoisin?

n1: Ei taustalla oo väliä.

n3: Niin, ei oo taustalla väliä. (A9)

Ulkopuolisen silmin toisia ryhmiä leimaavien esitystapojen tunnistaminen voi olla hankalaa. Toisaalta useimmat kantasuomalaisten ryhmiin ja sekaryhmiin osallistuneet suomalaiset suhtautuvat kysymykseen tietyllä tavoin empaattisesti ja pohtivat myös ohjelmassa esiin nousevia stereotypioita. Tämä näkyy keskusteluissa esimerkiksi pohdintoina siitä, miltä ohjelman katsominen tuntuisi ohjelmassa viitattuihin ryhmiin kuuluvien näkökulmasta:

m1: Sitä on vaikee, pitäis olla täällä semmonen arabimies tai muslimi, somali nyt sitten kertomassa, että miltäs se tuntui tuo ohjelma. (B2)

Toisaalta omat kontaktit maahanmuuttajiin todettiin osassa suomalaisryhmiä vähäisiksi ja tätä kautta koko ohjelman aihepiiri vieraaksi. Lisäksi, vaikka kontakteja olisikin ollut, itse seksuaalirikollisuus saattoi aihepiirinä etäännyttää silloin, kun kyseisen ilmiön ei koettu kuuluvan omaan elämänpääpiiriin esimerkiksi väkivallan uhkana. Näin oli lähinnä kantasuomalaisista eläkeläisnaisista koostuneessa ryhmässä. Toisaalta toisessa enimmäkseen paluumuuttajista koostuneessa eläkeläisnaisten ryhmässä ohjelman koettiin henkilökohtaisemmaksi juuri sen nostattaman pelon tunteen vuoksi. Erään osallistujan mieleen muistui yli kymmenen vuotta vanha raiskaustapaus:

MM: Minkäslaisia ajatuksia se herätti? ---

n1: Pelottavaa.

n2: Tosi pelottavaa.

n1: Minä muistan, kun tulimme 95, asuimme vuoden(?) siin Pohjolankadul, niin silloin tapettiin tyttö, 15-vuotias. Somali tappoi hänet. Te muistatte vissiin?

MM: Joo.

n1: Sen aikani muistan. Miksi hän tappoi? Hän itse oli naimisissa suomalaisen naisen kanssa ja lapsi tuli(?). Ja tappoi tytön. Tyttö oli 15-vuotias ja suomalainen. Bussista meni pois. En tiedä onko hän sanonut hänelle mitään, vai. En tiedä... (A1)

Aikaisempien vuosien nykyistä sensaatiomaisempi tapa käsitellä maahanmuuttajien tekemiä rikoksia saattaa vahvistaa katsojien pelkoja

ja kielteisiä tulkintoja vielä tänä päivänä. Muissakin ryhmissä ohjelma veti erityisesti iäkkäämmät osallistujat hyvin vakaviksi, eikä aiheesta keskusteleminenkaan aina ollut helppoa, mikä näkyi pitkinä hiljaisuuksina. Pelon lisäksi ohjelma herätti muutamissa ryhmiin osallistujissa myös aggressiivisia ja vihamielisiä tunteita. Yhdessä Venäjältä muuttaneiden ryhmässä ohjelma nostatti osallistujien mieleen hyvin negatiivisia ja huimiam tarinoita esimerkiksi somalimpien moniavioisuudesta ja suurista lapsikatraista (Vrt. Raittila 2007a, 45). Tässä ryhmässä vaadittiin myös rikoksentekijöiden karkottamista:

m1: (puhuu venäjäksi) Minun mielestäni sellaiset ihmiset pitää ajaa pois maasta.

n1: Kyllä.

n2: Totta kai.

m1: Jos hän kerran ryhtyi rikoksia tekemään. Mitäs hänen kanssa sitten?

n1: Totta kai

n1: Ajaa pois Suomesta..

n1: Pois Suomesta (n2 naurattaa).

m1: Karkotettava, karkotettava.

n2: Miksi...somalieille on sallittu kaksi avioliittoa? Virallisesti, niin kerrotaan. Onko näin? (A7)

Yhteenvetoa

Seksuaalirikollisuus on hankala aihe medialle ja sen käsittely maahanmuuton mukanaan tuomien kulttuurikysymysten yhteydessä on erityisen haastavaa. Molemmat aihepiirit edellyttävät toimittajilta sensitiivisyyttä. Vaikka periaatteessa keskustelussa ovat ”kylmät tilastofaktat”, nousee ohjelmaa katsoneiden ihmisten puheissa esiin moninaisia tunteita aggressiosta pelkoon, henkilökohtaiseen huoleen ja loukkaantumiseen. Ohjelmaa tehtäessä ei todennäköisesti ole otettu huomioon sitä, että katsojana saattaa olla myös henkilö, joka on muuttanut Suomeen juuri

siitä maasta, johon syyttävä sormi osoitetaan. Jos toimittajat todella mieltäisivät puhuvansa myös näille ihmisille, ei yleistämisiä ehkä tehtäisi aivan niin huolettomasti. *Poliisi-tv*:n edustama ajankohtaisohjelmagenre edellyttää asioiden ilmaisemista tiivistetysti ja näissä puitteissa ilmiön lähestyminen useasta eri näkökulmasta ei ehkä ole mahdollista. Myös halu puhutella ”suurta yleisöä” saattaa johtaa yksinkertaistuksiin ja ilmiöiden selittämiseen ”rautalankamalleilla”. Ryhmäkeskusteluissa nousi vahvasti esiin se, että *Poliisi-tv*:n uskottiin ajankohtaisohjelmaksi kertovan ilmiöstä puolueettomasti ja luotettavalla tavalla ja esimerkiksi esitettyihin tilastotietoihin uskottiin usein hyvin vankasti, vaikka niiden sisällöstä ei aina edes saatu selvää. (Vrt. Ridell 1998, 293.) Ajankohtaisohjelmat nauttivatkin jo lajityyppinä luottamusta, jonka voi ajatella tuovan mukanaan myös vastuuta tekijöille sekä esitettyjen tietojen paikkansapitävyydestä että esitystavoista.

On kiinnostavaa, että tutkijaluennan näkökulmasta hyvin ongelmalliselta vaikuttanut reportaasi arvioitiin uskottavaksi ja asialliseksi suurimmassa osassa ryhmäkeskusteluja. Toisaalta ohjelman herättämät ajatukset olivat yleisesti ottaen sitä kielteisempiä, mitä suuremmin sen koettiin puhuvan omasta ryhmästä. Keskeinen tulos on, että yhdenkään osallistujan mielestä seksuaalirikosten kaltaisista ongelmista ei tule mediassa vaieta. Kysymys kuuluukin, miten tällaisista ilmiöistä voitaisiin kertoa siten, ettei leimattaisi kokonaisia ihmisryhmiä. Aikaisemmassa vastaanottotutkimuksessa maahanmuuttajakatsojat ovat arvioineet, että nimenomaan tiedotusvälineiden rikosuutisointi on keskeinen tekijä, joka pitää yllä valtaväestön pelkoja ja ennakkoluuloja, joita maahanmuuttajat kokevat päivittäin arjessaan (Raittila 2007a, 42). Ryhmäkeskusteluissa nousi esiin havainto siitä, että *Poliisi-tv*:ssä yleistäminen tapahtuu kahdella tasolla. Toisaalta reportaasissa puhuttiin ”ulkomaalaistaustaisista”, jolloin seksuaalirikollisuus yhdistettiin hyvin laajaan ja heterogeeniseen ihmisjoukkoon. Toisaalta ohjelmassa yleistämistä tapahtui erityisesti valitun kuvamateriaalin tasolla myös siten, että ongelma liitettiin rajatun tiettyyn uskontokuntaan ja kansallisuuteen. Molempia puhetapoja kritisoitiin keskusteluryhmissä.

Kritiikkiä sai osakseen myös raiskausrikollisuuden selittäminen yksinomaan kulttuurilla. Enemmistössä ryhmiä oltiin sitä mieltä, että reportaasin kulttuurieroselityksen tukena käyttämä kuvamateriaali oli leimaavaa, eikä puolustanut paikkaansa ohjelmassa. Käytännössä Euroopan maista ja Venäjältä muuttaneet osallistujat eivät olleet ohjelmasta henkilökohtaisella tasolla huolissaan. Tämä korostaa kuvamateriaalin keskeistä roolia siinä, mihin katsoja ohjelmassa esitetyn ongelman paikantaa. Huomion kiinnittäminen visuaalisiin kuviin on tärkeää myös sikäli, että arkielämässä ihmisten tunnistaminen ”vieraiksi” tapahtuu usein näköhavainnon kautta. Kielteiset mielikuvat kiinnittyvät siis helposti juuri tietyn näköisiin henkilöihin, millä voi olla näille merkittäviä käytännöllisiä seurauksia. Myös kulttuuriin ja ulkonäköön perustuvat luokittelut sekoittuvat usein toisiinsa siten, että tietyn näköisten ihmisten saatetaan automaattisesti ajatella omaavan tietynlaisia kulttuurisia piirteitä. (Ks. Miles 1994, 104–117; Yue 2000, 173–174.) Ohjelmassa käytetty ”kuvitus” sekä fakta- ja fiktioainesten yhdisteleminen saivatkin osakseen paljon enemmän kritiikkiä kuin sen ”varsinainen” sanallinen sisältö. Jälkimmäinen jäi etenkin huonommin suomea osaavien osallistujien mieleen vain ylimalkaisesti ja myös sen kyseenalaistaminen oli ehkä näin vaikeampaa.

Osa ryhmiin osallistujista selvästi koki ohjelman henkilökohtaisesti leimaavaksi ja pyrki neuvottelemaan omaa suhdettaan tähän tarjottuun identiteettiin. Yleistä oli eronteko tästä omaa ”kunnollisuutta” korostamalla. Henkilölle itselleen tällainen ”neuvottelustrategia” saattaa olla hyvin tärkeä, mutta laajemmin ajatellen siinä voi nähdä ongelmana sen, että stereotypialle vastakkaiset yksittäistapaukset eivät yleensä pysty horjuttamaan itse stereotyyppiä. Sama ”neuvottelu” on siis käytävä aina uudestaan ja uudestaan uusia ihmisiä kohdattaessa. Sen sijaan stereotypiaa tukevat yksittäistapaukset toimivat helposti stereotypiaa voimistaen ja näyttävästi uutisoitu yksittäinenkin maahanmuuttajan tekemä rikos saattaa elää ihmisten mielissä vielä vuosien ja vuosikymmenten jälkeen. (Huttunen 2004, 149; Juhila 2004.) Tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että tällaiset yleisiksi ja pinttyneiksi tulleet käsitykset tietyistä etnisistä ryhmistä eivät hevin muutu, vaikka journalismin tapa

käsitellä näitä ryhmiä muuttuisikin aikaisempaa positiivisemmaksi (Esim. Raittila 2007a, 42–43; Simola 2008).

Lisäksi esimerkiksi Alankomaissa tehdyssä haastattelututkimuksessa (d’Haenens, Beentjes & Bink 2000, sit. Pöyhtäri 2007a, 114) kävi ilmi, että etnisiin vähemmistöihin kuuluvat eivät tunnista itseään kuvasta, joka heistä on luotu alankomaalaisessa valtamediassa. Tämä on myös johtanut siihen, että erityisesti vanhemmat ikäryhmät eristäytyvät kohti aiemman kotimaansa mediaa, jossa omasta ryhmästä luotuu kuvaan on helpompi samaistua. Tutkimuksessa median tarjoamaa kuvaa vähemmistöistä pidettiin yksipuolisena ja siinä katsottiin korostettavan liikaa juuri kielteisiä puolia. Vähemmistöihin kuuluvat kokivatkin, että valtaväestöön lukeutuvilta journalisteilta puuttuu näkemystä etnisiä vähemmistöjä koskevista asioista.

Millä tavoin *Poliisi-tv*:n reportaasi sitten olisi voinut olla parempi? Yleisin ryhmäkeskusteluissa esiin tullut vastaus tähän kysymykseen oli, että asiaa olisi pitänyt käsitellä monipuolisemmin. Koska television lyhyissä reportaaseissa ei usein ehditä tarkastelemaan yksittäistä aihetta kuin yhdestä näkökulmasta kerrallaan, voidaan tätä puutetta toisinaan pyrkiä paikkamaan tekemällä erillisiä reportaaseja useista näkökulmista. Esimerkiksi *Poliisi-tv*:ssä esitettiin vuoden 2008 aikana reportaasi myös rasistisista rikoksista (16.10.2008). Hieman yli vuosi ”Ulkomaalaistaustaiset ja seksirikollisuus” -reportaasin esittämisen jälkeen *Poliisi-tv*:ssä myös kerrottiin ulkomaalaistaustaisista raiskaajista tehdyistä perättömistä rikosilmoituksista:

Ulkomailta tulleiden tekemät rikokset ja varsinkin raiskaukset saavat mediassa aina suuren huomion. On totta, että ulkomaalaisten osuus seksuaalirikosten tekijöinä on kyllä suhteellisen korkea, varsinkin pääkaupunkiseudulla. Mutta yhtä totta on se, että moni näyttävästi uutisoitu ulkomaalaisten tekemäksi väitetty joukkoraiskaus on osoittautunut liioitteluksi tai jopa keksityksi. (Poliisi-tv 12.2.2009)⁵

5. Kyseinen reportaasi rinnastuu ryhmille esittämäämme ohjelmaan myös sikäli, että siinäkin oli käytetty *Hullu juttu*-ohjelmasta peräisin olevaa arkistomateriaalia.

Kuitenkin, kuten kyseisessä *Poliisi-tv*:n reportaasissakin todetaan, laajasti uutisoidut perättömät kertomukset maahanmuuttajien tekemistä rikoksista ovat omiaan lietsomaan pelkoja ja ulkomaalaisvihaa. Medialta täytyykin peräänkuuluttaa erityistä tarkkuutta lähteiden käytössä, faktojen tarkistamisessa ja ilmaisutavoissa sekä näkökulmien monipuolisuutta myös yksittäisten juttujen kohdalla, erityisesti silloin, kun kyseessä on vastaava hyvin sensitiivinen ja tunteita herättävä aihe.

TV-mainos: "Suomeen kuuluu jo tää kirjava poppoo"

Etnisille vähemmistöille suunnattua mainontaa on maailmalla tehty 1960-luvulta lähtien. Mainonnan aloittivat Yhdysvaltain markkinoilla sellaiset monikansalliset suuryhtiöt kuin Coca-Cola ja McDonalds latinalais-amerikkalaisille väestöille suunnatuilla espanjankielisillä mainoksillaan, mutta varsinaisesti Yhdysvaltain mustat keskiluokkaiset kuluttajat ”löydettiin” vasta 70-luvun puolivälissä (Cortese 2007, 120). 1980-luvun puolivälistä alkaen tunnetuksi tulivat erityisesti monialayritys Benettonin kampanjat. Yhtiö luopui tuolloin tuotekeskeisestä mainonnasta ja kehitti valokuvaaja Oliviero Toscanin johdolla uuden strategian, jolla Benettonin mukaan haluttiin korostaa kulttuurista moninaisuutta. Yhtiön imagolle tärkeimpiä olivat mainoskuvat, joissa eriväriset ihmiset poseeraavat iloisesti. Nämä kuvat ovat metafora yhtiön tuotemerkille: United Colors of Benetton. Benettonin mainoskuvat herättivät varsinkin 1990-luvulla paljon keskustelua: yhtiötä on sekä kiitetty etnisten rajojen ylittämisestä että kritisoitu niiden pystyttämistä (Seppänen 2001, 191; Seppänen 2005; 202).

Vaikka monikansallisten suuryritysten monikulttuurisuutta hyödyntävät mainokset ovat tuttuja myös Suomen kaupallisilta televisiokanavilta, suomalaiset yhtiöt tai mainostoimistot sijoittavat kuvastoonsa edelleen verrattain harvoin muita kuin etnisesti suomensuomalaisia hahmoja. Suomalaisten televisiomainosten sukupuoli- ja etnisyysskuvastoa tutkineen Leena-Maija Rossin (2003, 196) mukaan tämä

erottaa televisiomainonnan selvästi painetusta mainonnasta, jossa jo 1990-luvulta lähtien on jatkuvasti esitetty etnisesti eritaustaisia ja ihonväritään erilaisia ihmisiä. Televisiomainoksistakin on toki löydettävissä joitain erilaisten etnisyyksien esityksiä, mutta ne esiintyvät enimmäkseen yhteyksissä, joissa annetaan ymmärtää, että kysymyksessä olevat ”ulkomaalaiset” eivät kuulu Suomeen. Ulkomaalaisten Suomeen kuulumattomuutta korostetaan esimerkiksi sijoittamalla mainosten tapahtumat ja henkilöhahmot joko selvästi vieraaseen, eksoottiseen miljööseen tai neutraaliin taustaan, joka ei myöskään ilmennä mitenkään sitä, että kyseinen hahmo kuuluisi suomalaiseen yhteiskuntaan tai kulttuuriin. Tällaisia ovat muun muassa orientalistiseen ympäristöön sijoitetut Geisha-suklaan mainokset. Toinen tapa on kuvata ulkomaalaiset suomalaismiljöössä, mutta siten, että he esiintyvät vierailijan tai turistin roolissa. Esimerkiksi Polar-juustoa maistatetaan suomalaisella rantasaunalla ulkomaiselle vieraalle, jonka ulkomaalaisuutta korostetaan sekä pukeutumisen, kielitaidottomuuden ja ulossulkevan istumajärjestyksen kautta. (Emt., 197–198.) Lisäksi televisiomainonnasta on edelleen löydettävissä joukko mainoksia, jotka selkeästi stereotypisoivat ja tekevät naurunalaiseksi muiden kuin valkoisten suomalaisten etnisyyttä. Tuskin kukaan on voinut olla törmäämättä esimerkiksi tex–mex-tuotteita mainostaviin, sombrero-päisiin latinomiehiin tai seksuaalisesti auliisiin latinonaisiin tai tummaihoisiin ihmisiin, jotka samaistetaan suklaaseen, lakritsiin tai kahviin. (Emt., 200–201)

Niin sanottua ”hybridisuomalaisuutta” edustavat televisiomainoksissa vain harvat poikkeukset, joista Rossi nostaa esiin erityisesti vuoden 1996 Miss Suomen, Lola Odusogan, persoonallisuuden varaan rakentuvat mainokset. Lola Odusoga on esiintynyt misseytensä jälkeen useissa mainoskampanjoissa, joissa hyödynnetään hänen hahmonsa hybridiyttä ja naisfeminiinisyttä. Lolan hahmo on Rossin mielestä ainutlaatuinen siinä mielessä, että muutoin eivät etniset vähemmistöt ole juuri päässeet ironisoimaan itsestään esitettyjä stereotyppejä. (Emt., 217.) Esimerkiksi Ahlströmin suodatinpussimainoksessa Lola poseeraa kansallispuvussa koivunrunkoa vasten. Odusogaa ja Bruno-suodatinpusseja yhdistää mainoksen kuvateksti ”Valkaisematon suomalainen”, joka

tulee samalla viitanneeksi kohuun, jonka mustan Miss Suomen valinta suomalaisen naiskauneuden edustajana synnytti. Suomalaiskansalliseen stereotyyppiin on kuvassa yhdistetty myös rasminvastaisuutta, jossa ”muukalainen” edustaakin ”meikäläistä”. (Rantonen 1999, 53–54.)

Koska muita kuin etnisesti suomalaisia on televisiomainoksissa edelleen niukasti, ei suomalaista monikulttuurisuutta edustavia mainoksia ollut talvella 2008 tutkimusaineistoon kovin helppo löytää.

Teleoperaattori Elisan mainos ”*Olen suomalainen*”¹ oli siinä mielessä helppo valinta, että se oli myös lähes ainoa tarjolla ollut, jossa etninen monimuotoisuus edes jollain tavoin tuodaan esiin. Kyseinen mainos edustaa ryhmähaastattelujen virikeaineistossa niin sanottua liberaalia monikulttuurisuutta, joka pyrkii integroimaan erilaiset kulttuuriset ryhmät mahdollisimman nopeasti ”valtavirtaan”, tässä tapauksessa ehkä samanlaisiksi kuluttajiksi kuin muut suomalaiset (Hall 2003, 235).

Mainoksen tutkijaluenta

Minuutin kestävän mainos koostuu kolmestatoista, toinen toistaan nopeassa tahdissa seuraavasta otoksesta, joista jokaiseen liittyy matka-puhelimesta tuttu pieni kuvasymboli. Otoksissa esiintyy erinäköisiä ja eri-ikäisiä miehiä, naisia ja lapsia suomalaisissa maaseutu- ja kaupunkiympäristöissä. Mukana on muun muassa jalkapalloa pelaavia ja syntymäpäiväkakun kynttilöitä puhaltavia lapsia, järvellä souteleva nainen, maalaistalon pihalla soittimiaan virittelevä puhallinorkesteri ja pyöräpotkurissa miestänsä työntelevä vanha nainen. Loppua kohti mainos huipentuu tuttuun taitotemppuun, jossa mies ajaa polkupyörällä laiturilta järveen. Yhtä aikaa viimeisen otoksen kanssa alkaa kuulua mainoksen kertojan ääni, joka sanoo *”Meitä on täällä yli viisi miljoonaa, jollain lailla samanlaisia, mutta silti ihan erilaisia. Aina edes*

1. www.youtube.com/watch?v=gIXM5Dz4MAM: Mainos on Seventh Heaven -toimiston tuotantoa ja sen tekijät ovat Aku Louhimies, Mika Orasmaa, Niko Waaralinna.

suomalaiset eivät ymmärrä toisiaan, mutta on siitä kyllä apua, että on itse suomalainen”.

Mainoksen tavoitteena on Elisan suomalaisen brandin vahvistaminen ja myönteisen mielikuvan luominen yhtiöstä, sillä varsinaista myyntituotetta tai -tarjousta se ei esitä. Mainoksen otsikko *”Olen suomalainen”* viitannee ensisijaisesti yhtiön suomalaisuuteen: pyrkimyksenä on tuoda esiin, että suomalainen yhtiö on paras palveluntarjoaja suomalaisille asiakkaille. Myönteisen mielikuvan luomiseen pyritään nopeasti vaihtuvien kesäisten kuvien ja letkeästi soivan iskelmämusiikin avulla. Kuvissa nopeaan tahtiin vilahtavat ihmiset edustavat mainoksen potentiaalista kohderyhmää, eri-ikäisiä ja erilaisista taustoista tulevia ihmisiä nauttimassa Suomen kesästä. Kuviin sisältyvä huumori (esimerkiksi polkupyörällä laiturilta järveen ajava mies) uusintaa puheenparresta tuttua myyntiä hulluista suomalaisista, ja sitä vahvistaa mainoksen puolivälissä alkava kertojääni.

Sekä mainoksen slogan että taustalla soiva *”Olen suomalainen”* -iskelmän musiikki korostavat suomalaisuuden merkitystä, mutta antavat mahdollisuuden myös monikulttuuriseen tulkintaan. Toisin kuin agraarikuvauksia esittävässä mainonnassa, joka ”toistaa naisten ja miesten vaaleutta ja lasten pellavapäisyyttä” (Rossi 2003, 207) tässä mainoksessa mukana on erivärisiä ja eri taustoista tulevia ihmisiä. Visuaalisesti erottuvaa erilaisuutta edustavat osa jalkapalloa pelaavista lapsista sekä yksi syntymäpäiväkakun kynttilöiden puhaltamiseen osallistuva tyttö. Mainoksen käsitys suomalaisuudesta on muutenkin tavanomaista laajempi, sillä eri ikä- ja etnisten ryhmien lisäksi mainos sisällyttää suomalaisuuteen myös tiettyjä alakulttuureja, kuten marjametsässä uurastavat mustiin pukeutuneet nuoret. Myös mainoksen taustalla soiva kappale on alun perin kansainvälisesti tunnettu, italialaisen Tino Cotugnin hitti, josta on tehty lukemattomia käännöksiä ympäri maailmaa. Tosin Suomessa kappale on tullut tunnetuksi ennen kaikkea Kari Tapion esittämänä iskelmänä tai Mika Kaurismäen *Rosso*-elokuvan (1985) kautta, jossa Martti Syrjä ja Kari Väänänen loivat siitä unohtumattoman kaksikielisen dueton.

Elisan "Olen suomalainen" -mainos laajentaa suomalaisuuden koskemaan niin goottinuoria kuin erilaisista taustoista lähtöisin olevia lapsia. Lähde: "Olen suomalainen", Seventh Heaven.

Mainoksen voi myös tulkita edustavan 1980-luvulta lähtien kehittyntä uutta suomalaisuuskuvastoa, jonka syntymiseen on vaikuttanut erityisen citykulttuurin muodostuminen. Urbaaniin suomalaisuuteen kuuluvat oleellisina osina uusi teknologia ja monimuotoinen mediakenttä, joita tavataan niin kaupungissa kuin maaseudullakin (Lehtonen 2004b, 74–75). Vaikka mainoksen maisema on edelleen vahvasti luontoon ja

maaseutuun painottuva, mukaan on mahdutettu myös kaupunkinäky-
miä, Hakaniemen toria ja junan lähtölaituria. Citykulttuurin ja perinteisen
maalaiskulttuurin sekoittumista ilmentävät myös marjoja poimivat
mustiin pukeutuneet goottinuoret. Uuteen suomalaisuuteen oleellisesti
kuuluva ja mainonnan kohteena oleva mobiiliteknologia on mukana
jokaisessa otoksessa Elisan logoista muokattuina symboleina.

Tulkintaan ei tottumusta

Virikeaineiston viimeisenä näytteenä esitetty mainos sai kaikissa ryh-
missä aikaan vähemmän keskustelua kuin kaksi aiempaa näytettä.
Useimmat ryhmät katsoivatkin sen kahteen kertaan, koska ensimmäinen
katselukerta vilahti ohi liian nopeasti eikä herättänyt juuri
mitään ajatuksia. Osittain tämä varmasti johtuu siitä, että mainos
esitettiin viimeisenä ja keskustelijat alkoivat jo olla väsyneitä ja tekivät
lähtöä. Toisaalta kysymys on myös siitä, että mainoksia ei ole totuttu
pitämään sisällöllisesti merkittävänä tv-aineistona. Moni sivuutti kysy-
myksen mainoksen sanomasta toteamalla, että *”sehän on vain mainos”*
tai *”It’s only Elisa showing that about a company.”* Erään ryhmän jäsen
jopa myönsi sulkeneensa silmänsä mainoksen ajaksi, koska oletti, että
vasta sen jälkeen alkaa näytteen keskusteltavaksi tarkoitettu osuus.
Useimmat pitivät mainoksen tunnelmasta ja kauniista kuvista, mutta
totesivat, että mainosten epäsuoria merkityksiä ei tavallisessa kotikat-
selutilanteessa juuri tule pohdittua. Useampi keskustelija myönsikin,
että vasta tutkimuksen aihe ja yhteinen keskustelutilanne saivat heidät
katsomaan ennalta tuttua mainosta uusiin silmin ja avasi siitä sellaisia
tulkintamahdollisuuksia, mitä he eivät olleet aiemmin tulleet ajatelleek-
si. Näin kertovat esimerkiksi virolaistaustainen ja suomenruotsalainen
keskusteluryhmäläinen:

n1: Mä näin tän joko eilen tai toissa päivänä ja mä muistan, että mulle tuli hirveen lepposa olo, kun mä katoin sitä ja mulle tuli just hirveen hyvä olo siitä, että mä en kiinnittänyt niin huomiota niihin, nyt kiinnitin enemmän huomiota niihin toisen värisiin ihmisiin. Ne jalkapallolapset mä huomasin, ne tummaihoiset, että kiva, et on näin. Kun niitä on paljon jalkapallossa.

HH: Joo.

n1: Ja just se, että emme tarpeeks kuuntele toisia ja emme tarpeeks ymmärrä niinku vaikka samaa kieltä puhutaan. Tämmöset on kaikki okei. Mutta silloin kotona ei kuuntele niin tarkkaan ja se viimeinen lause meni kokonaan ohi. (A9)

HH: Okej, nå hurana tankar väckte den hos er?

m1: Nå jag hade int före märkt att där sku vara mörkhyade

n4: bra

n1: nå, men nu när vi talat om det så sökte man nästan efter det (C3)

Kaksi aiempaa näytettä ja koko tutkimuksen aihe johdattelivat siis selkeästi mainoksen tulkintaa kohti suomalaisuuden ja monikulttuurisuuden pohdintaa. Myös näissä keskusteluissa esiin nousevat teemat liittyvät ulkopuolelle sulkemisen ja toiseuttamisen strategioihin. Käsitteiden seuraavassa kolmea tähän liittyvää keskustelunaihetta eli keitä oikeastaan ovat mainoksen tarkoittamat suomalaiset, suomalaisuuden symbolit ja suomalaisuus markkinointikeinona.

Olen suomalainen – vai olenko?

Ollakseen toimiva mainoksen on tavoitettava kohderyhmänsä eli sen on puhuteltava mahdollista kohdeyleisöä niin, että sen jäsenet tunnistavat kuuluvansa tähän ryhmään. Elisan mainoksessa puhuteltavina ovat keskustelijoiden mukaan kaikki suomalaiset kännykän käyttäjät (ja jonkun keskustelijan mielestä erityisesti ne, jotka eivät vielä sellaisiksi ole päätyneet), mutta keitä nämä suomalaiset sitten oikein ovat? Suh-

tautumisessaan tähän kysymykseen keskustelijat jakaantuivat pääosin kahteen ryhmään: niihin, jotka samaistuivat mainoksen suomalaisiin ja kokivat siten itsensä kuuluvaksi kohderyhmään ja niihin, jotka kokivat itsensä ei-suomalaisiksi ja siten kohderyhmään kuulumattomiksi. Yksiselitteistä ”suomalaisuus” tai ”jonkin muun maalaisuus” ei kuitenkaan ollut, vaan asiaa pohdittiin ryhmissä hyvinkin monitahoisesti.

Ensimmäisen tulkinnan mukaan mainos pyrkii ottamaan huomioon sen, että Suomi on monikulttuuristunut ja maassa asuu monenlaisia ja erinäköisiä suomalaisia. Esimerkiksi virolaisten ryhmässä, jossa suomalaisuuden korostamiseen mainonnassa suhtauduttiin yleensä hiukan naureskellen ja ironisoiden, annettiin tunnustusta siitä, että mainos ei sulje ulkopuolelle erinäköisiä suomalaisia:

n1: Mä tykkäsin niinku siitä, positiivisena niinku sitä, et siellä oli se, se musiikki, just et olen suomalainen. Elikkä musiikki laulaa sulle, että olen suomalainen. Kaikki me tiedetään tää kappale. ja sit just nää perusasiat, on sitä kalaa ja on sitä vettä ja nää suomalaiset asiat. Silti siellä on jalkapallossa ne tummaihoiset ja näin, eli se että siihen niin Suomeen, Suomeen kuuluu jo tää kirjava poppoo, mä pidin sitä positiivisena. Että Suomi alkaa monikulttuuristua ja se näkyy siinä. Se oli se hyvä juttu. (A9)

Eräs iranilaistaustainen mies arveli, että mainoksen tarkoitus on tuoda esiin Elisaa monikulttuurisena yrityksenä. Yritys oli hänen mukaansa kuitenkin keinotekoinen. Hänen mielestään monet yhtiöt haluavat mainonnassaan korostaa kansainvälisyyttä ja monikulttuurisuutta, vaikka todellisuudessa niillä ei juuri ole ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä. Nokia on kuitenkin hänen mielestään poikkeus: *”se on oikeasti monikansallinen yritys”*.

Suomen monikulttuuristumista ja sitä, että suomalaisia ovat kaikki, jotka asuvat Suomessa, toivat useimmin esiin kantasuomalaisista koostuvat ryhmät tai sekaryhmät, joissa oli mukana sekä maahanmuuttajia että kantasuomalaisia. He perustelivat tulkintaansa yksinkertaisesti sillä, että mainoksessa esiintyi myös erinäköisiä suomalaisia. Eräs keskustelija myös totesi, että mainoksen esittämä kuvasto vastaa hyvin hänen tuntemaansa todellisuutta suomalaisessa lähiössä:

m1: Olihan siellä se yksi tummaihonen lapsi puhaltamassa kakkua.
(B1)

HH: Precis, du sa att du tyckte den var bra. Vad var bra i den?

m1: Nå detdär att de var med, mörka, att det int var ba ljusa.

n1: Och just när de tala sådär Finland så att de hade tagit med

n4: Ja, just att de är alla finländare sådär. Int så att ”jotkut ovat maahanmuuttajia ja jotkut suomalaisia” utan likosm att ”kaikki olemme suomalaisia” (C3)

n1: Kun mä kattelin tota peliä, kun siinä oli se musta mies, niin se on kyllä tyypillinen täällä [kaupunginosan nimi]... (B2)

Toisenlaisen tulkinnan omaksuneet pitivät mainosta maahanmuuttajia poissulkevana erityisesti sen loppuun liitetyn sloganin takia. Vaikka mainoksen alku oli hauska ja houkutteleva, viesti lässähtää, kun lopussa todetaan, että ”siitä on kyllä apua, jos on itse suomalainen”. Nämä keskustelijat siis kokevat olevansa ei-suomalaisia eivätkä siksi tunne kuuluvansa mainoksen kohderyhmään. Esimerkiksi edellä siteerattu virolaistaustainen keskustelija, joka kiitteli mainoksen alun positiivista ilmapiiriä, jatkoi puheenvuoroaan todeten, että uusintakatselussa hän kuitenkin kiinnitti huomiota loppulauseeseen:

n1: Mutta nyt kun mä tässä sen kuuntelin, niin tuli ihan, että mitä toi on?

MT: Mmm.

n1: Et olis voinu täysin jättää sen viimeisen pois. (A9)

Samanlainen poissulkemisen kokemus syntyi venäläistaustaisen ryhmäläisen mielessä:

n1: Se loppu... Ensiksi tuntui ihan, että se on tarkoitettu, että kaikki ovat samanlaisia, vaikka ovat erivärisiä, mutta lopussa tärkeintä on, että olet suomalainen. (kohauttaa olkiaan)

AS: Niin. Herättää kysymyksiä.

n1: Joo, se loppu herättää kysymyksiä (naurahtaa). Niinku ei kuulu siihen, mitä oli ennen näytetty. Tärkeintä on, että olet suomalainen.
(B2)

Myös ruotsalainen nuori nainen, jonka asenne suomalaisen televisioon oli kaiken kaikkiaan hyvin kriittinen, puuskahti mainoksen nähtyään:

n3: Joo tää on tyypillinen esimerkki, että jos et oo suomalainen, et tiedä mistään mitään. Miksi eivät sano esim. ”Elisa. Meillä on hyvät networkit” tai ”Meillä on ihan hyviä deals for your phone”? (A3)

Vaikeatulkintaisinta mainoksessa oli siis suomalaisuuden määritelmä, joka näytti liittyvän katsojan käsitykseen omasta identiteetistään. Kuten aiempiin näytteisiin liittyvissä keskusteluissa on käynyt ilmi, kahdessa kulttuurissa elävän maahanmuuttajan identiteetti on sitoutunut sekä entiseen että nykyiseen kotimaahan. Tämä näkyy muun muassa seuraavasta virolaistaustaisen ryhmäläisen pohdinnasta, jossa hän osoittaa olevansa tietoinen etäntymisestään aiemman kotimaan kulttuurista, mutta toisaalta kokee kantavansa syntymässä saatua identiteettiä kuitenkin edelleen mukanaan:

n1: Fakta on se, että kun pitkään asuu täällä, niin mehän muututaan kaikki erilaisiksi siinä mielessä, että ei me olla niitä, keitä me oltais oltu, jos me oltais Eestissä oltu. Ja meille tulee se tietty, tietty... mitä me täällä ollaan opittu, mitä me arvostetaan, miks me tätä maata arvostetaan. Mut ei se häviä sieltä mihinkään, missä me ollaan kasvettu ja oltu, et meillä on kaks identiteettiä vahvasti sisällä.. Niin sen takia jää täysin, että onhan siitä apua, että oot suomalainen. Niinku? (Levittää kätensä kysymyksen tai ihmetyksen merkiksi.) (A9)

Identiteettipohdinnat tulevat ajankohtaisiksi myös käytännön tilanteissa, joissa joutuu kulutusvalintojensa kautta osoittamaan, kumpaan maahan oikeastaan kuuluu: Virossa Suomeen muuttanut virolainen ostaa ”kotimaista” eli virolaista, mutta Suomessa ollessa kotimaisuus muuttuukin suomalaiseksi.

Tietenkin, kun täällä on asunu, niin minäkin ostan suomalaista ja niin sanotusti kotimaista. Ja kun mä oon Virossa, sitten mä ostan tietenkin virolaista. Koska mä haluan niin kun kannattaa niitä siellä. (A9)

Tuttu ja käsittämätön symboliikka

Elisan mainos oli fokusryhmien mielestä yleisesti ottaen hauska ja viihdyttävä. Sen merkitykset eivät kuitenkaan aina avautuneet katsojille, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa siihen, että sen ei aina katsottu puhuttelevan itseä. Jos yksinkertaisesti ei saa tolkkua mainoksen viestistä, on tietenkin vaikea kokea itsensä kohderyhmään kuuluvaksi. Tämä voi koskea koko mainosta tai jotain sen osaa. Kuten edellä on todettu, tulkinnanvaikeutta tuotti erityisesti suomalaisuuden määritelmä, mutta lisäksi mainoksessa oli runsaasti suomalaisuuskuvastoon liittyvää symboliikkaa, josta osa jäi maahanmuuttajasuomalaisille *”täysin käsittämättömäksi”*. Osa symboliikasta taas oli sekä kantasuomalaisille että maahanmuuttajasuomalaisille tuttua ja tunnistettavaa. Tuttua ja turvallista suomalaisuutta edustivat mainoksessa maahanmuuttajille esimerkiksi *”metsä, järvi, jäätelö”* sekä *”kalat ja vesi”*. Suomalainen mies taas nosti esiin ilmiöitä vielä yksilöidymmin:

m1: Olihan siellä vaikka mitä. Veneitä ja potkukelkkoja ja kesätapahtuma, jossa oli orkesteri pihalla jne. oli kai siinä pullollaan nostalgiaa. (B1)

Suomalaisten kulttuuristen symbolien vieraudesta kertoo esimerkiksi se, että monet maahanmuuttajataustaiset ryhmäläiset ihmettelivät kiven päällä seisovien miesten merkitystä.

m1: Ryhmä miehiä seisoi kiven päällä jossain ja jotain sitten jotain isot paperinpalat käsissä. Mitä ne sitten esitti, mitä ne esitti nuo miehet?(A7)

Syntyperäinen suomalainen taas yhdisti miehet helposti Kiven Seitsemään veljekseen.

AS: Miten teidän mielestä suomalaisuutta siinä sitten kuvataan?

m2: No siinä lopussa tää Aleksis Kiven tää Seitsemän veljestä...

n2: Seitsemän veljestä, niin se kivijuttu.

m2: ... Se on lainattu siitä suoraan siitä. (B2)

Kulttuurisen tuttuuden merkitys ei kuitenkaan välttämättä ole ainoa selitys, sillä myös kantasuomalaisten joukossa on todennäköisesti eroja siinä, kuinka mainosten symboliikkaa luetaan. Läheskään kaikki television katsojat eivät ole tottuneet lukemaan mainosten visuaalista symboliikkaa.

Kulttuurieroja tuli esiin myös suhtautumisessa mainoksen huumoriin. Esimerkiksi virolaisryhmässä ihmeteltiin ”suomalaista juntti-huumoria” edustavia elementtejä:

n3: Se on niinku tyypillistä, tai niinku mun mies sanoo, että aina yleensähan jotkut puhelinmainokset tai mitkä ne operaattorit, pitää näkyä sitä miehen paljasta ja roikkuvaa pyllyy tai sitten joku heittää kaljapullolla tai jotain. Joku juttu pitää aina olla. Et se oli, mä tykkäsin siitä muuten, mutta se viimeinen, se pyörällä ajelu, se oli... No siinähan se lause tuli sitten. On hyvä olla suomalainen eli niinku aja vaan... pyörällä veteen. (A9)

n2: Mutta sitten tämä hullu mies tai tämä vähän crazy mies loppuvaiheessa, vähän niin kuin tähtänyt, joka niinku voi mennä eli se vähän tekee, okei me olemme Suomessa, mutta ehkä vähän omaperäinen kansa siinä mielessä. Se vähän mua helpottaa, koska no harvoin liettualainen tekisi tällaisen videon omasta kansasta. Ei meillä semmoinen niin kuin ime. (A3)

Myös kantasuomalaiset kokivat, että mainos sisälsi muualta muuttaneille käsittämättömiä elementtejä:

n1: Mutta on siinä toisaalta taas, oli semmoisia kulttuurisia erikoispiirteitä, mitä ei ehkä maahanmuuttaja monenkaan vuoden jälkeen tajua (naurahtaa). Suomalaista hulluutta.

n3: Niin.

AS: Et voi olla vaikee ymmärtää.

n1: Niin. (C2)

Visa Heinosen ja Hannu Konttisen (2001, 307) mukaan suomalaisessa mainonnassa on jo 1980-luvulta lähtien uskallettu nauraa omille kansallisille omituisuuksille. Rossin (2003) mukaan tämä on mahdollista siksi, että vitsailija ja vitsin kohde kuuluvat samaan valtakulttuuriin. Tämän vuoksi valkoisiin suomalaisiin kohdistuvat vitsit hakevat kaikupohjansa hyvin toisenlaisesta valta-asetelmasta kuin erilaisia etnisyyksiä esittävät stereotyyppiset kuvat. Naurettaviksi kuvattuja etnisesti suomalaisia ei ensinnäkään suljeta muiden suomalaisten ulkopuolelle, vaikka heidät kuvattaisiin kuinka hölmöiksi. Lisäksi etninen enemmistö kestää parodiat ja ironisoinnit vähemmistöjä paremmin, koska valtaosa niiden esityksistä on kuitenkin myönteisiä. (Emt., 212–213.)

Suomalaisuus markkinointikeinona

Keskusteluissa sivuttiin suomalaista televisiomainontaa myös yleisemmällä tasolla. Kuten alussa todettiin, joukossa oli niitä, jotka kokivat mainonnasta keskustelun vähemmän tärkeänä kuin muista ohjelmatyypeistä keskustelun ja sanoivat, etteivät kiinnitä mainoksiin juuri huomiota. Silti keskusteluissa tuli esiin lukuisia havaintoja, joita mainoksista oli tullut tehtyä. Suomalaiset mainokset saivat kiitosta esimerkiksi ”vitsikkyytensä” ja selkeytensä takia. Tällaisina mieleen olivat jääneet muun muassa VR:n liikkuvat pylvää ja *”Maailman nopein kansa”* -mainos. Mainosten kuvakerrontaa ja dramaturgiaa kiiteltiin, koska ne mahdollistavat sen, että kieltä taitamatonkin voi ymmärtää mainosta. Toisaalta mainoksia pidettiin myös vaikeaselkoisina ja erityisesti ”ulkomaalaiselle” käsittämättöminä.

Näiden suurimmaksi osaksi yksittäisiin havaintoihin perustuvien kommenttien lisäksi kahdessa ryhmässä käytiin yleisempää keskustelua tuotteen alkuperän, lähinnä suomalaisuuden käyttämisestä tavaroiden ja palveluiden markkinointikeinona. Keskustelun aiheena oli lähinnä se, onko oman maan tuotteiden kehuminen ominaista etenkin suomalaisille vai olisiko kysymyksessä yleisempi ilmiö. Yksimielisyyteen aiheesta ei päästy, mutta mielenkiintoista on, että aiheen nostivat esiin Suomen lähialueilta muuttaneet henkilöt, jotka vertailivat Suomen mainoksia omiin entisiin kotimaihinsa. Kyseiset puhujat ovat siis lähöisin Virosta, Liettuaasta ja Ruotsista, jotka ovat samantapaisia pieniä maita kuin Suomikin, mutta joiden mainonta koettiin erilaiseksi kuin suomalainen. Esimerkiksi ruotsalaistaustaisen naisen mielestä suomalaisissa mainoksissa kehuaan tuotteita siksi, että ne ovat suomalaisia, kun taas liettualaistaustaisen naisen mielestä tämä on yleensäkin mainontaan kuuluva ilmiö: omaa tuotetta pitääkin kehua. Myös virolaisen keskustelijan mielestä suomalaiset markkinoijat tuovat enemmän esiin tuotteen kansallisuutta kuin virolaiset.

n3: Jos virolainen tekee virolaisen mainoksen, se ei koskaan sano, että hyvä virolainen tai virolainen, olen venäläinen. (AN ja ER nauravat.) Eihän oo?

n4: Ei oo, ei oookkaan. (A9)

Virolaiset problematisoivat suomalaisten tuotteiden paremmuutta heille läheisen esimerkin, kalan, kautta. Heidän oli vaikea ymmärtää, mikä tekee Viron aluevesille uineen kalan huonommaksi kuin jos kala on pyydetty Suomen aluevesiltä.

m1: Siinä oli niinku et joku päivä sitten joku just kysyi, että siinä oli kuhafile myynnissä ja siellä oli suomalainen kuha ja sitten oli virolainen. Ja toinen oli halvempi ja joku mummo kysyi siellä, että miks toi on, mikä ero niissä on? Ja sitten kauppias selitti sille, että tää on Suomessa pyydystetty, tässä kuha ja se on niinku täältä, mut toi on uinu niinku sinne Viron puolelle ja sieltä otettu ulos ja sit se on tuotu tänne takaisin.

n3: Se on se suomalainen virolainen.

m1: Aijaa, no mä otan sit sen suomalaisen (nauraa, n1 myös).

HH: Aijaa. Et ei sekään tajunnut, mitä se kauppias haluaa sille niinku hauskasti selittää sitä asiaa, mutta se ei tajunnut sitä ollenkaan (n1 ja n4 nauravat). Se on se sama kala, mut se on vaan ihan sama kummalla puolella on ongittu.

n3: Samaa vettä, mutta eri. (A9)

Oman maan tuotteiden suosiminen oli keskustelijoiden mielestä myös ymmärrettävää, koska kaikesta globalisoitumisesta huolimatta kansallisuusaate voi edelleen hyvin. Erityisen ymmärrettävää tällainen olisi Suomessa, joka kansallisvaltiona on vielä suhteellisen nuori.

n3: Mutta Suomikin on erilainen maa, koska Suomessa on vielä tää nationalismi liikkuu, joka... well, I mean Finland's independence is still relatively fresh in that sense and there's still nationalism building and nation building going on in Finland, so maybe that's something you have to accept also.

n2: Se on vaan, jotenkin mä niinku ajattelen samaa, että kun on nuori kulttuuri, vähän niinku suhteellisesti nuori kulttuuri, Suomen kulttuuri. Ja...

n3: Mutta ei oo nuori kulttuuri.

n2: Suhteellisesti tavallaan...

n3: On vaan nuori nat... I mean it's young nation, but not young culture.

n2: Kansallisessa mielessä. Mutta se tarvitsee jotenkin vahva itsetunto ja juuri tämä niinku yrit, tällä yritetään vahvistaa, vahvistaa ja ylläpitää sitä. Mut toisaalta meistä ei tunnu tai ainakin minusta se on hyvin etnosentrinen, keskittyy juuri omaan. (A3)

n1: Mutta mä näen kyllä tarpeelliseks tämmösen, se että... Mä näen sitä, että jonkun verran se itsetunto ei ole tarpeeksi vahva. Sitä kannattais Suomessa pönkittää. Sen takia mä niinku oon tommosen kannalla. Sitä sen oman itsetunnon niinku vahvistamista.

HH: Miten se sun mielestä tulee ilmi, että se... on heikko?

n1: Itensä väheksymiseen näin ja tämmöseen... (A9)

n1: Mut et se suomalaisuus, et se on niinku, et kyl sitä pitää olla. Että oman maan ihmiselle näytetään, että mistä kannattaa olla ylpeä ja nostaa näitä esille. Mun mielestä se on ihan hyvä, että tämmöistä on.

n3: Mut se just, et sitä niinku painottaa. Et tarviiko sitä niinku niin hirveesti painottaa joka paikassa, et tekeekö se siitä paremman? (A9)

Myös Rossi (2003) on erottanut tutkimuksessaan joukon mainoksia, jotka muita selkeämmin tähdentävät kasallisuuden teemaa. Tästä esimerkkejä ovat ”suosi suomalaista” -tyyppiset esitykset, jotka implisiitisti vertaavat suomalaisia tuotteita tuontiartikkeleihin antaen ymmärtää, että niissä on jotain enemmän kuin tuontiartikkeleissa. Suomensuomalaisuuteen liitetään mainoksissa usein myös aitouden, rehtiyden ja rehellisyyden merkkejä, jotka vastaavasti ei-suomalaisilta puuttuvat. Esimerkiksi eräässä Tapiola-yhtiön mainoksessa kerronta asettaa vastakkain ulkomaisen, kasvottoman kapitalisti-ostajan ja suomalaisten demokraattisen yhteisomistuksen. (Emt., 206–208.) Etnosentrisyys ei kuitenkaan ole suomalaiselle yhteiskunnalle mitenkään ainutlaatuista eikä välttämättä merkitse rasismia. Racistiseksi suhde eroihin tulee, jos erilaisuutta aletaan kielteisesti ja erojen perusteella tuottaa ja siten pidetään yllä yhteiskunnallista epätasa-arvoa. (Shohat & Stam 1994, 22.)

Yhteenvetoa

Mainoksesta keskusteleminen osoittautui vaikeaksi sekä kantasuomalaisen että maahanmuuttajien ryhmissä, mikä kertoo luultavasti siitä, että runsaasta tv-mainosten tarjonnasta huolimatta niiden lukutaito ei ole kovin kehittynyttä. Keskustelijat kokivat mainokset joko viihdyttäviksi välipaloiksi tai tylsäksi pakkopullaksi ohjelmien lomassa. Ongelmallista maahanmuuttajan näkökulmasta on se, että mainokset sisältävät lyhyessä ajassa runsaasti sekä visuaalista että sanallista informaatiota, johon reagoiminen heikolla kielitaidolla voi olla hyvin vaikeaa. Toisaalta samaa mainosta esitetään lyhyen ajan sisällä toistuvasti ja jopa useita kertoja illan aikana, jolloin ne voivat tarjota yhden mahdollisuuden kielen

oppimiseen. Toisteisuus – ja myös mainonnan epäsuora vaikuttaminen – näyttää toimineen Elisan tuotemerkin hyväksi ”*Olen suomalainen*” -mainoksessa ainakin siten, että monet keskusteluihin osallistuneet tunnistivat mainoksesta Elisan tunnusmusiikin, vaikka eivät mainosta juuri muuten osanneetkaan kommentoida.

Mainoksen toinen katselukerta, johdattelu aiheeseen ja huomion kiinnittäminen tiettyihin elementteihin synnyttivät alun nihkeydestä huolimatta relevanttia keskustelua ja tulkintoja. Näissä tulkinnoissa nousi esiin erityisesti kysymys siitä, puhutteleeke mainos maahanmuuttajia samalla tavalla kuin kantasuomalaisia. Erityisesti afrikkalais-taustaisten ryhmä oli kiinnittänyt huomiota samaan asiaan kuin Rossi (2003, 196) ja tämän tutkimuksen tekijä eli siihen, että mainoksissa esiintyy yleisesti ottaen hyvin vähän muita kuin kantasuomalaisia henkilöitä. Toisaalta erään iranilaistaustaisen keskustelijan mielestä suomalaisten mainosten ulkomaalaiset tai maahanmuuttajat ovat aina afrikkalaisia, ikään kuin Suomessa tunnettaisiin vain yksi stereotyyppinen maahanmuuttajatyyppe. On kuitenkin mahdollista, että tämä vaikutelma tummaihoisten mukanaolosta mainoksissa on syntynyt monikansallisten yhtiöiden mainosten perusteella eikä koske erityisesti suomalaisia tv-mainoksia. Yksikään keskustelija ei kuitenkaan nostanut esiin konkreettisia esimerkkejä mainoksista joissa esiintyjät olisivat etnisesti ei-suomalaisia, eikä keskustelu siten juuri laajentunut mainosten etniseen kuvastoon yleisemmin. Tästä voidaan ehkä tehdä se johtopäätös, että aineistoa keskusteluun ei vielä juuri ole tarjolla.

Kaupallisten yritysten ja mainonnan kannalta maahanmuuttajat muuttuvat mielenkiintoisiksi siinä vaiheessa, kun heidän osuutensa väestöstä on riittävän suuri, että heidät kannattaa noteerata potentiaalisina ostajina. Myynnin lisäämiseen pyrkivän yrityksen kannalta oleellisen tärkeää tuolloin on, että mainos tavoittaa ne maahanmuuttajat, jotka tekevät päivittäin sekä tuotteiden että palvelujen ostopäätöksiä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ei-valkoiset vähemmistöt alettiin ottaa huomioon mainonnassa vasta siinä vaiheessa kun heidän määrällinen osuutensa väestöstä ja ostovoimasta oli kasvanut riittävän suureksi. Sen jälkeen tehdyissä amerikkalaisissa markkinointitutkimuksissa on todettu, et-

tä etniset vähemmistöt eivät ole valmiita ostamaan tuotteita, joiden mainonnassa esiintyy vain valkoisia tai jossa etnisiä vähemmistöjä esitetään stereotyyppisissä, kielteisissä tai epärealistisissa kehyksissä (Cortese 2007, 119).

Keskustelu ja johtopäätökset

Tässä teoksessa on lähestytty maahanmuuttajien suhdetta suomalaiseen televisioon ja erityisesti sen monikulttuurisuutta käsitteleviin ohjelmiin sekä yleisesti että heidän kolmesta ohjelmanäytteestä käymiensä keskustelujen kautta. Tutkimuksessa on nojaututtu brittiläisestä kulttuuritutkimuksesta lähtöisin olevaan käsitykseen, jonka mukaan yleisöt tulkitsevat mediasisältöjä kukin omista kulttuurisista ja yhteiskunnallisista lähtökohdistaan. Erilaisia lähtökohtia on tutkimusasetelmassa etsitty eri tavoin muodostetuista katsojaryhmistä, joissa mukana on maahanmuuttajien lisäksi ollut myös kantasuomalaisia. Katsojien tulkinnoissa on kiinnitetty erityistä huomiota sekä television yhteistä identiteettiä että sen toiseutta tuottaviin rakenteisiin.

Tässä loppuluvussa vedän aluksi yhteen tutkimuksen keskeiset tulokset. Sen jälkeen pohdin tulkinnoissa esiin tulleita eroja ja yhtäläisyyksiä eri ryhmien välillä. Tulosten pohjalta pohdin myös yleisemmin television roolia monikulttuurisen yhteiskunnan rakentamisessa, tutkijoiden ja katsojien tulkintojen välisiä eroja sekä tutkimuksen metodologista antia.

Keskeiset tulokset

Maahanmuuttajakatsojat jakautuivat tässä tutkimuksessa kolmeen katsojaryhmään: pääasiassa suomalaisten kanavien seuraajiin, pääasiassa entisen kotimaan tai transnationaalien satelliittikanavien seuraajiin ja sekä suomalaisten että satelliittikanavien seuraajiin. Pelkästään suomalaisia kanavia seuraavat ennen kaikkea sellaiset maahanmuuttajat, jotka ovat sekä kulttuurisesti että maantieteellisesti lähellä suomalaisia. Virolaisilla ja paluumuuttajilla on kielitaitonsa takia parhaat mahdollisuudet tutustua suomalaiskanaviin, kun taas kaukaisemmista kulttuureista tulevat etsiytyivät pitkänkin Suomessa oleskelun jälkeen helpommin globaaleille tai entisten kotimaidensa kanaville, jotka he kokevat itselleen kulttuurisesti tutummiksi. Yleisimmin katsojat kuitenkin sukkuloivat sekä suomalaisilla että satelliittikanavilla ja vaikutelmaksi jäi, että kanavilla liikutaan pikemminkin tiettyjen suosikkiohjelmien kuin niiden alkuperän mukaan. Katseluun vaikuttaa myös kanavien saatavuus ja muu ajan käyttö: kaikkiin talouksiin ei ole mahdollista asentaa satelliittiantennia, vaikka satelliittikanavien katseluun olisi kiinnostustakin, ja joskus aikaa ei yksinkertaisesti ole usean – jos yhdenkään – televisiokanavan seuraamiseen.

Tähän tutkimukseen osallistuneet maahanmuuttajat olivat yhtä lukuun ottamatta muuttaneet Suomeen joko aikuisiällä tai lapsena, joten heillä oli vielä melko vahvat yhteydet aiempaan kotimaahansa. He etsivät televisiosta tietoa aiemman kotimaansa tapahtumista ja kaipaivat sieltä tuttuja ohjelmia, mutta samalla he olivat jo kiinnityksessä Suomeen ja kiinnostus suomalaiseen televisiotarjontaan oli jossain määrin herännyt. Muutto uuteen maahan ei siis automaattisesti katkaise siteitä entiseen kotimaahan tai sieltä muihin maihin muuttaneisiin maanmiehiin ja -naisiin, vaan mediaa käytetään monin tavoin ylläpitämään näitä suhteita. Transnationaalit televisiokanavat tarjoavat mahdollisuuden seurata entisen kotimaan tapahtumia ja jatkaa vanhojen tuttujen viihde- ja sarjaohjelmien seuraamista. Tulokset ovat hyvin samansuuntaisia kuin muissa Euroopan maissa tehtyjen ensimmäisen polven siirtolaisten mediankäyttöä koskevien tutkimusten tulokset

(Christiansen 2003; Hargreaves & Mahdjoub 1997; Mainsah 2005), eikä niistä ei voi myöskään vetää sellaista johtopäätöstä, että entisen kotimaan median seuraaminen häiritsisi välttämättä kotoutumista. Tutkimuskeskusteluissa tuli esiin, että etenkin kotoutumisvaiheessa tutut, entisen kotimaan kanavat tarjosivat ”lepopaikan” uudessa ympäristössä silloin kun henkilö muuten joutuu jatkuvasti painiskelemaan vieraan kielen parissa. Pikemminkin voi siis olla, että mahdollisuus ”lepohekien” viettämiseen helpottaa sopeutumista. Ongelmallista on, jos tämä vaihe jää pysyväksi, eikä kielitaito koskaan saavuta sellaista tasoa, jossa suomalainenkin televisio voisi tarjota samanlaista lepoa ja virkistystä.

Maahanmuuttajat elävät muutosten keskellä, joten myös mediankäyttötottumukset ovat alttiita muutoksille. Esimerkiksi Suomessa asumisen aika ja kielitaidon kehittyminen vaikuttavat siihen, minkä kanavien ääreen milloinkin hakeudutaan. Silloin kun kotoutuminen etenee toivotulla tavalla, kiinnostus suomalaista tarjontaa kohtaan lisääntyy vähitellen, mutta myös ”lukkarinrakkaus” aiempaa kotimaata kohtaan jää yleensä jäljelle. Voimakkainta muutosvaihetta näyttivät elävän kotoutumiskoulutuksessa olevat maahanmuuttajat. Heillä on tarve ja motivaatio kotoutua Suomeen ja oppia uusi kieli, joten Suomen televisiolla olisi hyvät mahdollisuudet tukea näitä pyrkimyksiä. Tätä kiinnostusta ei ohjelmatarjonnassa ole riittävästi otettu huomioon eikä vähäisiäkään tarjolla olevia mahdollisuuksia toisaalta maahanmuuttajien keskuudessa tunneta tai osata käyttää.

Televisiokatselututkimusten mukaan kiinnostus on avainsana sekä yleensä television katselun että erityisesti uutisoinnin seuraamisessa. Tarjonnan seuraamisen tai seuraamatta jättämisen ratkaisee siis mielenkiinto asiaan, jota taas ei synny, jos ohjelmissa käsitellyillä asioilla ei ole mitään yhteyttä omaan elämään (Alatalo 1996, 367; Kytömäki & Savinen 1993). Syrjäytyminen suomalaisesta yhteiskunnasta voi siis saada aikaan kääntymisen pois suomalaisilta kanavilta. Jos yhteiskunnalla ei ole mitään annettavaa koulutuksen tai työelämän puolella, on vaikea kiinnostua myöskään paikallisista mediasisällöistä (ks. myös de Leeuw & Rydin 2007, 192). Tässä tutkimuksessa ei saatu viitteitä siitä, että suomalaisia kanavia hyljeksittäisiin sen vuoksi, että suomalainen

yhteiskunta kokonaisuudessaan koettaisiin niin vieraaksi tai vihamieliseksi, että sen kanssa ei televisionkaan välityksellä haluta olla tekemisissä. Syyt suomalaisten kanavien seuraamattomuuteen liittyivät vielä puutteelliseen kielitaitoon ja tuttujen asioiden kaipuuseen. Suomalaisten ohjelmien ei myöskään koettu tarjoavan riittävästi kiinnostavia aiheita ja samastumiskohteita, jotka houkuttelisivat ”pysymään kanavalla”. Monet kuitenkin totesivat, että tutkimukseen osallistuminen herätti kiinnostuksen suomalaisiin ohjelmiin yleisemminkin ja arvelivat, että voisivat vastaisuudessa yrittää seurata niitä aktiivisemmin.

Tutkijoiden monikulttuurisiksi määrittämät ohjelmasisällöt, joita käytettiin keskustelujen virikeaineistona, koettiin yleensä kiinnostaviksi ja ajankohtaisiksi, mutta esittämistavoissa oli paljonkin toivomisen varaa. Fiktiivinen sarja sai kehuja siitä, että sen kuvaama miljöö ja tapahtumat olivat läheisiä maahanmuuttajille. Sen sijaan sekä maahanmuuttajat että kantasuomalaiset kritisoivat sarjan liioiteltuja ja stereotyyppisiä henkilöhahmoja. Maahanmuuttajat kiinnittivät huomiota myös siihen, että maahanmuuttajahahmoja esittämään oli valittu suomalaisia näyttelijöitä, jotka vaikuttivat rooleissaan epäaidoilta.

Sekä fiktio- että faktaohjelmien kohdalla havaittiin, että oman ryhmän representaatiot koettiin helposti loukkaavaksi, vaikka kyseessä olisi ollut huumori tai ”pelkkä” kuvitus. Ulkopuolisen voi olla hyvin vaikea nähdä tätä loukkaavuutta, jos ongelma ei kosketa itseä tai ryhmää, johon samaistuu. Tämä tuli esiin erityisesti rikollisuutta käsittelevässä ohjelmassa, joka koettiin toisissa ryhmissä objektiiviseksi ja asialliseksi, kun taas toiset ryhmät pitivät sitä tiettyjä kulttuureita kokonaisuudessaan leimaavana. Sekä maahanmuuttajat että kantasuomalaiset katsojat pitivät yleisesti ottaen hyvänä, että ohjelmat nostavat esiin myös maahanmuuttoon liittyviä ongelmia, kuten rikollisuutta. Tämä pitäisi kuitenkin tehdä niin, että samalla ei leimata kokonaista kulttuuriryhmää tai kaikkia maahanmuuttajia. Sekä etnisyyttä ja rasismia koskevissa median sisällöntutkimuksissa että aiemmissa haastattelututkimuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, että journalismissa tuodaan tarpeettomasti esiin ihmisen etninen tausta. Erityisesti asia on tullut esiin rikos- ja ongelmajutuissa, joiden kautta yksittäisiin

etnisiin vähemmistöihin kuuluvien teot voidaan yleistää koskemaan koko vähemmistöryhmää. (Raittila 2007a; Raittila ja Vehmas 2005) Yleistäminen voi tapahtua sekä sanallisesti että kuvien kautta, kuten keskusteluryhmissä todettiin.

Virikeaineiston mainos sai toisaalta kiitosta ja toisaalta kritiikkiä ”suomalaisuudestaan”. Siinä oli miellyttävä tunnelma, mukava musiikki ja tyypillisiä suomalaisia kesämaisemia ja -tapahtumia. Katsojat pistivät myös myönteisenä asiana merkille, että kaikki mainoksen esittämät henkilöt eivät olleet vain vaaleatukkaisia ja -ihoisia, vaan joukossa oli myös erinäköisiä suomalaisia. Sen sijaan hämmästyttä herätti mainoksen slogan, jonka mukaan on hyvä olla suomalainen, että ymmärtäisi toista suomalaista. Osa katsojista koki, että sloganin viesti sulkee ulkopuolelleen muualta muuttaneet, koska he eivät ole suomalaisia. Osa taas tulkitsi viestin tarkoittavan kaikkia kuvissa näkyneitä – erinäköisiäkin – suomalaisia, siis myös niitä jotka eivät olleet syntyperältään suomalaisia. Sloganin tulkinta tuo esiin sen, kuinka yksilöllisiä mediasisältöjen tulkinnat ovat: sama sana tarkoittaa eri ihmisille eri asiaa. Tiettyyn kansallisuuteen identifioituminen on monimutkainen asia, eikä kysymys välttämättä ole siitä, onko ensin mainitun tulkinnan tekijä virallisesti ei-suomalainen ja jälkimmäinen suomen kansallisuuden saanut/hankkinut henkilö.

Vaikka tutkimusaineisto on koottu vain muutamia ohjelmia käsittelevistä keskusteluista, esiin nousseet piirteet ovat luonteeltaan myös laajempaa ohjelmatarjontaa koskevia. Yleistettävyyttä tuloksille tuo lisäksi se, että samantapaisiin tuloksiin on päädytty monissa muiden Euroopan maiden televisio-ohjelmistoja käsittelevissä tutkimuksissa. Ensisijaisia kritiikin kohteita niin meillä kuin muuallakin ovat maahanmuuttajien yleistävä ja stereotyyppinen esittäminen, autenttisuuden puute ja puutteellinen maahanmuuttajien näkökulman esiintuominen (esim. Ross 2000).

Yhtäläisyydet ja erot katsojaryhmien välillä

Tutkimusasetelmaan oli alun perin kirjoitettu tietynlainen ”toiseuttava” vastakkainasettelu, koska keskusteluryhmiin osallistujat asemoitiin joko maahanmuuttajiksi tai kantasuomalaisiksi ja tarkoitus oli selvittää, eroavatko heidän televisio-ohjelmista tekemänsä tulkinnat toisistaan (tutkimusasetelman kritiikistä ks. esim. Löytty 2005, 181–182). Tahdomattaankin tällainen asetelma tuottaa puhetta ”meistä” ja ”heistä” ja saa keskustelijat pohtimaan omaa erikoislaatusuuttaan suhteessa ”toisiin”. Myös virikeaineistoksi valitut ohjelmat olivat varmasti omiaan lisäämään huomion kiinnittämistä eroihin sen sijaan että olisi pohdittu yhdistäviä tekijöitä, vaikka luonnollisessa television katselutilanteessa tällaisia ajatuksia ei ehkä syntyisikään. Tämä on syytä pitää mielessä, kun seuraavassa tuon esiin joitain haastatteluryhmien välisiä eroja. Myös haastattelutilanne, tutkijan johdattelu tai jokin muu tilannekohtainen seikka on saattanut kutsua joissain ryhmissä enemmän tietynlaista puhetta kuin toisissa.

Kantasuomalaiset olivat keskusteluryhmissä selvästi etäämpänä tutkimusaiheesta kuin maahanmuuttajat, mikä johtuu varmasti siitä, että heillä ei juuri ollut omakohtaista kokemusta maahanmuutosta eikä aihe muutenkaan koskettanut heitä henkilökohtaisesti. Kolmen pelkästään kantasuomalaisista koostuvan ryhmän välillä oli kuitenkin eroja siinä, kuinka läheiseksi aihe koettiin. Ryhmien väliltä löytyvät erot muistutavat siitä, että myöskään suomalaiset eivät ole keskenään samanlaisia, vaan yhteiskunnallinen asema, kieli ja monet muut tekijät tuottavat eroja heidän välilleen (esim. Lehtonen, Löytty & Ruuska 2004). Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla asuvilla ruotsinkielisillä nuorilla, joilla kansainvälisestä suuntautuneisuudestaan huolimatta on melko vähän kontakteja maahanmuuttajiin, oli tutkimusaiheesta paljon vähemmän sanottavaa kuin monikulttuurisessa lähiössä asuvilla tamperelaisilla eläkeläisillä. Eroja tuottaa ehkä ikään liittyvä elämäkokemus, mutta merkitystä on myös sillä, että sosiaaliselta asemaltaan eläkeläiset ovat todennäköisesti lähempänä maahanmuuttajia kuin pääkaupunkiseudun ruotsinkieliset lukiolaiset.

Etäisimpänä aihe oli siis pääkaupunkiseudulla asuvista ruotsinkielisistä lukiolaisista, jotka totesivatkin, että vaikka oma asuinalue on monikulttuurinen, omassa koulussa tai lähipiirissä on hyvin vähän maahanmuuttajia. Osallistujien kiinnostusta saattoi kuitenkin vähentää myös se, että keskustelujen pohjaksi katsotut ohjelmakatkkelmat eivät kuulu tämän ikäryhmän suosikkiohjelmiin, eivätkä ehkä sen vuoksi herättäneet keskustelua. Tätä tulkintaa tukee myös se, että myöskään samanikäisellä maahanmuuttajaryhmällä (A8) ei ollut ohjelmista kovin paljon sanottavaa. Nuoret ruotsinkieliset olivat ainoa ryhmä, joka edusti tutkimuksessa Suomen niin sanottuja vanhoja vähemmistöjä, mutta tämä ei keskustelussa tullut esiin. Nuoret eivät keskusteluissa peilanneet maahanmuuttajavähemmistöjen esittämistä ohjelmissa ruotsinkielisten esittämiseen, mikä todennäköisesti selittyy ruotsinkielisten maahanmuuttajia korkeammalla prestiisiarvolla Suomessa (Liebkind, Broo & Finnäs 1997, 50). Maahanmuuttajien ongelmat mediassa ovat luultavasti melko kaukana ruotsinkielisten kokemista ongelmista, koska maahanmuuttajilla ei esimerkiksi ole omaa televisiokanavaa eikä omankielistä ohjelmaa niin kuin ruotsinkielisillä.

Enimmäkseen eläkeläisistä koostunut kantasuomalaisten tampere-laisryhmä samastui hyvin vahvasti monikulttuuriseen lähielämään ja tunnisti sieltä monia omaan elämäänsä liittyviä asioita, vaikka katselikin ohjelmia ulkopuolisen näkökulmasta. Tälle ryhmälle tyypillistä oli pohdita monikulttuurisuusteemaa pikemminkin omien kokemusten kuin televisio-ohjelmien kautta. Ryhmän mielipiteet muistuttivat monella tavoin iäkkäiden paluumuuttajanaisten ryhmässä esitettyjä mielipiteitä. Molemmissa ryhmissä katseltiin melko paljon televisiota, erityisesti uutisia, luonto-ohjelmia, dokumentteja ja sarjoja. Suosittuja olivat esimerkiksi *Kotikatu* ja *Sydämen asialla*. Molemmissa ryhmissä oltiin sitä mieltä, että televisiossa näytetään liian paljon kiroilemista ja väkivaltaa. Asiaohjelman yhteydessä molemmissa ryhmissä myös viriteltiin ajatusta suomalaisten naisten omasta vastuusta raiskaustapauksissa. Ohjelmaa pidettiin etenkin paluumuuttajien ryhmässä pelkoja herättävänä eikä siitä juuri haluttu keskustella. Erot ryhmien välillä tulivat esiin suhtautumisessa fiktiiviseen sarjaan: kantasuomalaiset eläkeläiset

tunsivat sarjan ennakolta ja pitivät siitä, kun taas paluumuuttajanaisia se ei innostanut lainkaan. Kantasuomalaiset tunnistivat sarjasta omia kokemuksiaan elämästä monikulttuurisessa kerrostalossa, kun taas paluumuuttajat pitivät sarjan henkilöihahmoja aggressiivisina ja paheksuivat heidän käytöstään. Ryhmien väliset mielipideyhtäläisyydet olivat melko odotettavia, sillä ryhmät vastasivat ikä- ja sukupuolijakaumaltaan toisiaan. Lisäksi paluumuuttajat samastuivat pitkälle muihin suomalaisiin. Toisaalta paluumuuttajien ryhmä oli huomattavasti suurempi kuin muut keskusteluryhmät, joten äänessä oli vain osa ryhmäläisistä. Aktiivisimpia olivat muutamat hyvin suomea puhuvat ja Suomeen suuntautuneet henkilöt, vaikka ryhmässä selvästi oli myös Venäjä-suuntautuneempia henkilöitä.

Kolmannelle suomalaisryhmälle maahanmuuttoon liittyvät asiat olivat tuttuja sekä poliisialan opintojen että asuinpaikan kautta. Yksi ryhmäläisistä oli lisäksi itse asunut ulkomailla. Ryhmän nuoret aikuiset olivat joutuneet pohtimaan maahanmuuttajuutta opiskelunsa ja tulevan ammattinsa takia, mikä näkyi tulkintojen analytytisyudessa ja monitahoisuudessa. Mediaesityksiä peilattiin sekä omiin kokemuksiin että television eri lajityyppien vaatimuksiin. Ryhmä löysi kaikista ohjelmanäytteistä useita tulkintamahdollisuuksia eikä hyväksynyt yksipuolisia tulkintoja. Ryhmäläiset tunsivat toisensa etukäteen, mikä todennäköisesti myös vaikutti siihen, että suorat kommentit ja vitsit lentelivät estoitta. Ryhmän ainoa naispuolinen jäsen erottui muista sekä televisionkatselutottumustensa että pehmeämpien asenteidensa vuoksi.

Ikänsä ja koulutustaustansa perusteella läheisen vertailuryhmän kantasuomalaisille poliisiopiskelijoille muodosti työssäkäyvien Euroopan maista muuttaneiden ryhmä. Kummassakin ryhmässä ohjelmista keskusteltiin paljon ja avoimesti. Lisäksi molempien ryhmien jäsenet kuuluvat ikänsä puolesta niihin, jotka ovat todennäköisesti jo koulussa oppineet analysoimaan ja keskustelemaan mediasisällöistä. Maahanmuuttajien ryhmässä esitettiin kuitenkin paljon kriittisempiä mielipiteitä suomalaisen television ohjelmistosta kuin poliisiopiskelijoiden ryhmässä: monilla ryhmän jäsenistä oli vaikeuksia löytää ohjelmistosta

kiinnostavia ja itseä koskettavia sisältöjä. Kritiikkiä saivat muun muassa Suomen television turhan isänmaalliset painotukset, alatyylinen huumori ja amerikkalaiset sarjat, jotka eivät lisää maahanmuuttajien suomalaisen kulttuurin tuntemusta.

Kaiken kaikkiaan virikeohjelmista tehdyt tulkinnat olivat maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten ryhmissä melko samansuuntaisia. Tosin, samoin kuin esimerkiksi Raittilan (2007a) vastaanottotutkimuksessa, keskeisin havainto liittyy tulkintojen moninaisuuteen. Ohjelmat virittivät usein aivan päinvastaisia tulkintoja ryhmäläisten kesken, mutta hyvin harvoin erot ovat systemaattisia eri etnisten ryhmien tai maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten välillä. Sekä kantasuomalaisten että maahanmuuttajien ryhmissä kiinnitettiin huomiota siihen, että maahanmuuttajataustaisia henkilöitä näkyy ruudussa vähän ja toivottiin ohjelmiston siinä mielessä monipuolistuvan. Yhteinen oli myös toive siitä, että maahanmuuttajataustaiset näkyisivät ohjelmissa samanlaisissa rooleissa kuin muutkin suomalaiset eli näyttelijöinä, toimittajina tai haastateltavina pikemmin kuin maahanmuuttajan roolissa. Maahanmuuttajista, muuton syistä ynnä muista maahanmuuttoon liittyvistä aiheista lisää asiaohjelmia toivoivat vain muutamat maahanmuuttajataustaiset keskustelijat.

Kantasuomalaiset kritisoivat maahanmuuttajien stereotyyppistä käsittelyä siinä kuin maahanmuuttajasuomalaisetkin, mutta eroja tuli esiin siinä kuinka tällaista käsittelyä tulkittiin. Kantasuomalaiset löysivät esimerkiksi fiktiivisestä sarjasta myös ironiaa ja satiiria, joka kohdistui suomalaisiin itseensä, kun taas maahanmuuttajat tulkitsivat ohjelmaa suoraviivaisemmin ja kokivat sen useammin pelkästään loukkaavana. Osittain tulkintaerot johtuvat varmasti siitä, että suomea äidinkielenään puhuvat saivat ohjelmista irti enemmän vivahteita kuin puutteellisesti suomea taitavat. Huumori ja ironia ovat erittäin monitulkintaisia, joten niiden vastaanotto on tyypillisesti hyvin vaihtelevaa, kuten Sevänen on *Mogadishu Avenuen* etnistä huumoria ja stereotyyppejä tutkiessaan todennut. Koskaan ei voi varmasti tietää, nauraako katsoja stereotyyppien hölmöydelle ja keinotekoisuudelle vai sittenkin sille, että uskotaan stereotyypioiden olevan oikeassa. (Sevänen 2008, 89.) Myös

maahanmuuttajakatsojat naurahtelivat sarjaa katsoessaan, mutta mistä nauru lopulta kumpusi, jäi usein selviämättä. Toisaalta suhtautumisen erot johtuvat luultavasti myös siitä, että kantasuomalaiset eivät arksessa elämässään joudu jatkuvasti kohtaamaan median toistamien stereotyyppien tai liioittelujen seurauksia. Kuten eräs Lähi-idästä kotoisin oleva mies totesi, maahanmuuttaja katsoo televisiota jatkuvasti hiukan varpaillaan peläten, että sieltä syydetään julkisuuteen taas jotain häntä koskevia ennakkoluuloja.

Kantasuomalaiset keskustelijat eivät juuri puuttuneet ohjelmien moraalikäsityksiin, kun taas muutamissa maahanmuuttajaryhmissä nostettiin esiin kysymys siitä, miten suomalaisissa ohjelmissa kuvataan seksuaalisuutta, seurustelua tai muita tämäntapaisia aiheita. Rajalinjat eivät kuitenkaan kulkeneet islamilaisista maista tai länsimaista tulevien välillä, kuten esimerkiksi hollantilaisten nuorten siirtolaisten television katselua koskevassa tutkimuksessa (Costera Meijer & de Bruin 2003, 700–701), vaan alastomuuden ja seksuaalisuuden esittämiseen pidättyväisesti suhtautuvia oli myös venäläisten joukossa. Ikä ei näissä kysymyksissä näyttänyt olevan ratkaiseva tekijä, sillä myös nuoret pitivät suomalaisia ohjelmia joskus liian paljastavina. Erityisesti äidit halusivat myös suojella lapsiaan suomalaisen television liian avoimesti käsittelemiltä aiheilta. Toisaalta myös kantasuomalaisten yleisöjen keskuudessa tiedetään olevan niitä, jotka pitävät suomalaisia ohjelmia liian eksplisiitteinä, joten kysymys tuskin on pelkästään etnisyyteen tai kansallisuuteen liittyvistä eroista.

Muutamissa maahanmuuttajaryhmissä tuli esiin vahva usko television ihmisten mielipiteisiin vaikuttavana tekijänä. Tämä tuli näkyviin sekä siinä, että lapsia haluttiin suojella tiettyjen asioiden näkemiseltä televisiossa että siinä, että maahanmuuttajista kertovien myönteisten ohjelmien uskottiin vaikuttavan suomalaiseen mielipideilmastoon ennakkoluuloja vähentävästi.

Maahanmuuttajien ryhmistä erottui eniten afrikkalaistaustaisten ryhmä, joka kommentoi ohjelmia selkeästi omasta näkökulmastaan. Ryhmä toi korostetusti esiin maahanmuuttajien erityistarpeet, joiden tyydyttämiseksi tarvittaisiin heidän mielestään erityisesti maahanmuut-

tajille suunnattuja ohjelmia ja ehkä jopa oma kanava. Ryhmän jäsenet myös nostivat useaan otteeseen esiin somalialaistaustaisia kohtaan esitetyt ennakkoluulot Suomessa. Aina ei kuitenkaan ollut selvää, puhuttiinko erityisesti television leimaavista asenteista vai yleisestä mielipiteestä. Vaikutelmaksi jäi, että keskustelijat eivät reagoineet vain nykyiseen tv-tarjontaan, vaan heidän kokemuksensa suomalaisesta mediasta olivat huonoja jo pidemmän ajan takaa. Somalialaisiin suhtaudutaan tutkimusten mukaan Suomessa kielteisemmin kuin muihin maahanmuuttajaryhmiin ja samoin mediassa somalialaiset maahanmuuttajat olivat varsinkin 1990-luvulla usein esillä kielteisten asioiden yhteydessä (Jaakkola 2009, 52; Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 134; Raittila 2002, 56; 66–67). Tämä on epäilemättä vaikuttanut myös somalialaisten ja suomalaisen median väliseen luottamussuhteeseen (Aden 2009; Hautaniemi 2004, 117–118). Huonoista mediasuhteista ilmeisesti johtuu, että somalialaisten osallistujien rekrytoiminen myös tähän tutkimukseen osoittautui hankalaksi, mikä on valitettavaa, sillä juuri näistä ongelmallisiksi koetuista kokemuksista olisi hyödyllistä keskustella enemmän.

Määrällisten sisältötutkimusten mukaan somalialaisten tilanne mediassa on jonkin verran parantunut, sillä ainakin sanomalehdissä etnisen taustan esilletuominen rikos- ja konfliktituutisissa ja somalialaisten esittäminen kielteisissä yhteyksissä on 2000-luvun aikana vähentynyt (Vehmas 2005). Lisäksi Yle TV1:n ja TV 2:n kanavilla on viime vuosina nähty somalialaistaustaisen toimittajan tekemiä ajankohtaisreportaaseja sekä myös ensimmäinen somalialaistaustaisen käsikirjoittajan tv-näytelmä. Vaikka yksittäiset esimerkit eivät muuta yleiskuvaa, ne ovat esimerkkejä siitä, että ohjelmistoja voidaan kehittää monikulttuurisempaan ja suvaitsevaisempaan suuntaan. Muun muassa Karen Ross on kiinnittänyt huomiota siihen, että katsojilla on joskus uskomuksia tv-ohjelmien sisällöistä, joista he pitävät kiinni siitä riippumatta miten sisällöt ovat viime aikoina kehittyneet. Ongelmallista kuitenkin on, että vaikka television ohjelmistossa olisi innovatiivisia ohjelmia, jotka haastavat stereotyyppisiä rotokuvastoja, niiden lähetysajat ovat yleensä huonoja ja ne jäävät sen vuoksi yleisöille tuntemattomiksi. Totta myös

on, että vaikka sisällöt muuttuisivatkin positiivisemmiksi, aiempien hyvin negatiivisten esitystapojen jättämät jäljet eivät hevin pyyhkiydy maahanmuuttajia koskevista käsityksistä. (Esim. Raittila 2007a, 42–43; Ross 2000, 141–142.)

Pitkään Suomessa oleskelleet maahanmuuttajat olivat valmiimpia arvioimaan ja arvostelemaan suomalaista tv-tarjontaa kuin he, jotka olivat asuneet maassa vasta muutamia vuosia. Tämä on tietenkin luonnollista, koska pitkään Suomessa asuneilla on myös enemmän kokemusta Suomen televisiosta ja parempi kielitaito mahdollistaa sen, että he voivat paremmin ilmaista mielipiteitään. Osittain kysymys voi kuitenkin olla myös siitä, että äskettäin Suomeen saapuneet eivät vielä ole vakiinnuttaneet paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa, eivätkä koe voivansa arvostella heitä vastaanottavaa maata. Kaksi kotouttamiskurssilaisten ryhmää eli selkeästi vaihetta, jossa he vasta tutustuivat uuteen asuinmaahansa ja sen televisiotarjontaan. Moni valittelikin, että ei oikeastaan pysty arvioimaan televisiotarjontaa, koska ei tunne sitä riittävästi. Silti he arvostelivat hanakasti fiktiivisiä maahanmuuttajahahmoja, jotka eivät suostuneet käyttäytymään niin kuin ”hyvän” maahanmuuttajan tulee.

Virolaistaustaisten ryhmässä kiinnostavaa oli identiteettipuheen suuri määrä. Kaikki ryhmän jäsenet olivat asuneet Suomessa yli 15 vuotta, mutta he pohtivat edelleen aktiivisesti kuulumistaan milloin Suomeen milloin Viroon. Toisin kuin kaukaisemmista maista tulevilla maahanmuuttajilla virolaiset voivat pitää yhteyttä synnyinmaahansa muutenkin kuin median välityksellä, minkä vuoksi ryhmäläiset näyttivät aidosti elävän kahdessa kulttuurissa. Myös tv-ohjelmien tulkinnoissaan he samaistuivat milloin suomalaiseen, milloin virolaiseen näkökulmaan. Kantasuomalaisista he erosivat selkeimmin siinä, että kokivat kärsineensä median virolaisiin ja venäläisiin liitetystä stereotypioista.

Toivomuksia televisiolle

Maahanmuutosta ja maahanmuuttajista puhutaan suomalaisissa televisio-ohjelmissa usein yleistävästi ikään kuin kyseessä oleva ihmisjoukko olisi jollain tavalla yhtenäinen ja keskenään samankaltainen. Keskusteluihin osallistuneet eivät kuitenkaan koe kuuluvansa johonkin yhtenäiseen maahanmuuttajien ryhmään samalla tavalla kuin esimerkiksi suurin osa suomalaisista identifioi itsensä suomalaisiksi tai useimmat naiset tunnistavat itsensä naisiksi ja miehet miehiksi. Esimerkiksi paluumuuttajat ja inkerinsuomalaiset korostivat suomalaista taustaan- ja asemoivat sillä tavoin itsensä pikemminkin suomalaisiksi kuin maahanmuuttajiksi. Samoin monet Euroopan maista tulleet kokivat nimityksen itselleen vieraaksi ehkä sen vuoksi, että kokivat olevansa maassa pikemminkin tilapäisesti käymässä kuin varsinaisesti ”muuttajina” tai kokivat käsitteen tarkoittavan vain Euroopan ulkopuolelta tulleita maahanmuuttajia. Syntymässä saatu etninen tai kansallinen identiteetti istuikin ihmisissä yleensä hyvin vahvana, vaikka muutosta toiseen maahan olisi jo kulunut aikaa (Hall 1999, 45).

Eri ryhmien erottautumisen tarpeeseen liittyvät esimerkiksi sellaiset keskusteluissa tulleet havainnot, että vaikka maahanmuuttajista yleisellä tasolla puhutaankin, juuri oman ryhmän erityisyyteen tai tarpeisiin ei ohjelmistossa kiinnitetä huomiota. Näkymättömiksi kokivat jääneensä esimerkiksi paluumuuttajat ja Euroopasta tulleet maahanmuuttajat. Sen sijaan liikaakin näkyvyyttä, ainakin kielteisessä mielessä ovat saaneet Euroopan ulkopuolelta tulleet, erityisesti somalialaiset maahanmuuttajat. Heistä on tullut prototyyppi, joka otetaan jutun kuvitukseksi aina kun tarvitaan maahanmuuttajien edustusta ohjelmaan.

Keskusteluissa nousi esiin lukuisia ehdotuksia, joilla suomalaista televisiota voitaisiin kehittää monikulttuurisempaan suuntaan. Sekä kantasuomalaisten että maahanmuuttajien toiveena oli, että televisiossa näkyisi enemmän erilaisista taustoista tulevia toimittajia, näyttelijöitä ja juontajia. Tällä voitaisiin parantaa ohjelmien autenttisuutta, sillä kuten sekä tässä että aiemmissa tutkimuksissa (esim. Ross 2000, 140) on tullut esiin, vähemmistöjen edustajat kritisoivat enemmistön edustajien teke-

miä ohjelmia siitä, että nämä eivät tunne vähemmistöjen elämää eivätkä siksi pysty välittämään siitä todenmukaista kuvaa. Autenttista kuvaa ei synny myöskään silloin, kun kantasuomalaiset pannaan näyttämään maahanmuuttajien rooleja fiktiivissä sarjoissa ja elokuvissa.

Suomalaisten tv-tuottajien ja ohjelmajohtajien mielestä on tärkeää, että Suomen televisiossa puhutaan hyvää suomen kieltä. Erityisen tärkeää tämä on uutislähetyksissä, joissa ei ”voi olla uutisten lukija, oli se minkä värinen tahansa, jos hän puhuu huonoa suomea” (Ismo Silvon haastattelu, sit. Horsti 2009, 17). Maahanmuuttajan näkökulmasta huonon suomen kuuleminen televisiosta voisi kuitenkin tarjota samastumiskohteita ja uskoa siihen, että huonommallakin suomen kielellä voi saada äänensä kuuluviin suomalaisessa yhteiskunnassa.

Monet maahanmuuttajat toivoivat, että heidän aiempia kotimaitaan ja kulttuureitaan käsiteltäisiin televisiossa monipuolisemmin. Toiveet tulivat pääasiassa Euroopan ulkopuolisten maiden ja Venäjän maahanmuuttajilta, jotka kokivat että entisen kotimaan asioita käsitellään lähinnä sota- ja muissa kielteisissä uutisissa ja satunnaisesti pidemmissä ajankohtaisohjelmissa, joissa aiheina ovat silloinkin vain kyseisen maan ongelmat.

Suomessa asuvien maahanmuuttajien kokemuksista esiin pitäisi nostaa myös sellaisia toistaiseksi lähes vaiettuja aiheita kuin maahanmuuttajatyttöihin kohdistuva seksuaalinen häirintä, arkisiin tilanteisiin liittyvä piilorasismi ja muut maahanmuuttajiin kohdistuvat rikokset. Myös maahanmuuttoon johtaneita syitä ja maahanmuuttajien Suomessa kohtaamia vaikeuksia pitäisi valottaa monipuolisemmin.

Suomeen tulevien maahanmuuttajien tilanne poikkeaa monista suurista Euroopan maista siinä, että niihin tullaan usein entisistä siirtomaista, joissa uuden asuinmaan kieltä on käytetty virallisena kielenä ja sitä on opittu koulussa. Entiseen emämaahan on myös usein läheiset taloudelliset ja kulttuurisuhteet. Suomen maahanmuuttajat taas joutuvat useimmiten kohtaamaan täysin tuntemattoman kulttuurin. He toivoivatkin näkevänsä televisiosta myös suomalaista kulttuuria ja tapoja käsitteleviä ohjelmia, jotka auttaisivat heitä tutustumaan uuteen kotimaahan. Myös kielen oppimista tukevat ohjelmat olisivat hyvin tervetulleita.

Erityisohjelmia vai dialogia?

Osa edellä esitetyistä toiveista on sellaisia, että niiden toteuttaminen palvelisi myös muita suomalaisia television katsojia kuin vain maahanmuuttajia, sillä kenellekään tuskin on haittaa siitä, jos ohjelmat olisivat monipuolisempia ja niissä esiintyvät henkilöt erilaisista taustoista. Osa toiveista taas liittyy selkeästi julkisen palvelun yleisradion erityisryhmiin liittyviin tehtäviin ja edellyttäisi uusien ohjelmatyyppeiden kehittämistä erityisesti maahanmuuttajataustaisille katsojille. Mielenkiintoista onkin, että kun *Ajankohtaisen kakkosen* ”Lupamaksuillassa” (26.2.2008) käytiin asiantuntijavoimin keskustelua Yleisradion julkisen palvelun tehtävästä ja vähemmistöjen (kuulovammaiset, kielivähemmistöt, lapset ja nuoret jne.) erityistarpeista, maahanmuuttajat mainittiin erityisryhmänä vain kerran, eikä puheenvuoro herättänyt lainkaan keskustelua. Kielivähemmistöistä ohjelmassa tosin puhuttiin, mutta heistäkin ainoastaan ohjelmien tekstityksen yhteydessä.

Dialogisuutta ei tässä tutkimuksessa erityisesti tutkittu, mutta asia nousi esiin spontaanisti, kun keskusteluryhmien osallistujilta kysyttiin, miten monikulttuurisuutta televisiossa voisi entisestään lisätä. Raittila on kehittänyt dialogisuutta sanomalehtijuttuja ajatellen, mutta hän on nimennyt television lehdistön ohella paikaksi, jossa eri näkemysten ja toimijoiden kohtaamisia ja vuorovaikutusta nyky-yhteiskunnassa eniten tapahtuu. (Raittila 2005.) Dialogisuutta televisio-ohjelmissa edustaisivat keskustelijoiden toivomat ohjelmat, joissa mukana olisi sekä maahanmuuttajia että suomalaisia ilman että ohjelmien aiheet mitenkään erityisesti liittyisivät maahanmuuttoon. Tärkeintä olisi, että maahanmuuttajat toimisivat ohjelmissa muiden suomalaisten kanssa tasavertaisina ja erilaisissa rooleissa. Esimerkkinä tällaisista ohjelmista mainittiin viihdeohjelmat ja fiktiiviset sarjat, joissa maahanmuuttajat voisivat esiintyä juontajina ja näyttelijöinä siinä missä syntyperäiset suomalaisetkin. Lisäisivätkö tällaiset ohjelmat sitten suvaitsevaisuutta, jää nähtäväksi, mutta ainakin maahanmuuttajat pääsisivät ohjelmissa esiin jonkin muun syyn kuin maahanmuuttajuutensa takia.

Toive siitä, että maahanmuuttajat esiintyisivät suomalaisissa ohjelmissa myös muissa rooleissa kuin juuri maahanmuuttajina on linjassa sekä Suomen Yleisradion että monissa Euroopan yleisradioyhtiöissä omaksutun uuden *cultural diversity* -politiikan kanssa, joka korostaa integraatiota ja sosiaalista koheesiota. Uuden strategian mukaan maahanmuuttajia ei pidä ghettouttaa omiin ohjelmiinsa vaan kulttuurisen moninaisuuden pitäisi näkyä kautta koko ohjelmiston. Erityismaininnan myös näissä strategioissa saavat viihdeohjelmat, joissa kulttuureja sekotetaan ja kyseenalaistetaan. Viihteellisen asiankäsitteilytavan on ajateltu toimivan paremmin etnisten ryhmien välisen ymmärryksen lisäämiseksi ja ryhmien välisten jännitysten lieventämiseksi kuin asiapitoisten suvaitsevaisuusohjelmien. Tyypillisiä esimerkkejä tämän ohjelmapolitiikan mukaisista ohjelmista ovat sekä vähemmistöille että valtaväestöille suunnatut fiktiiviset sarjat, jotka kuvaavat erilaisista etnisistä taustoista tulevien henkilöiden ja perheiden elämää näiden luonnollisissa asuin- ja työympäristöissä. Suomessakin on nähty esimerkiksi BBC:n suosittu komediasarja *Goodness Gracious Me* ja Ruotsin SVT:n *Kniven i Hjärtat*. (Leurdijk 2006; Müller 2009; Nikunen 2009.)

Tämän tutkimuksen osallistujat asettuivat siis pääosin *cultural diversity* -politiikan kannalle, sillä omia erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja ohjelmia tai omaa kanavaa toivottiin vain yhdessä keskusteluryhmässä. Suurimmalle osalle keskustelijoista näyttäisi riittävän, että ohjelmatarjonta kokonaisuudessaan ottaisi paremmin huomioon muualta muuttaneet. Kaikki eivät kuitenkaan ole yksimielisiä integraatiota korostavan ohjelmapolitiikan hyödyistä. Esimerkiksi Horsti näkee sen suuntauksena, jossa kaupallisuuden vaatimukset korostuvat vähemmistötoimittajien tukemiseen liittyvien interventoiden sijaan. Koska vähemmistöjä ei Suomessa vielä nähdä markkinoiden kannalta tärkeänä yleisenä, Horsti epäilee, että markkinalogiikka ei riitä korvaamaan Yleisradion aiempia monikulttuurisuuteen tekemiä erityissatsauksia ja maahanmuuttajien tarpeet voivat jäädä entistä vähemmälle huomiolle, koska niistä ei kukaan ole erityisesti vastuussa. (Horsti 2009, 19–20.) Siitä, miten markkinalogiikka käytännössä toimii kulttuurisen moninaisuuden edistämässä, ei toistaiseksi Euroopassa juuri ole

tutkimusta. Tutkimuksen kohteeksi pitäisikin vastaisuudessa ottaa sekä uudenlainen yleisradiopolitiikka että kaupallisten kanavien tarjonta. Ainakin *Goodness Gracious Me* ja Ruotsin SVT:n *Halal Girls*-sarjoja on jo myyty muihin maihin ja formaatteja kopioitu. Myös Kanadassa tehtyä, sikäläistä muslimiyhteisöä käsittelevää *Pieni moskeija preerialla* -sarjaa on näytetty useissa Euroopan maassa. Erilaisuuden käsittelyllä on siis ainakin joissain tapauksissa menestytty myös kaupallisesti.

Toinen *cultural diversity* -politiikan ongelma liittyy mielestäni sen viihdepainotteisuuteen. Viihde- ja -huumoriohjelmat perustuvat lähes säännönmukaisesti stereotyyppien käyttöön, mutta ratkaisuksi ei riitä negatiivisten stereotyyppien korvaaminen positiivisilla tai enemmistöä koskevien vastastereotyyppien luominen vaan stereotyyppejä on pyrittävä horjuttamaan myös muilla tavoin. Tämä vaatii ehdottomasti ohjelmien tekijäkunnan monimuotoistumista, jotta erilaisia tulkintoja voidaan peilata jo ohjelmien tekovaiheessa.

Samuudet ja erot tutkijaluentoja ja ryhmäkeskustelujen välillä

Tutkijoiden analyysit erityisesti *Mogadishu Avenuestä* ja *Poliisi-tv*:n ”Ulkomaalaistaustaiset ja seksirikollisuus” -raportista olivat melko kriittisiä, joten ohjelmien arveltiin herättävän kriittisiä kommentteja myös maahanmuuttajien keskusteluissa. *Mogadishu Avenue* kirvoittikin odotusten mukaisesti keskustelua henkilöhahmojen liioittelusta, vanhojen stereotyyppien uusintamisesta ja maahanmuuttajataustaisten tekijöiden puutteesta, kun taas *Poliisi-tv*:n myötäsukainen palaute herätti tutkijoissa hämmästyä. Lähes kaikkien maahanmuuttajaryhmien mielestä oli tärkeää, että ulkomaalaistaustaisten Suomessa tekemiä rikoksia käsiteltäisiin televisiossa avoimesti. Juuri kukaan ei myöskään kyseenalaistanut ohjelmassa esitettyjä faktoja, vaikkakin niiden perusteella vedettyihin johtopäätöksiin ja yleistyksiin suhtau-

duttiin varauksellisesti. Vaikka maahanmuuttajakatsojat siis fiktiivistä sarjaa katsoessaan paheksuivat maahanmuuttajien kielteisiksi tulkittua esittämistä, faktapohjaisissa ohjelmissa he olivat valmiita vaikeidenkin ilmiöiden käsittelyyn ja korostivat sitä, että rikoksista ei ainakaan ole syytä vaieta. Vaikka ohjelmaa kohtaan esitettiin runsaasti varauksia, tutkijoiden käsitys ohjelman asenteellisuudesta oli huomattavasti tiukempi kuin ryhmäläisten. On vaikea tulkita, johtuuko tällainen avarakatseisuus siitä, että asiaohjelmia ei yleensä pyritä problematisoimaan eikä niiden esittämistä ”faktoja” juuri kyseenalaisteta (Lewis 1991; Ridell 1998, 293) vai voisiko kysymys olla myös tietynlaisesta turtumuksesta asiain tilaan. Maahanmuuttajat voivat olla niin tottuneita siihen, että heitä koskevat asiat esitetään liioitellusti ja kielteisiä asioita korostaen, etteivät enää viitsi reagoida ylilyönteihin, kuten eräs keskusteluryhmiin osallistuneista asian ilmaisi ”*Tavallaan se ei oo oikein, mut siihen on niinku tottunu*”. Toisaalta liioittelu ja kielteisten asioiden korostaminen liittyy kaikkeen uutisjournalismiin, joten katsojat osaavat ehkä lukea uutisgenreä ja pystyvät suodattamaan myös itseään koskevat faktapohjaiset ohjelmat tämän filterin läpi.

Metodinen pohdinta

Fokusryhmäkeskustelujen toteuttaminen eri-ikäisten, erilaisista taustoista tulevien ja erilaisen kielitaidon omaavien henkilöiden kanssa on tutkimusmenetelmällisesti erittäin vaativaa. Lisäksi tähän tutkimukseen oli asemoitu vielä pyrkimys selvittää sitä, miten ryhmän erilainen koostumus vaikuttaa niissä tehtyihin tulkintoihin ja tapaan ilmaista asioita. Jälkiviisaasti on todettava, että menetelmällisesti olisi ollut järkevää tyytyä vähemmän vaativaan asetelmaan. Kuten kirjan menetelmäluvussa kuvattiin, virketekstien valinta, ryhmien koostumus, ryhmän vetäjien omaksuma rooli ja monet tilannekohtaiset tekijät vaikuttavat siihen, millaista keskustelua ryhmissä käydään. Kaikkien näiden huomioonot-

taminen tuloksia analysoitaessa ei varmastikaan ole ollut mahdollista. Toisaalta ryhmäkeskustelujen toteuttaminen suunnitellussa muodossa antoi tutkijoille runsaasti sellaista kokemusta, jota ei ilman tätä käytännön harjoitusta olisi ollut mahdollista hankkia.

Tutkimusryhmien vaihtelevan koostamisen avulla pyrittiin selvittämään sitä, miten maahanmuuttajat ja kantasuomalaiset keskustelevat televisiosta silloin kun mukana on vain joko maahanmuuttajia tai kantasuomalaisia verrattuna siihen, kuinka aiheesta keskustellaan silloin kun ryhmissä on mukana molempien ryhmien edustajia. Sekaryhmien arveltiin harjoittavan enemmän itsesensuuria ja pyrkivän poliittisesti korrektimpaan puhetapaan kuin sellaisten ryhmien, joissa mukana olisi vain samaan ryhmään kuuluvia. Itsekriittisesti on ensinnäkin todettava, että vain kaksi viidestätoista ryhmästä oli sellaisia, joissa mukana oli sekä maahanmuuttajia että kantasuomalaisia. Lisäksi kummassakin näistä ryhmistä asetelma oli epätasa-arvoinen siinä mielessä, että ”toista” ryhmää edustava oli ryhmän ainoa maahanmuuttaja tai kantasuomalainen. Toisessa sekaryhmässä mukana oli kaksi maahanmuuttajaa ja yksi kantasuomalainen ja vastaavasti toisessa ryhmässä kolme kantasuomalaista ja yksi maahanmuuttaja. On melko luonnollista, että yksin jäänyt ”toinen” oli molemmissa ryhmissä joukon hiljaisiin jäsen. Kummassakin ryhmässä ”vähemmistön” edustaja antoi paljon tilaa muille puhujille ja osallistui keskusteluun lähinnä vain silloin kun tutkija osoitti puheensa suoraan hänelle. Siitä, että ryhmätilanteissa todella oli mukana kohteliaisuutta ja varovaisuutta, kertoo myös se, että toisen ryhmän kantasuomalainen osallistuja rohkaistui kertomaan häneen kohdistuneesta ulkomaalaistaustaisen miehen tekemästä ryöstöstä ja pahoinpitelystä vasta sen jälkeen kun maahanmuuttajaryhmäläiset olivat lähteneet pois.

Vain kahden sekaryhmän perusteella ei voida vetää suuria johtopäätöksiä siitä, miten vähemmistöryhmän edustajan mukanaolo yleisemmin vaikuttaisi keskustelun tapaan. Jotain kertoo kuitenkin se, että kaikissa kolmessa pelkästään kantasuomalaisista koostuvassa ryhmässä keskustelu oli hyvin avointa ja niissä kerrottiin muutamia sellaisia tarinoita, joita ei ehkä olisi kerrottu, jos mukana olisi ollut

myös maahanmuuttajia. Pelkästään maahanmuuttajista koostuvissa ryhmissä puolestaan oli paljon vaihtelua siinä, kuinka avoimesti niissä keskusteltiin. Toisaalta nämä ryhmät eivät koskaan olleet pelkästään ”meidän” kesken, koska niissä paikalla oli aina tutkija ja tutkimusavustaja edustamassa kantasuomalaisia. Toisaalta myös maahanmuuttajat ovat keskenään erilaisia, eivätkä välttämättä samaistu toisiin maahanmuuttajiin, vaan pikemminkin esimerkiksi muihin samasta maasta lähtöisin oleviin, saman ikäisiin tai samaa sukupuolta oleviin henkilöihin. Erityisesti samasta maasta lähtöisin olevien keskustelijoiden ryhmät helposti kutsuvat esiin kansallista me-henkeä, mikä näkyy myös tässä tutkimuksessa. Muutamissa maahanmuuttajaryhmissä esitettiinkin melko kielteisiä käsityksiä joitain muita kansallisuuksia edustavista ja etenkin ei-eurooppalaisista maahanmuuttajista, joista selvästi haluttiin erottautua.

Keskustelujen toteuttamista hankaloitti joissain tapauksissa se, että ryhmässä puhuttiin yhtä aikaa useammalla kielellä. Jos ryhmän kaikki osallistujat puhuivat joko suomea tai englantia, ongelmia ei yleensä syntynyt, sillä yksittäisen sanan puuttuminen ei suuresti haitannut keskustelua ja yhteisymmärrykseen puhujan tarkoituksesta lopulta päästiin. Hankaluuksia tuottivat sen sijaan tilanteet, joissa yhden tai useamman ryhmäläisen kanssa keskustelua käytiin englanniksi, kun muut ryhmäläiset puhuivat vain suomea tai päinvastoin. Tällöin mukana oli aina joku, joka jäi keskustelun ulkopuolelle. Myös tilanteet, joissa toinen ryhmäläinen tulkkasi toisen puhetta, olivat ongelmallisia, sillä tulkkaja saattoi sensuroida tulkattavan puhetta tai hän menetti tulkkauksensa takia mahdollisuuden ilmaista omia mielipiteitään. Monikulttuurinen yhteiskunta on kuitenkin väistämättä myös monikielinen eikä monikielisiin tutkimustilanteisiin liittyviä ongelmia koskaan voida kokonaan välttää. Tutkijoilta nämä tilanteet vaativat entistä parempaa ennakkointia ja valmistautumista. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa ryhmät olisi alun perin voitu koostaa siten, että yhteisen käyttökielen löytyminen olisi varmistettu etukäteen. Joidenkin haastattelujen tekeminen haastattelutavien äidinkielellä tai muulla suomea paremmin sujuvalla kielellä olisi varmasti myös lisännyt aineiston rikkautta ja syvyyttä.

Ongelmallista tutkimusasetelmassa oli myös se, että keskustelijat joutuivat muodostamaan mielipiteensä lyhyiden ohjelmanäytteiden pohjalta. Tämä on yleinen ongelma fokusryhmätutkimuksessa, mutta korostuu erityisesti sellaisia yleisöjä tutkittaessa, joiden televisionkatse-
lutottumuksista ei ennalta ole riittävästi tietoa. Käsillä oleva tutkimus on ollut siinä mielessä pioneerityötä, että Suomessa asuvien maahanmuuttajien televisionkatse-
lutottumuksia ei ole juuri tunnettu. Sen vuoksi oli pakko ikään kuin heitellä koepalloja ja katsoa, miten erilai-
siin ohjelmiin tartutaan. Kun alkuun nyt on päästy, vastaisuudessa on varmasti syytä keskittyä myös maahanmuuttajayleisöjen tutkimuksessa tiettyihin lajityyppeihin ja niiden herättämiin tulkintoihin kuten muus-
sakin yleisötutkimuksessa useimmiten tehdään. Tämän tutkimuksen määrällisistä tuloksista käy ilmi, että maahanmuuttajien keskuudessa on samanlaisia mediankäyttöprofileita kuin kantasuomalaistenkin yleisöjen (Maasilta, Simola & af Heurlin 2008, 81). Maahanmuuttajia koskevalle yleisötutkimukselle tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi erityi-
sesti uutis- ja ajankohtaisohjelmiin suuntautuneiden tai globaaleihin televisiosarjoihin suuntautuneiden yleisöjen tutkimista. Katsojien rek-
rytointiin on silloin syytä paneutua erityisen huolella, jotta tulkitsijoiksi löydetään juuri kyseisten ohjelmien todellisia katsojia.

Lähteet

- A Diversity Toolkit for factual programmes in public service television (2007) European Union for Fundamental Rights (FRA).
- Aden, Said (2009) Ikuisesti pakolaisina? Maahanmuuttokeskustelu Suomen somalialaisten näkökulmasta. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 25–32.
- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters. Embodied others in postcoloniality*. London: Routledge.
- Ahmed, Sara (2003) Pelon politiikka. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 189–211.
- Ahola, Eeva (2002) Maahanmuuttajat ja me: miten televisiouutinen representoi ”meitä” ja ”heitä”. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Ainiala, Terhi (2003) Helsingin Bronx ja Monaco. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. (Julkaistu Helsingin Sanomissa 4.2.2003) <http://www.kotus.fi/index.phtml?s=1030>. Haettu 7.12.2009.
- Alastalo, Marja (1996) ”Kyllähän siitä hirveesti voidaan kirjoittaa, mutta...” Kunnan kansalaisen mediakritiikki. Teoksessa Ullamaija Kivikuru (toim.) *Kansa euromyllyssä*. Helsinki: Yliopistopaino, 365–391.
- Algashi, Sharam (2009a) Iranian-Norwegian Media Consumption. *Nordicom Review* 30(1), 67–82.
- Algashi, Sharam (2009b) *Iranians in Norway – Media Consumption and Identity Making*. Dissertation presented for the degree of Philosophiae Doctor in Sociology, CULCOM – Cultural Complexity in the New Norway, Faculty of Social Science, University of Oslo.
- Altman, Rick (2002) *Elokuva ja genre*. Tampere: Vastapaino.
- Anderson, Benedict (1991) *Imagined Communities*. London: Verso.
- Ang, Ien (1985) *Watching Dallas. Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. London: Methuen.
- Annala, Jukka (2006) *Toopelivisio*. Helsinki: Teos.
- Bauman, Zygmund (2000) *The Making and Unmaking of Strangers*. Teoksessa Pnina Webner & Tariq Modood (ed.) *Debating Cultural Hybridity. Multi-Cultural Identities and the Politics of Anti-Racism*. London & New Jersey: Zed Books, 46–57.
- de Block, L., D. Buckingham, P. Holzwarth & H. Niesyto (2004) (eds.) *Visions across Cultures: Migrant Children Using Visual Images to Communicate*, European Commission, Community Research deliverables 14 and 15, May. <http://www.chicam.org>.

- de Bruin, Joost (2003) Het multiculturele getzicht van populair Nederlands televisiedrama, jeugd en etniciteit. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever. [Monikulttuurinen draama? Suosittu alankomaalainen televisiodraama, nuoriso ja etnisyyt.]
- Costera Meijer, I. & de Bruin, J. (2003). The Value of Entertainment for Multicultural Society: A Comparative Approach Towards 'White' and 'Black' Soap Opera Talk. *Media, Culture & Society* 25(5), 695–703.
- Christiansen, Connie Carøe (2003) Tv-nyheder fra hjemlandet – integration eller ghettoisering? Om transnationalisme og nyhedsforbrug. Teoksessa Thomas Tufte (red.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver. Reflections of Nordic media researchers 3.* Gothenburg: Nordicom. 157–180.
- Cortese Anthony J. (2007) Provocateur: Images of Women and Minorities in Advertising. Rowman & Littlefield Publishers. http://books.google.fi/books?id=reJ8y2BsQ7kC&printsec=frontcover&source=gbs_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q=&f=false. Haettu 7.12.2009.
- Costera Meijer, Irene & de Bruin, Joost (2003) The value of entertainment for multicultural society: a comparative approach towards 'white' and 'black' soap opera talk. *Media, Culture & Society*, Vol. 25: 695–703.
- Eagleton, Terry (2001) A Spot of Firm Government. *London Review of Books*, 23 August.
- Eronen, Riitta (2009) Ohjelmatekstitys: puheesta kirjoitusta. *Kielikello* 2: 32–33.
- Eskonen, Hanna (2007) Vaietut vähemmistöt ranskalaisen tutkimuksen ytimessä. Teoksessa Heikki Luostarinen, Hanna Eskonen, Karina Horsti, Kaarina Nikunen ja Reeta Pöyhtäri *Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisu C 41*, 77–104.
- Finnpanel (2006) Katsotuimmat ohjelmat, kotimaiset fiktiot, marras–joulu-kuu. Tutkimustulokset. <http://www.finnpanel.fi>.
- Finnpanel (2007) Tv-mittaritutkimus. www.finnpanel.fi/.
- Finnpanel (2008) Tv-mittaritutkimus. www.finnpanel.fi/.
- Fiske, John (1987) *Television Culture*. London: Routledge.
- Fogt, Anne & Sandvik, Margareth (2008) “We Represent a potential not a Problem”. *Young People’s Media Use in Diaspora. Nordicom Review* 28(1), 111–131.
- Forsander, Annika (2002) Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöliitto.
- Georgiou, Myria (2001) Mapping Minorities and their media: The National Context – UK. <http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/papers/ukreport.doc>. Haettu 7.12.2009.

- Georgiou, Myria (2006) *Diaspora, Identity and the Media. Diasporic Transnationalism and Mediated Spatialities*. New Jersey: Hampton Press, inc.
- Gillespie, Marie (1995) *Television, ethnicity and cultural change*. London: Routledge.
- Gillespie, Marie (2004) *Re-claiming the punchline: British Asian television comedy*. <http://www.economiadellacultura.it/appuntamenti/pdf/Marie%20Gillespie.pdf>. Haettu 7.12.2009.
- d'Haenens, Leen, Beentjes, Hans ja Bink, Susan (2000) *Mediabeleving van allohtonen in Nederland*. Teoksessa: *Bedrijfsfonds voor de Pers. Pluriforme informatie in ees pluriforme samenleving*. Den Haag: *Bedrijfsfonds voor de Pers*, 43–112.
- Hall, Stuart (1992) *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (2003) *Kulttuuri, paikka identiteetti*. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 85–128.
- Hannerz, Ulf (2003) *Kulttuurin määritelmien yhteentörmäys*. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 213–232.
- Harding, Jeremy (2006) *Color Bind*. *Columbia Journalism Review*. Issue 4, July/August.
- Hargreaves, Alec G. & Mahdjoub, Dalila (1997) *Satellite Television Viewing among Ethnic Minorities in France*. *European Journal of Communication*, 12(4), 459–477.
- Harindranath, Ramaswami (2000) *Ethnicity, National Culture(s) and the Interpretation of Television*. Teoksessa Simon Cottle (ed.) *Ethnic minorities and the media. Changing cultural boundaries*. Buckingham: Open University Press, 149–163.
- Hautaniemi, Petri (2004) *Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 41.
- Heinonen, Visa & Kontinen, Hannu (2001) *Nyt uutta Suomessa! Suomalaisen mainonnan historia*. Helsinki: Mainostajien Liitto.
- Helsingin Sanomat 4.11.2006 ”Nykyajan Naapurilähio”.
- Helsingin Sanomat 31.11.2006 ”Jari Tervo. En halua olla pakolaisten enkä maahanmuuttajien ääni.”
- Herkman, Juha (2000) *Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys – populaarin kokemuksen jäljillä*. Teoksessa Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala (toim.) *Populaarin lumo – mediat ja arki*. Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos, 368–384.
- Hiltunen, Anna-Kaisa (2007) *Kaksinkertaisesti toiseutetuista sankarimaahanmuuttajattariksi – Tutkija- ja lukijatulkinnant vertailussa*. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) *Keskusteluja etnisyydestä mediassa*. Journa-

- lismien tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 102, 107–130.
- Holland, Patricia (2001) Authority and authenticity: Redefining television current affairs. Teoksessa Michael Bromley (ed.) *No News is Bad news*. Radio, Television and the Public. Harlow: Pearson Education, 80–95.
- Horsti, Karina (2005) *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Horsti, Karina (2009). Markkinat ja missiot: Monikulttuurisuus julkisen palvelun televisiopolitiikassa. *Media & viestintä* 32(4–5), 5–23.
- Huntington, Samuel (2003/1996) *Kulttuurien kamppailu ja uusi maailmanjärjestys*. Helsinki: Terra Cognita. [Alkuperäisteos: *The clash of civilization and the remaking of world order.*]
- Hussain, Mustafa (2003) Media Representation of Ethnicity & the Institutional Discourse. Teoksessa Thomas Tufte (red.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund*. Skandinaviske perspektiver. Reflections of Nordic media researchers 3. Gothenburg: Nordicom 115–132.
- Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.
- Huttunen, Laura, Löytty, Olli & Rastas Anna (2005) *Suomalainen monikulttuurisuus*. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen ja Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja*. Tampere: Vastapaino, 16–40.
- Höijer, Birgitta (1990) Studying Viewers' Reception of Television Programmes: Theoretical and Methodological Considerations. *European Journal of Communication*, 5(1), 29–56.
- Ilta-Sanomat 7.11.2006 ”Ei voi nauraa, kun kärsii”.
- Jaakkola, Magdalena (2009) *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus: Tietokeskuksen kirjasto. http://www.hel2.fi/Tietokeskus/julkaisut/pdf/09_02_19_Tutkimus_Jaakkola.pdf.
- Jasinskaja-Lahti, Inga, Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002) *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Arja, Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, Kirsi (2004) *Leimattu identiteetti ja vastapuhe*. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

- Jyränti, Riikka (2002) *Hehkuvaa verta ja satureita – Suomen romanit ja Uuden-Seelannin maorit etnisen elokuvan vastaanottajina ja tulkitsijoina*. Helsingin yliopisto, Kulttuuriantropologia. Pro gradu -tutkielma.
- Kajander, Johanna (2005) ”Olen katsonut televisiota enemmän kuin olen ymmärtänyt”. *Paluumuuttajat ja suomalaisen median kohtaaminen*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kemppi, Sari & Kivivuori, Janne (2004) *Rikosuutisoinnin määrä Yleisradion television pääuutislähetyksessä 1985–2003*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 63.
- Kivikuru, Ullamaija (1995) *Journalismin tutkimus*. Teoksessa Elina Sana (toim.) *Tieto-opista mediapeliin – journalismin tutkimuksen näkökulmia*. Porvoo: WSOY.
- Kivikuru, Ullamaija ja Pietiläinen, Jukka (1998) (toim.) *Uutisia yli rajojen*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kondo, Kaoruko (2008) *Research Methods Used in Studying Media Consumption and Children in Diaspora. A Case of Japanese Families in London*. In Ingegerd Rydin & Ulrika Sjöberg (eds.) *Mediated Crossroads. Identity, Youth Culture and Ethnicity*. Göteborg: Nordicom, 93–111.
- Kytömäki, Juha & Savinen, Ari (1993) *Terveisiä katsojilta. Palautetutkimuksen televisiota koskevien keskustelujen analyysi*. Yleisradio. Tutkimusraportti 1/1993.
- Laki Yleisradio Oy:sta. http://www.yle.fi/yleista/pelis_ylelaki.shtml. Haettu 31.8.2009.
- Lamont, Michelle (2009). *Responses to racism, health, and social inclusion as a dimension of successful societies*. Teoksessa Lamont, Michelle & Hall, Peter (eds.). *Successful societies: How institutions and culture matter for health*. London: Cambridge University Press, 151–168.
- Latomaa, Sirkku (2009) *Sähköposti Sirkku.latomaa@uta.fi* 17.6.2009.
- de Leeuw, Sonja & Rydin, Ingegerd (2007) *Diasporic Mediated Spaces*. Teoksessa Olga G. Bailey, Myria Georgiou & Ramaswami Hardinranath (eds.) *Transnational Lives and the Media*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 175–194.
- Lehtonen, Mikko (2004a) *Johdanto*. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty ja Petri Ruuska (toim.) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 9–28.
- Lehtonen, Mikko (2004b) *Suomalaisuus luontona*. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty ja Petri Ruuska (toim.) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 55–76.
- Lehtonen, Mikko ja Löytty, Olli (2003) *Miksi Erilaisuus?* Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 7–17.

- Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004) (toim.) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino.
- Lepola, Outi (2000) *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lettinga, Doutje & Andreassen (2009) *Veiled debates: Gender and gender equality in European national narratives*. [Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.]
- Leurdijk, Andra (2006) *In search of common ground: Strategies of multicultural television producers in Europe*. *European Journal of Cultural Studies*, 9, 25–46.
- Levo-Henriksson, Ritva ja kevään 2000 viestinnän tutkimuskurssi (2000) *Maahanmuuttajat, mediankäyttö ja kotoutumista tukeva viestintä. Viestinnän julkaisuja, Sarja 2A/1/*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lewis, Justin (1991) *Ideological Octopus. An Exploration of Television and Its Audience*. New York: Routledge.
- Liebes, Tamar & Katz, Elihu (1990) *The Export of Meaning. Cross-Cultural Readings of Dallas*. Oxford: Polity Press.
- Liebkind, Karmela, Broo, Roger & Finnäs, Fjalar (1997) *Suomen ruotsinkielinen vähemmistö*. Teoksessa Juha Pentikäinen & Marja Hiltunen (toim.) *Suomen kulttuurivähemmistöt. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 72*. Helsinki: Yliopistopaino, 48–82.
- Lunt, Peter & Livingstone, Sonia (1996) *Rethinking the Focus Group in Media and Communication Research*. *Journal of Communication* 46(2), 79–98.
- Luostarinen, Heikki (2007) *Tietoa, terapiaa ja turbaaneja? Suomalaisen journalismin reaktiot kasvavaan maahanmuuttoon*. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Eskonen, Hanna, Horsti, Karina, Nikunen Kaarina & Pöyhtäri, Reeta (2007) *Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 41*, 11–39.
- Luostarinen, Heikki, Eskonen, Hanna, Horsti, Karina, Nikunen Kaarina & Pöyhtäri, Reeta (2007) *Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 41*.
- Löytty, Olli (2004) *Suomeksi kerrottu kansakunta*. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty, ja Petri Ruuska: *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 97–120.
- Löytty, Olli (2005) *Toiseus*. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja*. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Maasilta, Mari (2007) *African Carmen. Transnational Cinema as an Arena for Cultural Contradictions*. Tampere: Tampere University Press.

- Maasilta, Mari, Rahkonen, Juho & Raittila, Pentti (2007) Islam suomalaisessa journalismissa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A103.
- Maasilta, Mari, Simola, Anna & af Heurlin, Heidi (2008) Maahanmuuttaja mediankäyttäjänä. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 107.
- Mainsah, Henry (2005) Media use and changing identities: The case of Cameroonians in Oslo. Master's dissertation, University of Oslo. www.duo.uio.no/publ/mediekomm/2005/31268/AUTO/31268.pdf. Haettu 7.12.2009.
- Markkanen, Mari (2003) Etnisyys ja rasismi nuortenlehdissä. Rasismi ja etnisyys mediassa -projektin raportteja. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Mercer, Kobena (1990) "Welcome to the jungle". Teoksessa J. Rutherford (ed.) Identity, Culture, Difference. London: Lawrencen & Wishart.
- Miles, Robert (1993) Racism after "Race Relations". London: Routledge.
- Miles, Robert (1994) Rasismi. Tampere: Vastapaino.
- Morley, David (1980) The Nationwide Audience: Structure and decoding. British Film Institute Television Monograph No. 11. London: British Film Institute.
- Müller, Floris (2009) Communicating anti-racism. Academisch proefschrift, Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam.
- Nikunen, Kaarina (2007a) Lukiolaiset Massoudin ja Alin matkassa. Suomalais- ja maahanmuuttajataustaisten nuorten tulkintoja elokuvakohtauksesta ja mediasta muutenkin. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 102, 53–74.
- Nikunen, Kaarina (2007b) Mustan Britannian kuvastoista kohti transnationaalia mediaa. Teoksessa Heikki Luostarinen, Hanna Eskonen, Karina Horsti, Kaarina Nikunen & Reeta Pöyhtäri: Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 41, 57–76.
- Nikunen, Kaarina (2008) Emerging Transnational Sensibility among Migrant Teenagers. Lessons Learned doing Media Research in Multiethnic Classrooms. In Ingegerd Rydin & Ulrika Sjöberg (eds.) Mediated Crossroads. Identity, Youth Culture and Ethnicity. Göteborg: Nordicom, 153–171.
- Nikunen, Kaarina (2009) In between the accented and the mainstream: Cutting across boundaries in Kniven i Hjärtat. [Julkaisematon artikkelikäsitkirjoitus.]

- Opetushallitus (2007) Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus. Suositus opetussuunnitelmaksi. http://www.edu.fi/julkaisut/koto_ops.pdf. Haettu 7.12.2009.
- Pekkinen, Anna-Maria (2002) Rasismia Internetissä – vierasvihaisen nettiaineiston kartoitus (loppuraportti). Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Pekkinen, Anna-Maria (2005) Vierasvihaa verkossa – internetin rasismiaineistojen jatkoseuranta. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 39, 55–96.
- Pöyhtäri, Reeta (2007a) Alankomaat: Tarkkaa tietoa median käytöstä ja vähemmistötaustaisista toimittajista. Teoksessa Heikki Luostarinen, Hanna Eskonen, Karina Horsti, Kaarina Nikunen ja Reeta Pöyhtäri (2007) Maahanmuutto ja media. Eurooppalaista tutkimusta ja kotimaisia ennusteita. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 41, 105–125.
- Pöyhtäri, Reeta (2007b) Tuhkimoita ja taitajia – Maahanmuuttajien sosiaaliset identiteetit lukijoiden tulkinnoissa. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 102, 75–106.
- Pöyhönen Sari, Tarnanen, Mirja, Kyllönen, Teija, Vehviläinen, Eeva-Maija ja Rynkänen, Tatjana (2009) Kielikoulutus maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa. Tavoitteet, toteutus ja hallinnollinen yhteistyö. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Rainbird, Marita & Lappalainen, Linda (2007) Case Closed? Mundo-projekti 2004–2007.
- Raittila, Pentti (2002) Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyys ja rasismi journalismissa. Helsinki: Tampere University Press, 31–108.
- Raittila, Pentti (2004) Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaus-tutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä. Tampere University Press. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6016-2.pdf>.
- Raittila, Pentti (2005) Auttaako dialogisuus toiseuden poistamisessa? Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 39, 33–53.
- Raittila, Pentti (2007a) Etnisyyttä koskevien tekstien tulkintaa kouluissa ja keskusteluryhmissä. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 102, 11–52.

- Raittila, Pentti (2007b) (toim.) Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 102.
- Raittila, Pentti ja Kutilainen, Tommi (2000) Rasismi ja etnisuus Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 31.
- Raittila, Pentti, Nikunen, Kaarina, Pöyhtäri, Reeta ja Hiltunen, Anna-Kaisa (2007) Yhteenvedo – miten eteenpäin etnisyyttä koskevien mediatekstien vastaanoton tutkimisessa. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Keskusteluja etnisyydestä mediassa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 102, 131–142.
- Raittila, Pentti & Vehmas, Susanna (2005) Etnisyys ja rasismi sanomalehdissä 1999–2004 - seuranta tutkimusten yhteenvedo ja arviointia. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 39, 11–32.
- Rantonen, Eila (1999) Länsimaisten kuvien rotunaiset. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia. Tampere: Vastapaino, 41–61.
- Rastas, Anna (2009) Rasismin kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 47–64.
- Ridell, Seija (1998) Tolkullistamisen politiikka. Acta Universitatis Tamperensis 617. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Robins, Kevin & Aksoy, Asu (2001) From spaces of identity to mental spaces: lessons from Turkish-Cypriot cultural experience in Britain. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27(4), 685–711.
- Robins, Kevin & Aksoy, Asu (2005) Whoever Looks Always Finds: Transnational Viewing and Knowledge-Experience. Teoksessa Jean K. Chalaby (ed.) *Transnational Television Worldwide*. London and New York: Tauris.
- Roos, Jonna (2006) Etnisyys ja rasismi radiossa – selvitys kahden päivän ohjelmavirrasta keväällä 2005. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos.
- Ross, Karen (2000) In whose image? TV criticism and black minority viewers. Teoksessa Simon Cottle (ed.) *Ethnic minorities and the media. Changing cultural boundaries*. Buckingham: Open University Press, 133–148.
- Rossi, Leena-Maija (2003) *Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuolituo-* tantona. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruoho, Iiris (2001) *Utility Drama. Making of and Talking about the Serial Drama in Finland*. Tampere: Tampere University Press.

- Rydin, Ingegerd & Sjöberg, Ulrika (2008) The uses of the media in the 'new homeland': children, youth, family and ethnicities. Teoksessa Geneviève Jacquinot-Delaunay & Evangelia Kourti (eds.) *Des jeunes et des médias en Europe. Nouvelles tendances de la recherche*. Paris: L'Harmattan.
- Rydin, Ingegerd & Sjöberg, Ulrika (2009) Struggling with the new culture through media. How to get into the Swedish community? [Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.]
- Seppänen, Janne (2001) Valokuvaa ei ole. Helsinki: Musta taide, Suomen valokuvataiteen museo.
- Seppänen, Janne (2005) Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle. Tampere: Vastapaino.
- Sevänen, Sanna (2008) Lukiolaisten tulkintoja Mogadishu Avenue -sarjan etnisestä huumorista ja stereotyypeistä. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Shohat, Ella & Stam, Robert (1994) *Unthinking Eurocentrism. Multiculturalism and the Media*. London: Routledge.
- Simola, Anna (2008) Tervetullut työvoimaksi. Työperäinen maahanmuutto mediassa. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 109.
- Simola, Anna & Rastas, Anna (2008) "Jos rohkenen sanoa..." Voiko ihonväristä puhua edistämättä rasismia? Kirjassa Maarit Jaakkola (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja*, 170–178.
- Sjöberg, Ulrika (2002). Screen rites: A study of Swedish young people's use and meaning-making of screen-based media in everyday life. Lund: Lund University, Media and Communication Studies.
- Sreberny, Annabelle (1999) Include me in. Rethinking ethnicity in television: audience and production perspectives. London: Broadcasting Standards Commission in conjunction with the Independent Television Commission.
- Sreberny, Annabelle (2000) Media and Diasporic Consciousness: an exploration among Iranians in London. Teoksessa Simon Cottle (ed.) *Ethnic Minorities and the Media: changing cultural boundaries*. Buckingham: Open University Press, 179–196.
- Stewart, David W., Shamdasani, Prem N. & Rook, Dennis W. (2007) *Focus Groups. Theory and Practice*. Thousand Oaks: SAGE.
- Suurpää, Leena (2002) Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 28. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tiedotustutkimus (2000) Toiseusdiskurssit-teemanumero 4/2000.
- Tilastokeskus (2007) Joukkoviestimet 2006. Helsinki.
- Tilastokeskus (2008) Kuluttajabarometri.
- Tilastokeskus (2009) Väestötilastot. http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html. Haettu 3.11.2009.

- Todorov, Tzvetan (1992) *Introduction to Poetics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tolonen, Tarja (2002) *Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä*. Teoksessa Tuula Gordon ja muut (toim.) *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Tufte, Thomas (2003) *Minority youth, media uses and identity struggle. The role of the media in the production of locality*. Teoksessa Thomas Tufte (red.) *Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver*. Göteborg: Nordicom, 181–196.
- Uskali, Turo (2007) *Ulkomaanuutisten uusi maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Valaskivi, Katja (1999) *Relations of Television*. Acta Universitatis Tamperensis 698, University of Tampere.
- Valaskivi, Katja (2002) *Leipää ja rinkiä. Johdatus asian ja viihteen suhteeseen suomalaisessa televisiossa*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja B 43.
- Valtonen, Anu (2005) *Ryhmäkeskustelut – millainen metodi?* Teoksessa Johanna Ruusuvaara ja Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Vehmas, Susanna (2005) *Rasismi ja etnisyys sanomalehdissä keväällä 2004*. Teoksessa Pentti Raittila (toim.) *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja internetissä*. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja C 39, 97–175.
- Virtanen, Hanna (2005) *Monietnistyvät lähiöt. Etnisen segregaatoin syitä ja seurauksia Suomessa*. Tampereen yliopisto, Kauppa- ja hallintotieteen tiedekunta, Yhdyskuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00574.pdf>.
- Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (1998) *De nya svenskarna möter svenska mass medier*. Teoksessa Lennart Nilsson (red.) *Region in omvandling*. Göteborg Universitet: SOM-institutet, 49–71.
- Yleisradion vuosikertomus 2008. Helsinki: Yleisradio Oy.
- Yue, Ming-Bao (2000) *On not looking German. Ethnicity, diaspora and the politics of vision?* *European Journal of Cultural Studies*. Vol. 3(2), 173–194.

Liite 1.

HAASTATTELURYHMIEN KOKOONPANO

A1:

- n1: Nainen 81, venäläistaustainen, asunut Suomessa 12 v.
- n2: Nainen 75, liettualaistaustainen, asunut Suomessa 6 v.
- n3: Nainen 73, venäläistaustainen, asunut Suomessa 10 v.
- n4: Nainen 66, venäläistaustainen, asunut Suomessa 14 v.
- n5: Nainen 63, venäläistaustainen, asunut Suomessa 12 v.
- n6: nainen 61, ukrainalaistaustainen, asunut Suomessa 6 v.
- n7: Nainen, venäläistaustainen, asunut Suomessa 18 v.
- n8: Nainen 70, vietnamilaistaustainen
- n9: Nainen 70, venäläistaustainen, asunut Suomessa 11 v.
- n10: Nainen 72, ukrainalaistaustainen, asunut Suomessa 7 v.

A2:

- m1: Mies 44, iranilaistaustainen, asunut Suomessa 17 v.
- m2: Mies 39, syyrialaistaustainen, asunut Suomessa 9 v.
- m3: Mies 28, afganistanilaistaustainen, asunut Suomessa 9 v.

A3:

- n1: Nainen 27, kosovolaistaustainen
- n2: Nainen 44, liettualaistaustainen
- m1: Mies 30, liettualaistaustainen
- m2: Mies 27, bosnialalaistaustainen
- n3: Nainen 23, ruotsalaistaustainen

A4:

- n1: Nainen 33, venäläistaustainen, asunut Suomessa 1 v.
- m1: Mies 22, iranilaistaustainen, asunut Suomessa alle 1 v.
- n2: Nainen 30, turkkilaistaustainen, asunut Suomessa 5 v.
- m2: Mies 35, armenialaistaustainen, asunut Suomessa vajaa 2 v.
- n3: Nainen 21, kreikkalaistaustainen, asunut Suomessa 2,5 v.

A5:

- n1: Nainen 27, afganistanilaistaustainen, asunut Suomessa 3 v.
- n2: Nainen 48, venäläistaustainen, asunut Suomessa 3 v.

n3: Nainen 47, venäläistaustainen, asunut Suomessa 2 v.
n4: Nainen 23, syyrialaistaustainen, asunut Suomessa 3 v.
n5: Nainen 38, venäläistaustainen, asunut Suomessa 3 v.

A6:

n1: Nainen 31, irakilaistaustainen, asunut Suomessa 5 v.
n2: Nainen 30, etiopilaistaustainen, asunut Suomessa 3 v.
n3: Nainen 40, irakilaistaustainen, asunut Suomessa 12 v.
n4: Nainen 43, irakilaistaustainen, asunut Suomessa 14 v.
n5: Nainen 16, irakilaistaustainen, asunut Suomessa 14 v.

A7:

n1: Nainen 70, venäläistaustainen, asunut Suomessa 9 v.
n2: Nainen 47, venäläistaustainen, asunut Suomessa 11 v.
n3: Nainen 70, venäläistaustainen, asunut Suomessa 10 v.
m1: Mies 71, venäläistaustainen, asunut Suomessa 11 v.

A8:

n1: Nainen 17, saudi-arabialaistausta, asunut Suomessa 13 v.
n2: Nainen 18, turkkilaistausta, asunut Suomessa 13 v.
n3: Nainen 15, saudi-arabialaistausta, asunut Suomessa 12 v.
n4: Nainen 13, syntynyt Suomessa (arabitausta)

A9:

m1: Mies 40, virolaistausta, asunut Suomessa 16 v.
n1: Nainen 40, virolaistausta, asunut Suomessa 15 v.
n2: Nainen 17, virolaistausta, asunut Suomessa 15 v.
n3: Nainen 38, virolaistausta, asunut Suomessa 15 v.
n4: Nainen 41, virolaistausta, asunut Suomessa 16 v.

A10:

m1: Mies 30, sudanilaistausta, asunut Suomessa 2 v.
n1: Nainen 32, somalialaistausta, asunut Suomessa 16 v.
n2: Nainen 59, somalialaistausta, asunut Suomessa 8 v.

B1:

m1: Mies 59, suomalainen

m2: Mies 44, iranilaistaustainen, asunut Suomessa 18 v.

m2: Mies 21 iranilaistaustainen, asunut Suomessa 9 v.

B2:

n1: Nainen 61, venäläistaustainen

n2: Nainen 55, suomalainen

m1: Mies 55, suomalainen

m2: Mies 46, suomalainen

C1:

m1: Mies 30, suomalainen

n1: Nainen 21, suomalainen

m2: Mies 31, suomalainen

m3: Mies 23, suomalainen

m4: Mies 27, suomalainen

C2:

n1: Nainen 54, suomalainen

n2: Nainen 76, suomalainen

n3: Nainen 74, suomalainen

n4: Nainen 69, suomalainen

n5: Nainen 68, suomalainen

C3:

n1: Nainen 15, suomenruotsalainen

n2: Nainen 15, suomenruotsalainen

n3: Nainen 15, suomenruotsalainen

n4: Nainen 15, suomenruotsalainen

m1: Mies 15, suomenruotsalainen

Liite 2.

KYSYMYSRUNKO JA OHJELMIEN ESITTELY KESKUSTELIJOILLE

(Suluissa oleva kysymys vain maahanmuuttajaryhmäläisille)

1. Monikulttuurisuus Suomen televisiossa

Tässä tutkimuksessa olemme kiinnostuneita siitä, miten erilaiset yleisöt arvioivat ja tulkitsevat Suomen television esittämiä monikulttuuristumiseen liittyviä ohjelmia. Siksi esitämme teille ja noin 20 muulle katsojaryhmälle katkelmia ohjelmista, joissa näitä aiheita jollain tavalla käsitellään.

Koosteeseen valitsemamme ohjelmat edustavat erilaisia televisio-ohjelmien lajityyppejä. Koosteessa on mukana katkelma yhdestä tv-sarjasta, yhdestä ajankohtaisohjelmasta sekä yksi mainos. Ennen ohjelmien katsomista käydään kuitenkin lyhyt esittelykierros.

- Esittelisittekö aluksi lyhyesti itsenne? Kertokaa samalla hiukan omasta television katselustanne: Kuinka paljon seuraatte Suomen televisiota ja minkälaisia ohjelmia sieltä seuraatte?
- (Miten Suomen televisio eroaa entisen kotimaanne televisiosta?)
- Mitä mieltä olette Suomen television tavasta käsitellä monikulttuurisuuteen, maahanmuuttoon ja Suomessa asuviin ulkomaalaisiin liittyviä asioita?

2. Mogadishu Avenue

Mogadishu Avenue on vuonna 2006 MTV3-kanavalla esitetty sarja. Se käsittelee suomalaisten ja maahanmuuttajien yhteisöä helsinkiläisessä kerrostalossa. Sarja keräsi ensimmäisellä esitysviikollaan 900 000 katsojaa.

Sarjassa oli yhteensä kahdeksan osaa, joista jokaisessa käsiteltiin lähemmin yhtä sarjan henkilöhahmoista. Seuraavassa pätkässä Ibrahim Kadare ja Muhammed Turakainen ovat suomenkielenkurssilla. Välissä nähdään naapurusten Irina Totkusen ja Mirkku Turakaisen riita talon mattotelineellä. Katkelma kestää 4 minuuttia.

- Onko tv-sarja teille tuttu? Onko kukaan teistä nähnyt sitä aiemmin?
- Minkälaisia ajatuksia näkemänne ohjelmapätkä teissä herättää?
- Mikä siinä on hyvää? Entä huonoa?
- Minkälaiselle yleisölle ohjelma mielestänne on tehty? Ketä tällainen ohjelma voisi kiinnostaa? Miksi?
- Katsotteko yleensä suomalaisia tv-sarjoja? Poikkeako näkemänne katkelma muista tuntemistanne sarjoista?
- Minkälaisen kuvan sarja mielestänne antaa maahanmuuttajasuomalaisista?
- Mitä ajatuksia teille tulee sarjan seuraavista henkilöistä
 - a. Ibrahim
 - b. Irina
 - c. Mirkku
 - d. Muhammed?
- Onko katkelma mielestänne hauska? Mikä sen tekee sellaiseksi? Miksi se ei ole hauska?

3. Poliisi TV

Poliisi-tv on TV2:n kerran viikossa lähetettävä rikoksista kertova asiaohjelma. Se esitetään torstaisin klo 22.05–22.35. *Poliisi-tv* on luonteeltaan ns. makasiiniohjelma, joka koostuu useista lyhyistä reportaaseista, haastatteluista ja katsauksista. Ohjelmassa kerrotaan rikoksista ja niiden ratkaisuksista, etsitään kadonneita ja seurataan poliisin työtä. Yleisön vihjeillä ja juttuideoilla on tärkeä rooli tämän ohjelman teossa. *Poliisi-tv* on melko suosittu ohjelma: sillä on vuoden 2008 aikana ollut keskimäärin yli 400.000 katsojaa.

Nyt nähtävä reportaasi *Ulkomaalaistaustaiset ja seksirikollisuus* esitettiin 31.1.2008. Reportaasi esitettiin ohjelman kolmantena reportaasina ja se kestää kokonaisuudessaan noin 7 minuuttia. Näemme siitä seuraavaksi 2,5 minuutin osuuden.

- Onko ohjelma teille tuttu? Onko kukaan teistä nähnyt sitä aiemmin?
- Minkälaisia ajatuksia näkemänne ohjelmapätkä teissä herättää?
- Mikä siinä on hyvää? Entä huonoa?
- Katsotteko yleensä suomalaisia ajankohtaisohjelmia?
- Miten televisio mielestänne yleensä kertoo maahanmuuttajien tekemistä rikoksista?
- Miten televisio mielestänne yleensä kertoo maahanmuuttajista rikollisuuden kohteina?
- Miten maahanmuuttajien tekemistä rikoksista pitäisi teidän mielestänne kertoa?

4. Elisan mainos

Seuraavaksi näytämme teille suomalaisen teleoperaattorin mainoksen, jota on tänä talvena esitetty MTV:n ja Nelosen kanavalla. Mainoksen kesto on yksi minuutti.

Mainos esitetään kaksi kertaa. Ensimmäisellä kerralla keskustelua ei johdatella mitenkään. Jos ensimmäinen katselu ei synnytä keskustelua, ryhmää pyydetään toisella katsomiskerralla pohtimaan erityisesti monikulttuurisuuden ja suomalaisuuden esittämistä mainoksissa.

- Onko mainos teille tuttu? Onko kukaan teistä nähnyt sitä aiemmin?
- Minkälaisia ajatuksia se teissä herättää?
- Mikä siinä on hyvää? Entä huonoa?
- Mikä mainoksen viesti mielestänne on?

- Mitä loppulause mielestänne tarkoittaa? (*"Meitä on täällä yli viisi miljoona. Jollain lailla samanlaisia, mutta silti ihan erilaisia. Aina edes suomalaiset eivät ymmärrä toisiaan. Mutta on siitä kyllä apua, että on itse suomalainen."*)
- Tunnistitteko taustalla soivan laulun?
- Minkälaiselle yleisölle mainos mielestänne on tehty? Miksi?
- Millaisen kuvan mainos mielestänne antaa suomalaisuudesta?

5. Lopuksi

- Miten Suomen televisio mielestänne onnistuu maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyvien asioiden käsittelyssä?
- Minkälaisia monikulttuurisuuteen, maahanmuuttoon ja Suomessa asuviin ulkomaalaisiin liittyviä ohjelmia toivoisitte suomalaisen television esittävän?
- Miten televisio voi mielestänne tukea maahanmuuttajien ja suomalaisten kohtaamista Suomessa?

Mari Maasilta (YTT) on Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön tutkija. Hänen tutkimus-alueitaan ovat maahanmuutto ja siirtolaisuus mediassa sekä kehittyvien maiden media.

Mari Maasilta

Suomen televisio ja monikulttuuriset yleisöt

nostaa esiin uuden näkökulman suomalaisiin televisio-ohjelmiin. Se tarkastelee Suomessa asuvien maahanmuuttajien käsityksiä Suomen televisiosta ja erityisesti sen monikulttuurisista sisällöistä. Kohteena ovat draamakomedia Mogadishu Avenue, maahanmuuttajien rikoksiin pureutuva Poliisi-tv:n jakso sekä matkapuhelin-operaattorin mainos.

Televisio-ohjelmat voivat edesauttaa maahanmuuttajien kotoutumista tai saada heidät tuntemaan itsensä ulkopuolisiksi. Oleellista on, ketkä ja keiden näkökulmat pääsevät esille, ja keiden ohjelmien tekijät olettavat kuuluvan yleisöön.

Aiemmin niukasti käsiteltyä aihetta valottava kirja soveltuu oppimateriaaliksi median ja etnisyyden opiskelijoille, alan kasvattajille, kouluttajille ja tutkijoille sekä kaikille monikulttuurisuudesta kiinnostuneille.

Kansi Mikko Reinikka / Albert Hall
Takakannen henkilökuva Sakari Viista

ISBN 978-951-44-8009-6

9 789514 480096

TAMPERE
UNIVERSITY
PRESS

